T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÂVER HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DÎVÂNI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLAL BAYAR

Prof. Dr. PERVİN ÇAPAN

NİSAN, 2010
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÂVER HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI

BİLAL BAYAR

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsünce
"Yüksek Lisans"
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24/05/2010
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 26/04/2010

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Pervin ÇAPAN
Jüri Üyesi : Doç.Dr. Bahattin KAHRAMANOĞLU
Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Aydın KIRMAN

Enstitü Müdürü :

NİSAN, 2010
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14/09/2021 tarih ve 4733/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/4 maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Bilal BAYAR'ın "YÂVER HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI" adlı tezini incelemiş ve aday 26/09/2021 tarihinde saat 13:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 20 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ...kabul... olduğuna oy...birliği ile karar verildi.

Prof.Dr. Pervin ÇAPAN
Tez Danışmanı

Doç.Dr. Bahattin KAHRAMAN
Üye

Yrd.Doç.Dr. Aydın KIRMAN
Üye

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "YÂVER HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/09/2010

BİLAL BAYAR

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı :BAYAR
Adı : BİLAL **Kayıt No:368440**

TEZİN ADI

Türkçe :YÂVER HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI

Y. Dil : YÂVER HIS LIFE, LITERARY PERSONALITY AND DİVÂN

TEZİN TÜRÜ:	**Yüksek Lisans**	**Doktora**	**Sanatta Yeterlilik**
	●	O	O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
Fakülte :
Enstitü :SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Diğer Kuruluşlar :
Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :
Basım Yeri :
Basım Tarihi :
ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇAPAN, Pervin
Ünvanı : Prof.Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE	**TEZİN SAYFA SAYISI: 268**

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. 18.yüzyıl Klâsik Türk şairi Yâver'in Dîvânı'nın çevriyazısının yapılması

2.Yâver'in hayatının ve edebî kişiliğinin incelenmesi

3.Yâver Dîvânı'nın incelenmesi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Klâsik Türk şiiri

2. 18. yüzyıl

3.Yâver

4.Dîvân

5.Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr

6. Manzum poetika

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER:

1.Classical Turkish poetry

2. 18. century

3.Yâver

4.Dîvân

5.Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr

6.Poetry poetica

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum **O**

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir **●**

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir **O**

Yazarın İmzası : **Tarih :** 24/05/2010

ÖZET

XVIII. yüzyıl Klâsik Türk şairlerinden Yâver'in hayatının ve edebî kişiliğinin incelendiği, Dîvânı'nın çevriyazılı metninin hazırlandığı bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. "Giriş"te Yâver'in yaşadığı dönem, tarihî ve edebî açıdan tanıtılmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı devleti, siyasi, mâlî ve toplumsal alandaki gerilemeye karşın kültür ve edebiyat alanında gelişmelere sahne olmuştur. Klâsik Türk şiiri yavaş yavaş eski gücünü kaybetmeye başlamıştır.

Çalışmanın "birinci bölümü"nde, asıl adı Hasan olan ve H.1179/M.1765-66'da Trabzon'da doğan Yâver'in hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, tek eseri olan Dîvân'ı incelenmiş, edebî şahsiyeti ortaya konulmuştur. Enderun'da yetişmiş olan Yâver, bu kurumun en üst kademesi olan Has odaya ulaşmıştır. Daha sonra Dîvân-ı Hümâyûn kalemine devam etmiş, bazı vezirlerin dîvân kâtipliğini yapmış, tahrirat kâtipliği hizmetindeyken 'hâcegân' sınıfına katılmıştır. Mevlevîlik tarikatına bağlı, hoş tabiatlı ve nazik bir mizaca sahip olan Yâver, I.Abdülmecid devrinde vefat etmiştir. Şiir konusunda Pertev Efendi'den ders almış, yüzyılı etkisi altına alan mahallîleşme akımından etkilenmiş, kendi üslubunu oluşturmaya çalışmış bir Klâsik Türk şairidir.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nâdir Eserler Bölümünde, T.5458 numarada kayıtlı Yâver Dîvânı'nda; 2 münâcât, 5 na't, 1 Mevlana medhiyesi, 203 gazel, 1 terkîb-i bend, 1 murabba, 3 tahmîs, 2 tarih, 2 de mesnevî yer almaktadır. Büyük çoğunluğu gazellerden meydana gelen Dîvân'ındaki şiirleri genellikle aşıkânedir. Dinî konuların ve toplumsal sahnelerin oldukça sınırlı olduğu şiirlerinde aşk konusu önemli bir yer tutar ve Dîvân'da, Klâsik dîvân tertibinin dışına çıkılarak iki mesnevîye yer verilmiştir. Bunlardan Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr adlı 428 beyitli birinci mesnevî, şiir yazmaya dair teknik bilgileri içeren manzum bir poetika görünümündedir. İkinci mesnevî ise 100 beyitli olup tıp muhtevâlıdır.

Yâver, sade ve akıcı bir dille söylediği şiirlerinde, 15 farklı aruz kalıbı kullanarak Klâsik Türk şairlerinin ortalamasını yakalamıştır. Şiirlerine renklilik ve canlılık katmak için deyimlerden yararlanmış, bunları beyitlerine başarılı bir şekilde yerleştirmiştir.

Çalışmanın "ikinci bölümü"nde, Yâver Dîvânı'nın çevriyazılı metnine yer verilmiştir.

ABSTRACT

This study, in which the transcribed text of written by Yâver, one of the Classical Turkish poets of the eighteenth century, includes an introduction and two parts. In Dîvân, life and literary personality of Yâver is examined. In the "Introduction", the period of time which Yâver lived in, is presented from historical and literary point of view. In the second half of the eighteenth century Ottoman state experienced improvements in the area of culture and literature in spite of the regression in the area of politics, economy and society. Classical Turkish poetry began to lose its former power slowly.

In the first part of the study, information about life and literary personality of Yâver, who was born in Trabzon in H.1179/M.1765-66 and whose original name was Hasan, is given, his only work "Dîvân" is examined and his literary individuality is revealed. Yâver, who was educated in Enderun, attained the room of Hâs which the top rank of the institution. Later on, he continued Dîvân-ı Hümâyûn, worked as the secretary of viziers and joined "hâcegân" class when he was on the duty of research secretary. Yâver, who was devoted to Mevlevî tariqat, was nice-natured and had a kind temperament, died in the sovereignty of Abdulmecid I. He was a Classical Turkish poet who tried to form his own style. He was affected by the local movement which had influence on the century and he took lesson from Pertev about poetry.

In Yâver's Dîvân, which is numbered T.5458 in the Department of Rare Works in the Library of Istanbul University, there are 2 münâcât, 5 na't, 1 medhiye of Mevlânâ, 203 gazel, 1 terkîb-i bend, 1 murabba, 3 tahmîs, 2 tarih, 2 mesnevî. The poems in his Dîvân, which is mostly composed of gazels are usually about love. Religious subject of love has an important place in his poems. On the contrary to the classical dîvân arrangement, there are 2 mesnevî in his Dîvân. First of these two mesnevî, called as Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr and composed of 428 couplets, is like a poetry poetica consisting technical information about writing poem. The second mesnevî consists of 100 couplets and is about medicine.

In his poems in which he used plain and fluent language, Yâver managed to catch up with the average of Classical Turkish poets by using 13 different aruz shapes. He utilized idioms to add vividness and vivacity into his poems and he placed them successfully into his couplets.

The transcribed text of Yâver's Dîvân is included in the second part of study.

İÇİNDEKİLER **Sayfa**

ÖN SÖZ ……IV
KISALTMALAR ……...……VI
TABLOLAR DİZİNİ …..…… VII
GRAFİKLER DİZİNİ …..…… VIII

GİRİŞ
1. YÂVER'İN YAŞADIĞI DEVRE TOPLUCA BİR BAKIŞ
1.1. TARİHİ DURUMA GENEL BAKIŞ …….. 1
1.2. EDEBÎ DURUMA GENEL BAKIŞ ….……... 4

I.BÖLÜM

1. HAYATI ……..……... 8
2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ ...…….. 14
3. ESERİ ...……...……. 27
3.1. DÎVÂNI.……. 27
3.2. YÂVER DÎVÂNI'NDAKİ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ
3.2.1. NAZIM ŞEKİLLERİ.…… 29
3.2.1.1.GAZEL……...…… 29
3.2.1.2.TERKİB-İ BEND ……...……... 34
3.2.1.3.TAHMÎS……...…….. 35
3.2.1.4.MURABBA …..……. 36
3.2.1.5.KIT'A.…… 36
3.2.1.6.RUBÂ'Î.…….. 38
3.2.1.7.TARİH.……...……. 39
3.2.1.8.MESNEVÎ.…….. 39
3.2.1.8.1. KİTÂB-I FENNİYYE-İ EŞ'ÂR …… 40
3.2.1.8.2. TIP KONULU MESNEVÎ ...……..……... 54
3.2.2. KÂFİYE VE REDİF ...…...……. 55
3.2.3.VEZİN....…….. 59

3.3.YÂVER DÎVÂNI'NDAKİ İMLÂ, DİL ve ANLATIM ÖZELLİKLERİ … 64
3.3.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ ……... 66
3.3.2. DEYİMLER……. 68
3.3.3. EDEBÎ SANATLAR ……... 71
3.3.3.1. MECAZLA İLGİLİ SANATLAR ……. 71
3.3.3.1.1. TEŞBİH ……. 71
3.3.3.1.2. İSTİÂRE …… 73
3.3.3.1.3. KİNÂYE ...……. 74
3.3.3.1.4. TEŞHİS ...……. 76
3.3.3.1.5. MECAZ-I MÜRSEL ...……. 77
3.3.3.2. ANLAMLA İLGİLİ SANATLAR ...…… 77
3.3.3.2.1. TEZAD …..…… 77
3.3.3.2.2. HÜSN-İ TA'LÎL ...……. 79
3.3.3.2.3. TECÂHÜL-İ ÂRİF …… 79
3.3.3.2.4. İSTİFHAM ...……. 80
3.3.3.2.5. TENASÜB ...…….. 81
3.3.3.2.6. LEFF Ü NEŞR ……. 82
3.3.3.2.7. TEVRİYE ...……... 83
3.3.3.2.8. MÜBALÂĞA …… 84
3.3.3.2.9. TELMİH ……..…….. 85
3.3.3.3. SÖZLE İLGİLİ SANATLAR ……. 86
3.3.3.3.1. CİNAS ……..……. 86
3.3.3.3.2. İŞTİKAK 87

SONUÇ ……..…….. 89
KAYNAKÇA ……... 93

II.BÖLÜM

1. YÂVER DÎVÂNI'NIN NÜSHA TAVSİFİ …… 98
2. ÇEVRİYAZI İŞARETLERİ …….. 99
METİN ……100

MÜNÂCÂTLAR ...……..101
NA'TLAR ....……101
MEVLÂNÂ MEDHİYESİ ……...103
GAZELLER ……105
TERKÎB-İ BEND …… 213
TAHMÎSLER …….. 216
MURABBA …… 220
TARİHLER …… 221
MESNEVÎLER ……... 224
KİTÂB-I FENNİYYE-İ EŞ'ÂR ……. 224
TIP KONULU MESNEVÎ …….. 260

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatı, yaklaşık altı yüzyıllık bir süre zarfında varlığını sürdürmüş, döneminde ve daha sonraları üstad kabul edilen önemli sanatçılar yetiştirmiş, dünyanın en zengin ve en renkli kültür kaynaklarından beslenmiş bir edebiyattır. Kuruluş dönemini XV. yüzyılda tamamlayarak klâsik bir edebiyat görünümü kazanmış, XVI. yüzyılda özellikle şiir vadisinde, şiirsellik bakımından, estetik ve âhenk yönünden zirveye ulaşmıştır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda en verimli ve parlak dönemini yaşamış, XVIII. yüzyılın sonlarında başlayan kendi geleneğini sürdürme çabalarını, XIX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürmüştür.

Klâsik Türk edebiyatı çalışmaları tenkitli metin neşri (edisyon kritik), metin şerhi ve metin tahlili olmak üzere üç koldan devam etmektedir. Bu çalışmaların sonucunda geleneğin içinde büyük şairlerin gölgesinde kalmış olan şairlerin dîvânları da yıllar içinde araştırmacılar tarafından okunarak kütüphane raflarından ilim dünyasına taşınmaktadır.

Klâsik Türk edebiyatı var olduğu her yüzyılda, o yüzyıla damgasını vuran ve şaheserler meydana getiren büyük sanatçılar yetiştirmiştir. XVIII. yüzyılda Nedîm ve *Hüsn ü Aşk* gibi bir şaheser ortaya koymuş olan Şeyh Gâlib gibi büyük sanatçılar bu yüzyıla damgasını vurmuştur, ancak şaheserlerin münferit olmadığı, birtakım edebî eserlerden sonra meydana geldiği ve onları anlamak için diğer orta kıymetteki hadiseleri asla gözden kaçırmamak gerektiği bilinmektedir.

Bu bilgilerin ışığında, bu çalışmada, Klâsik Türk şiirinin kurallarına uyarak şiirler söylemiş bir XVIII. yy. şairi olan Yâver'e ait Dîvân'ın çevriyazısının hazırlanması amaçlanmıştır.

"YÂVER HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DÎVÂNI" adlı bu çalışmada, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, T.5458 numarada kayıtlı tek nüsha olan 'Yâver Dîvânı' esas alınacaktır. Dîvân 84 varaktan oluşmakla birlikte

tarafımızdan 1a/1b şeklinde sayfalandırılacaktır. Yâver Dîvânı'nda; 2 münâcât, 5 na't, 1 Mevlana medhiyesi, 203 gazel, 1 terkîb-i bend, 1 murabba, 3 tahmîs, 2 tarih ve 2 de mesnevî yer almaktadır. Bir 'Dîvânçe' görünümündeki eserde yer alan 428 beyitli ilk mesnevî 'manzum poetika' olarak nitelendirilebilecek *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr'*dır. Bu mesnevî konusu itibariyle şiir yazmanın teknik kurallarını ihtivâ etmektedir. Bu yönüyle eser, Türk edebiyatı tarihi ve belâgat ilmi açısından önemlidir. 100 beyitli ikinci mesnevî ise başlığı olmamakla birlikte beyit sayısı itibariyle şair tarafından *Gül-i sad-berg* olarak nitelenmiş olup tıp konuludur.

Bu çalışmada İÇİNDEKİLER, ÖN SÖZ ve KISALTMALAR'ı takiben Yâver'in yaşadığı dönemin tarihî ve edebî görünümünün inceleneceği bir GİRİŞ yer alacaktır. I.BÖLÜM'de; Yâver'in hayatı, edebî kişiliği ve tek eseri olan Dîvân'ı incelenecek, SONUÇ kısmında çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. KAYNAKÇA'da ise çalışmada kullanılan eserler alfabetik olarak yer alacaktır. İKİNCİ BÖLÜM'de, Yâver Dîvânı'nın çevriyazılı metnine, Dîvân'ın aslındaki sıralama esas alınarak yer verilecektir.

Ayrıca çalışmada elde edilen sayısal verilerin daha net görülebilmesi için hazırlanan tablo ve grafikler, çalışmanın başında "TABLOLAR DİZİNİ" ve "GRAFİKLER DİZİNİ" başlığı altında verilecektir.

Çalışmadan çıkarılan sonucun, başlangıçta hedeflenen amaca ulaşmada katkı sağlayacağını ve bu vesile ile Yâver Dîvânı'nın, XVIII. yüzyıl Klâsik Türk edebiyatı tarihi içindeki yerini alarak bir boşluğu doldurmuş olacağını umuyoruz.

Bu çalışmanın hazırlanmasında çok değer verdiğim katkılarını esirgemeyen hocam Prof.Dr. Pervin Çapan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bilal BAYAR
MUĞLA, 2010

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.t.	: adı geçen tez
bk.	: bakınız
C.	: cilt
çev.	: çeviren
D.	: doğum
Fak.	: Fakülte
G.	: gazel
H.	: Hicrî tarih
M.	: Miladî tarih
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Med.	: medhiye
Mes.1	: Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'ar
Mes.2	: Tıp konulu mesnevî
N.	: na't
No.	: numara
Ö.	: ölüm
S.	: sayı
s.	: sayfa
Ta.	: tarih
T.bend	: terkîb-i bend
TDK	: Türk Dil Kurumu
Üniv.	: Üniversitesi
vb.	: ve benzeri
Yay.	: yayınları
yy.	: yüzyıl

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yâver Dîvânı'nda Gazel Şeklindeki Na'tların Beyit Sayılarına Göre Dağılımı

Tablo 2. Yâver Dîvânı'ndaki Mesnevîler Dışındaki Şiirlerin Revî Harflerinin Dağılımı

Tablo 3. Yâver Dîvânı'nda Mesnevîler Dışındaki Nazım Şekilleri İle Söylenmiş Şiirlerde Yer Alan Kâfiye Çeşitlerinin Dağılımı

Tablo 4. Yâver Dîvânı'nda Mesnevîler Dışındaki Nazım Şekilleri İle Söylenmiş Şiirlerde Yer Alan Rediflerin Dağılımı

Tablo 5. Yâver Dîvânı'nda Kullanılan Aruz Kalıplarının Şiirlere Göre Dağılımı

Tablo 6. Fâ i lâ tün (3) Fâ i lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Tablo 7. Me fâ î lün (4) Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Tablo 8. Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fe û lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Tablo 9. Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Tablo 10. Me fâ î lün Me fâ î lün Fe û lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Tablo 11. Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Yâver Dîvânı'ndaki Şiirlerin Dağılımı

Grafik 2. Yâver Dîvânı'ndaki Beyit Sayılarının Şiirlere Göre Dağılımı

Grafik 3. Yâver Dîvânı'ndaki Gazellerin Beyit Sayılarına Göre Dağılımı

Grafik 4. Yâver Dîvânı'ndaki Aruz Kalıplarının Yüzdelik Dağılımı

GİRİŞ

1.YÂVER'İN YAŞADIĞI DEVRE TOPLUCA BİR BAKIŞ

1.1.TARİHÎ DURUMA GENEL BAKIŞ

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde başlayan gerileme, XVIII. yüzyıl boyunca önüne geçilmez bir şekilde devam eder. XVIII. yüzyıl Osmanlı Devleti için içte siyasi ve ekonomik açıdan çeşitli sorunların yaşandığı, dışta ise savaşlarla birlikte gelen toprak kayıplarının hüküm sürdüğü bir yüzyıl olur. Devlet kendi gücünden şüpheye düşmüş ve Batı'nın üstünlüğü gerçeğini kabullenmeye başlamıştır.[1]

XVIII. yüzyılın başlarında Pasarofça Antlaşmasının ardından gelen *Lâle Devri* Osmanlı için bir barış ve sükûnet dönemi olur. 1718'de başlayıp 1730'a kadar süren *Lâle Devri*, ayrıca bir zevk ve eğlence dönemi olarak geçer. 28 Eylül 1730'da patlak veren Patrona Halil İsyanıyla sona eren *Lâle Devri'*nde; matbaanın açılması, çini ve kumaş fabrikası kurulması gibi birtakım olumlu yenilikler de görülür. Yüksek kültürlü bir şahsiyet olan I.Mahmud, Patrona Halil İsyanı'nın elebaşlarını öldürterek ihtilâle son verir ve tahta çıkar.(1730-1754)[2]

Lâle Devri ile bir süre de olsa yaşanan nefes alma dönemi yerini siyasî kargaşaya, değişik problemlere, savaşlara bırakır. Doğuda Rusya ve İran, batıda Almanya ile savaşlar başlar. I.Mahmud döneminde, başarılı savaşlar olur ve ordu içinde de yeni düzenlemelere gidilir. Aslen Fransız olup Osmanlı hizmetine girerek beylerbeyi olan Ahmet Paşa, Humbaracı Ocağı'nı kurarak (1734), Batı savaş tekniklerini hayata geçirir. I.Mahmud'un üvey kardeşi III.Osman'ın (1754-1757)

[1] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül 2007, s.481.
[2] Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi "Siyasi Tarih"*, C.I., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s.437.

yerine geçen, amcaoğlu III. Mustafa (1757-1773) zamanında da ordu içerisinde bazı ıslahatlar sürdürülür. Nitekim onun döneminde Tophane ıslah edilerek yeni ve güçlü toplar dökülür, donanma yenilenir, ancak Rusya ile başlayan harpler bu yeniliklerin yeterli olmadığını kısa sürede gösterecektir.

1764 yılında Rusya, Osmanlıların toprak bütünlüğünü garanti ettiği Lehistan'ı işgal eder ve kaçan mülteciler, Osmanlı sınırını geçen Ruslar tarafından katledilir. Bu olay üzerine Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan eder.(1768)[3] Artık Osmanlı için gerileme dönemi başlamıştır. Ruslar, Mora Rumlarını isyana teşvik eder ve Çeşme'de demirli Osmanlı donanmasını gafil avlayarak gemileri yakar. Bu arada Mısır'da da bir isyan hareketi başlar.

I.Abdülhamid'in (1774-1789) tahta geçmesinden sonra imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile (1774) Kırım Hanlığı Osmanlıdan kopartılarak sözde bağımsız bir devlet kurulur.[4] Ruslar bu antlaşmayla İngiltere ve Fransa'ya tanınan kapitülasyonları da kazanır ve her yerde konsolosluk açma hakkını elde ederek Osmanlının iç işlerine karışabileceği bir ortamı hazırlamış olur.

Ruslar, İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni paylaşmak üzere Avusturya ile gizli bir anlaşma yapar. Bu anlaşmayı haber alan Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı savaş açar, ancak bu savaşa Rusya'nın müttefiki olan Avusturya'nın da katılmasıyla, Osmanlılar iki cephede birden mücadele etmek zorunda kalır.(1788) Avusturya'ya karşı başarılar elde edilmesine rağmen, doğuda Rusya'ya boyun eğilir.

Bu tarihlerde Osmanlı Devleti'nin başına III. Selîm geçer.(1789-1807) İyi bir eğitim görmüş olan III. Selîm, özellikle *Fransız İhtilâli* ile ortaya çıkan barış ortamından faydalanarak, devlet içinde, özellikle askerî alanda ıslahatlar yapmak ister. Bu amaçla, *Nizâm-ı Cedîd* adı verilen yeni bir ordu kurar.(1793) Öncelikle *Nizâm-i Cedîd* denilen bu orduyu batılı tarzda düzenleyip başarılı olmak ister, ancak

[3] Öztuna, a.g.e., s.448.
[4] Öztuna, a.g.e., s.451.

bu durumdan rahatsızlık duyan *Yeniçeriler*, bazı devlet adamlarını da yanlarına çekerek yeniliklere karşı isyan ederler. Bu arada Fransa, Mısır'ı işgal eder. (1798)[5] Bunun üzerine Osmanlılar harekete geçer ve Mısır'ı Napolyon'un liderliğindeki Fransız işgalinden kurtarır.(1801) Fransa'nın Akdeniz ve Orta Doğu'daki menfaatleri barış ortamını doğurur, 1802'de imzalanan anlaşmayla Fransa, bölgede yine ticaret yapma güvencesi alır, kapitülasyon hakkını elde eder. Bu olayı bahane ederek Akdeniz'e inen Rus donanması, Osmanlı donanmasıyla birlikte Fransa'nın elindeki bazı adaları ele geçirir, fakat halk, ebedî düşman olarak gördüğü Rusya ile iş birliği yapılmasına büyük tepki gösterir ve bunun sonucunda, III. Selîm'e ve ıslahatlarına karşı gelen cephe genişlemiş olur. Üstelik Napolyon'un, Orta Doğu'da Araplara yönelik propagandasının da etkisiyle Suriye ve Hicaz'da isyanlar çıkar. Ayrıca İstanbul'da patlak veren Kabakçı Mustafa İsyanı III. Selîm'in sonunu hazırlamış olur.[6] Saraya giren isyancılar III. Selim'i tahttan indirerek yerine IV.Mustafa'yı tahta geçirirler.(1807) IV.Mustafa'nın bir sene süren hükümdarlığından sonra II.Mahmud başa geçer.(1808)

II. Mahmud devri (1808-1839), hem gerçekleştirilen yenilik hareketleri ile hem de etnik ve siyasî isyanlarıyla Osmanlı Devleti'nin yol ayrımına girdiği bir dönemi ifade eder. II.Mahmud, öncelikle orduyu baştan aşağı düzenlemek ile işe başlar. Yeniliklere karşı çıkan Yeniçeri Ocağı bir nizamnâme ile ortadan kaldırılır. Vak'â-i Hayriyye olarak adlandırılan bu köklü değişiklikle (1826), yeni bir ordu oluşturulur.[7] II. Mahmud hükümet teşkilatında da değişikliklere giderek kabîne ve nezâret (bakanlık) usulünü benimser. 1836 yılında Dâhiliye ve Hariciye Nazırlıkları kurulur. Avrupa devletleri ile ticari anlaşmalar yapılır. İktisadî ve adlî sistemde değişikliklere gidilir. Avrupa tarzında eğitim veren okullar açılır, ancak bu yenilikler devletin içinde bulunduğu zorlukları aşmasına yetmez. Sırp ve Yunan isyanları ile devam eden gerileme süreci iyice hissedilir hale gelir. Ayrıca tekrar Rusya ile savaşlar başlar, Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ortaya çıkar. Mehmet Ali Paşa ile

[5] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, Eylül 2007, s.485.
[6] Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi "Siyasi Tarih"*, C.I., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s.475.
[7] Öztuna, a.g.e., s.487.

yapılan mücadeleler başarısızlıkla sonuçlanır. Bu arada II.Mahmud ölür ve yerine I.Abdülmecid geçer.(1839-1861)[8]

1.2.EDEBÎ DURUMA GENEL BAKIŞ

XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda siyasi, mâlî ve toplumsal hayatta görülen gerilemeye karşılık, kültürel ve edebî olgunlaşma önceki yüzyılın devamı olarak gelişimini sürdürür. Özellikle III. Ahmet ve III. Selim dönemlerinde, sanatçı ve şairlerin korunması, edebiyat ve kültür alanındaki gelişmede etkili olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak yüzyılın başında Nedîm, sonunda da Şeyh Gâlib gibi Klâsik Türk edebiyatının iki büyük şairi yetişir.[9]

Kaynaklarda "şiir" ve "şair" asrı olarak kabul edilen XVIII. yüzyıl, şair kadrosu bakımından Klâsik edebiyatın en geniş ve zengin dönemidir.[10] Bu zenginliğe paralel olarak şair kalitesinde aynı oranla karşılaşılmaz. Bundan dolayı Sâbit'ten itibaren "*her kaldırım taşının altından bir şair*" in çıkması sık sık eleştiri konusu edilmiştir.[11] Bunlara rağmen şair kadrosu bakımından görülen zenginlik, Klâsik şiiri besleyen kaynakların bu yüzyılda gücünden fazla bir şey kaybetmediğini gösterir.

Bu yüzyılın başında şairler üzerinde, Türk edebiyatında "*hikemî*" tarzın büyük ustası olarak kabul edilen Nâbî'nin etkisi görülür. Nâbî'nin etkisi; Sâbit, Râşid, Selîm, Dürrî, Koca Râgıb Paşa gibi ünlü şairleri etkileyerek yüzyıl boyunca devam eder. Nedîm yetiştikten sonra, Nâbî tarzında şiir söyleyenlerin bir kısmı Nedîmâne üslupla şiir söylemeye başlar. Seyyid Vehbî, Neylî, Çelebî-zâde Âsım, Fıtnat Hanım, İzzet Ali Paşa; Nedîm vadisinde şiir söyleyen şairlerdir. Bu iki etkiden uzak kalan şairler de vardır. Bunlar Nâzım, Osman-zâde Tâ'ib, Nahîfî, Esrar Dede

[8] Öztuna, a.g.e., s.500-501.
[9] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül 2007, s.481.
[10] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.481.
[11] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.481.

gibi. Bazı şairlerin de Sebkî Hindî'nin sanatlı ve külfetli üslubuna meylettikleri görülür.[12]

Bu yüzyılın dikkat çeken en önemli edebî hareketi "*mahallîleşme akımı*" dır. Bu hareket, XVIII. yüzyıla yerli ve millî bir edebiyat görünümü kazandırmıştır.[13] Mahallîleşmenin etkisiyle bu yüzyılda hece vezni ile şiir yazma geleneği ciddi bir artış gösterir. Yerli hayattan alınan konular çoğalır, yalnız mesnevîde değil, gazellerde, kasîdelerde bile toplum hayatını yansıtan sahnelere yer verilir. Nedîm başta olmak üzere hemen bütün şairler, günlük konuşma dilini sade ve canlı bir biçimde atasözleri, deyimler hatta bazen Arapça ve Farsça kelimelerin halk ağzında bozulmuş şekilleri ile kullanırlar.[14]

Fuat Köprülü, "*gerek konularda, gerekse dilde mahallileşme sadeleşme hareketlerinin kuvvetlendiği, Türk şiirinin acem şiirini geçtiği anlayışının yerleştiği böyle bir devirde, İran tesirinin azalması pek tabiidir.*"[15] der. Buna rağmen XVIII. yüzyıl Türk şiiri üzerinde Şevket ve Sâ'ib'in tesirleri göze çarpar.

Her devirde olduğu gibi bu devirde de en çok rağbet gören nazım şekli "*gazel*"dir.[16] Özellikle *Nedîmâne* diye yepyeni bir tarz oluşturan Nedîm ve şiir alanındaki asıl gücünü *Hüsn ü Aşk* la gösteren Şeyh Gâlib, gazel nazım şeklinin bu yüzyıldaki en önemli temsilcileridir. *Sâbit, Sâmî, Nahîfî, Koca Râgıb Paşa, Fıtnat Hanım, Dürrî, Râşid, Seyyid Vehbî, Kâmî, İzzet Ali Paşa, Çelebî-zâde Âsım, Neylî ve Esrar Dede* asrın diğer gazel şairleridir.[17]

---

[12] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.489.
[13] M. Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, MEB Yay., İstanbul 2002, s.578.
[14]Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2002,s.206.
[15] M.Fuad Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi*,Akçağ Yay., Ankara 2006, s.379.
[16] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.491.
[17] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.489.

Kasîde söyleyen şair sayısında bu yüzyılda ciddi bir azalma görülür. *Nedîm, Şeyh Gâlib, Münîf, Nazîm, Sünbül-zâde Vehbî, Seyyid Vehbî, Nevres-i Kadîm, Nâşid, Sâkıb Dede, Kâmî, Sâmî ve Neylî* bu dönemin en önemli kasîde şairleridir.[18]

İlk örnekleri XVII. yüzyılda Nâ'ilî'de görülen şarkı, XVIII. yüzyılla birlikte, gazelden sonra Klâsik Türk şiirinin sevilen ve çok kullanılan bir nazım şekli olur. *Nazîm, Nedîm, Şeyh Gâlib, Vâhid ve Enderunlu Fâzıl* bu dönemde şarkılarıyla öne çıkan şairlerdir.[19]

Mesnevî yazımı geçen yüzyıllara nazaran zayıftır. Aşk konulu ve dini-ahlakî-tasavvufî mesnevîlerde görülen azalmanın yanında yerli unsurlarla örülü mesnevîlerin artışı dikkat çeker. *Şeyh Gâlib*'e ait *Hüsn ü Aşk* hem yüzyılın hem de Türk edebiyatının en önemli mesnevîlerindendir. *Belîğ, Nahîfî, Sünbül-zâde Vehbî, Esrar Dede, Feyzî ve Enderunlu Fâzıl* yüzyılın diğer önemli mesnevî şairleridir.[20]

Bu dönemde manzum sözlüklerin sayısında fark edilir bir artış görülmektedir. *Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî*'ye ait *Tevfiye*, *Antakyalı Şeyh Ahmed* tarafından yazılan *Se Zebân* ve *Lügat-ı Feyzî* dönemin önemli manzum sözlükleridir.[21]

XVIII. yüzyılın nesir dili ve üslubu genel çizgileriyle XVII. yüzyılın devamıdır. Sade, orta ve süslü nesir olmak üzere üç ayrı nesir üslubu bu yüzyılda da kullanılmıştır.[22] Tezkireler, biyografik ve bibliyografik eserler, tarihler, surnâmeler, sefaretnâmeler, seyahatnâmeler, münşeat mecmuaları, siyasetnâmeler bu yüzyılda kaleme alınmış nesir örnekleridir.

[18] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.491.
[19] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.492.
[20] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.515-527.
[21] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.527-529.
[22] Mengi, a.g.e., s.207.

XVIII. yüzyıl sonunda Klâsik Türk şiiri canlılığını kaybetmiş, yorgun, bitkin bir haldedir.[23] XIX. yüzyılda Klâsik Türk şiiri, Yeni edebiyat karşısında gücünü kaybetmiş, hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamaz duruma düşmüştür. Yüzyılın şairlerinin çoğu, XVIII. yüzyılda Nedîm'le başlayan *Mahallîleşme Akımını* sürdürme eğilimindedir.[24] Sünbülzâde Vehbî, Sürurî, Enderunlu Fâzıl gibi önceki asırda yetişen şairler asrın başında hayattadırlar. Yetişen isimler, genellikle üstat şairlerin yolunda giden, taklit seviyesinde kalan nazire şairleridir. Bunlar arasında, eserleri gerekli titizlikten yoksun olmakla birlikte çağdaşları arasında meşhur olmuş, nazmı ve nesri devrinde makbul tutulan güçlü isimler yetişmiştir. Bunlar, asrın ilk yarısında *Enderunî Vasıf, Keçeçizâde İzzet Molla, Şeyhülislâm Arif Hikmet ve Şeref Hanım'dır*.[25]

Sonuç olarak XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısı içinde yaşadığı bilinen Yâver; hayat sürdüğü zaman diliminin şartlarında, siyasî, mâlî ve toplumsal alandaki gerilemeye karşın kültür ve edebiyat alanında gelişmelerin devam ettiği bir süreçte yer almıştır. Ancak Klâsik Türk şiirinin yavaş yavaş gücünü kaybettiği bu yıllarda o, geleneğin izinden giderek sanat faaliyetlerini sürdürmüş bir şairdir.

---

[23] Köprülü, a.g.e., s.383.
[24] Mengi, a.g.e., s.231.
[25] M.İsen, O. Horata, M. Macit, F. Kılıç, İ.H. Aksoyak, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2005, s.158.

I. BÖLÜM

1. HAYATI

Yâver'in hayatı hakkında en çok bilginin verildiği kaynak Enderunlu Mehmed Âkif 'in *Mir'at-ı Şi'r* adlı tezkiresidir. Ayrıca Fatîn Efendi'nin *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında, Nail Tuman'a ait *Tuhfe-i Nâilî*'de ve Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmanî*'sinde de Yâver'le ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Ancak bütün bu kaynaklarda Yâver'in hayatı ile ilgili olarak verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Yâver'in de kendi şiirlerinde yaşamı hakkında fazla bilgi vermemiş olması, hayatına ilişkin bilgileri genişletmemizi güçleştirmiştir.

Yâver'in asıl adı Hasan'dır.[26] Bu bilgi *Mir'at-ı Şi'r*'de "*İsm-i sâmî ve nâm-ı nâmîleri Hasan*"[27] şeklinde geçmektedir. Onun dışındaki tezkireciler Yâver'in adı hakkında bilgi vermemiştir.

Yâver, H.1179 (1765-66) yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi ile ilgili bu bilgiyi *Enderunlu Âkif* , "*...bin yüz yetmiş dokuz senesi tarihinde şehir-güşâ-yı kafes-i kühen-sakf-ı cihân ve bâl-efşân-ı evcgâh-ı imkân...*"[28] şeklinde vermektedir. *Fatin Efendi,* Trabzon'da dünyaya geldiğini "*…Medine-i Trabzon'da kadem-nihâde-i sâha-i vücûd olup…"*[29] ifadesiyle dile getirirken, *Tuhfe-i Nâilî*[30] ve *Sicill-i Osmânî'de*[31] de Trabzonlu olduğuna dair verilen bilgi tekrarlanmaktadır.

Yâver'in ailesi hakkında mevcut bilgilerimiz de sınırlıdır. *Mir'at-ı Şi'r*'de Abdurrahman Ağa'nın soyundan geldiği bilgisi yer alır. Abdurrahman Ağa,

---

[26] Haluk İpekten,Mustafa İsen, RecepToparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey,*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 942, Kaynak Eserler Dizisi 12, Ankara 1988, s.536.

[27] Mehmet Kılcı, *Enderunlu Mehmed Âkif Mir'at-ı Şi'r*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2001, s.39.

[28] Kılcı, a.g.t., s.39.

[29] Fatin Efendi, *Hâtimetü'l- Eş'âr*, İstanbul 1281, s.456.

[30] Nail Tuman (İnehân-zâde Mehmet Nâil) , *Tuhfe-i Nâ'ilî Muhtasar Şair Biyografileri*, C. 2, 31 Mart 1949, s.1211.

[31] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C.5, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.1681.

III.Mustafa (1757-1774) zamanında "*kilâr-ı hassa kethüdalığı*", "*hazine-i hümâyûn kethüdalığı*" ve "*silahdarlık*" görevlerinde bulunmuş bir zattır. Bu görevi takiben vefat etmiştir.[32] Abdurrahman Ağa, büyük ihtimalle Yâver'in dedelerinden biri olmaktadır. Ayrıca ailesiyle ilgili olmak üzere Enderunlu Âkif, Yâver'in babasının H.1184(1770-71) yılında vefat ettiğini kaydetmiştir. Bu bilgiden hareketle babasının Yâver henüz beş-altı yaşlarındayken öldüğü anlaşılmaktadır.

Şairin çocukluk ve gençlik yılları ile ilgili az sayıdaki bilgilere göre, Yâver, babasının vefatını takiben Enderun'da eğitim görmeye başlar. Yâver, gençlik yıllarının önemli bir bölümünü Enderun'a bağlı *Kiler odasında* geçirmiştir. Bilindiği üzere, XV. yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nde medrese dışında en önemli resmî eğitim kurumu olan Enderun'daki eğitim, yedi kademe üzerine kurulmuştur. *Kiler odası*; *Büyük ve Küçük odalar*, *Doğancı koğuşu*, *Seferli koğuşundan* sonra beşinci kademe de yer almaktadır. Burada bulunan iç oğlanları hükümdarın ve Harem-i Hümâyûn'un ekmek, et, yemiş, tatlı, şerbet gibi her türlü yiyecek ve içecek ihtiyacını hazırlar ve muhafaza ederlerdi. Bunların sayıları otuz kadardı.[33]

İç oğlanları Enderun'da oldukça zorlu ve sıkı bir eğitimden geçerlerdi. Yâver'in de burada bu zorlu ve yorucu eğitimden ötürü çileli günler geçirdiği Âkif'in verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Yine burada aldığı eğitim sayesinde, Yâver'in kendisini yetiştirmesi adına, çok önemli kazançlar elde ettiği bilgisi de verilmiştir. Bu bilgiler *Mir'at-ı Şi'r'*de şu şekilde yer alır: "*ol buk'a-i feyz-bahşâ ve zâviye-i ferah-fezâda imrâr-ı âvân-ı şebâb ve manend-i kasr-ı kühen-bünyâd-ı felek geh ma'mûr geh hâne-harâb*"[34]

Yâver, Enderun'da beşinci kademe olan *Kiler odasında* bir müddet bulunduktan sonra altıncı kademe olan *Hazine koğuşunda* görev almadan bu

[32] Kılcı, a.g.t., s.39.
[33] Mehmet İpşirli, "Enderun maddesi", "*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi"*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995, s.185-187.
[34] Kılcı, a.g.t., s.39.

kurumun yedinci ve en üst kademesi olan *Has odaya* ulaşmıştır. Enderun'da görev değişiklikleri ve yükselmeler belirli usuller etrafında yapılıyordu. Ancak bazı durumlarda padişahların usul dışına çıktıkları görülmüştür. Yâver'in *Has odaya* nakledilmesi de *İlhâmî* mahlasıyla şiirler söylemiş olan III. Selîm'in (1789-1807) inayetiyle gerçekleşmiştir. Mertebe mertebe yükselmesini bilen ve önemli zümrelerin içinde yer alan Yâver, söz söylemeye dair hüneri ile padişahın dikkatini çekmiş ve bu başarısı *Has odaya* nakledilmesini sağlamıştır. III. Selîm'in hükümdarlığının ilk yıllarına rastlayan bu terfî H.1204(1789-90) tarihinde, Yâver yaklaşık 25 yaşlarında iken gerçekleşmiştir.

Pertev'in Yâver'e yazdığı mahlas-nâmenin başlığından[35], Yâver'in "*rikâbdâr-ı şehriyârî*" olduğu, padişahın atının üzengisini tutma görevini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Bu görevi sayesinde de Yâver, padişaha çok yakınlaşmış ve padişahın inayetini kazanmasını bilmiştir.

Has odada bulunanlar çıkma olduklarında kıdem durumlarına göre önemli görevlere tayin edilirdi. Yâver, çıkma olduktan sonra Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde görev almış, daha sonra bazı vezirlerin divan katipliği görevini sürdürmüştür. İlerleyen dönemlerde tahrirat katipliği hizmetinde bulunmuş, Fatîn Efendi'nin verdiği bilgilere göre, bu görevi takiben "*Hâcegân*" sınıfına katılmıştır. Bu sınıfa dâhil olduktan sonra Yâver, yine tahrirat kâtipliği göreviyle Yanya taraflarına gitmiş, bahsedilen bölgede bir süre ikamet etmiştir. Bu bilgiler Fatîn Efendi'nin *Hâtimetü'l-Eş'ar*'ında şu şekilde ifade edilmektedir: *"... bir müddet Dîvân-ı Hümâyûn kalemine müdâvemet ettikten sonra bazı vüzerânın dîvân kitâbeti me'mûriyeti ve bazı mahallin tahrîrât kitâbeti hıdmetiyle müddet-i medîde imrâr-ı vakt ü sa'at eyleyerek rütbe-i hâcegânîyi bi'l-ihrâz mu'ahharan tahrîrât kitâbeti hıdmetiyle Yanya cânibine azîmet eyleyüp mahall-i mezkûrda câygîr-i ikâmet olmuşdur..."*[36]

Yâver'in XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığını tezkirelerdeki bilgilerden anlamakla birlikte, şiirlerinde geçen birtakım tarihler de bunu doğrulamaktadır.

[35] Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Pertev Dîvânı*, Öz Serhat Yayıncılık, 1.Baskı, Malatya 2007, s.639.
[36] Fatin Efendi, *Hâtimetü'l- Eş'âr*, İstanbul 1281, s.456.

Bunlar, Yâver'e ait "Kitâb-ı Fenniyye-i Eşʿâr (Şiir Teknikleri Kitâbı)" adlı mesnevînin sonunda yer alan "*Fî Receb 23 sene 1211(1796-97)*" tarihi ve Dîvân'ında yer alan iki tarihin sonundaki "*1210 ve 1212* (1795 ve 1798) tarihleridir. XIX. yüzyılda da hâlen hayatta olduğu kaynaklarda geçen ölümüyle ilgili bilgiden anlaşılmaktadır.

Yâver'in yaşamı boyunca Osmanlı Devleti'nin başında olan padişahlar şunlardır : III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamid (1774-1789), III.Selîm (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmud (1808-1839), I.Abdülmecid (1839-1861). Yâver'in şiirlerinde ismini zikrettiği tek padişah ise III. Selîm'dir. Yâver'in şiirlerinde III. Selim'in adının geçtiği beyitleri sıralayacak olursak,

Ed'iye-i hazret-i şâh-ı cihân
Yani **Selîm Hân**-ı şeh-i kâm-rân
Mes.1-59b/3[37]

Şeh Selîmün Yaverâsâ hep du'â-hˇânı olup
Kılsa ol şâha açup destin sezâdur lâleler
G.49-14a/9

Şehen-şâh-ı zaman **Sultan Selîm Hân** ger kerem-bahşâ
Cihânı eyledi ihyâ o kim şâh-ı cihân oldı
Ta.1-54b /1

Cenâb-ı Hazret-i Şâh-ı cihân **Sultan Selîm Hâna**
Açup bay u gedâ subh u mesâ destin dua eyler
Ta.1-55a/1

Bu beyitlere göre Yâver bir mesnevîsinde "*Cihan padişahının duaları, yani mutluluğun padişahı Selîm Han.*", bir gazelinin mahlas beytinde "*Lalelere, tıpkı Yâver gibi Sultan Selîm'in duacısı olup padişah için dua etmek yakışır.*", bir tarihinde "*Zamanın padişahlarının başta geleni Sultan Selîm Han yaptığı cömertliklerle dünyayı ihya etti ve o, cihanın sultanı oldu.*", başka bir tarihinde

[37] Not: Buradan itibaren kaydedilen örnek şiirler için verilen ilk rakam metni, tireden sonraki rakam sayfayı, eğik çizgiden sonraki rakam ise beyti göstermektedir.

"*Cihanın padişahlarının yücesi olan Sultan Selîm Han'a zengin-fakir herkes sabah akşam dua etmektedir* ." sözleriyle III. Selîm'i överek adını zikretmiştir.

Enderunlu Mehmed Âkif **,** Yâver'in devrinde birçok önemli şairin bağlı olduğu *Mevlevilik tarikatı* ile olan ilişkisinden de söz eder. Yâver, *Mevlevilik tarikatına* gönülden bağlıdır ve bu tarikatın kurallarına uygun bir hayat sürmüştür. Bu bağlılık şairin şiirlerini etkilediği gibi şairliğinin kabul edilmesinde ve bulunduğu çevrelerde itibar kazanmasında da önemli rol oynamıştır. Dîvân'ında yer alan " *Der-İstimdâd-ı Hazret-i Mevlânâ*" başlıklı medhiye, Yâver'in Mevlânâ'ya ve onun düşüncelerine olan bağlılığını doğrulamaktadır. Bu medhiyeye başlarken,

Dergâhuna geldüm ben yâ Hazret-i Mevlânâ
Lutf eyle meded senden yâ Hazret-i Mevlânâ

"Yâ Hazret-i Mevlânâ dergahına geldim, lutuf ve meded sendendir."

diyerek Pîrinden manevî yardım istemiştir.

Mir'at-ı Şi'r müellifine göre Yâver, hoş tabiatlı ve nazik bir mizaca sahiptir. Güzel ahlakı ile övülmeye değer bir şahsiyettir.[38] Şiirlerinde söylediklerine göre, kendisi inançlı biridir ve bu inancını yaşayarak da göstermek ister. Tasavvufî ve dînî konuları şiirlerinde asıl gaye olarak kullanmamakla birlikte, bu yönde bilgili olduğu anlaşılır. Mevlevîlikle olan irtibatı da Yâver'in bu inançlı kişiliğinde önemli rol oynamıştır.

Sağlık konusunda nasihatler verdiği bir mesnevîsinden yola çıkarak Yâver'in mide ile ilgili bir hastalığa yakalandığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı çok sıkıntı çekmesine rağmen bu hastalıktan şikayet etmeyerek hâline şükretmesi, Yâver'in derdini seven, sabırlı biri olduğunu göstermektedir. Yâver, bu rahatsızlığının sonucunda yaşadıklarını şu şekilde dile getirmiştir: " *...Sonra biraz halimizi anlatalım, bu hüzünlü gönlümüz açılmış olsun. Çok gözyaşı dökerken Hakk'ın*

[38] Kılcı, a.g.t., s.40.

hikmeti ile sıhhatimiz bozuldu. Çok zaman ateşin esiri oldum, gözlerden kanlı yaşlar aktı. Zamanın hekimleri uğraştı, dostlar da teselli verdi. Gerçi çok zahmete katlandım, ama terbiye edici Allah lutfunu yakınlaştırdı. Hudâ çok sırrına vakıf eyledi, böylece bu hastalık bana aynı şifa kaynağı oldu. Hüzünlü, dertli, inleyen bir hasta iken; çok düşünüp endişe ederken bu hastalığı hatırladım. Bu hastalık ve çekilen sıkıntılar meğer çok yemeden kaynaklanıyormuş…"[39]

Ölümüyle ilgili tam bir tarih bilinmemekle birlikte, Sicill-i Osmânî ve Tuhfe-i Nâilî'de, 1839 ile 1861 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin başında bulunan *Sultan I.Abdülmecid* devrinde vefat ettiği belirtilmiştir. Bu durumda Yâver'in XIX. yüzyılın ortalarına kadar hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu bilgiler esas alındığında şairin yetmişli yaşlara kadar yaşamını sürdürdüğü söylenebilir.

[39] Yâver Dîvânı, s.79b-80a.

2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Yâver'in edebî kişiliği hakkındaki ipuçları; Enderunlu Mehmed Âkif'in *Mir'at-ı Şi'r* adlı tezkiresinde yer alan bilgilerden, Dîvânı'ndaki gazellerden ve özellikle de yine Dîvânı'nda yer alan "*Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr*" adlı mesnevîsinden elde edilebilmektedir. Yâver'in biyografisini kaydeden kaynaklardan biri olan Fatîn Efendi'nin *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında ise Yâver'in şairliği ile ilgili olarak sadece "…*Haylice eş'âr u güftârı vardır*."[40] ifadesi yer almaktadır.

Yâver'in şiirlerini söylediği ve şöhret bulduğu zaman, Klâsik Türk şiirinin geleneği sürdürme çabalarına sahne olan yıllardır. Mir'at-ı Şi'r'deki bilgilere göre Yâver, gençlik dönemlerinde şiir söyleme hususunda bir süre *Muvakkit-zâde Pertev Efendi*'den (D.1746-Ö.1806-7) ders almıştır.[41]

Muvakkit-zâde Pertev Efendi, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış; Hoca Neş'et, Şeyh Gâlip gibi şairlerle yakın dostluklar kurmuş bir dîvân şairidir. Gazellerinde başta Nedîm olmak üzere Fuzûlî, Hoca Neş'et ve Şeyh Gâlib'in etkisi altındadır. Genellikle şiirlerinde beşerî aşkı işlemiştir.

Pertev Efendi, yaşadığı edebî muhit gereği pek çok şairden etkilendiği gibi bazı şairleri de etkilemiştir. Bunlardan biri de Hasan Yâver'dir.[42] Hasan Yâver, şiir ve edebiyat bilgilerini Pertev'den aldığı eğitimle tamamlamış, şairlik meziyetlerini de onun sayesinde kazanmıştır. Yine onun yönlendirmeleri ile yeni yetişen bir şairin okuması gereken eserleri görme ve değerlendirme imkânı bulmuştur.

Pertev Efendi, şairin mahlasını da tayin eden kişidir. Bu çerçevede şaire söylediği bir mahlas-nâme ile "Yâver" mahlasını verir. Bu durumu *Enderunlu Mehmet Âkif* de tezkiresinde, "… *kesret-i eş'âr-ı bülend-iştihârı âsâr-ı diğerden*

[40] Fatin Efendi, a.g.e., s.456.
[41] Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Pertev Dîvânı*, Öz Serhat Yayıncılık, 1.Baskı, Malatya 2007, s.55.
[42] Bektaş, a.g.e., s.55.

imtiyâz içün irâde-i hâce-i mezbûr ile Yâver mahlas-ı rengînin tahallus ile ser-firâz olmuş."[43] şeklinde teyid eder. *Âkif*'e göre Pertev Efendi, Yâver'in şiir söyleyişteki üstünlüğünü fark ederek özellikle ona bu dikkat çekici mahlası vermiştir. "Yâver", sözlükte[44] "yardımcı, imdatçı" anlamıyla geçmektedir. Yâver için söylenen mahlas-nâme Pertev Dîvânı'nda şu şekilde yer almaktadır:

MAHLAS-NÂME-İ RİKÂB-DÂR-I ŞEHRÎYÂRÎ HASAN YÂVER BEĞ

Nâzım-ı lü'lü-i manzûm-ı letâfet-güster
Dür-i yek-dâne-i deryâ-dil o pâkîze-güher

Mecma'-ı hulk-ı hasen ya'ni Hasan Mîr-i be-nâm
Sa'y u kûşişle bulup kân-ı ma'ânîye zafer

Her ne ma'nâyı ki nazm itmeğe himmet ise
Hâsılı istediği kâlebe ifrâğ eyler

Oldı tahsîne sezâ akmişe-i eş'ârı
Zeyl-i kâlâ-yı hüner mahlas-ı tamgâ ister

Her husûsında mu'în olup ana pertev-i Hak
Nâm-ı nâmî-i ma'ârifleri olsun Yâver[45]

Yâver, Pertev Efendi'den aldığı eğitimi takiben, şairliği konusundaki gelişimine kendi çizdiği bir yolda devam eder. Ayrıca *Mir'at-ı Şi'r*'deki bilgilere göre; Yâver'in düşünce ufkundaki Mevlevîlik bağlantısı, şiir söylemesine de tesir etmiş, böylece günden güne artan renkli şiirleri hilesiz, ayarı tam altın gibi itibar damgasıyla mühürlenmiştir. *Âkif*, Yâver'in Mevlevîliği sayesinde edebiyat çevrelerinde şöhret kazandığını özellikle ifade etmektedir.

---

[43] Kılcı, a.g.t., s.41.
[44] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1999,s.1157.
[45] Bektaş, a.g.e., s.639.

Yâver, kendinden önceki büyük şairlerin dîvânlarını okumuş, Klâsik Türk edebiyatı geleneği içinde yetişmiş bir şairdir. Bir şairin nasıl şiir söylemesi gerektiğini, bir şairde bulunması gereken özellikleri çok iyi bilmektedir. Bu çerçevede Dîvân'ın içinde yer alan Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr adlı mesnevîsi de onun bu yönünü ortaya koyduğu önemli bir eserdir. Ayrıca şiirlerinde Klâsik Türk edebiyatı tarihini de iyi bildiği görülür. Bunlardan biri, tercüme konusunda XVI. yy. şairi Lâmi'î Çelebî ve XVIII. yy. şairi Nahîfî'yi örnek göstermesidir. Zira tercüme konusunda bu iki isim Klâsik Türk şiirinde en önde gelen şairler olarak kabul edilmişlerdir. Hatta Lâmi'î Çelebî, Molla Abdurrahmân Câmî'nin önemli eserlerini Türkçeye tercüme ettiği için *Câmî-i Rûm* lakabını almıştır. Nahîfî de birçok eseri olduğu halde daha çok Mesnevî Tercümesi ile ün kazanmıştır. Mevlânâ'nın altı ciltlik büyük eserini, aynı vezinle beyit beyit Türkçeye aktardığı için şöhret bulmuştur.[46]

Enderunlu Âkif, *Mir'at-ı Şi'r* adlı tezkiresinde, sadece Enderunlu şairlere yer vermiştir.[47] Kendisi de Enderun'da yetişmiş olan *Âkif*, meslek taassubuna düşerek, Enderun'da yetişenler hakkında bilgi verirken genellikle abartılı bir üslup sergilemiştir. Bu hususun Yâver'le ilgili ifadelerinde de geçerli olduğu görülür. *Âkif*'e göre, Yâver'in şiir söyleme konusundaki hüneri ne kadar övülse azdır, hatta kalemler bu konuda aciz kalacaktır. Yâver; yetenekli, hoş yaratılışlı, akranları arasında mümtaz bir şair olduğu kadar, kendine has bir tarza da sahiptir. Bunu tezkiresinde şu şekilde ifade eder: " …*tarz-ı pesendîdesi kendüye mahsûsdur*."[48]

Yâver, kendine özgü, yeni mazmunlar bulma yolunu benimsemiş bir şairdir. *Âkif*, Yâver'e ait şiirlerin orijinal mazmunlarla süslendiğini, bunların büyük çoğunluğunun zamanında meşhur olduğunu söylemektedir. Yâver'in sehl-i mümtenî kolaylığında söylediği bu beyitlerde yarattığı yeni imaj ve mazmunlara Dîvânı'ndaki şu beyit örnek olarak gösterilebilir:

---

[46] Haluk, İpekten,*Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1994, s.58.
[47] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül 2007, s.533.
[48] Kılcı, a.g.t., s.40.

Felek Mecnûn serin itdiyse haspûş
Benüm başumda da mantar bitürdi
G.185-46b / 4

" *Felek Mecnûn'un başındaki saçı nasıl çer çöpten bir yuva hâline getirdiyse, benim başımda da mantar bitirdi*."

Yâver yine bir gazelinde, yeni mazmunlar üretme yönüne vurgu yaparak, âdeta ihtirâ şairi olduğunu iddia eder.

Gerçi şi'rüm sâde amma ma'nisi bî-gânedür
Hiç söz olmaz Yâverâ mazmûn-ı nev-îcâduma
G.171-43b/ 5

"*Gerçi şiirim sâde bir üslupla söylenilmiştir, ancak anlamı başkadır. Ey Yâver! Benim yeni icâd ettiğim mazmunlara hiçbir söz söylemek mümkün değil.*"

Enderunlu Âkif, Yâver'in edebî yönüyle ilgili olarak benzetmelerle ve süslü anlatımla örülü şu bilgilere de yer verir: Yâver, "söyleyişi temiz bir şairdir, ateşin alev dilli bir söz söyleyen sesidir, ender ve büyüleyen uygun mazmunların hazinesidir, ince hayallerin işlemecisidir, irfanın işlenmiş elbisesine bir terzidir. … Güzel söz söyleyen dilinin makası ile herkesin tanıdığı bilgi gelininin boyunun benzersiz yüksekliğindeki mazmunlarına ve bilgisine ne yeni dikilmiş elbiseler kesmiş ve hoş tabiatının ateş gibi te'sir eden kılıcı ne değerli elbiseler biçmiştir." (*…bir şâ'ir-i pâkize-edâ sühan-gûy-ı şu'le-zebân-ı âteş nevâ gencîne-i şâygân-mazâmîn-i nâdire-sâz u sihr-âferîn nessâc-ı hayâl-ı mû-şikâfî-i bârîki kabâ-yı zerdûz-ı ʿirfâna hayyât…mıkrâz-ı zebân-ı belâgat-nişân ile bâlâ-yı bî-hemtâ-yı kâmet-i ʿarûs-ı dâniş-i me'nûs mazâmîn ü ʿirfâna ne nev-dûhte-i câmeler kesmiş ve şemşîr-i âteş-te'sîr-i tabʿ-ı latîfi ne ʿâlem-bahâ kabâlar biçmiş*.)[49]

[49] Kılcı, a.g.t., s.41.

Yâver'in üslubunda XVIII. yüzyıl şairleri üzerindeki tesirlerin de etkili olduğu görülür. Onun şairlik yönünden yetişmesi de bu yüzyılda olmuştur. Sanat yaşamında ortaya koyduğu ilk şiir denemeleri de XVIII. yüzyılda gerçekleşmiştir. XIX. yüzyılda yaşadığına dair kaynaklarda birtakım bilgilere rastlanırken, bu yüzyılda şiirler söylediğini işaret eden tam bir bilgi yer almamaktadır. Ancak bir şairin adının önemli çevrelerde anılmaya başlandığı olgunluk yılları Yâver'in yaşamında XIX. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Bu durumdan hareketle onun XIX. yüzyılın ilk dönemlerinde şiir söylediği düşünülebilir.

XVIII. yüzyıl şairleri genellikle geçen yüzyılların büyük sanatçılarının izinde yürümüşlerdir. Bu sebeple, bu yüzyıl, nazîreci bir edebiyat görünümü almıştır, ancak çok daha ustalıklı bir nazım tekniği içinde, eskilerin taklit edildiği görülür.[50] Yâver de geçmişte yaşamış büyük şairlerin izinden gitmenin doğru olduğuna inanmış, ancak onların üsluplarını ve söylediklerini aynen taklit etmek yerine, şiirlerini inceleyip tarzlarını ve yöntemlerini öğrenmek gerektiğine dikkat çekmiştir. Onun bu düşüncelerini şiirlerinde şu beyitlerle görürüz :

Bak nice tayy eylemüş eş'ârını
Gör kudemânun dahi etvârını

Mes.1-61b/ 42

Eyle tetebbu' selef eş'ârını
Öğrenesün tarzını âdâbını

Her birine eyleme taklîd lîk
Şayet ile olsa da etvârı nîk

Mes.1-62b/69-70

"Bak eskiler şiirlerini nasıl söylemiş, tavırlarını gör, şiirlerini incele. Fakat her birini üslupları güzel olsa da taklit etme."

Yâver'in de şiirler söylediği XVIII. yüzyılın başında üstad kabul edilen *Nâbî*'nin şairler üzerindeki etkisi *Nedîm* yetiştikten sonra azalmış, *Nâbî* etkisinin

[50] M. Orhan Soysal, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, MEB Yay., İstanbul 2002, s.578.

yanında bir de *Nedîm tarzı* ortaya çıkmıştır[51] ve birçok şair onun tarzında şiirler yazmayı yeğlemiştir. *Nedîm,* âşıkâne ve rindâne bir üslupla şiirlerini söylemiştir. Rahat, zarif ve akıcı bir üslupla terennüm edilen beyitlerinin birçoğu sehl-i mümtenînin güzel örnekleridir. Şiirlerinde âhenkli söyleyişe çok önem vermiştir. O, şahit olduğu günlük hayattan çeşitli sahneleri büyük bir ustalıkla çizmiş, adetâ gözle görülür, elle tutulur bir hâle getirmiştir.[52] Bu yönleriyle, kendine has üslubuyla "*Nedîmâne*" şiir tarzını oluşturmuştur.[53] *Hikemî* ve *Nedîmâne* tarzın dışında bazı şairler ise *Bâkî* ve *Şeyhü'l-İslâm Yahya*'da ifadesini bulan *Klâsik üsluba* temayül etmişlerdir.[54] Bu yüzyılda Türk şairleri üzerinde İran edebiyatı etkisi son derece azalmış, ancak zaman zaman *Şevket* ve *Sâ'ib* gibi İran şairlerinin etkisi devam etmiştir.[55]

Yâver, şiirlerinde kendi tarzını oluşturmaya çalışsa da, bu yüzyıl şairlerinin üzerindeki tesirinden de uzaklaşamamıştır. Onun üslubunda *Nedîmâne* söyleyişin etkileri ile *Klâsik üslubun* izleri fark edilir. Yâver'in şiirlerinde görülen âşıkâne üslup ve akıcı söyleyiş, *Nedîmâne* şiir tarzına uygundur. Ancak *Nedîm*'in şiirlerinde görülen günlük hayattan sahnelere, Yâver'in şiirlerinde rastlanmaz. Onun şiir konusunda üstadı olan *Pertev Efendi*'nin de üslup olarak *Nedîm*'den etkilendiği görülür.[56] *Pertev Efendi*'nin şiirlerinde görülen bu etki, Yâver'de hissedilen *Nedîmâne* söyleyişte de önemli rol oynamıştır. Yâver, Nedîm'in bir gazelini tahmîs, bir gazelini de tanzîr etmiştir. *Nedîm*'e ait "*var içinde*" redifli gazel ve Yâver'in bu gazele söylediği nazîre aşağıdadır:

Bir söz dedi cânân ki kerâmet var içinde
Dün geceye dâir bir işâret var içinde

Meyhâne mukassî görünür taşradan ammâ
Bir başka ferah başka letâfet var içinde

---

[51] Soysal, a.g.e., s.579.
[52]Tunca Kortantamer, "Nedîm'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler", *Eski Türk Edebiyatı Makaleler-1-,* Akçağ Yay., Ankara 1993, s.338.
[53] Muhsin Macit, *Nedîm Hayatı, Eserleri ve Sanatı*, Akçağ Yay. ,Ankara 2000, s.17-38.
[54] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül 2007, s.491.
[55] Soysal, a.g.e., s.579.
[56] Bektaş, a.g.e., s.31.

Eyvâh o üç çifte kayık aldı karârım
Şarkı okuyup geçdi bir âfet var içinde

Olmakda derûnunda hevâ âteş-i sûzan
Nâyın diyebilmem ki ne hâlet var içinde

Ey şûh Nedîmâ ile bir seyrin işitdük
Tenhâca varup Göksu'ya işret var içinde[57]

Nedîm

Bakma o mehüñ çeşmine âfet var içinde
Bakdıkça seni almağa hâlet var içinde

Şehr-i âhda ol şahı görüp pâyine düşdüm
Zül olsa da bilmem yine izzet var içinde

Düşdi yine mir'at-ı dile aks-i cemalüñ
Kim safvet-i rûyun ile hayret var içinde

Mecrûh olalı gamzeñ ile bu dil-i zârum
Dermân bulamaz derdine illet var içinde

Dil-haste olup Yâver-i zâruñ gibi cânâ
Mahmûm olalı hayli harâret var içinde

G.169-43a

Yâver, şiirlerini âşıkâne bir tarzda söylemiştir. *Enderunlu Mehmet Âkif*, bu âşıkâne söyleyişte, *Fuzûlî* etkisinden de söz eder. Yâver'in üslubu, bu yönüyle de üstadı olan Pertev'e benzerlik gösterir. Çünkü Pertev'in tarzında etkili olan bir diğer önemli şair de *Fuzûlî*'dir. Bilindiği üzere *Fuzûlî*'nin şiirlerinin ana teması aşktır. Onun şiirlerinin bir başka özelliği de aşktan ve onun getirdiği elemden mutlu görünmesidir. Bunları *Fuzûlî*, söylenmesi kolay gibi görünen, ama gerçekte herkesin söyleyemeyeceği bir şekilde, Türkçeyi ustaca kullanarak dile getirmiştir.[58] Yâver de şiirlerinde, özellikle gazellerinde sevgiliye olan aşkını ve bu aşk karşısındaki çaresizliğini, sevgili uğruna çektiği sıkıntılardan memnun hâlini dile getirmiştir. Bir gazelinde bu hususu söyle ifade eder:

[57] Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s.349-350.
[58] Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2002,s.149-150.

Gazeller ihtira' itdüñ belî aşkıyla cânânuñ
Aceb Yâver senüñ de bir kitab olmaz mı asâruñ
G.110-29b/ 5

"Sevgilinin aşkıyla gazeller yarattığın ortada, Yâver senin şiirlerinin de bir kitap oluşturmasına şaşmamak lâzım."

Yâver, *İddiâ'î* sanatını anlatırken "*Şevket-i Buhârî ve Sâ'ib*"den övgüyle bahsetmektedir. Onun da çağdaşları gibi bu iki İran şairinin tesirinde kaldığı görülmektedir.

Mûcididür Şevket-i şirîn-zebân
Virdi o bu tarz-ı neve hüsn ü an
Mes.1-72b/302

Sâ'ibüñ etvârı da başka edâ
Eyledi çok şair aña iktifâ
Mes.1-72b/305

Yâver, sadece gazelleriyle değil, söylediği mesnevîleriyle de *XVIII. yy. Klâsik Türk şiirine* ayak uydurmuştur. Bu dönem mesnevîlerinde klâsik mesnevîlere has hikâye konuları yerine, daha güncel konular yazılmaya başlanmıştır. Mesnevîlerin beyit sayılarında, geçen yüzyıllara nazaran gözle görülür bir azalma olmuştur. Yâver'e ait mesnevîler de öğretici tarzdadır ve güncel konuları içermektedir. Ayrıca beyit sayıları da geçmişteki örneklerine göre azdır.

Yâver, şiirlerini sade ve akıcı bir dille söylemiştir. Arapça ve Farsça kelimelere ve terkiplere çok fazla yer vermemiş, halkın kullandığı gündelik söyleyişleri şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Şiirde sadelik ve akıcılığı sağlayan deyimleri de ustaca kullanmayı başarmıştır. Yâver'in Dîvânı'nda yer alan gazeller incelendiğinde, kullanılan rediflerin büyük çoğunluğunun Türkçe kelimelerden seçildiği görülmektedir. Bunların dışındaki Arapça ve Farsça kökenli sözlerden oluşan redifler ise o dönemde herkesin anlayabileceği niteliktedir ve çokça kullanılan

kelimelerden seçilmiştir. Yâver, şiirlerinin sade ve akıcı olduğunu kendisi de ifade etmektedir:

Ne kadar sade ise Yâver-i zâruñ suhanı
Hoşça tabîr ideyüm hüsn ü edâ vir yâ Rab
G.26-8b/ 5

" *İnleyen Yâver'in sözleri her ne kadar sade ise de, yâ Rabbi, güzellik ve edâ ver de güzelce ifade edyim .* "

Eş'âr-ı selîsüñ yârâna arz it
Yâver olur olsa bâdî-i ülfet
G.37-11a/5

" *Yâver, açık ve akıcı şiirlerini dostlarına sun, onların dostluğa sebep olması bu şekilde olur.*"

Hoşça edâ itmeğe sa'y it hemân
Şi'rüñe yârân disün âb-ı revân
Mes.1-74b/ 354

" (Yâver) sen şimdi şiirlerini güzel bir üslupla ifade etmeye çalış, dostların şiirlerine akarsu desinler."

Yâver'in şiirlerinde tercih ettiği bu sadelik ve akıcılık, XVIII. yüzyılı etkisi altına alan *Mahallîleşme (yerlileşme) Akımı*'nın bir sonucudur. Halkın yaşayış tarzını, zevkini, dilini ve anlayışını şiire taşımak, bu asır şairlerinin temel amaçlarından biri olmuştur. Nihad Sami Banarlı, *Mahallîleşme Akımı'nı*, "*Türk dilinin ve Türk edebiyatının kendi içinde olgunlaşması ve millileşmesi manasında yerli ve halk tesirinde bir hareket.*"[59] olarak tanımlamaktadır. *Necâtî Bey, Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Nev'î-zâde Atâyî ve Sâbit* gibi şairlerin eserlerinde, bazen azalıp, bazen çoğalarak gelen bu tarz, biçimden öze doğru bir gelişim göstermiştir. *Sâbit*'in önemli bir merhale oluşturduğu *Mahallîleşme Cereyanı, Nedîm* ile güçlü ve zarif bir senteze ulaşmıştır.[60]

*Mahallîleşme Akımı'*nın etkisiyle XVIII. yüzyılda yetişen şairlerde, *Nâbî*'den başlayarak Arapça ve Farsça sözcüklerin sınırsız ve oransız bir şekilde kullanılışına

[59] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.II, MEB Yay., İstanbul 1987, s.745.
[60] Şentürk, Kartal, a.g.e., s.490.

önemli bir tepkinin geliştiği görülür.[61] XVII. yüzyılın ikinci yarısında yetişen *Nâbî*, anlaşılmaz bir dil kullanan nâsirlere ve sözlükten kelime bularak manzume yazan şairlere karşı şöyle itiraz etmiştir:

Ey şi'r miyânında satan lafz-ı garîbi
Dîvân-ı gazel nüsha-i kâmûs değildir[62]

Yâver de *Nâbî*'nin bu beytini tasdik edercesine,

Gayri lügat cemine itme heves
Nabî-i merhûmuñ o dîvânı bes

Mes.1-63a/ 76

şeklinde düşüncelerini ifade eder.

Yâver, şiirlerinde anlam derinliklerine, zoraki kelime oyunlarına fazla başvurmamış, fakat farklı edebî sanatlar kullanarak beyitlerini güzelleştirmiştir. "*Terimleşmiş ve ıstılah haline gelmiş sözlerle, şiire güzel bir söyleyiş gelemeyeceğini; anlatımdaki akıcılığın da sonradan ve ilim tahsiliyle kazanılamayacağını*," düşünmektedir.

Mustalah sözler ile şi're halâvet gelmez
Tab'a tahsîl-i ulûmile selâset gelmez

G.78-20b / 1

Ayrıca şiir diliyle ilgili şu düşüncesi de, çağlar boyunca sürdürülen edebî dil yaklaşımını destekler niteliktedir. Ona göre şiirde süslü anlatım sağlayabilmek için, Arapça kelimelere nazaran Farsça kelimeler daha çok tercih edilmelidir. Farsça edebiyatın, Arapça ise ilmin dilidir. Arapça ona göre Türkçe kelimelere coşkunluk vermemektedir:

---

[61] Soysal, a.g.e., s.577.
[62] Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Dîvânı*, C.I., MEB Yay., İstanbul, 1997, s.587.

Fürs ile vir zîneti eş'âra hep
Lafz-ı Arab Türkîye virmez tarab

Mes.1-63 a/84

Klâsik Türk şairleri yazdıkları şiirlerde mübalağalı bir şekilde övünürler. Bu övünmelerde şairler, şiirle ilgili bazı değerlendirmelerde de bulunurlar.[63] Bunlardan bazılarının dîvân dîbâcelerinde, bazen müstakil gazellerde veya gazellerin beyitleri arasına serpiştirilmiş olarak karşımıza çıkan bu değerlendirmeler, edebî tenkit açısından özel bir anlam taşırlar.[64] Klâsik Türk şiiri geleneğine bağlı olarak yetişen Yâver'in şiirlerinde de, kendi şairliği üzerine değerlendirme ve şiir söyleme üzerine düşüncelerle karşılaşılmaktadır. Bu kabil beyitlerinden birinde, "*gazellerinin külfetsiz söylendiğini ve büyük şairler tarafından tanzir edilebilecek güzellikte olduğunu*," ifade eder.

Bî-tekellüf dinilen Yâver-i zâruñ gazelin
Gele tanzîr ide bir şâ'ir-i mâhir nerede

G.177-45a / 5

"*Külfetsiz denilen inleyen Yâver'in gazellerini gelip tanzir edecek büyük bir şair nerede?*"

Yâver'e göre şiir söyleyecek kişinin kelime hazinesinin çok geniş olması ve büyük şairlere ait binlerce gazeli ezbere biliyor olması gerekmektedir. Yâver'in yeni yetişmelere tavsiyelerde bulunduğu hesaba katılırsa kendisinin de geçmişte yaşamış usta şairlerin hem üslubunu öğrenmiş, hem de bilinçaltına onların güzel şiir örneklerini yerleştirmiş olması mümkündür. Bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

Şi're heveskâr olan ehl-i zekâ
Bilmelidür hayli lügat ibtidâ

[63]Harun Tolasa , "Dîvân Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", Ege *Üniv. Sosyal Bilimler Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, İzmir, 1982,s.15
[64] Pervin Çapan , " Zâtî Dîvân'ında Edebî Tenkid ve Değerlendirmeler", *Muğla Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10. Yıl Özel Sayısı, S.8, Muğla, 2002, s.12.

Ezberine almalıdur en akâll
Hâsılı binden mütecâviz gazel

Her biri memdûh-ı ekâbir ola
Müntehâb-ı şâ'ir-i mâhir ola

Mes.1-61a/36-38

" Şiire heves eden zekâ sahipleri ilk olarak pek çok sözcük bilmelidir. Her biri şöhretli ve seçilmiş olan şairlerden en az binden fazla gazeli ezberine almalıdır."

Yâver'e göre, "*nasıl her işin bir ustası varsa ve o işin gizli sırlarını nasıl onlar bilir ve bu sırları onlara sormak gerekirse; şiir mesleğinin de usta şairleri vardır ve şiir yazmanın gizli sırlarını bu usta şairlere sormak gerekir*."

Her şeyüñ ashâbı var erbâbı var
Her kütübüñ faslı var ebvâbı var

San'at-ı eş'ârı gel üstâda sor
Kuhları delmeği Ferhâda sor

Mes.1-62a/60-61

" Her şeyin sahipleri ve ustaları, her kitabın bölümleri ve girişleri vardır. Şiir sanatını gel üstâda sor, dağları delmeyi Ferhad'a sor."

Yâver'in şiirle ilgili diğer bir düşüncesi, "*şiir söylemenin istekli bir şekilde çalışılarak öğrenilebilmesidir. Ona göre şiir söyleyecek kişiler bir üstaddan şiir sanatını öğrenmeli, sonra icâdlar âleminden yeni anlamlar bulmaya çalışmalıdır.*"

Şi'r aña dirler dinile aşk ile
Gerçi ki tahsîl olunur meşk ile

San'atını öğrenüp üstaddan
Ma'nî bula âlem-i îcâddan

Mes.1-65b/138-139

O, şiir söylerken vezne ve sözcük seçimine de dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Şiirin veznine uymak için gerekirse söz tekrarı yapılmalıdır. Ancak mânâsız sözlere, gereksiz sözcüklerin kullanılmamasına da özen gösterilmelidir, çünkü bu sözler ona göre uğursuzdur. Ayrıca " *Şiirde gereksiz söz, altın kumaştan elbisedeki yama gibi pek yersiz."* ifadesinde, şiirde gereksiz kullanılan sözcükleri, altın kumaştan yapılmış bir elbisenin üzerindeki yamaya benzetmektedir.

Bir şairin içinde bulunduğu durumu dile getirmesinin en kuvvetli aracı şiirdir. Yâver; özellikle gazellerinde kendi ruh halini ortaya koyduğunu, içinde yaşadığı duyguları şiir diliyle dışarıya yansıttığını şöyle dile getirmektedir:

Beğüm bak dikkat it bu şi'rimün mazmûn-ı ebyâtı
Lisân-ı hâlile Yâver kuluñ hâlüñ beyân eyler
G.73-19b / 5

Dîvânuma emrâr-ı nazar itmeden âtâ
Yâver bu benüm hâlümi yârân bilür mi
G.203-51a / 5

"Beyim, bak dikkat et! Bu şiirimin beyitlerindeki mazmunlar hâl diliyle Yâver kulunun hâlini anlatır. Ey Yâver! Bu benim Dîvânıma bakmayan dostlar, benim hâlimi bilir mi?"

3.ESERİ

3.1. DÎVÂN

Yâver'in elimizde bulunan tek eseri, *Yâver Dîvânı*'dır. *Yâver Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler kısmında, T.5458 numarada kayıtlıdır. Eser, 84 varaktan oluşmakta olup 57., 58. ve 59. varaklar boştur. *Yâver Dîvânı*"nda 2 münâcât, 5 na't, 1 Mevlânâ medhiyesi, 203 gazel, 1 terkîb-i bend, 3 tahmîs, 2 tarih, 1 murabba, 2 de mesnevî yer almaktadır. Bu durum klâsik dîvân tertibine uygun olmasa da, *Usûlî*[65] ve *Nesîmî*[66] gibi şairlerin de önceleri dîvânlarında mesnevî biçiminde şiirlere yer vererek klâsik tertibin dışına çıktıkları görülür. *Yâver Dîvânı* müretteb bir dîvân değildir. *Yâver Dîvânı*'ndaki şiirlerin dağılımı bir grafikte şu şekilde gösterilebilir:

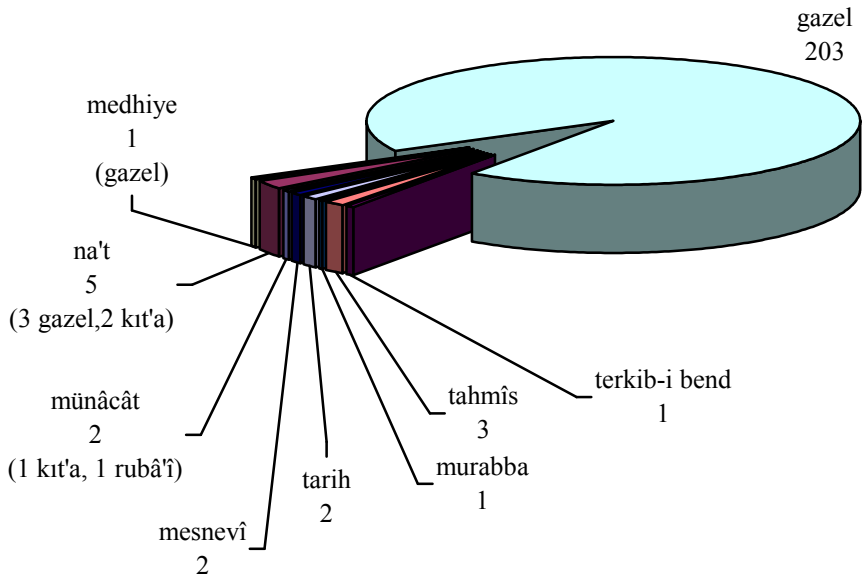

Grafik 1. Yâver Dîvânı'ndaki Şiirlerin Dağılımı

[65] Mustafa İsen, *Usûlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.
[66] Hüseyin Ayan, *Nesîmî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.

Yâver Dîvânı'nın toplam beyit sayısı 1713 olup, dağılımı şöyledir:

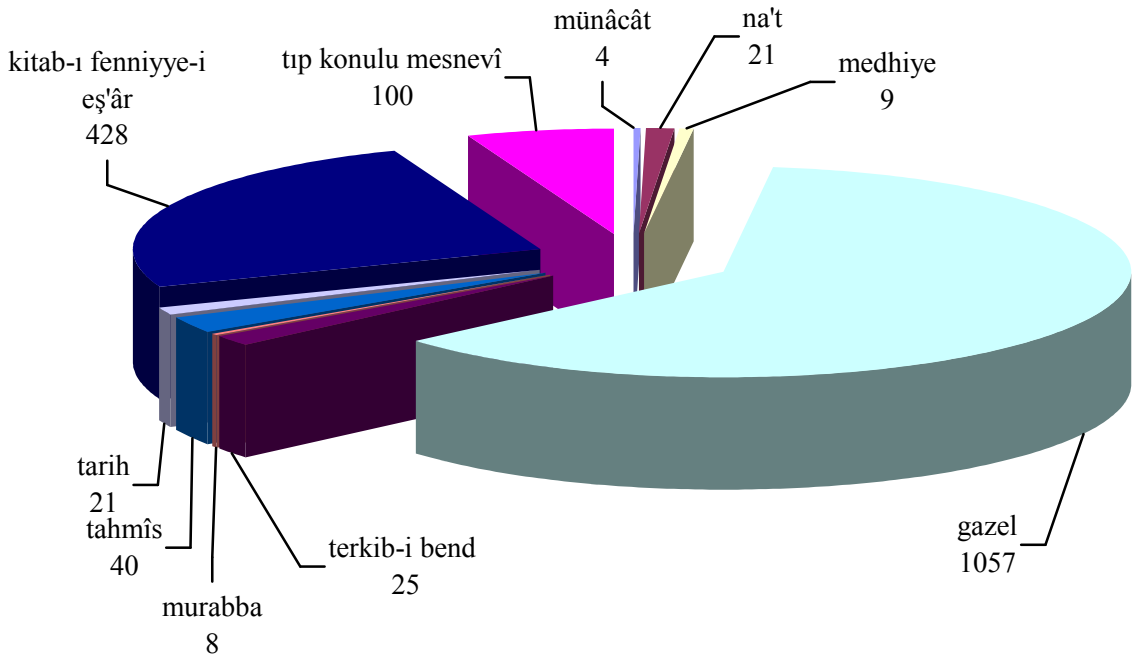

Grafik 2. Yâver Dîvânındaki Beyit Sayılarının Şiirlere Göre Dağılımı

3.2.YÂVER DÎVÂNI'NDAKİ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

3.2.1. NAZIM ŞEKİLLERİ

3.2.1.1.GAZEL

Gazel, Arapçada, "*kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek*" demektir. Nazım terimi olarak gazel, kâfiye örgüsü aa ba ca… şeklinde bir nazım şeklinin adıdır.[67] Beyit sayısı 4-15 arasında değişmektedir. Gazel, Klâsik Türk şiirinin her kesimden gelen şairlerince en çok sevilen ve en çok tutulan bir nazım şekli olmuştur.[68] Gazelin asıl konusu aşk ve sevgilidir, XVIII. yüzyıldan sonra şairlerin söylediği gazellerin konusunda bir genişleme olmuştur.

Yâver de Klâsik Türk şairleri gibi Dîvânı'nda en fazla gazel nazım şekline yer vermiştir. Dîvân'da yer alan 220 şiirden 203'ü gazel nazım şekliyle söylenmiştir. Yâver Dîvânı'ndaki gazellerin beyit sayıları 5-18 arası değişmekte olup, büyük bölümü beş beyittir. Gazel nazım şekli genellikle 5, 7, 9, 11 gibi tek sayılı beyitlerle söylenmekle birlikte Yâver Dîvânı'nda bundan farklı olarak 12, 16, 18 gibi çift sayılı beyitlerden oluşan gazeller söylendiği görülmektedir.

Yâver Dîvânı'nda yer alan 203 gazelden biri olan sayfa 29b'de yer alan 112. gazel, müstezad gazeldir. Bu müstezad gazel, beş asıl beyte beş ziyâde beyit eklenerek aruz vezninin hezec bahrinin "Mef û lü/Me fâ î lü/Me fâ î lü/Fe û lün" ve "Mef û lü/fe û lün" kalıbıyla yazılmıştır. Bu durum Klâsik Türk şiirindeki müstezad gazellerin genel söyleniş tarzına uygundur.

Şairler, bazen mahlaslarını söyledikten sonra gazellerine bir kişiyi övmek için bir ya da birkaç beyit eklerler. Bu gazellere *Müzeyyel Gazel*, eklenen beyitlere de

---

[67]Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1994, s.7.
[68] Cem Dilçin, "Gazel", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)*, Türk Dil Kurumu, S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.78-247.

zeyl denir.[69] Yâver de Dîvân'daki 201. gazelde, Rüstem Ağa adlı bir kişiyi cömertliği ve yiğitliği yönünden övmek için yedi beyit eklemiş ve 12 beyitten oluşan bir müzeyyel gazel söylemiştir.

Konu olarak Dîvân'daki gazellerin büyük bölümünde Yâver, sevgiliye duyduğu aşkı ve bu aşktan dolayı çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Tamamı Türkçe olan ve Dîvân'ın büyük bir bölümünü kaplayan gazellerinde Yâver'in; şairlik hünerlerini gösterdiği, sade bir dille ve edebî sanatlarla söyleyiş gücünü destekleyerek âşıkâne bir tarzda şiirler söylediği görülür.

Yâver Dîvânı'nda *gazeliyyat* başlığı altında söylenen şiirler içinde, gazelin genel konusu olan aşk dışında, Hz.Peygamber ve Hz. Ali'yi öven na't türünde iki gazel bulunmaktadır. Yâver, 191. gazelde Hz.Peygamber'in zamanında yaşamamış olmaktan dolayı duyduğu acıyı dile getirmiştir. Beş beyitlik bu gazelde *Mustafa* redifini kullanan Yâver, diğer gazellerindeki sevgili yerine Hz.Peygamber'i koyarak sevgisini ifade etmiştir. Ayrıca Hz. Ali'yi öven 190. gazelde, *Ali* redifini kullanan Yâver, ilk beyitte onun kudsiyetini ifade etmiş, diğer beyitlerde de onu överek kendisinden merhamet dilemiştir.

Müstezad gazel dışındaki gazellerin *Yâver Dîvânı*'nda, beyit sayılarına göre dağılımı şu şekildedir :

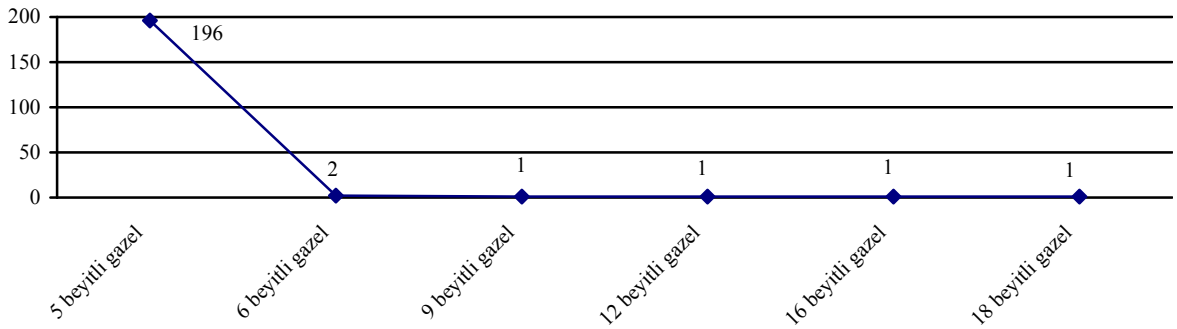

Grafik 3. Yâver Dîvânı'ndaki Gazellerin Beyit Sayılarına Göre Dağılımı

[69] İpekten, a.g.e., s.8.

Yâver, Dîvân'da her harften en az bir gazele yer vermiştir. ث (şe), ح(ḥa), خ (ẖı), س (sin), ص (sad), ض (dad), ط (ṭı), ظ (zı), ع (ayın), غ(gayın), ف (fe) harflerinden sadece bir gazel söylemiştir. Bunlar şiir söylenmesi zor harflerdir ve bir şairin söyleyiş gücünü ortaya koyması açısından önemlidir. Yâver'in Dîvânı'ndaki gazellerin harflere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Harf	Adet	Harf	Adet
ا	25	ض	1
ب	6	ط	1
ت	8	ظ	1
ث	1	ع	1
ج	2	غ	1
ح	1	ف	1
خ	1	ق	4
د	2	ك	14
ذ	2	ل	6
ر	26	م	14
ز	9	ن	19
س	1	و	4
ش	5	ه	22
ص	1	ى	24

Yâver, *gazeliyyat* başlığı altındaki gazellerinden ayrı olarak Hz. Peygamber için yazdığı üç na'tı ve Mevlânâ hakkındaki bir medhiyeyi de gazel nazım şekliyle söylemiştir.

Na'tın lügat mânâsı, "*bir kimsede bulunan özellikleri anlatmak, onu vasıflandırmak, medhederek tarif etmek*" demektir. Edebî terim olarak ise, "*Hz.Peygamber'in özellikleri üzerine söylenen, onu övmek maksadıyla kaleme alınan şiirlere verilen isimdir.*" Diğer peygamberler, Dört Halîfe, Mevlânâ, Abdülkadir Geylânî gibi din ve tarikât büyükleri için yazılan şiirlere de na't denilmekle birlikte, kelimenin en meşhur ve yaygın anlamı, "*Hz.Peygamber'i öven şiirler içindir*."[70]

Dîvânlarda na't hakkındaki yaygın kanâat; klâsik tertibe göre mukaddime, tevhid ve münâcâttan sonra na't bölümünün yer aldığına dairdir.[71] Klâsik Türk edebiyatında hemen hemen her şair Hz.Peygamber'e na't söylemiştir. Günümüzde de na't yazma geleneğini şairler çeşitli şekillerde Hz.Peygamber'i öven şiirleriyle sürdürmektedir. XVIII. yüzyıl, Klâsik Türk edebiyatının en çok na't söylenen dönemidir ve bu yüzyılın başında yaşamış olan büyük mûsikî üstadlarından olan Yahyâ Nazîm(Ö.1726), edebiyatımızın en çok na't yazan şairidir ve bu sebeple kendisine, *na't-gû* denilmiştir.

Na'tların kasîde şeklinde yazıldığına dair yaygın kanâate rağmen, başta kasîde, gazel ve mesnevî olmak üzere; terkîb-i bend, murabba, muhammes, müseddes, kıt'a, rubâî, tuyuğ şekillerinde de pek çok na't kaleme alınmıştır.[72] *Yâver Dîvânı*'nda kasîde şeklinde herhangi bir şiir yer almamaktadır. Bu husus, Yâver'in üstadı olan Pertev Efendi'nin şair üzerindeki tesirini düşündürmektedir. Çünkü bir kimseyi methetmek üzere kasîde söylememek, Yâver'in üstadı olan Pertev Efendi ve Hoca Neş'et'in diğer talebelerinin de ortak tutumudur.

Yâver, Klâsik Türk şiiri geleneğine uyarak Dîvânı'nda, münâcâtlardan hemen sonra, na't türünden şiirlere yer vermiştir. Bu şiirlerden üçü gazel, ikisi kıt'a nazım şekliyle söylenmiştir. *Yâver Dîvânı*'nda yer alan bütün na'tlarda, en yaygın şekliyle

---

[70] Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. XIII-XXXI.
[71] Emine Yeniterzi, *Dîvân şiirinde Na't*, Türkiye Diyanat Vakfı Yay., Ankara 1993, s.46.
[72] Emine Yeniterzi, *Dîvân şiirinde Na't*, Türkiye Diyanat Vakfı Yay., Ankara 1993, s.89.

kullanılan "Na't-ı Şerîf" başlığı tercih edilmiştir. Gazel şeklinde söylenen birinci ve üçüncü na'tlar beş beyitten, ikincisi ise yedi beyitten oluşmaktadır. Gazel şeklinde söylenen üç na'tta da aruzun hezec bahrinin "*Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Me fâ î lün"* kalıbı tercih edimiştir. Bu na'tlarda "yâ Resûla'llâh" redifiyle Hz.Peygamber'e seslenen Yâver, âşıkâne bir üslupla ona olan sevgisini dile getirerek mahşerde kendisine şefaatçi olmasını diler.

Yâver Dîvânı'nda gazel şeklindeki na'tlar tablo halinde şöyle gösterilebilir :

Yâver Dîvânı'nda gazel şeklinde olan na't sayısı	
5 beyitli olanlar	**7 beyitli olanlar**
2 adet	**1 adet**

Tablo 1. Yâver Dîvânı'nda Gazel Şeklindeki Na'tların Beyit Sayılarına Göre Dağılımı

Yâver Dîvânı'nda; *gazeliyyat* başlığı altındaki gazellerin dışında, na'tlardan hemen sonra, Mevlânâ'yı övmek için gazel nazım şeklinde yazılmış bir *medhiye* yer almaktadır. "*Birinin güzel hasletlerini saymak, onu övmek amacıyla yazılmış şiirlere, Klâsik Türk edebiyatında, genel olarak, medhiye adı verilmektedir.*" Medhiyeler umumiyetle kasîde nazım şekliyle söylenilmiştir. Ancak kasîdeden başka nazım şekillerinin de medhiye yazmada kullanılabileceği, dolayısıyla nazım şekilleri ile nazım türlerinin birbiriyle kayıtlı olmadıkları[73] da bilinmelidir. Medhiyelerde daha çok padişah, vezir, şeyhülislam gibi devlet büyüklerinin veya bazı din büyüklerinin övgüleri yapılmıştır.

Yâver Dîvânı'nda, sayfa 2b'de yer alan Mevlânâ'yı övmek için yazılmış gazel şeklindeki medhiye, dokuz beyitten oluşmaktadır. *Der-İstimdâd-ı Hazret-i Mevlânâ* başlıklı aruzun hezec bahrinin "*Mef û lü/ Me fâ î lün/ Mef û lü/ Me fâ î lün"* kalıbıyla yazılan şiirde, "yâ Hazret-i Mevlânâ" redifi kullanılmıştır. Birinci beyitte

[73] Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 183-184.

müntesibi olduğu Mevlânâ'dan meded dileyen Yâver, diğer beyitlerde ona olan sevgi ve özlemini dile getirerek devrinde yaşamamış olmasının kendisine verdiği ıztırabı ifade etmiştir.

3.2.1.2. TERKÎB-İ BEND

Bentlerle kurulan bir nazım biçimidir. Terkîb-i bend adı altındaki manzumelerin şekilleri şöyledir: "*Gazel şeklinde ve gazel büyüklüğünde söylenmiş beş on manzume arka arkaya sıralanır. Ancak her manzumenin sonunda, öteki manzumeye geçmeden önce, gerek söz bütünlüğü, gerek kâfiyeleniş bakımından, tek ve müstakil bir beyit söylenir. Buna genellikle vâsıta denir. Bend beyti, her parçanın sonunda başka başka beyitler halinde söylenirse, manzumenin bütününe terkîb-i bend adı verilir Bunlar bazen bütün mısraları birbiriyle kâfiyeli kıt'alar halinde de söylenebilir."*[74]

Terkîb-i bendlerde bend sayıları genellikle beş ile yedi arasında değişir. Klâsik Türk şiirinde üç-dört bende kadar inen veya 17 bende kadar çıkan terkîb-i bendler de mevcuttur. Yâver Dîvânı'nda gazellerden sonra *Terkîb-i Bend-i Âşıkâne* başlığı altında beş bendden oluşan bir terkîb-i bend yer almaktadır. Terkîb-i bendlerde daha çok dînî konular, hayattan ve felekten yakınmalar, felsefî ve tasavvufî konularla, en çok da mersiyeler ve medhiyeler dile getirilirken[75] Yâver, aşk konulu bir terkîb-i bend söylemiştir.

Birinci bendin ilk dört beytinde, hayal ettiği sevgiliyi sanatlı bir söyleyişle tasvir eden Yâver, son beyitte; "bu sevgilinin kendisini mest ettiğini ve aklını aldığını"; ikinci bendde, "aşkından ötürü çektiği acılara sevgilinin asla merhamet etmediğini" ilk dört beyitte söyleyen Yâver, son beyitte; "kendisinden başka kimsenin bu hâlini anlamadığını"; üçüncü bendde, yine sanatlı bir üslupla, sevgilinin Yâver'i kabul etmesini beklediğini görürüz. Son beyitte ise şairin "içindeki ateşi

[74] Banarlı, a.g.e., s.211-212.
[75] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1994, s.102-103.

gözyaşlarıyla bir parça söndürdüğü, ağlamaktan başka bir çare bulamadığı", dördüncü bende; sevgilinin şaire yaptığı eziyetler karşısında çaresiz durumunu anlatan Yâver, vasıta beytinde de "böyle bir sevgilinin kulu kölesi olduğunu"; beşinci bendde, çektiği sıkıntılardan şikâyet eden şair, son beyitte söylediklerinden pişman olmuş gibi "hâline sabretmesi gerektiğini" ifade etmiştir.

3.2.1.3. TAHMÎS

İlk yüzyıllardan başlayarak hemen her şairin dîvânında bir ya da birkaç tahmîs bulunur. Şairler devlet büyüklerinin ya da beğendikleri şairlerin gazellerine, bazen de kendi gazellerine pek çok tahmîs söylemişlerdir.[76] Bilindiği gibi tahmîs, başka bir şairin yazmış olduğu gazelin bir beyti üstüne, üç mısra eklenerek oluşturulur. Yâver Dîvânı'nda üç tahmîs yer almaktadır.

Birinci tahmîs, *Nedîm*'in "olsa" redifli altı beyitlik bir gazelinin beyitleri üstüne üçer mısra eklenerek oluşturulmuştur. Bu tahmîs anlam ve şekil bakımından oldukça başarılıdır.(s.52b)

İkinci tahmîs, *Mir Nedîm* ismindeki başka bir şairin beş beyitlik bir gazelindeki beyitler üzerine üçer mısra eklenerek oluşturulmuştur. Ancak bu kişi XVIII. yüzyıla damgasını vuran *Nedîm* değildir ve *Nedîm Dîvânı*'nda da bu beyitler yer almaz. Bu *Nedîm*'in *Enderun*'da yeni şiir söyleyen, Yâver'in çevresindeki şairlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.(s.53a)

Üçüncü tahmîs ise, Yâver'in yetişmesinde önemli rol oynayan *Pertev Efendi*'nin, beş beyitlik bir gazeline söylenilmiştir. "yok" redifli bu tahmîs âşıkâne bir tarzda söylenmiştir. Yâver, *Pertev Efendi*'nin şiirini tahmîs etmede, üstadının söyleyiş gücünü yakalamıştır.(s.53b)

[76] İpekten, a.g.e., s.88.

3.2.1.4. MURABBA

Murabba, edebiyatımızın ilk yüzyıllarından başlayarak son zamanlara kadar çok kullanılan musammat çeşitlerindendir. Şairlerin dîvânlarında en azından bir ya da birkaç murabba görülür.[77]

Yâver de Dîvânı'nda aşk konulu bir murabbaa yer vermiştir. Âşıkâne bir tarzda söylenen murabbaın âhenk yönünden başarılı olduğu söylenemez. Murabbalar genellikle 5-7 bend olarak yazılırken Yâver, dört bendden oluşan bir murabba söylemeyi tercih etmiştir. Her bend dört mısradan oluşmaktadır. Aruzun remel bahrinin "*Fâ i lâ tün/ Fâ i lâ tün/ Fâ i lâ tün/ Fâ i lün*" kalıbıyla yazılan murabbaın kâfiye düzeni, abab cccb dddb eeeb şeklindedir.(s.54b)

3.2.1.5. KIT'A

Sözlük anlamıyla "parça" demek olan kıt'a, nazım terimi olarak iki ya da daha çok, 9-10 beyte kadar olan, matla' ve mahlas beyti bulunmayan, gazelde olduğu gibi, yani "xa xa xa" kâfiyeli bir nazım şeklinin adıdır.[78] Felsefî, tasavvufî düşünceler, bir hayat görüşü, birini övme ya da yerme, bir olaya tarih düşürme kıt'anın konusu olabilir. Kıt'a, az ya da çok her şairin dîvânında yer alan bir nazım şeklidir. Özellikle iki beyitli kıt'alar edebiyatımızda çok kullanılmıştır. İki beyitli kıt'aların "xa xa" şeklinde kâfiyeli olanlarının yanında "ab ab" şeklinde kâfiyeli olanları da vardır. XVIII. yüzyılda Nedîm'in 26 kıt'ası ile pek çok tarih kıt'ası, Mehmed Emin Belîğ'in 58, Şeyh Gâlib'in 49 ve Enderunlu Fâzıl'ın 31 kıt'ası vardır.

Halûk İpekten, "*...aslında nazm olan ve aa xa şeklinde kâfiyelenen nazım şekillerine yanlış olarak kıt'a*[79]*"* denildiğini ve bunların genellikle karıştırıldığını söylemektedir. Yâver Dîvânı'nda bir münâcât ve iki na't türünde şiir de "aa xa"

[77] İpekten, a.g.e., s.75.
[78] İpekten, a.g.e., s.42.
[79] İpekten, a.g.e., s.42.

kâfiye örgüsü ile yazılmıştır. Yâver'in bunlardan na't türünde olan ikisini *Der-Kıt'a Na't- Şerîf* başlığı altında vermesi, bu şekildeki şiirleri kıt'a nazım şeklinde olarak düsünmesindendir. Yâver Dîvânı'nda "aa xa" şeklinde kâfiyelenmiş olan bir münâcât ve iki na't da kıt'a olarak değerlendirilmiştir.

Münâcât, lugatte "*fısıldama, kulağa söyleme; Allah'a dua etme, yalvarma*" anlamına gelmektedir. Bir edebiyat terimi olarak, "*muhtevası Allah'a yakarış olan şiir türünün adıdır."*[80] İslamiyet'in kabulünden sonra ortaya çıkmıştır. Münâcâtta şairler, genellikle günahlarının büyüklüğünü ve hadsizliğini dile getirerek, nefse ve şeytana uyduklarını itiraf ederler. Ancak Tanrı'nın sonsuz lutuf ve kereminin yanında bu günahların çok şey ifade etmediğini belirterek yakarışta bulunurlar.

Münâcâtlar, gazel, kasîde, mesnevî, rubâî, kıt'a, muhammes, terkîb-i bend gibi pek çok nazım şekliyle yazılabilmektedir. Münâcâtlar, "*kutsal bir konu olduğundan dîvânların en başında yer alır.*"[81] Yâver Dîvânı da Klâsik Türk edebiyatı geleneğine uygun olarak münâcâtlarla başlamıştır. Bunlardan birinci münâcâtta Yâver, lutuf ve ihsanın Tanrı'dan geleceğini belirterek O'ndan yardım istemektedir. Bu münâcât kıt'a nazım şeklinde, "aa xa" kâfiye örgüsü kullanılarak söylenmiştir ve iki beyitten oluşmaktadır. Münâcât, aruzun hezec bahrinin"*Me fâ î lün/Me fâ î lün/ Fe û lün"* kalıbıyla yazılmıştır.(s.1b)

Yâver Dîvânı'nda, gazel şeklindeki na'tların hemen ardından kıt'a nazım şekliyle yazılmış iki na't gelmektedir. Bunlardan birincisinde *Mustafa* redifiyle Hz.Peygamber'e seslenen Yâver, "onun peygamberlerin şahı olduğunu, Allah'ın nurundan ortaya çıktığını, kendisi için de af vesilesi olduğunu" söyleyerek ona salat ü selam gönderir. Bu na't, aruzun remel bahrinin "*Fâ i lâ tün/ Fâ i lâ tün/ Fâ i lâ tün/ Fâ i lün"* kalıbıyla söylenmiştir.(s.2a)

[80] Cemâl Kurnaz, *Münâcât Antolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1992, s.1.
[81] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, TDK, Ankara 2000,s.251.

Kıt'a nazım şekliyle yazılmış ikinci na'tta Yâver, "*Hz.Peygamber'in her sözünün hak olduğunu, yer ve göğün ona itaat etmesi gerektiğini, merhametiyle ana ve babalardan daha fazla dost olduğunu*" söyleyerek Hz.Peygamber'e olan sevgisini farklı bir anlatımla dile getirmiştir. Bu na'tta, aruzun remel bahrinin "*Fe i lâ tün/ Fe i lâ tün/ Fe i lâ tün/ Fe i lün"* kalıbı kullanılmıştır.(s.2b)

3.2.1.6. RUBÂ'Î

Sözlük anlamıyla rubâ'î, "dörtlü, dörtlük" demektir. Nazım terimi olarak da, *dört mısralık bir nazım şeklinin adıdır*. Bu nazım şekli Türk edebiyatına İran'dan geçmiştir.[82] Kâfiye örgüsü "aaxa" olmakla birlikte, az sayıda "xaxa" şeklinde kâfiyelenmiş olanları da vardır. Rubâ'î, aruzun hezec bahrinin özel rubâ'î kalıplarıyla söylenmektedir. Dört mısra içinde önemli bir fikri kısa ve özlü olarak söylemek rübâ'înin ikinci özelliğidir. Bir başka önemli özelliği de, güzel ve âhenkli söylenmesidir. Bu nazım şekliyle felsefî ve tasavvufî fikirler, çeşitli dünya görüşleri, hiciv ya da nükteler dile getirilmektedir. Müretteb dîvânların çoğunda hiç olmazsa birkaç rubâ'î yer almıştır.

Yâver Dîvânı'nda rubâ'î şeklinde, "aaxa" kâfiye örgüsüyle ve rubâ'înin aruzun hezec bahrinden ayrılmış olan "*Mef û lü/ Me fâ î lü/ Me fâ î lü/ Fa'ûl"* ahreb kalıbı ile söylenmiş bir münâcât bulunmaktadır. Yâver Dîvânı'nda, *Rubâ'î* başlığı altında yer alan bu münâcâtta şair; Tanrı'dan hüzünlü gönlünü mutlu eylemesini, kendi nûru ile nurlandırmasını ister. Son mısralarda da; *"Ne kadar asi olsam da, beni bu isyanımdan dolayı affet"* diye dua eder.(s.1b-haşîye)

[82]Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1994, s.65.

3.2.1.7. TARİH

Kendinden önceki şairler gibi Yâver de, dönemindeki birtakım toplumsal olaylara tarih düşürme geleneğini sürdürmüştür. Dîvân'da iki adet tarih bulunmaktadır.

Dîvân'da yer alan ilk tarih, "kiler odasının câmekânının genişletilmesi ve hamamın tamiri" üzerine kaleme alınmıştır. Dokuz beyitten oluşan ve aruzun hezec bahrinin "*Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Me fâ î lün"* kalıbıyla söylenen bu tarihe, dönemin padişahı III. Selîm'in övgüsüyle başlanır. Daha sonra silahdarlık görevindeki Seyyid Abdullah Ağa'nın cömertliğinden övgüyle söz edilerek Ağa'nın yardımıyla ve katkısıyla Kethüda Hamdullah Ağa'nın zamanında kiler odasında bulunan câmekân ve hamamın harap bir vaziyette iken tamir ettirildiği ve buradaki kapı ve duvarların süslendiği anlatılmıştır. Şiirin sonunda H.1210 tarihi yer almaktadır.(s.54b)

İkinci tarih 12 beyitten oluşmaktadır ve birinci tarih gibi aruzun hezec bahrinin "*Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Me fâ î lün/ Me fâ î lün"* kalıbıyla yazılmıştır. Bu tarihe de dönemin padişahı III. Selîm'in övgüsüyle başlayan şair, şiirin devamın da bu övgülere devam etmiş, asıl söylenmek istenen ve tarih düşürülmek istenen yeni yılın gelmesi hadisesi III. Selîm'i methetmek için vesile olmuştur. Tarihin sonunda H.1212 yılına yer verilmiştir. Şiirlerin sonundaki bu tarihler Yâver'in yaşadığı devre ait ipuçları vermesi açısından önemlidir.(s.55b)

3.2.1.8. MESNEVÎ

Mesnevî, "*kendi arasında kâfiyeli beyitlerden oluşmuş bir nazım şeklidir"*."[83] İki beyitten başlayarak 20-30 beyte kadar olan kısa mesnevîler yazıldığı gibi, binlerce beyitten oluşan örnekleri de vardır. Kâfiye örgüsü "aa bb cc …" şeklindedir.

[83] İsmail Ünver, "Mesnevî", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)*, Türk Dil Kurumu, S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.430-463.

Beyit sayısının çok olması yüzünden, aruzun hangi bahrinden olursa olsun, mesnevîde daima kısa kalıplar kullanılmıştır. Klâsik Türk şiirinde aşk konulu mesnevîler daha ön planda olmasına rağmen; tarihi konuları işleyen, okuyucuya bilgi vermeyi amaçlayan mesnevîler de mevcuttur. Özellikle XVIII. yüzyılda çift kahramanlı aşk ve macera konulu mesnevîler itibardan düşmüş, bununla beraber mahallî unsurlarla örülü realist eserlerde gözle görülür bir artış kaydedilmiştir.[84]

Klâsik Türk şairleri daha çok dîvânlarından ayrı bir eser olarak mesnevîler meydana getirmişlerdir. Klâsik dîvân tertibinin dışına çıkan Yâver ise Dîvânı'nın içinde iki adet mesnevîye yer vermiştir.

3.2.1.8.1. KİTÂB-I FENNİYYE-İ EŞ'ÂR (ŞİİR TEKNİKLERİ KİTABI)

"Şiir üzerine düşüncelerin ve teorilerin bütünü demek"[85] olan poetika şeklindeki çalışmaları bir şair, mektuplarında, bir kitabın ön sözünde, bir gazetede çıkan makalesinde, bir dergide yayımlanan denemesinde, kendisiyle yapılan söyleşide, özdeyiş tarzında tasarladığı formüle sözlerinde ortaya koyabilir. Bu formlardan birisi de şiirdir.[86]

Edebiyat tarihimizde altı yüzyıl gibi uzun bir süre varlığını sürdürmüş olan, gerek kendi çağında gerekse daha sonra üstad kabul edilen güçlü sanatçılar yetiştiren *Klâsik edebiyatta*[87], bazen mesnevîlerin müstakil bölümlerinde, zaman zaman kasîdelerin fahriye kısımlarında veya gazellerin özellikle maktâ beyitlerinde şaire, hayâle, gazele, kasîdeye, lafız ve mânâ münasebetlerine, söz ve anlam sanatlarına, bir sanat şubesi olarak edebiyat ve özellikle şiire dair, şairlerin estetik çerçevedeki görüş ve değerlendirmelerine rastlamak mümkündür.[88]

---

[84] Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, Eylül 2007, s.515.
[85] *Edebiyat Ansiklopedisi*, Milliyet Yayınları, 1991, s.262.
[86] Hakan Sazyek, "Yeni Türk Edebiyatında Poetika Tarzına Bir Örnek: Manzum Önsözler", *Hece Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı/53-54-55*, Ankara 2000, s.332.
[87] Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ yayınları, Ankara 2002, s.15.
[88] Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî'nin Poetikası*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, s.11.

XIX. yüzyıl öncesi Türk şiirinde poetika tarzında manzum metinlerin nicelik ve nitelik durumu hakkında kesin bilgi veren kaynak çalışmalar henüz yoktur. Dîvân şiirine ait özgün bir tarz olan *dîbâce* geleneği bu noktada akla gelebilir; ancak, *Dîvân dîbâceleri* daha çok, şairlerin nesir tarzında hünerlerini gösterme arzusunun ürünüdür.[89]

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında şiirler söyleyen Yâver, Klâsik Türk şiiri geleneğinin belirlediği özelliklere göre nasıl şiir yazılabileceğini *manzûm poetika* türünde sayılabilecek *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr* adlı mesnevisiyle anlatır ve bu geleneği yenileyerek yaşatmaya çalışır.

Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr; Yâver Dîvânı'nda tarafımızdan yapılan sayfalandırmaya göre 59b ve 78a sayfaları arasında yer almaktadır. Eser, 428 beyitten oluşmaktadır. *Hazâ- kitâb-ı fenniyye-i eşʿâr -ı nâzıma Yâver-i zâr (İşte inleyen Yâver'e ait şairlerin şiir teknikleri kitabı)* başlığı ile başlayan eser, mesnevîlerin klâsik düzenleniş biçimine uygun olarak *besmele, hamdele, na't, devlet büyüklerine övgü, sebeb-i te'lif* bölümlerinden sonra asıl konu anlatılarak devam etmekte ve *Hâtime-i kitâb* bölümüyle sona ermektedir. Mesnevînin sonuna "sene 1211(1796-97)" tarihi kayıtlıdır.

Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr; Yâver'in şiirle ilgili düşüncelerini içermesi bakımından bir poetika, şiir yazacak kişilere ders vermeyi amaçlaması yönünden de bir ders kitabı niteliğindedir. Özellikle açıklanan tür ve sanatların verilen örneklerle somutlaştırılması ders kitabı niteliğini pekiştirir. Şiirin kuralları ile ilgili bölümlerde bazı biçim veya sanatların kısaca anlatılması bir eksiklik olarak düşünülse de bunun, eserin bir nesir eseri olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

[89] Sazyek, a.g.e., s.333.

Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr, didaktik tarzda bir mesnevî olup aruzun serîʿ bahrinin "*Müf te i lün/ Müf te i lün/ Fâ i lün"* kalıbıyla yazılmıştır. Bu aruz kalıbı Klâsik Türk edebiyatında mesnevî biçimindeki şiirlerde daha az kullanılmıştır. Sade ve akıcı bir anlatımla oluşturulan mesnevî, 35 başlık altında ele alınmıştır. *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr*'da Yâver, şiir yazmaya istekli kişilere bir şiirin nasıl yazılacağını, şiire ait birtakım kuralları, nazım şekillerinin özelliklerini, edebî sanatların tariflerini ve bunları kullanmanın yöntemlerini öğretmeyi amaçlamıştır.

Sebeb-i te'lif bölümünde Yâver; "*Hüner bahçesinin bir gül dibi vardı ve orada değer verilen şey şiir fenni idi.*" diyerek yetenekle birlikte şiirin nasıl yazılacağının bilinmesinin önemini belirtir.

Var idi bir gülbin-i bâğ-ı hüner
Fenn-i nazm idi aña mu'teber

Mes.1-60a/14

Ayrıca Yâver, yeni yetme bir delikanlının kendisine şiir sanatlarını açıklamasını, böylece inci gibi olan şiirin bütün âlemlere yayılacağını söyler ve bu düşüncelerle eserini kaleme aldığını ifade eder.

Didi baña bir gün o nev-res cevân
San'at-ı şi'riyyeyi kılsan beyân

Çün dürr-i manzûm ola o nazm ile
Neşr ola âlemlere dilden dile

Mes.1-60a/23-24

Gelenekle birlikte oluşan Klâsik Türk şiiri özellikleri genel olarak şöyle ifade edilebilir: *Bu şiir geleneğinde beytin kelimelerinin birbiriyle uygun olması, fazla kelime bulunmaması, bulunanların da pek az kimse tarafından anlaşılır garip kelimeler olmaması, gereksiz kelimelere beyitte yer verilmemesi ve söylenmesi kolay, kulağa ve ruha hoş gelen kelimelerin seçilmesi gereklidir. Ayrıca Klâsik Türk şiirinde her beyitte veya şiirde bir mana bulunması gerekiyordu ve bu anlamın bikr-i*

mana, diğer bir deyişle söylenmemiş olması, nükteli sözle var edilmesi amaç edinilirdi.[90]

Yâver de geleneğin belirlediği kurallara uygun bir şekilde, "Der-beyân-ı ihtirâ'–ı şi'r (şiiri yaratmanın açıklanması hakkındadır), Der-tenbihât-ı ihtirâ'–ı şiʿr (şiirin yaratılmasına dair tembihler hakkındadır), Der-tenbîh-i reftâr-ı eş'âr (şiirlerin gidişatına dair tembihler hakkındadır)" başlıkları altında, hem şiirle ilgili düşüncelerini dile getirmekte hem de şiirin nasıl güzel söylenebileceğini, şiir diliyle açıklamaktadır.

Yâver'e göre, şiiri güzel söylemenin ilk kuralı, şiir yazmaya hevesli kişinin sözcük dağarcığının zengin olmasıdır. Bunu sağlamanın yolu da büyük, tanınmış şairlerden seçilmiş en az bin gazelin ezbere bilinmesidir.(Mes.1/36-38) Bu şekilde birçok şiiri ezberine alan kişi, geçmişte yaşamış usta şairlerin hem üslubunu öğrenmiş hem de bilinçaltına güzel şiir örnekleri yerleştirmiş olacaktır. Ayrıca bu sayede kişinin, akıcı şiirler ortaya koyabilmesi için yaratılışına bir letâfet gelecek, şiir söyleme yolunda olgunlaşıp orijinal mazmunlar bulabilmesi kolaylaşacak, şiir bilgisi netleşecektir. (Mes.1/42-45)

Yâver, bir kişiyi kötüleme, methetme ve bir kişiyle alay etmenin üslubunun ayrı ayrı olması gerektiğini belirtir. Ona göre şiir yazarken hangi konu hakkında nasıl bir yol izlenileceğini bilmek lazımdır. Hatta aynı türde yazılan şiirlerde bile üslup farklılıklarına dikkat edilmelidir. Örneğin, Tanrı'nın vasıflarını anlatmanın, Hz. Peygamber'e na't yazmanın, ashabı methetmenin, padişahlara, vezirlere, şanı yüce kişilere methiyeler kaleme almanın yöntemleri hep farklıdır. (Mes.1/47-55)

"*Ey bakışı cânın ve gönlün âfeti olan! Şiir sanatı insana hâl olur, yoksa çalışmakla, düşünmekle, şiir sanatlarını ifade etmekle, hatta şiir teknikleri konusunda usta olmakla açık söz söylemek mümkün olabilir mi?*" (Mes.1/56-59)

---

[90] Mehmed Çavuşoğlu, "Divan şiiri", *Türk Dili Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), sayı 415-416-417, 1986, s.3.

diyen Yâver'e göre, şiir bir ilham işidir ve sadece çalışmakla, düşünmekle ve şiirin tekniklerinin öğrenilmesiyle söylenemez.

Yâver, her ne kadar şiirin bir ilham işi olduğunu söylese de, sözlüğe bakıp sözcükler seçerek ve aklına her geleni yazarak şiir söylenilemeyeceğini de ifade eder. Hatta bazı şairlerin sadece şiirin kurallarını yerine getirerek şiirler söylediklerini belirtir.(Mes.1/73-74)

Şiirin iki temel unsurundan olan söz ve anlam, birbirinden ayrılmaz ve birbirinin tamamlayıcısı ögelerdir. Sözsüz anlam olamayacağı gibi, anlamsız da söz olmaz. Klâsik Türk şiirinde, XVI. yüzyıldan sonra tasavvufun da etkisiyle söz güzelliği ve söz sanatlarından çok anlam güzelliği ve derinliğine önem vermeye başlanır.[91]

Şiir konusundaki öğütlerine devam eden Yâver de; *"Her güzele her elbisenin yakışmadığı gibi, açık ve anlaşılır şiirler söylemek de kolay bir iş değildir. Elbisesiz bir güzel nasılsa, sadece sözle gazeller de (bu şekilde) renkli olamaz."* diyerek bazılarının sadece sözlerle renkli şiirler ortaya koymaya çalıştıklarına, ama bunu şiire yakışır bir şekilde yapamadıklarına dikkat çeker. Ona göre sözlerin renkli olmasının yanında, şiirde anlam da önemlidir. Şiir söylerken açıklığa, anlaşılırlığa dikkat edilmelidir, aksi takdirde şairler kendini beğenmiş münşîlere (yazarlar) benzeyebilirler.(Mes.1/76-78)

Belâgat ilmine göre bir sözün fasih sayılması için, evvelâ tenâfür harfleri taşımaması gerekir.[92] Kelimelerin söyleyiş güçlüğü anlamına gelen bu kavram, "*benzer seslerin bir araya gelmesinden doğan ses uyumsuzluğudur*."[93] Bir de "*bir ibarede alışılmamış sözlerin kullanılmasından doğan fesahat arızası*" demek olan

[91] Haluk İpekten, *Nâ'ilî:Hayatı, edebî kişiliği ve bazı şiirlerinin açıklaması*, Akçağ Yay., Ankara, 1991.
[92] M. Kaya, Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, II. Baskı, s.26.
[93] M.A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi "Belagat"*, 3F Yayınevi, İstanbul, Eylül 2007, s.39.

garâbet vardır ki, böyle lafızlar *garîb* diye vasıflandırılır.[94] Bu tip sözler şiirde anlaşılma güçlüğüne sebep olurlar. Ayrıca "*cümlenin temel ögelerinden olmayan, ifade edilmek istenilen asıl anlama katkısı da bulunmayan kelimeler*" denilen *haşiv sözler* de şiirde bir kusur olarak görülür.[95]

Yâver de şiir söylemenin yöntemlerini anlatırken bu kusurlara değinmiştir. O, şiir söylerken vezne ve sözcük seçimine de dikkat edilmesi gerektiğini belirtir. Ona göre şiirin veznine uymak için gerekirse söz tekrarı yapılmalıdır. Ancak *elfâz-ı garîbe* denilen gereksiz sözcüklerin kullanılmamasına da özen gösterilmelidir, çünkü bu sözler ona göre uğursuzdur. Yine şiirde kusur sayılan *tenâfür harfleri*, elfâz-ı garîbe gibi kötülenmiş sözlerdir. Yâver'e göre haşiv kelimeler şiirden çıkarılmalı, şiire yakışır kelimeler kullanılmaya çalışılmalıdır. Çünkü yeni ortaya konan şiirler bir inci gibidir ve bu incinin güzelliğini bozan unsurlar uzaklaştırılmalıdır.(Mes.1/80-83)

"*Yeni bir şiir oluşturulurken sözcük seçimindeki titizliğin yanında, şiire dikkatle yaklaşılması ve şiirin sanatlı bir şekilde söylenilmesi*" gereğini işaret eden Yâver, daha önceki söylemlerinde, şiir söylemede anlamın önemini vurgularken burada söyleyişin önemine dikkat çeker.(Mes.1/85-86)

Şiirin işlenişine ve şiirdeki uyuma önem veren Yâver'e göre, şiir oluşturulurken inciye benzeyen sözcükler, söz ipine dizilen inci taneleri gibi güzel ve düzgün olmalı, mısralar arasındaki bağlılığa özen gösterilmelidir. Sözcüklerin dizilişinde veznin ne kadar önemli olduğu Yâver tarafından özellikle belirtilmektedir.(Mes.1/92-95)

Yâver, şiirle ilgili düşüncelerini açıklarken müntesibi olduğu Mevlânâ'nın görüşlerinden de yararlanır. Özellikle Mevlânâ'nın (Hazret-i Pîr); "*Şiir kerâmettir, ruhun maddiyattan maneviyata geçmesidir.*" şeklindeki sözüne çok itibar eder.

---

[94] Bilgegil, a.g.e., s.31.
[95] Saraç, a.g.e., s.89.

Yâver, bu ifadeleri destekleyerek şiiri düşünmekle kalbin temizleneceğini ve kişilerin ermiş kişiler olabileceğini de ifade eder.(Mes.1/132-133)

Yâver, şiiri güzel söylemenin yöntemlerini belirtirken, akıcı ve kulağa hoş gelecek bir biçimde şiir okumak gerektiğini, böylece dinleyen kişilerin daha çok hoşuna gideceğini de ifade eder.(Mes.1/39)

Şiirin nasıl yazılacağı ve okunacağı konusunun devamında Yâver'in şair kimdir veya nasıl olmalıdır sorusuna verdiği cevabı kısaca özetleyecek olursak; "*ona göre şair, herkesin sevdiği bir sevgili; hikmetli söz söyleyen bir akıl sahibi; seyr ü sülûkta vuslata ermeye çalışan bir hak yolcusu ve bu yolun âşığı; Allah'ın hazinesi; irfan sahibi olmaya talipli bir kişi; mânâ dünyasının âlimi; söylediği sözlere sâdık olmayı şiâr edinmiş bir kişidir."*(Mes.1/119-137)

Mesnevî'nin ilerleyen bölümlerinde Yâver, nazım şekillerini ayrı bir başlık altında ele alır. Bu başlıkların ilki Klâsik nazım şekillerinin en küçük birimi olan mısra ile ilgilidir. Bu nazım şekliyle ilgili olarak mısra'-ı âzâde ve mısra'-ı merhûn olmak üzere iki terimden bahseder. Günümüz kaynaklarında *mısra'-ı âzâde ,"bir şiire bağlı olmayan ve başlı başına bir anlamı olan dizelere denir.*"[96] şeklinde tanımlanır. "Kitab-ı Fenniyye-i Eşʿâr"da bu terim, "*mısra'-ı âzâde ona dediler, diğerinin son mısra'ını istemesin.*" şeklinde açıklanmıştır ki, bu tanım günümüz kaynaklarından farklı değildir.(Mes.1/388) *Mısra'-ı merhûn* için ise Yâver; "*Bilgili, söz sahibi şairler mısra'-ı merhûna, sonu ikinci mısra'a geçen ve çoğunlukla böyle başka bir mısra'a bağlı olandır" der*.(Mes.1/392-393) Bu açıklama günümüz kaynaklarında daha çok beyitle ilgili olan "merhûn" terimini çağrıştırmaktadır. Zira "*anlamı başka bir beyit ile tamamlanan beyite merhûn denir.*"[97] Başka bir ifadeyle; "*bir nazım parçasının içinde anlamı kendi içinde tamamlanmayıp diğer beyitlere de geçen beyitlerin her birine merhûn adı verilir.*"[98]

---

[96] Dilçin, a.g.e., s.99.
[97] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.102.
[98] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ağustos 1999, s.13.

Yâver, beyitle ilgili herhangi bir tanım veya açıklama yapmamakla birlikte, beyitlerin kuruluşunda, büyük şairlerin yaptığı gibi mısralar arasındaki bağlılığı sağlamak gerektiğine dikkat çeker.(Mes.1/371-373)

Yâver'in gazelle ilgili olarak verdiği bilgi, çoğunlukla beş beyitten oluştuğunun söylenilmesiyle sınırlıdır. Gazelin ilk beytine matla', son beytine makta' denildiğini de ayrıca belirtir.(Mes.1/97-102)

Yâver, "Der- ta'rîf-i kıt'a vü kasâid (kıt'a ve kasîdelerin tarifi hakkındadır)" başlığı altında kıt'a ile kasîdeyi birlikte ele alır ve kasîdenin kıt'aya benzediğini, fakat farklı özelliklerinin olduğunu söyler: "*Kasîdeler kıt'a gibi sadece bir konuyu işlemezler, bunun birkaç sebebi vardır. Kasîdeye yazılmadan önce bir temel lazımdır, bu temeli hemen yapmalısın. Ayrıca övgüde girizgah olur, sonra bazen tegazzül, ardından kasîdeyi yazana fahriye, daha sonra dualar yer alır.*" Görüldüğü gibi Yâver, kasîdenin özelliklerini kıt'adan farkını anlatarak açıklar, bunu yaparken kasîdenin bölümlerine değinir, ancak "teşbîb-nesîb" ve "medhiye" bölümlerinden bahsetmez. Ayrıca bazılarının kasîdelere tarihler eklediklerini söyler. Eklenen tarihlerin beyit sayısı önemli değildir, hatta ona göre, bir-iki beyit kadar bile olabilir. Kasîdeyle ilgili olarak 10 beyitten 60 beyte kadar kasîde yazanların olduğu bilgisini de verir. (Mes.1/399-405)

Kıt'a hakkında, "*Kıt'anın beyitleri de bağlı olur, mısraların anlamları korunmuş olur.*" diyen Yâver, bu nazım şekli için sadece beyitlerinin birbirine bağlı olduğunu ve mısraların kendi aralarında anlam ilgisi açısından korunmuş olduğunu belirtir. (Mes.1/397)

"Der- ta'rîf-i rubâ'î (rubâ'înin tarifi hakkındadır)" başlığı altında rubâ'îlerin "yek saded" olduğu, yani bir konudan bahsettikleri ve dört mısradan oluştuğu bilgisini veren Yâver, rubâ'îlerin kendilerine özgü vezinleri olduğunu da ifade eder.(Mes.1/395-396)

Yâver, "Der- ta'rîf-i tahmîs-i gazel ü tesdîs-i gazeliyyât (gazeli tahmis etmenin ve gazelleri tesdis etmenin tarifi hakkındadır)" başlığı altında ele aldığı tahmîs ve tesdîs nazım şekillerinden tahmîs yapmanın iki yolu, tesdîs yapmanın da bir yolu olduğunu söyler. Yâver'e göre, söz ustası kişiler, tahmîs yapmanın iki yolundan birinci yol için *pervaz*, diğeri için *mutarraf* demişlerdir. Birinci yol ile yapılan tahmîs, gazelin ilk mısra'ı ile ikinci mısra'ının arasına bu mısralara bağlı üç mısra yazılmasıdır; buna *pervaz* denir. İkinci yol ile yapılan tahmîs ise, gazelin beyitlerinin üstüne, mısralara bağlı üç adet mısra eklenmesidir; buna da *mutarraf* denir.

Yâver, gazeli tesdîs etmeyi, "*beyitlerin üstünü altın bir taçla süslemeye*" benzetir. Bu süsleme beyitlere iki adet beyit eklemekle yapılmaktadır. Böyle yaparak dört mısra ile bir kıt'a oluşturan şair, beyite güzellik katarak beyti açmış olacaktır. Yâver, özellikle eklenen mısraların birbiriyle irtibatlı olması gerektiğini, böylece şiirin şöhret kazanabileceğini de ifade eder.(Mes.1/406-417)

Görüldüğü üzere *"Kitâb-ı Fenniye-i Eş'âr"* mesnevîsinde günümüz kaynaklarında da yer alan *gazel, kasîde, kıt'a, rubâ'î, tahmîs ve tesdîs* nazım şekilleri hakkında bilgiler verilmekte ve bu bilgilerin günümüz kaynaklarında ifade edilenlerden farklı olmadığı görülmektedir. Ancak edebî sanatlarla ilgili olarak verilen bilgiler için aynı durum söz konusu değildir. *Teşbih, kinâye, îhâm, tevriye, tezad, terdid, iştibah, iltifat, cinas ve ilmâm* gibi sanatlar günümüz kaynaklarında da yer alırken bunların dışında, *ta'lik-i muhâl ve iddiâ'î* adı altında, günümüz kaynaklarında adı geçmeyen iki sanata daha yer verilmiştir. Bu durum belâgat ilmi açısından önemlidir.

Yâver, edebî sanatlardan teşbihle ilgili herhangi bir tanım yapmaz, buna karşılık teşbihin şiirde nasıl kullanılacağından bahseder. Ona göre usta şairlerin belirttikleri şekliyle, şiirde teşbih sanatı yapılırken, benzeyen ve benzetilen

nesnelerin söz konusu benzetmeye uygun olması gerekir. Bunu daha iyi anlatmak için Yâver, usta şairlerin yaptıkları benzetmelere örnekler verir:

"Mesela, gül renkli kadeh, rengi ile meclise süs kattığından ve sevgilinin dudağı gibi öylece kişiyi neşeye ulaştırdığından, hüner sahibi şairler kadehi dudağın kırmızılığına benzetmişlerdir. Yine gül, sevgilinin yüzü gibi açıldığından, gül bahçesi pazarının güzelliği bununla tamamlandığından, yanak güle benzetilmiştir. Sevdasından aklı gitmiş bülbül gülün hasreti ile ağlamaktadır, feryad u figan içerisindedir, sevgilinin dudağına benzeyen goncaların kapısında beklemesine rağmen adı sanı duyulmamakta, sabahlara kadar gözüne uyku girmemekte, gözlerinden yaş yerine kan akmaktadır. Bundan dolayı hasret ateşi ile yanmış âşıklar, bülbüle teşbih edilmiştir, çünkü bülbül gülün, âşık da gül yanaklı bir sevgilinin aşkı ile hasta olmuştur."

*Teşbih*le ilgili başka örnekler de veren Yâver, bu benzetmelerin benzetme unsurlarına daha uygun, daha layık olanlarına *teşbih-i beliğ* denildiğini söyleyerek, "Der- taʿrîf- i teşbîh- i belîğ (teşbih-i beliğin tarifi hakkında hakkındadır)" başlığı altında, teşbih-i beliğ sanatını da kısaca tanımlar. (Mes.1/145-223)

"Der-beyân-ı san'at-ı kinâyât (kinâyeler sanatının açıklanması hakkındadır)" başlığı altında kinâyeyi açıklayan Yâver, eski tarz şiirlerde bu söz sanatının çokça kullanıldığını belirtir ve özellikle *Hakanî, Senâyi Hakîm, Şeyh Nizâmî ve Şifâyî Hakîm* gibi büyük şairlerin çoğunun kinâye sanatını sıkça kullandıklarını, onlardan sonra gelen sanatçıların bu yolun dışına çıktıklarını söyler. Daha sonra "*Her şeyi ona verilen adı ile söylemez, adlandırılmış anlamıyla ifade etmez*." şeklinde kinâyenin şiirde nasıl yapıldığını açıklar ve bu sanata örnekler verir.(Mes.1/185-195)

Yâver'in bu açıklaması, kinâye sanatını daha çok istiare sanatı gibi değerlendirdiğini göstermektedir. Çünkü, "*İstiare, arada bir engel karîne bulunmak*

şartıyla, bir sözü, benzerlik ilgisiyle kendi manası dışında kullanmaktır."[99] Başka bir ifadeyle, "*bir şeyi gerçek anlamı dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır.*"[100]

"Der- san'at-ı tevriye vü îhâm (tevriye ve îhâm sanatı hakkındadır)" başlığı altında tevriye ve îhâm sanatlarını anlatan Yâver, bu sanatların benzerliğinden bahseder ve önce îhâm sanatını örneklendirir. Yâver'e göre îhâm sanatı çok renkli bir hayal dünyasının sonucudur. Bu yüzden şiir yazmaya hevesli kişilerin bu sanatı iyice öğrenmesi onların iyi birer şair olabilmesinde önemli rol oynar. Ayrıca Yâver, "*Tevriyeye bir örnek verelim, güzel bir şekilde gizli anlamı ortaya çıksın*." ifadesiyle herhangi bir tanım veya açıklama yapmadan, tevriyeyi bir örnek vererek açıklar.(Mes.1/352-370)

"Der-beyân-ı san'at-ı cem'-i tezâd (tezadların toplanması sanatının açıklanması hakkındadır)" başlığı altında tezad sanatı için Yâver, *cem-i tezâd* ifadesini kullanır ve tezad sanatı ile ilgili bilgileri vermeden önce, günümüz belâgat kitaplarında olduğu gibi bu sanatı över. Ona göre şiirde yapılan tezadlar, şiirlerin güzelliğini, tazeliğini artırmaktadır. Yine ona göre hoş sözlü şairler için bir sermaye olan bu sanatla, etkili şiirler yazan şairler sözlerine güzellikler katarlar. Ayrıca Yâver tezad sanatını sınırsız bir sanat olarak niteler.

Yâver, tezadın iki çeşidi olduğunu söyler. Günümüz kaynaklarında adı geçmeyen tezad çeşitlerinden birincisi *mahfî (gizli) tezad*dır. Yâver'e göre bunu şiirde gören kişiler tezad yapılmış zannetmezler. Sadece dikkat edenler onun anlamını fark edebilirler, anlamayanlar da onun neye işaret ettiğini bilemezler. Bu tür tezatta zıtlık konusunda kalpte bir şüphe durumu oluşabilir. Bir diğer tezad çeşidi ise *tezad-ı celî*, yani âşikar tezaddır. Bu çeşit tezatta ise zıtlığın açıkça fark edildiğni söyleyen Yâver, tezadın her iki çeşidine ait örneklemelerde bulunur.(Mes.1/197-221)

---

[99] Bilgegil, a.g.e., s. 154.
[100] Külekçi, a.g.e, s.53.

"Der-beyân-ı san'at-ı terdîd ü iştibah (terdîd ve iştibah sanatlarının açıklanması hakkındadır)" başlığı altında terdîd ve iştibah sanatlarından bahseden Yâver, terdîd sanatı hakkında kısaca "*terdîd, yapılan bir övgünün reddedilerek kuvvetlendirilmesidir*." bilgisini aktarır ve bu sanata bir örnek verir.

Bu bölümde iştibah adlı bir sanattan da söz eden Yâver, bu sanatın terdîd sanatına yakın olduğunu ifade eder ve bu iki sanatın şiiri güzelleştirdiğini, akıcılaştırdığını; ayrıca hoş söyleyişli şairi yücelttiğini, bundan dolayı şiir yazacaklara iki şah yolu gösterdiğini belirtir.(Mes.1/344-350)

Kaya Bilgegil, terdîd sanatıyla ilgili olarak "*Eski kitaplarımızın bedîî sanatlarla ilgili bölümlerinde terdid başlığına rastlamak pek mümkün değildir.*" der ve Türkçe te'lifler içinde, ilk defa, *Recâi-zâde Mahmut Ekrem Bey*'in *Ta'lim-i Edebiyat'ında* bu sanattan söz edildiğini aktarır.[101] Yekta Saraç da terdîd sanatının Türkçede ilk olarak edebî sanatlara *Ta'lim-i Edebiyat*'ta girdiğini ifade etmektedir.[102] Yâver'in *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr*'ında terdîd sanatından bahsetmesi, bu bilgilerin doğruluğunu tartışılacak bir konuma getirmektedir. Çünkü Ta'lim-i Edebiyat H.1330[103] yılında yazılmışken, *Yâver'in Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr'ı* H.1211 yılında te'lif edilmiştir.

"Der- San'at-ı iltifât (iltifat sanatı hakkındadır)" başlığı altında iltifat sanatını anlatan Yâver, günümüz kaynaklarından farklı şeyler söylemez ve iltifat sanatını, şairin kendine hitap ettikten sonra başkalarına soru sorması ve cevap vermesi şeklinde açıklar. Yâver'e göre şair şiir yazarken, derdini anlatırken bu sanatla kendini kaybeder ve başka şeylerden bahseder.(Mes.1/319-322)

"Der-ta'rîf-i tecnîsât (cinas yapmanın tarifi hakkındadır)" başlığı altında cinas yapmayı anlatan Yâver, cinas sanatının hem yazıda hem sözde(sözün anlamında)

---

[101] M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, II. Baskı, s.236.
[102] M.A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi "Belagat*", 3F Yayınevi, İstanbul Eylül 2007, s.198.
[103] Recâi-zâde Ekrem, *Ta'lim-i Edebiyat*, İstanbul 1330.

kullanıldığını ve mânâdan anlayan herkesin cinas sanatını bileceğini, bu sanatın bazen eksik cinas bazen de tam cinas şeklinde de olabileceğini ifade eder. Ayrıca Yâver'e göre yabancı anlam cinasın emrine girer, yani sözcüğün diğer anlamı cinasın kullanılmasında önemli bir göreve sahiptir.

Cinasın sözde ve yazıda olmak üzere iki farklı şekilde kullanıldığını belirten Yâver, önce cinas sanatının yazıda nasıl kullanıldığını örnek vererek izah eder. Mesela, yazıda hüsn (حسن - güzellik) ile hasen (حسن), sümn (ثمن - sekizde bir) ile semen (ثمن - yasemin), adn (عدن - cennet) ile aden (عدن) aynı harflerle yazılmakta iken bu kelimelerin anlamlarının farklı olduğunu, dolayısıyla bu sözcükler arasında cinas sanatı yapılabileceğini ifade etmektedir.

Sözün anlamında olan cinasın ise daha farklı olduğunu belirten Yâver, bu tür cinaslarda sözlerin mânâsının olduğu gibi aktarıldığını ifade etmektedir. Ona göre bunlar içerisinde de bazen söz ile anlam bir olduğu gibi, bazen de söz anlamdan farklı olabilir.

Ayrıca tam ve eksik olmak üzere iki farklı cinasın da olduğu söylenerek tam bir cinasa aşağıdaki örnek gösterilir:

Oldı ayuñ ol başı ey rûşen ay
Rûyuñı gösterme misün bana ay

Mes.1 /181

Eksik cinas ise tîr (تير) ve teber (تبر), pîr (پير) ve büber (ببر), şîr (شير) ve şütür(شتر), seyr (سير) ve siper (سپر) gibi kelimelerin noktaları dışında yazılışlarının benzer olması şeklinde açıklanmaktadır.(Mes.1/170-184)

"Der- beyân-ı san'at-ı ıslâh- ı şi'r (şiiri ıslah etme sanatının açıklanması hakkındadır)" başlığı altında bir şiiri tanzir etmeyi, yeniden ele almayı anlatan Yâver, ilmâm sanatını kendi ifadeleri ile değil, bilgili şairlerin söyledikleri şekliyle

açıklar ve "*Başka bir beytin anlamını tamamen alıp başka ibarelerle beyti yeniden düzenlemek*" şeklinde tarif eder. Böylece beytin mazmunu yeni bir güzellik, tatlılık bulacaktır. Yâver'e göre bu şekilde olduğu zaman hırsızlık yapılmış olmaz.(Mes.1/266-269)

Yaver, eserinde "Der-beyân-ı ta'lîk-i muhâl (imkansızlıkla ilgi kurmanın açıklanması hakkındadır)" başlığı altında, günümüz kaynaklarında yer almayan bir sanattan bahseder. Türkçede bazılarının şiir söylerken farkında olmadan "*ta'lik-i muhâl*" yaptığını ifade eder. Yine ona göre insanların sözlerinde çokça yer verdiği bu sanat, şairin üslubuyla bir şekil kazanır ve şairin söyleyişiyle güzellik bulur. Şairlerin ustalığına bağlı olarak daha güzelleştiğini belirttiği bu sanata dair Yâver, bir tanım yapmaz, sadece örnekler vererek anlamamızı sağlar. Verilen örneklerden yola çıkılarak; "*Ta'lik-i muhâl, olması imkânsız bir durumun gerçekleşme imkanı varmış gibi düşünülerek, herhangi bir olayla ilgi kurulmasıdır*." denilebilir.(Mes.1/319-340)

Yâver, "Der- beyân-ı sana't-ı fikr-i iddiâî (delilsiz sözlerin düşünülmesi sanatının açıklanması hakkındadır)" başlığı altında, günümüz kaynaklarında yer almayan "*fikr-i iddiâî*" (delilsiz sözlerin düşünülmesi) adında bir sanattan daha söz eder. Ona göre bu sanatın tekniği eski tarzı tazeleştirir ve bu sayede eski söz yeni bir güzele döner. *"İşte iddiâî nasıl olur diyeyim ki anlayacak olanlar hata yapmasın…"* diyen Yâver, bu sanatın "*Şair bir nice söz söyler, dedikodu yapar; bunlarla iddialar ortaya koymasıdır..*" şeklinde tarifini yapar, daha sonra iddiâî sanatına ait örnekler verir.

Ayrıca ona göre bu sanatın mucidi tatlı dilli Şevket'tir ve o, bu yeni tarza güzellik vermiştir. Sonra gelenler onu taklid etmişler, düşüncelerinin ipini kuvvetlendirmişlerdir. Ancak çoğu kimse bu sanatı tarz olarak görmemiş, taklitcilik olarak isimlendirmiştir. (Mes.1/287-316)

3.2.1.8.2. TIP KONULU MESNEVÎ

Yâver Dîvânı'nın sonunda, *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr* adlı mesnevîden hemen sonra, herhangi bir başlığı olmayan, 100 beyitli, tıp konulu nasihatler içeren bir mesnevî daha mevcuttur. Dîvân'daki diğer mesnevî gibi aruzun serîʿ bahrinin "*Müf te i lün/ Müf te i lün/ Fâ i lün*" kalıbı kullanılarak söylenen bu mesnevî; besmele, hamdele ve salvele ile başlamıştır. 13. beyte kadar Yâver, yakalandığı bir rahatsızlığından bahseder. Anlattıklarına göre bu hastalık ateşler içinde onu yatağa hapsetmiştir. Bu rahatsızlığın çok yemeden kaynaklandığını söyleyen Yâver, geçici bir mide rahatsızlığını dile getirmiştir. Bu kısımdan itibaren Yâver 95. beyte kadar az yemenin faydalarını anlatan öğütlerde bulunmuş, hastalıklardan şikayet etmeden şifayı Tanrı'dan beklemeyi tavsiye etmiştir. Yâver manzumenin sonuna doğru eserini *yüz yapraklı bir güle* benzetir.

Nazmumı ben hoşca makall eyledüm
Bir gül-i sad berge misâl eyledüm
Mes.2-83a/97

Eser, "*Ey himmet sahibi olanlar! Sizler dikkat edip anlayasınız diye, inci gibi sözlerle şöhret bulan şiirimi tamamladım."* ifadesiyle sona erer.

Nazm-ı güher-dârumı itdüm temâm
Dikkat idüp fehm idesün ey hümâm
Mes.2-83b/100

3.2.2. KÂFİYE VE REDİF

Kâfiye, en az iki mısra sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir.[104] Kâfiye, kelime sonundaki en az bir sesin tekrarı ile olur. Klâsik edebiyat anlayışında vezin ile birlikte şiirin bulundurması gereken iki şartından birisi, kâfiyedir.[105]

Klâsik Türk şiirinde kâfiye ve redif gibi unsurların kullanımını büyük ölçüde gelenek belirler. Bu anlayışta "kâfiye daha çok göze hitab eder" şeklinde kesin bir sonuç çıkarılması yanlıştır. Konu etrafında yazılan eserler incelendiğinde, Klâsik Türk şiirinde kâfiyenin temelde ses benzerliği olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.[106] Dolayısıyla şairler bazen benzer sesleri ihtivâ eden kelimelerle kâfiye yapmışlardır.[107] Yâver Dîvânı'nda bu şekildeki kâfiyelere çok az da olsa rastlanır.

Meselâ, 99. gazelin ikinci, üçüncü ve dördüncü beyitleri arasındaki kâfiyeyi oluşturan "esmer-de/dilber-de/ter-de" kelimelerinin revî harfi "ra" olup, "dal" ve "güzel he" harfleri lokatif eki "-de"dir ve bunlar rediftir. Ancak birinci beytin ilk iki mısra'ındaki ve gazelin son beytindeki "derd-e/perde/derd-e" kelimelerindeki "de"ler lokatif eki değildir. Dolayısıyla 99. gazelde beyitler arasındaki kâfiyeleniş düşünüldüğünde, ses benzerliği olan kelimeler göze göre kâfiyeli olmakla birlikte aslında kâfiyesizdirler.

Aşağıda tablo halinde Yâver Dîvânı'nda mesnevîler dışındaki nazım şekilleri ile söylenmiş şiirlerin revî harfleri alfabetik sırayla gösterilmiştir. Revî harfi olarak kullanılmayan harfler, altları çizili olarak verilmiştir. En fazla tercih edilen revî harfi "nun", daha sonra ise "ra" harfidir.

---

[104] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, TDK, Ankara 2000,s.59.
[105] M.A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kâfiye*, 3F Yayınevi, İstanbul, Eylül 2007, s.257.
[106] Saraç, a.g.e., s.258.
[107] Muhsin Macit, *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara 1996, s.84.

Yâver Dîvânı'ndaki Mesnevîler Dışındaki Şiirlerin Revî Harfleri															
revî	ش	س	ز	ر	ذ	د	خ	ح	چ	ج	ث	ت	پ	ب	ا
sayı	3	-	5	51	-	5	-	-		-	-	26	-	7	23
revî	ی	و	ه	ن	م	ل	ك	ق	ف	غ	ع	ظ	ط	ض	ص
sayı	1	2	21	79	12	10	1	3	-	1	-	-	-	-	-

Tablo 2. Yâver Dîvânı'ndaki Mesnevîler Dışındaki Şiirlerin Revî Harflerinin Dağılımı

Aşağıdaki tabloda ise Yâver Dîvânı'nda mesnevîler dışındaki nazım şekilleri ile söylenmiş şiirlerde yer alan kâfiyeler, çeşitleri ile gösterilmiştir. Buna göre bu şiirlerde Yâver en çok zengin kâfiyeye yer vermiştir. Cinasa sadece mesnevîlerde rastlanmaktadır.

Yâver Dîvânı'nda Mesnevîler Dışındaki Nazım Şekilleri İle Söylenmiş Şiirlerde Yer Alan Kâfiye Çeşitleri
Yarım Kâfiye -r(2), -z
Tam Kâfiye -â(23), -en(6), -et(26), -de, -em(7), eh(3), -il, -ar, -ir(3), -ol, -iz, -ek, -er(13), -eş(2), -ak(2), -û(2), -ül, -el(2), -eb, -an(3),
Zengin Kâfiye -âz(3), -ân(65), -âk, -âm(4), -eyn, -âb(6), -âr(25), -ûn(4), -âre(5), -îr(6), -îd(2), -âd, -âze, -âd(2), -âġ, -âl(5), -ûr(2), -eli, -âne(5), -îşe, -âh(3), -hen, -ende, -îm, -ûş

Tablo 3. Yâver Dîvânı'nda Mesnevîler Dışındaki Nazım Şekilleri İle Söylenmiş Şiirlerde Yer Alan Kâfiye Çeşitlerinin Dağılımı

Klâsik Türk şiirinde gerek âhenk gerek anlam açısından önemli bir diğer unsur rediftir ve kâfiyenin bütünleyicisi, zenginleştiricisi olarak redife çok yer verilmiştir.[108] Yahya Kemâl'in redifle ilgili "*Türk'ün manzûmeleri denilebilir ki, adetâ rediften doğar. Türk, redifi buldu mu, şiirin asıl özünü söylemiş demektir.*"[109] şeklindeki tespiti bu önemi vurgular mahiyettedir.

Redif, revîden sonra gelen anlam ve fonksiyon bakımından aynı ek, kelime yahut kelime topluluklarıdır.[110] Redifli şiirlere müreddef adı verilir. Güçlü ve sanatkâr şairler, değişik redifler bularak ve bunları iyi kullanarak şiirlerine ayrı bir güzellik verirler. Redifin bir önemi de gazellere ve özellikle kasîdelere kendi adlarını vermelerinden ileri gelir.[111] Ayrıca şairin kullandığı rediflerin incelenmesi bize, onun mizacına ve yaşadığı devrin toplum psikolojisine dâir bilgiler verir.[112]

Yâver'in söylediği şiirler redifleri açısından incelendiğinde Klâsik Türk şiirinin ortak zemini içinde farklılık arz etmediği görülmektedir. Yâver'in redif kullanımında geleneğe bağlı bir görüntü sergilediği söylenebilir. Dîvân'da redifler genellikle Türkçe kelimelerden seçilmiş ve redif kullanımında daha çok fiil türünden kelimeler tercih edilmiştir. Yâver, dört gazelinde ve kıt'a şeklindeki bir münâcâtında redif kullanmamıştır.

Aşağıdaki tabloda Yâver Dîvânı'nda mesnevîler dışındaki nazım şekilleri ile söylenmiş şiirlerde yer alan redifler gösterilmiştir:

---

[108] Macit, a.g.e., s.88.
[109] Zehra Göre, "Adnî Dîvânı'nda Âhenk Unsurları", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 (Tunca Kortantamer Özel Sayısı-II)*, s.407.
[110] Saraç, a.g.e., s.260.
[111] Dilçin, a.g.e., s.70.
[112] Cemal Kurnaz, "Divan Şiirinde Belge Redifler", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara, 1997, s. 265-276.

Yâver Dîvânı'nda Mesnevîler Dışındaki Nazım Şekilleri İle Söylenmiş Şiirlerde Yer Alan Redifler
Sadece Eklerden Oluşan Redifler
-üñ, -uñ(3), -duñ, -maz, -miş, -deyem, -eyüm, -um(2), -üm, -dan, -umsın, -ümden, -de(4), -ye, -ına, -e(3), -ya, -sine, -ınca, -ine, -i(2), mi, -ı, -si(2), -üm(2), -sam, -duk, -dum, -uma, -den, , -dür, -ulmaz, sından(2), -uma
Sadece Müstakil Kelimelerden Oluşan Redifler
eyle, Mustafa(2), baña(3), saña(2), ruh, ağlar, eyler(3), ideyor, -dur(2), söyler, olur, gösterür, söyleşür, nedür, olmaz(3), hatt, dâğ, firâk, eyledüñ, gördüm(2), buluram, sensin, iken, diñle, itme, nerede, bitürdi(2), itdi(2), kalmadı,bürüdi, itmez,olsa, itmeğiçün, oldı(2), mest, görinür, geliyor, ider, güler, didiler, gelmez, olmış, geçmiş, ol-, bilmem, çekilsün, olsun, olacaksın, hevesinden
Birden Çok Ögeden Oluşan Redifler
-dur yâ Resûla'llâh, -ı yâ Resûla'llâh, -ler yâ Resûla'llâh, yâ Hazret-i Mevlânâ, -dür baña(2), -de baña, -sı vâkıʿâ, -dur baña, olmak baña, olmadı baña, -i baña, olmaz baña, -dür saña, -ya oldum mübtelâ, -um mübtelâ, -den haberüñ var mı sabâ, -e ider istignâ, -ı fedâ, -dur cânâ, -dür cânâ, -umdan cüdâ, -i kazâ, olmaz mı yâ, vir yâ Rab, -umı yâ Rab, eyleme yâ Rab, olur mı aceb, -dur sebeb, -i hâb, -ya itmez iltifât, -ı muhabbet(2), -uñı hoş tut, -ya ne minnet, -una bâʿis, eylemedüñ hiç, de güç, -dur kadeh, -e meded, ey serv-kadd, lezîz, -yı eyler ittihâz, -dur lâleler, -üñ yokdur, olandan sor, olsun da gör, güzel bilür, mı gelür, güç olur, -e hasretdür, içün saklar, -de de var, oldığın bilmez miyüz, -um henüz, -ı aşkuz biz, -ümiz, -dan kıldum kıyas, -a virülmiş, -ı neyler imiş, -a mı mahsûs, -den garaz, -dan mahzûz, olsa değildür maniʿ, -den latîf, -üñ yok, haberüm yok, -de kodı cilve-i aşk, çıkdığın gördük, -e çek, -e düşdük, -uñ senüñ, -üñ yok mıdur senüñ, -i ʿaşkuñ, -dur gözlerüñ, -e gözlerüñ, -üñ olmış senüñ, oldı gel, ister göñül, -e göñül, -sın göñül, -um gel, -dan gördüm, -umdur benüm, -ıdur göñlüm, -sın görmedüm, -ar ağlaram, -ı severem, -maz mısın, -üm sen, ne ṭursun, -i cânsın, -ı sensin, senüñ yandum elüñden, -uñ elinden, -ı ne bilsün, n'olsun bu, -dur bu, şerîfüm hu, iden sensin şerîfüm hu, -ıyam sağdan sağa, -ı görince, -ı sevindürme, var içinde, geldi hâtıra, -e Allâh ʿaşkına, âheste âheste, olmadan gayrı, oldığum kaldı, değül mi, -i ʿAli, -dür beni, olsun da kalsun mı, -dedür şimdi, -ümden gayrı, gördüm seni, saña kaldı, itmeyince olmadı, bilür mi, -ümden gayrı, ide deyü, -si oldum şimdi, sabr idelüm, -larla evkatum, -üm yok, -uñ elinden

Tablo 4. Yâver Dîvânı'nda Mesnevîler Dışındaki Nazım Şekilleri İle Söylenmiş Şiirlerde Yer Alan Rediflerin Dağılımı

3.2.3.VEZİN

Yâver Dîvânı'nda kullanılan vezinlerin bir değerlendirmesi yapıldığında şu durum ortaya çıkmaktadır: Dîvân'da 220 farklı şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerde 15 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bunların beşi *hezec* bahrinde, dördü *remel* bahrinde, biri *muzârî* bahrinde, biri *mücteb* bahrinde, biri *recez* bahrinde, biri *hafîf* bahrinde ve biri de *serîʿ* bahrindedir. Ayrıca Dîvân'daki tek rubâ'îde, bu nazım şekline özgü kullanılan *hezec* bahrinden ayrılmış *ahreb* kalıbı tercih edilmiştir. Bu kalıpların eserdeki kullanımlarının dağılımı şu şekildedir:

Yâver Dîvânı'nda Kullanılan Aruz Kalıpları	Rubâ'î	Kıt'a	Gazel	T. Bend	Tahmîs	Tarih	Murabba	Mesnevî
Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün	-	1	56	-	-	-	1	-
Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün	-	-	44	-	1	2	-	-
Me fâ î lün Me fâ î lün Fe û lün/ Fa'ûl	-	1	11	-	-	-	-	-
Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün	-	1	30	1	1	-	-	-
Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fa ûl	1	-	-	-	-	-	-	-
Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fe û lün	-	-	32	-	1	-	-	-
Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün	-	-	11	-	-	-	-	-
Me fâ i lün Fe i lâ tün Me fâ i lün Fe i lün	-	-	7	-	-	-	-	-
Müs tef i lâ tün Müs tef i lâ tün	-	-	1	-	-	-	-	-
Mef û lü Me fâ î lün Fe û lün	-	-	2	-	-	-	-	-
Müf te i lün Müf te i lün Fâ i lün	-	-	5	-	-	-	-	2
Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün	-	-	3	-	-	-	-	-
Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün	-	-	2	-	-	-	-	-
Fe i lâ tün Me fâ i lün Fâ'lün(Fe i lün)	-	-	2	-	-	-	-	-
Mef û lü Me fâ î lün Mef û lü Me fâ î lün	-	-	1	-	-	-	-	-

Tablo 5. Yâver Dîvânı'nda Kullanılan Aruz Kalıplarının Şiirlere Göre Dağılımı

Yâver Dîvânı'ndaki aruz kalıplarının kullanımlarının dağılımı yüzdeliklerine göre şu şekildedir:

1. Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün	58	%26,36
2. Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün	47	%21,36
3. Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fe û lün	33	%15
4. Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün	33	%15
5. Me fâ î lün Me fâ î lün Fe û lün	12	%5,4
6. Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün	11	% 5
7. Me fâ i lün Fe i lâ tün Me fâ i lün Fe i lün(Fâ'lün)	7	%3,18
8. Müf te i lün Müf te i lün Fâ i lün	7	%3,18
9. Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün	3	%1,36
10. Mef û lü Me fâ î lün Fe û lün	2	%0,90
11. Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün	2	%0,90
12. Fe i lâ tün Me fâ i lün Fâ'lün(Fe i lün)	2	%0,90
13. Mef û lü Me fâ î lün Mef û lü Me fâ î lün	1	%0,45
14. Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fa ûl	1	%0,45
15. Müs tef i lâ tün Müs tef i lâ tün	1	%0,45

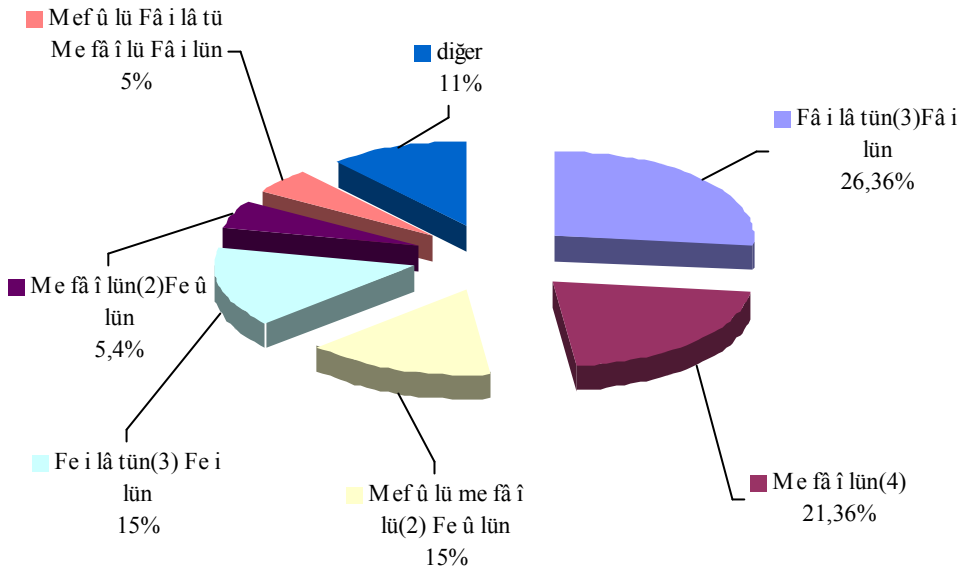

Grafik 4. Yâver Dîvânı'ndaki Aruz Kalıplarının Yüzdelik Dağılımı

Tabloda görüldüğü üzere Yâver'in Dîvânı'nda en fazla kullandığı aruz kalıbı, 58 adet ve %26,36 ile remel bahrinin "*Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün*" kalıbıdır. Ahengi ve kullanışının kolaylığı sayesinde Türk şairlerinin en fazla kullandığı bu kalıp, Türk edebiyatında özellikle kasîde, gazel ve kıt'alarda daha fazla kullanılmıştır. Yâver de daha çok gazellerinde tercih ettiği söz konusu kalıbı bir murabbasında ve kıt'a şeklindeki bir na'tında kullanmıştır. Türk şiirinde gazellerin üçte birine yakın kısmı bu kalıpla söylenmiştir.[113] Yâver ise 203 gazelinin 56'sında, yaklaşık dörtte birinde tercih etmiştir.

ARUZ KALIBI	**Yâver Dîvân'ında Kullanıldığı Şiirler**			
	Gazel	**Kıt'a**	**Murabba**	**Toplam**
Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün	**56 adet**	**1 adet**	**1 adet**	**58 adet**

Tablo 6. Fâ i lâ tün (3) Fâ i lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Şiirimizin bütün nazım şekillerinde, özellikle de gazellerde çokça kullanılan[114] hezec bahrinin "*Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün*" kalıbını Yâver, sayı itibariyle şiirlerinde ikinci sırada kullanmıştır. Kalıbın şiirimizdeki yüzdesi %13,7'dir.[115] Yâver'in Dîvân'ında iki tarih, bir tahmis ve 44 gazelde tercih edilmiştir.

ARUZ KALIBI	**Yâver Dîvânı'nda Kullanıldığı Şiirler**			
	Gazel	**Tarih**	**Tahmîs**	**Toplam**
Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün Me fâ î lün	**44 Adet**	**2 adet**	**1 adet**	**47 Adet**

Tablo 7. Me fâ î lün (4) Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

[113] Haluk, İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul 1994, s.201.
[114] Mustafa İsen, *Usûlî Hayatı Sanatı ve Dîvânı*, Atatürk Ü. Yay., Erzurum 1988, s.XXXII.
[115] İpekten, a.g.e, s.152.

Aruzun hareketli ve renkli kalıplarından olan hezec bahrinin "*Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fe û lün*" kalıbı, Türk şairlerince benimsenmiş ve çok kullanılmıştır. Eski devirlerden başlayarak her tür şiirde ve özellikle kaside ve gazellerde görülür. Müstezad nazım şeklinin asıl kalıbı budur.[116] Yâver'in %15 ile üçüncü sırada kullandığı kalıp, bir tahmîste ve biri müstezad gazel olmak üzere 32 gazelde tercih edilmiştir.

ARUZ KALIBI	**Yâver Dîvânı'nda Kullanıldığı Şiirler**		
	Gazel	**Tahmîs**	**Toplam**
Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fe û lün	**32 adet**	**1 adet**	**33 adet**

Tablo 8. Mef û lü Me fâ î lü Me fâ î lü Fe û lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Yâver'in 30 gazel, bir kıt'a, bir terkîb-i bend ve bir tahmîsinde tercih ederek dördüncü sırada kullandığı remel bahrinin " *Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün*" kalıbının Türk şiirindeki kullanım oranı %15 olarak karşımıza çıkmaktadır.[117]

ARUZ KALIBI	**Yâver Dîvânı'nda Kullanıldığı Şiirler**				
	Gazel	**Kıt'a**	**Terkîb-i bend**	**Tahmîs**	**Toplam**
Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün	**30 adet**	**1 adet**	**1 Adet**	**1 adet**	**33 Adet**

Tablo 9. Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Türk şiirinde daha çok mesnevî vezni olarak bilinen ve şiirimizdeki kullanım oranı %5 civarında olan[118] hezec bahrinin " *Me fâ î lün Me fâ î lün Fe û lün*" kalıbını

[116] İpekten, a.g.e., s.172.
[117] İpekten, a.g.e., s.216.
[118] İpekten, a.g.e., s.159.

Yâver, bir kıt'a şeklindeki münâcâtta ve 11 gazelinde kullanmıştır. Yâver'in de bu kalıbı şiirlerindeki kullanım oranı %5,4'tür.

ARUZ KALIBI	Yâver Dîvânı'nda Kullanıldığı Şiirler		
	Gazel	Kıt'a	Toplam
Me fâ î lün Me fâ î lün Fe û lün	11 adet	1 adet	12 adet

Tablo 10. Me fâ î lün Me fâ î lün Fe û lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Muzârî bahrinin en çok kullanılan kalıplarından biri olan "*Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün*" kalıbını Yâver, 11 gazelinde tercih edilerek altıncı sırada kullanmıştır. Türk şiirinde gazel vezni olan kalıp, %12'lik bir kullanım alanına sahiptir.[119]

ARUZ KALIBI	Yâver Dîvânı'nda Kullanıldığı Şiirler	
	Gazel	Toplam
Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün	11 adet	11 adet

Tablo 11. Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün Kalıbının Yâver Dîvânı'ndaki Dağılımı

Türk şiirinde şairlerin kullandıkları ortalama kalıp sayısı 15-20 arasıdır.[120] Yâver de şiirlerinde 15 farklı kalıp kullanarak bu ortalamayı yakalamıştır. Yukarıda açıklananların dışında Yâver'in az sayıda tercih ettiği kalıplar neredeyse bütün şairlerce de tercih edilmeyen kalıplardır. Ayrıca Yâver'in şiirlerinde, aruz veznini kullanmasının oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Çok az sayıdaki şiirinde vezin bozuklukları ile karşılaşılır.

[119] İpekten, a.g.e., s.237.
[120] Mustafa, İsen, *Usûlî Hayatı Sanatı ve Dîvânı*, Atatürk Ü. Yay., Erzurum 1988, s.XXXIII.

3.3. YÂVER DÎVÂNI'NDAKİ İMLÂ, DİL ve ANLATIM ÖZELLİKLERİ

XVIII. yüzyıl Klâsik Türk şiirinin dil özelliklerine bakıldığında, daha önceki dönemlere göre dilin daha sade ve akıcı olduğu görülür. Bu yüzyıl şairlerinin çoğu dildeki sadeliğin yanı sıra duyuş ve düşünüşte orijinallik göstermeye çalışmışlardır.[121] Dîvânlardaki şiirlerde yer alan "nev-icâd", "nev-zemîn" gibi kelimeler, şairlerin bir değişim arzusu içinde olduklarını gösteren önemli işaretlerdir.[122]

Yâver de sade bir dille oluşturduğu şiirlerinde kendine has bir tarz yakalama çabasındadır. Yâver'in bazı gazellerinde geçen "nev-icâd" (G.64/1, G.171/5) kelimesi bunun göstergelerinden biridir. Yâver, sade bir dille şiirlerini söylediğini kendisi de ifade etmektedir:

Ne kadar sade ise Yâver-i zârun suhanı
Hoşça tabir ideyüm hüsn ü edâ vir yâ Rab
G.26-8b/ 5

Söyleyeceğini açık ve anlaşılır bir şekilde dile getiren Yâver'in bu tarzdaki söyleyişine aşağıdaki beyit örnek gösterilebilir:

Sihr etdi bana gamze-i âdû haberüm yok
Aklum başuma eyledi yâ hû haberüm yok
G.98/1

Yâver'in şiirlerinde, halk ağzından alınmış Türkçe kelimeleri ve Anadolu yerli ağızlarında hâlâ yaşayan "kande(G.45/4, G.11/2, G.117/4), kangı(G.127/2), her kaçan kim(G.55/1), urulmak(G.22/1, G.103/3, G.106/1, G.119/2)" gibi arkaik kelimeleri bulmak mümkündür. Bu durum dönemi etkisi altına alan yerlileşme anlayışının bir sonucu olabilir.

---

[121] Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Pertev Dîvânı*, Öz Serhat Yayıncılık, 1.Baskı, Malatya 2007, s.74.
[122] Osman Horata, "Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lâle Devri'nden Tanzimat'a Türk edebiyatı", *Türkler*, C.11, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s.577.

Yâver Dîvânı'nda "o" (G.48/2, G.14/2) ve "ol" (G.23/2, G.42/3, G.48/4) işaret sıfatının karışık olarak kullanılması bir dil özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca "kef" harfiyle yazılan "geniz ñ" seslerinin zaman zaman "nun" harfiyle yazılması da dikkati çeken bir diğer fonetik husustur:

Ez- ḳażā *ʿaşkuna* düşdüm senüñ ammā bilmem
Çeşm-i mestüñde mi ġamzeñde mi tesḫīr-i ḳażā
G.24-8a/4

Yāver saña ḳul oldıġı bi'llāh efendim
Olmaz mı senüñ *şöhretüne şānuna* bāʿiş
G.40-11b/5

Şiirlerini samimi bir havada, akıcı bir şekilde söyleyen Yâver, söyleyişte kapalı anlatımı değil, anlaşılır olmayı tercih etmektedir. Günlük hayatta konuşulan ifadelere, deyimlere manzumelerinde başarılı bir biçimde yer verir. Dîvân'ı oluşturan şiirlerin büyük çoğunluğu âşıkânedir. Yâver, daha çok hikemî tarzda söylenen terkîb-i bendi dahi âşıkâne bir üslupla dile getirir. Onun aşk vadilerinde dolaştığı kendi ifadelerinde de yer almaktadır:

Vâdi-i ʿaşḳa düşüp böylece kaldum Yâver
Bir tarîka giremem kendü rehümden gayrı
G.195-49a/5

Yâver, bazı şiirlerinde soyut kavramları somutlaştırarak dile getirme şeklinde ifade edebileceğimiz anlatım tarzından yararlanmıştır. Yâver'in bu şekilde dile getirdiği bazı ifadelere örnek verilebilecek tamlamalar: *bâzâr-ı muhabbet(G.89/11), meydân-ı muhabbet(G.89/12),, şehr-i âh(G.169/2), meyve-i vasl(G.175/5)...*

3.3.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Yâver'in Dîvânı'nda yer alan şiirlerin dili, genel olarak klâsik Osmanlı Türkçesi özelliklerini gösterir. İmlâdaki kalıplaşma nedeniyle zaman zaman Eski Anadolu Türkçesi'nin özellikleri[123] de görülür.

"Türkçenin tarihi gelişme şartlarından doğan zamana bağlı değişmeler, bir yandan dilin yazı ve imlâsı ile fonolojisi arasındaki ayrılıklar, bir yandan da orijinal metne ait dil özellikleri ile o metnin istinsah devirlerine ait özelliklerin birbirine karışmış olması ve bunların ortaya koyduğu sorunlar, metin yayını yapan araştırıcıları iç içe girmiş çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır."[124] Yâver Dîvânı'nda da dönemin dil özelliklerinden ya da müstensih hatasından kaynaklandığı tahmin edilen birtakım imlâ hususiyetleri dikkat çekmektedir.

Yâver'in şiirlerinde tespit edilen bazı imlâ özellikleri :

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü T.5458'de kayıtlı olan Yâver Dîvânı nüshasının çok büyük bir kısmı harekesiz olmakla birlikte, bazı kelimelerin özellikle harekeli olarak kaleme alındığı görülür.

2. Bugün "d" sesiyle başlayan bazı Türkçe kelimelerin Yâver Dîvânı'nda "ṭ" sesiyle yazıldığı görülür. Örneğin, ṭur(G.62/1), ṭolu(G:43/3, G.98/3)), ṭayanmaz(G.165/2), ṭoyılmaz(G.81/4), ṭuymadın(G.139/1) kelimeleri gibi…

---

[123] Faruk K. Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1981, s.19-144.

[124] Zeynep Korkmaz, "Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler", (II. Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Araştırmaları Semineri" Hamburg, 5-10 Eylül 1976) *Türkoloji Dergisi*, C. VIII. Ankara 1979, s.67-78.

3. “-yor” şimdiki zaman ekinden önce gelen zarf-fiil ekleri günümüzde “ı-i-u-ü” dar vokalleri ile yazılırken, Yâver Dîvânı’nda özellikle “ideyor(G.59, G.33, G.24), uyutmayor (G.12/5)” şeklinde “a-e” düz-geniş vokalleri ile imlâ edilmiştir.

Bilindiği gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminde fiil gövdelerine “a-e” veya “ı-i-u-ü” zarf-fiil eklerinin eklenmesi ile oluşturulan şimdiki zaman eki, daha sonraki dönemlerde kimi ağızlarda –Ayor, kimi ağızlarda da –Iyor şeklinde bir gelişme gösterir. Yazı diline esas olan İstanbul Türkçesi –Iyor biçimini tercih ederken –Ayor şekli bazı ağızlara münhasır olarak kalmıştır.[125] Yâver Dîvânı’ndaki –Ayor biçimlerinde yazı dili dışında kalan bu ağızların etkisi görülmektedir.

4. “-duk/-dük” partisibindeki yuvarlak vokal, Yâver Dîvânı’nda düz-dar vokali (-ı/-i) gösteren Arap alfabesindeki “y” harfiyle yazılmıştır: oldığı (G.40/3-5), oldığın (G.73/4, G.75, G.84/2-3)…

Yâver Dîvânı’nda yer alan şiirlerde karşılaşılan bazı Eski Anadolu Türkçesi özellikleri ise şöyledir:

1. Önseste “v” ünsüzünün bulunmaması, Yâver’in şiir söylediği dönemde “v” ünsüzünün henüz türemediğini göstermektedir. Meselâ, Yâver Divânı’nda “vurul-” fiili, “uruldun (G.22/1), urulduk (G.103/3), ursın (G.119/2)…” şeklinde geçmektedir.

2. Bazı beyitlerde Eski Anadolu Türkçesi’ndeki “-ınca/-ince” anlamına gelen “-ıcak/-icek” ekinin kullanıldığı görülür: “göricek(G.181/2), gidicek(G.10/4), gelicek(G.33/2), idicek(G.45/29, olıcak(G.51/4)…

[125] Ali Akar, Türkçe Metinlerde Yazı Çevirme Problemleri Ders Notları, Muğla.

3.3.2.DEYİMLER

Deyim, sözlük anlamıyla "*anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu*"dur. Deyim, bir kavramı kendine özgü bir kalıp içinde, çekici ve hoş bir anlatımla dile getirir.[126] Toplumbilim, felsefe, tarih, folklor gibi birçok konuları ilgilendiren ve birçok yönden inceleme konusu edilmeye değer olan deyimler, deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından pek önemli olan dil yapılarıdır.[127]

Klâsik Türk edebiyatı atasözleri ve deyimler bakımından zengin bir edebiyattır. Başta dîvânlarda ve büyük mesnevîlerde olmak üzere pek çok manzûm ve mensûr eserde atasözleri ve deyimlere rastlanır.[128] Şairden şaire oranı değişmekle birlikte, deyim kullanma geleneği Klâsik Türk şiirinin önemli bölümünü teşkil eder. Sâfî mahlaslı *Vezir Kasım Paşa*'yla başlayan bu geleneğin edebiyatımızda en başarılı temsilcisi *Necâtî Bey*'dir.[129]

Klâsik şiirde gerçeğin yalın olarak verilmesi yeterli değildir. Amaç, söylenmek isteneni, olabildiğince renkli ve canlı söylemektir. Şair genellikle bu amaca ulaşmak için edebî sanatlardan yararlanır. Anlam güzelliğinin ortaya çıkmasında, edebî sanatlar kadar, deyimlerin de katkısını unutmamak gerekir.[130]

Yâver de diğer Klâsik Türk şairleri gibi söyleyişine renk, canlılık ve anlatım derinliği katmak için deyimlerden yararlanmıştır. Bunları beyitlerine başarılı bir şekilde yerleştirdiği söylenebilir. Yâver'in Dîvânı'nda kullandığı deyimleri beyit numaralarıyla birlikte şöyle sıralamak mümkündür:

---

[126] Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2004, s.7.
[127] Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C.I-II-III, Türk Dil Kurumu Yay., Dördüncü Baskı, 1984, s.11.
[128] İlhan Çeneli, *Zâtî Dîvânı'nda Atasözleri ve Deyimler,* Türk Kültürü, 11(123), Ocak 1973, s.153.
[129] Mustafa, İsen, *Usûlî Hayatı Sanatı ve Dîvânı*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum 1988,s.XXXV.
[130] Pervin Çapan, "Klâsik Şiir Dilinde Atasözü-Deyim Kullanımı ve Zâtî Örneği*",* Muğla Üniv. Salı Konferansında Sunulmuş Bir Konferans Metni, s.1.

aklı git-	G.160/1
aklını al-	G.4/1-G.27/4
aklını başından al-	G.77/4
aklını yitir-	G.145/1
Allah aşkına!	G.173
ateşe düş-	G.33/3
ayağına yüz sür-	G.4/2
ayrı kal-	G.15/3
bağrı yan-	G.65/3-G.82/12
bahtı kara ol-	G.195/1
baş üstünde yeri ol-	G.95/4
baştan çıkar-	G.175/2
belasını bul-	G.170/1
binde bir	G.170/4
can fedâ et-	G.46/1
can ver-	T.Bend.-5/1
canı yan-	G.30/3
canını al-	G.11/1
canını feda eyle-	G.5/4
canını yak-	G.100/1
ciğeri kebap ol-	G.59/5
ciğeri parçalan-	G.60/4
ciğeri yan-	Med./6
dağlara düş-	G.32/4
derdine derman ara-	G.35/2
dile gel-	G.54/4
el aç-	G.49/9
elinden tut-	G.102/2
gam çek-	G.35/3
gam yeme-	G.126/4
gönül ver-	G.170/1

göz nuru dök-	Mes.1/376
gözünü kan bürü-	G.202/1
hâli harap ol-	G.106/4
hasret çek-	G.27/1
hastası ol-	G.46/2
Her ne kadar.	Mes.1/16
hoş tut-	G.34/1
kalbe doğ-	G.37/1
kan ağla-	G.57/1- G.71/3
kan dök-	G.164/5
kendini bil-	G.132/4
kırıp geçir-	G.190/1
kulağına küpe et-	Mes.1/427
kul ol-	G.40/5
kurban ol-	G.62/4
Ne çâre.	T.Bend.-5/3
Ne demek?	G.83/5
oyuna gel-	G.198/1
sabre tahammül kalma-	G.45/5
sözünde dur-	G.138/1
Söz yok.	G.38/3
yabana at-	Mes.1/427
yanıp yakıl-	G.167/3
yara aç-	G.25/4- T.Bend.-2/1
yer ver-	Mes.1/426
yük ol-(birine)	G.100/2
zindan et-(yer)	G.157/4

3.3.3. EDEBÎ SANATLAR

Klâsik Türk şiiri söz sanatları ile örülmüştür.[131] Klâsik Türk şiirinde sanatsız bir beyit hemen hemen yok gibidir.[132] Bu şiir geleneği için, söz sanatlarının bu derece önemli olduğu düşünülerek belâgatçiler, manayı bir dilbere, edebî sanatları da onun giyinip kuşandıklarına, takındıklarına ve süründüklerine benzetmişlerdir.[133]

Yâver de diğer Dîvân şairleri gibi şiirlerinde edebî sanatlara yer vermektedir. Bir şiirinde edebî sanatlarla ilgili olarak, şiirde sanatların ve bu sanatları kullanmanın kurallarının nihayetsiz olduğu düşüncesini ifade etmektedir.

San'at-ı şi'rüñ ki nihâyâtı yok
Kâidesinün dahi gâyâtı yok
Mes.2/140

Yâver, edebî sanatları şiirlerinde başarılı bir şekilde kullanmıştır. Yâver'in bazı edebî sanatları şiirlerinde kullanımı şöyledir:

3.3.3.1. MECAZLA İLGİLİ SANATLAR

3.3.3.1.1. TEŞBİH

Bir kavramın herhangi bir özellik bakımından kendisinden daha üstün veya daha meşhur başka bir kavrama benzetilmesine teşbih denir.[134] Başka bir ifadeyle "*aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki şey veya şeylerden benzerlik itibariyle zayıf olanı kuvvetli olana benzetmek sanatıdır.*"[135] Teşbihte;

---

[131] M.A. Yekta Saraç, *Osmanlı Şiiri*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006, s.26.
[132] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.405.
[133] Mehmed Çavuşoğlu, "Divan şiiri", *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S.415-416-417, 1986, s.3.
[134] Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, 1. Baskı, s.43.
[135] Numan Külekçi, *Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara Şubat 1995, s.30.

1- Müşebbeh/benzeyen
2- Müşebbehün bih/kendisine benzetilen
3- Vech-i şebeh/benzetme yönü
4- Teşbih edatı/benzetme edatı

olmak üzere dört unsur bulunur.[136]

Teşbihin iki temel ögesi olan benzeyen ve kendisine benzetilenin söylendiği benzetmelere teşbih-i beliğ adı verilir.[137] Teşbihin güzel olması için bazı şartlara sahip olması gerekir: Teşbih edilen fikir ve his arasındaki münasebete bağlılık ve doğru, tabiî, açık ve münasebetli olması.[138]

Dil bülbül-i nālāndur gülşen baña zindāndur
Dīdemden aḳan ḳandur yā Ḥaẕret-i Mevlānā
Med./8

Yâver, müntesibi olduğu Hz. Mevlânâ'ya hâlini anlatırken, ondan ayrı kalmanın gönlüne verdiği sıkıntıları ifade etmek için dili(gönlü) bülbül-i nâlâna (inleyen bülbüle), gül bahçesini (gülşen) zindana benzeterek teşbih-i beliğ yapmıştır.

Yâver'in teşbih sanatını kullandığı başka beyitlerden örnekler:

Sünbül-i reyḥān gibi gāhi nihān geh āşikār
Zīr-i fesde zülf-i ʿanber-būya oldum mübtelā
G.15/4

O zülf-i ḫam-be-ḫamda āşiyān itmişken olmışdur
Kebūtervāri murġ-ı dil yine āvāredür cānā
G.22/4

Bāġ-ı ḥüsnüñ yād idüp *bülbül misāli aġlaram*
Olmışam Yāver gibi ol gülʿizārumdan cüdā
G.23/5

[136] M.A. Yekta Saraç, *Osmanlı Şiiri*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006, s.129.
[137] Coşkun, a.g.e., s.47.
[138] Numan Külekçi, a.g.e., s.30-31.

Ḳalbe ṭoġınca *mihr-i muḥabbet*
Geldi berāber derdile miḥnet
G.37/1

Şemʿ-i ruḫ ile gerçi ki yanduñ şeb-i vuṣlat
Pervāne gibi sen de fiġān eylemedüñ hiç
G.41/2

Oldı dil efgende vü nālende bīmāruñ senüñ
Olmayor *sāyeñ gibi* senden cüdā ey serv-ḳadd
G.46/2

Beytü'l-aḥzāne miṣāl oldı mekānum şimdi
Baña bār oldı bu şeb Yūsuf-ı Kenʿān-ı firāḳ
G.100/2

Aḳarṣular gibi aḳdı gözüller rūy-māl oldı
Aman ey serv-i dil-cūyum görünce nāz u reftāruñ
G.110/2

Üftāde oldı dil yine bir serv-i ḳāmete
Düşdi zemīne *sāye gibi* vardı rāḥata
G.179/1

ʿAyb olınmaz *itsem efġān ḳumrī-i gügü gibi*
Saña oldum āh ey serv-i çemānum mübtelā
G.16/3

Eğer ki *kūh-ı ġama* eylerise ʿaks-i āhum
Muʿayyen olup baña Yāver fiġān fiġān eyler
G.58/5

Aç niḳāb-ı rūyuñı *mānend-i ebr* ey mehveşüm
ʿĀlemi ḳılsun münevver māh-ı tābānuñ senüñ
G.105/4

3.3.3.1.2. İSTİÂRE

Bir sözün benzetme amacıyla başka bir sözün yerine kullanılmasıdır. İstiare hem bir mecaz hem de bir benzetme sanatıdır. [139] Benzetme ögelerinden benzeyen ile kendisine benzetilenden birinin söylenmesi ile yapılır. Sadece kendisine benzetilenin şiirde söylenmesi ile yapılan istiâreye açık istiâre denir. Yâver, şiirlerinde daha çok açık istiâreyi tercih etmiştir.

[139] Hasan Aktaş, *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002, s. 16.

Öyle olmuş kim ḫayāli çeşm-i dilde mürtesem
Ḳande baḳsam *ol mehüñ* şekli nihān olmaz baña
G.11/2

Sevgilinin hayalinin gönül gözündeki resmini dile getiren Yâver, "*Hayali gönül gözünde öyle resmedilmiş ki nereye baksam o ay gibi parlak yüzlü güzelin şekli bana gizlenmez."* derken "ol meh" sözcüğüyle sevgiliyi kastederek açık istiâre yapmıştır.

Yâver'in şiirlerinde istiâre sanatının kullanıldığı başka bazı beyitler:

Rūyını görmek ne mümkin ol nāzikterüñ
Keşret-i aġyārdan *ol māhile* ṣohbet de güç
G.42/3
Güftār-ı nāzı *ol büt-i raʿnā* güzel bilür
Dil-keş-i ḫırāmı ḳāmet-i zībā güzel bilür
G.65/1
Sünbüllerini şemm idicek Yāver o şūḫuñ
Mest itdi dil-i zārum o ḫoş-bū ḫaberüm yoḳ
G.98/5
Her vaḳt ülfet olur mı *ol gül-i zībā* ile
Bir zamān da Yāverāsā ḥasret-i cānāne çek
G.102/5
Dem-ā-dem ġayrılarla ülfet ider *ol perī* şimdi
Benüm Yāver gibi mehcūr-ı cānān oldıġum ḳaldı
G.183/5

3.3.3.1.3. KİNÂYE

"*Edebiyatta, gerçek manayı düşünmeye engel olacak bir karine bulunmamak şartıyla, bir sözü gerçek manasına da gelebilmek üzere, onun dışında kullanmak sanatıdır.*"[140] Bu tanım kinâyenin günümüzde en çok kabul gören tarifidir. Klâsik belâgat kitaplarında kinâyeye verilen örnekleri ve açıklamaları esas alarak kinâyeyi

[140] M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, II. Baskı, 1989, s.174.

şöyle de tanımlayabiliriz: "*Kinâye, bir kavram veya mesajı, gerçeğe uygun olarak yapılan tasvirlerle dolaylı bir şekilde anlatma sanatıdır.*"[141] Bu sanat okuyucuya keşf edeceği bir şey bıraktığı için zevki okşar.[142] Deyimlerin çoğu mecazlı anlamlarıyla kullanıldığından kinâyeli sözlerdir.[143] Kinâyede benzetme amacı yoktur, kullanılan sözde bir gerçek bir de mecaz anlam bulunur. Asıl vurgulanmak istenen mecaz anlamdır.[144]

Dāġ-ı muḥabbetüñ <u>başum üstünde var yeri</u>
Olsun ser-i raḳīb-i denīden ırāġ dāġ
G.95/4

Yâver bu beyitte, gerçek anlamıyla muhabbet yarasının başı üstünde yeri olduğunu, mecaz anlamında ise muhabbet yarasının kendisi için çok değerli olduğunu ifade ederek "başım üstünde yeri var" deyimiyle kinâye yapmıştır.

Yâver Dîvânı'nda kinâye kullanılan bazı beyitler:

<u>*Ṭaġlara düşmek*</u> muḳarrerdür ne çāre Yāverā
Āh kim bir gözleri āhūya oldum mübtelā
G.15/5

Ben ʿaşḳa giriftār olalı <u>*āteşe düşdüm*</u>
Sūzān ideyor cismümi bu nār-ı muḥabbet
G.33/3

Dirīġ itme amān ol merhem-i kāfurveş sīneñ
<u>*Ciğergāhum benüm ṣad şerha iden*</u> tīġ-i hicrāndur
G.60/4

<u>*Baġrı yanar*</u> bu ʿāşıḳ-ı zāruñ neler çeker
Dāġ-ı derdini lāle-i ḥamrā güzel bilür
G.65/3

[141] Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, 2007, s.92.
[142] Numan Külekçi, *Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, Şubat 1995, s.68.
[143] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000, s.416.
[144] Aktaş, a.g.e., s.42.

ʿĀşıḳı derde ḳodı cilve-i ʿaşḳ
Ḥüsni bir *perde ḳodı* cilve-i ʿaşḳ
G.99/1

Urduñ dil-i mecrūḥumı *açduñ yine yāre*
Ey nāvek-i müjgān senüñ yandum elüñden
G.148/4

3.3.3.1.4. TEŞHİS

Teşhis, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, konuşan, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir.[145]

Gülse eşk-i çeşmümi gördük de ol dil-ber ne var
Kūhlarda *cūlar aġlar kebg-i kühsārān güler*
G.55/2

Yâver, sevgilisinin kendi gözyaşlarını görünce gülmesine şaşılmamasını dile getirirken, "*dağlarda akan suların ağladığını, dağlık alanlarda yaşayan kekliğin güldüğünü*" söyleyerek teşhis sanatını kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte de, bülbüller şairin ahına, feryadına hayran kalmıştır. Bülbüller kişileştirilerek teşhis yapılmıştır.

Gördük de rūy-ı yāri olup bāġ u rāġ dāġ
Güller kızardı reşkile hep oldı dāġ dāġ
G.95/1

Gül ruḫuñ yād eyleyüp āh u fiġān itdükçe ben
ʿAndelīb-ān-ı çemen ḥayrān olur feryāduma
G.171/4

[145] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.449.

3.3.3.1.5. MECAZ-I MÜRSEL

Klâsik Türk şiirinde bir sözü benzetme amacı gütmeden gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanma sanatıdır.[146] Günlük dilde, özellikle deyimlerde bu sanata çok sık rastlanır.

ʿAḳl u fikr ü ẕihnümi başumdan itdüñ tār-mār
Ḥüsnini ʿarż itdi *ol kākül* perīşānum henüz
G.77/4

Aklını başından alan, zihnini karıştıran sevgilinin güzelliğini arz etmesinden sonra perişan olduğunu söyleyen Yâver, "kakül" kelimesini kullanmakla gerçekte sevgiliyi kastederek mecaz-ı mürsel sanatı yapar. "kakül" kelimesi bu beyitte mecaz anlamda sevgilinin bir parçası iken, kastedilen anlam sevgilinin kendisidir.

Yâver Dîvânı'nda yer alan bir başka mecaz-ı mürsel örneği:

Ben mest-i şarāb- ı leb iken bir *ṭolu* ṣunmış
Mey-ḫānede bir sāḳi-i dil-cū ḫaberüm yoḳ
G.98/3

3.3.3.2. ANLAMLA İLGİLİ SANATLAR

3.3.3.2.1. TEZAD

Tezad, aralarındaki bir ilgiden dolayı, birbirine muhalif iki manayı bir ifadede toplamaktır.[147] Bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezad sanatına girer.[148] Zıtlık edebiyatta, filmde, resimde ve diğer birçok sanat dalında başvurulan etkili bir anlatımdır. Kavramlar, zıtları sayesinde daha iyi bilinir

[146] Aktaş, a.g.e., s.38.
[147] M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, II. Baskı, s.184.
[148] Dilçin, a.g.e., s.449.

ve anlaşılırlar.[149] Birbiriyle hiç benzerliği ve yakınlığı olmayan iki rengin yan yana getirilmesi nasıl dikkati çekerse, bir ifade içerisinde de zıt iki fikrin yan yana getirilmesi aynı neticeyi doğurur.[150]

Her ḳaçan kim ***ağladup*** ʿuşşāḳını cānān ***güler***
Bülbülüñ ***giryān idüp*** ṣankim gül-i ḫandān **güler**
G.55/1

Yâver bu beyitte, sevgilinin âşıklarını ağlatıp kendisinin gülmesini, bülbülün ağlayıp gülün gülmesine benzetmekle birlikte, "ağlamak" ile "gülmek" kavramlarını her iki mısrada tezad sanatı yaparak kullanır.

Yâver'in şiirlerinde tezad sanatı yapılan başka bazı beyitler:

Ḥasret-i yār elemi eyledi dil-ḫaste beni
Kerem it *derdüme* vaṣlile *devā* vir yā Rab
G.26/2
Ben her ne ḳadar ʿāsi vü mücrim de olursam
Setr eyle benüm ʿaybum *ʿayān eyleme* yā Rab
G.28/3
Düşünmeden *gice gündüz* cihānı görmez olur
Olur mı ʿāşık-ı zārun gözinde rāḥat-ı ḫˇāb
G.31/2
Nīm-nigāh-ı iltifātuñ Yāver-i bī-çāreñe
Āşikār ister gehi gāhi *nihān* ister gönül
G.116/5
Var mıdur *yoḳ* mı dehānuñ ḳalmışam endīşede
Hem miyānuñ fikri ile düşmişem teşvīşede
G.163/1
Şehr-i āhda ol şāh-ı görüp pāyine düşdüm
Żül olsa da bilmem yine *ʿizzet* var içinde
G.169/2

[149] Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, 1. Baskı, s.151.
[150] Numan Külekçi, *Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, Şubat, 1995, s.83.

3.3.3.2.2. HÜSN-İ TA'LÎL

Herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini, hayâlî ve güzel bir nedene bağlamaktır. [151] Klâsik Türk şiirinde sevilerek kullanılmıştır.[152]

Ḳadd çekmededür serv-i sehī bāġ-ı dilümde
Çeşmümden akan yaşile dā'im su varınca
G.175/3

Yâver, servinin boyunun uzamasını, kendi gözünden akan gözyaşlarının ona ulaşıp su olması gibi güzel bir nedene bağlayarak hüsn-i ta'lîl sanatı yapmıştır. Bu beyitte Yâver, servinin su istemediğini ve yağmur sularıyla sulandığı gerçeğini bilmemezlikten gelmiştir.

Yâver'in gazellerinde bazı hüsn-i ta'lîl sanatı kullanılan beyitler:

Āfitāb-ı rūy-ı sāḳī olmış ʿaks-endāz aña
Kim naẓarda böyle *çün mihr-i dıraḫşāndur ḳadeḥ*
G.43/2

Gülşen-i bāġ-ı İremdür ravżā-i şāh-ı cihān
Ḫākine yüz sürmeğiçün dil-güşādur lāleler
G.49/8

Gördük de rūy-ı yāri olup bāġ u rāġ dāġ
Güller kızardı reşkile hep oldı dāġ dāġ
G.95/1

3.3.3.2.3. TECÂHÜL-İ ÂRİF

Söyleyişte bir anlam inceliği ve zerâfeti yaratmak için bir konuyu bilip de bilmemezlikten gelme sanatıdır.[153] Yani, tecâhül-i ârif ne hiç bilmemektir, ne de bildiğini saklamaktır.

---

[151] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.443.
[152] Hasan Aktaş, *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002, s.79.
[153] Aktaş, a.g.e., s.66.

Katı bī-raḥm imişsün böyle bilmezdüm seni cānā
Nigāh-ı merḥamet ḳıl Yāverden aḳan kandur
G.60/5

Yâver bu beyitte, sevgilinin merhametsiz olduğunu bildiği halde, "*böyle bilmezdim seni*" demektedir, yani bu durumu bilmesine rağmen bilmemezlikten gelerek tecâhül-i ârif sanatı yapmaktadır.

Yâver'in şiirlerinde tecâhül-i ârif yapılan bazı beyitler:

Bī-vefā bir dil-rübā dirler idi gerçek imiş
Yāvere yoḳ ġayrıya vardur vefāsı vāḳıʿā
G.5/5
Sen misün üftāde eyā yoḫsa herkes böyle mi
Ḥālüñ olmışdur perīşān Yāverā ḥikmet nedür
G.71/5
Güzergāhuñda beklerdüm seni görmek içün cānā
Yoluñda ḫāk-sār olmaḳ o da bir resm-i ʿādet mi
G.186/3
Merḥametsiz böyle ẓālim hiç görülmiş mi ʿaceb
Ẓaḫm-ı dil pür-hūn iken merhem-resān olmaz baña
G.11/3

3.3.3.2.4. İSTİFHAM

Duygu ve anlatımı güçlendirmek amacıyla, karşılığında herhangi bir cevap beklemeden soru sorma sanatıdır.[154] Türlü varlıklar ve olaylar karşısında duyulan şaşkınlık, hayranlık gibi durumlarda da bu yola başvurulur.[155]

Çekdiğüm derd ü elemden ḫaberüñ var mı ṣabā
Ṭaʿn-ı aġyār u sitemden ḫaberüñ var mı ṣabā
G.17/1

[154] Aktaş, a.g.e., s.118.
[155] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.456.

Yâver, sabâ rüzgarına, çekdiği elemlerden, dertlerden, başkalarının kendini ayıplamalarından, sitemlerinden haberi olup olmadığını sorarken istifham yapar. Yâver'e ait başka beyitlerde de istifham sanatıyla karşılaşılır:

Sāyesinde ḫ^{v}āb u rāḥat mı görür Yāver ʿaceb
ʿİşvegerlik eylese ol ḳāmet-i zībā baña
G.7/5
Hemān gider ṭuramaz semt-i yāre dil-i Yāver
Gönül didikleri şeyde ḳarār olur mı ʿaceb
G.29/5
Düşünmeden gice gündüz cihānı görmez olur
Olur mı ʿāşık-ı zārun gözinde rāḥat-ı ḫ^{v}āb
G.31/2
Dimāgumdan gider mi lezzet-i dīdāruñ ey māhum
Baña hiç bundan āʿlā nāzenīnüm niʿmetüñ yoḳdur
G.50/3
Açdı nigehüñ tāze zaḫm tā ciğerümden
Var mı ḫaberüñ ey gül-i ter yārelerümden
G.152/1
Sen inṣāf it bu cevri çekmenüñ hiç var mı imkānı
Eğer var ise sulṭānum berāy-ı imtiḥāndur bu
G.155/3
Gördüñüz mi o güzel gözleri sāḥir nerede
Gideli ḫayli zamān gelmedi vāfir nerede
G.177/1

3.3.3.2.5. TENASÜB

Dîvân şiirinde anlam bakımından aralarında çeşitli ilgiler bulunan iki veya daha fazla kelimeyi tezad olmaksızın bir araya getirme sanatıdır.[156] Dîvân şairleri,

[156] Aktaş, a.g.e., s.159.

tenasüb sanatında, türlü bilim terimlerini, hayvan, bitki, çiçek adlarını, çeşitli konularla ilgili sözcükleri şiirlerinde bol bol kullanmışlardır.[157]

Berg-i *gül*den olsa cāmem *ḫār*-ı firḳatdür baña
Bāġ-ı cennet sensiz ey *gül* nār-ı ḥasretdür baña
G.2/1

Bu beyitte Yâver, gül ve gülle ilgili "berg, gül, hâr, bâğ" kavramlarını bir arada kullanarak tenasüb sanatı yapmıştır. Yâver'in gazellerinde tenasüb sanatı kullanılmış başka birçok beyitle karşılaşılır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ḳaṭre ḳatre yāşuma raḥm itmiyorsun sevdiğim
Seyl-i eşküm āh kim *baḥr*-i sefīd olsun da gör
G.62/3

Anuñ üftāde-i ḥüsn ü cemāli oldıġım *vakti*
Geçen *günler* ḥesāb itdüm ki Yāver çoḳ *zamān* olmış
G.86/5

Ne *nūş-ı bāde* itdüm ben ne bir *mey-ḫāneye* vardum
Mey-i laʿlüñ ile *sekrān* iden sensin şerīfüm hu
G.157/3

3.3.3.2.6. LEFF Ü NEŞR

Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede en az iki şeyi söyleyip, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşıtlıkları vermektir.[158] Dîvân şiirinde çok sevilmiş ve kullanılmıştır.

Nūr-ı mihr-i ruḫuñı perde-i *zülfüñ* örter
Ehl-i İslām nerede *kāfir-i fācir* nerede
G.177/2

[157] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.431.
[158] Dilçin, a.g.e., s.437.

Yâver, *nûr* ile *ehl-i İslâm*, *zülf* ile *kâfir-i fâcir* arasında ilgi kurarak leff ü neşr sanatı yapar. Yâver'in gazellerinde çokça kullanılmış olan leff ü neşr sanatının yapıldığı bazı örnek beyitler:

Ḳaddüñ var iken ḳāmet-i Ṭūbāya ne minnet
Laʿlüñ var iken bāde-i ḥamrāya ne minnet
G.36/1

Gülnihāl-i ḳāmetüñ ḥayret-fezā ey serv-ḳadd
Şīve-i reftāruña cānlar fedā ey serv-ḳadd
G.46/1

Lebüñ gül-ġonce-i ḫandān bitürdi
Ḫaṭṭ-ı rūyuñ gelüp reyḥān bitürdi
G.187/1

3.3.3.2.7. TEVRİYE

Tevriye, iki manası bulunan bir sözün, bir nükteden dolayı uzak manası kullanılarak kastedilmesidir. [159]Başka bir ifadeyle "*iki ya da daha fazla anlamı olan bir kelimenin yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir*."[160]

Tevriye, söze güzellik katan, onun anlamını zenginleştiren en önemli sanatlardan birisidir.[161] Bu sanatta asıl maksat ve ifade edilmek istenen niyet bir sebep dolayısıyla gizlenir.[162]

Aña müjġānı çün iʿrāb eğer kim sāye-rīz olsa
Ruḫı *ol ḫurde-ḫaṭṭlarla* sanursın levh-i Kur'āndur
G.60/3

[159] Bilgegil, a.g.e., s.192.
[160] Numan Külekçi, *Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, Şubat, 1995, s.95.
[161] Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007, s.104.
[162] M.A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi "Belagat"*, 3F Yayınevi, İstanbul, Eylül, 2007, s.207.

Bu beyitte Yâver, "hatt" kelimesini tevriyeli olarak önce yakın anlamını, çizgiyi, satırı anmakla birlikte, gerçekte sevgilinin yüzündeki ayva tüylerini kastetmiştir.

Yâver'in şiirlerinde tevriye sanatının kullanıldığı başka bazı beyitler:

Heves-i zülf-i siyāhuñ ne belālar getürür
Kākülüñ fikri ile başuma *sevdā* mı gelür
G.68/3

Her dili şad pāre ider *yāre* görüñmez
Bu ṭarza eşer nāvek-i müjgāna virülmiş
G.85/3

Güzel taṣvīr olunmış *ḫaṭṭu ḫālüñ*
Gözümden naḳşı hiç gitmez cemālüñ
G.104/1

Beğüm ḫavf eylemezsün ʿāşıḳānuñ bed-duʿāsından
Ciğergāhı anuñ yanmış ġam-ı ʿaşḳuñ *hevāsından*
G.150/1

Rūzgār-ı ḥasretün esdi dilüm itdi ḫarāb
ʿĀḳıbet olduñ sebeb bu rütbede berbāduma
G.171/3

3.3.3.2.8. MÜBALÂĞA

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok veya pek az göstermektir.[163] Klâsik Türk şairleri hayallerin gücünü ve genişliğini göstermesi bakımından mübalâğa sanatına önem vermişlerdir.

ʿAceb bilmem tükenmez mi gözümde reşk-i ḥasretüm
Dü çeşmüm çifte ḥavż olmış aḳar fevvāredür cānā
G.22/2

[163] Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s.447.

Yâver'in hasretinden dolayı gözlerindenden akan yaşlar o kadar çoktur ki, iki havuzun fıskiyelerinden çıkan su gibi akmaktadır. Yâver'in gözlerinden bu kadar gözyaşı çıkması bir mübalâğa sanatıdır. Bu mübalâyı yaparken çevreden bir sahnenin kullanılması, 18. yüzyıl şiirlerinde görülen tablolardandır.

Yâver'in mübalâğa sanatını kullandığı bazı beyitler:

Bir ʿaceb ḥālet-fezādur kim *beyān mümkin değil*
ʿAşḳ geldük de dile rūbāh-ı gevher-şīr ider
G.54/4

Felātunlar olur ʿāciz bilünmez ʿaḳlile ḥālüm
Benüm rüsvālıġum ʿaşḳ içre pür-tedbīr olandan sor
G.56/3

Bir kerre o gül-ruḫlaruñ öpsem ḳızarınca
Surḫi-i ruḫı gitmeye tā ḥaşre varınca
G.175/1

3.3.3.2.9. TELMİH

İnsanlar tarafından bilinen, geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca, bir atasözüne veya bir şiire işaret etme sanatıdır. Daha çok hatırlatma amacına yöneliktir.[164]

Görenler Yūsufuñ ḫüsniñ bütün hep yedlerin kesdi
Seni görse kesilür hep yürekler yā Resūla'llāh
Na't.3/2

Yâver, Mısırlı kadınların, Züleyhâ'nın âşık olmasını küçümsedikleri Hz. Yusuf'un güzelliğini görüp de önlerindeki meyvelerin yerine ellerini kesmeleri olayına telmih yapmıştır. Yâver, başka şiirlerinde de sözlerinin arasında telmihler yapmıştır:

[164] Hasan Aktaş, *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002, s.123.

Olsa *Loḳmān u Felāṭun* çāresāzı neylesün
Derd-i ʿaşḳuñ olmayınca bir hevāsı vāḳıʿā
G.5/2

Girye vü zārı dem-ā-demden bu nā-bünyālıġa
Hemçü *Yaʿḳub oldı* çeşm-i ḫūn-feşānum mübtelā
G.16/2

Yūsuf gibi her dil-ber-i raʿnā güzel olmaz
Yaʿḳūb Nebi ḫüznine hiçbir bedel olmaz
G.79/1

Biri ṭāḳat getürmez pençe-i ʿaşḳa değül *Behrām*
Bu meydān-ı muḥabbetden nice biñ pehlivān geçmiş
G.89/12

3.3.3.3. SÖZLE İLGİLİ SANATLAR

3.3.3.3.1. CİNAS

Manaları ayrı iki veya daha ziyade lafz arasındaki telaffuz veya yazılış benzerliğidir.[165] Lafızların benzerliği dört yönde söz konusu olur. Bunlar lafızları meydana getiren haflerin (a) nevi/cinsi , (b) sayısı , (c) harekesi , (d) sırasıdır.[166]

Cinas, ilk önce iki kısma ayrılır. Cinası meydana getiren lafızlar arasında yukarıda sayılan dört hususta da tam bir uyum var ise bu cinasa tam cinas, böyle bir uyum yoksa tam olmayan cinas adı verilir.[167] Belâgatçiler, bu sanatı oldukça fazla alt gruba ayırmışlar ve her alt grup için bir isim bulmuşlardır.[168]

Fāriġ ol dünyāda ey dil kendiñi bir yāne çek
Çekme dehrüñ miḫnetüñ mey-ḫānede peymāne çek
G.102/1

[165]Bilgegil, a.g.e., s.309.
[166]Saraç, a.g.e., s.245.
[167]Saraç, a.g.e., s.245.
[168]Coşkun, a.g.e., s.251.

Yâver, beytin birinci mısraında "çek" kelimesini "bir tarafa götürmek" anlamında kullanırken, beytin ikinci mısraında "kadeh kaldırmak" manasında kullanarak cinas yapmıştır. Yâver, aynı kelimeyi ek getirilmiş haliyle başka bir beyitte yine cinaslı kullanmıştır:

Meclisde o gül-rū ile peymāne çekilsün
Şimdengerü hicrān-ı ġamı bir yāne çekilsün
G.137/1

Ayrıca başka bir beyitte "hatt" birinci mısrada ayva tüyü, ikinci mısrada çizgi, satır anlamlarında kullanılmış, böylece cinas sanatı yapılmıştır:

Ṣafḥa-yı rūyuñda peydā oldı tāze tāze ḫaṭṭ
Bağladı mecmuʿā-yı ḥüsne güzel şirāze ḫaṭṭ
G.92/1

3.3.3.3.2. İŞTİKAK

Aynı kökten türemiş en az iki kelimeyi bir mısra ya da beyit içinde kullanmaktır. Klâsik Türk şiirinde çokça kullanılmış bir sanattır.

Nuṣḥ u pendün beni *tekdīr* ideyorken *nāṣıḥ*
Ḥāl-i dil böyle iken virme *keder* sen de baña
G.4/3

Yâver bu beyitte, aynı kökten türemiş olan "*nush*" ile "*nâsıh*" kelimerini aynı mısra içinde ve "*tekdîr*" ile "*keder*" kelimelerini aynı beyit içinde kullanarak iştikak sanatı yapmıştır.

Yâver Dîvânı'nda iştikak sanatı yapılmış başka bazı beyitler şöyledir:

Oldı ʿādet *derdüñ* ile *derdnāk* olmaḳ baña
Sūz-ı hicrānuñla cānā *sūznāk* olmaḳ baña
G.8/1

Jālelerle dīdesi nemnāk olınca *güllerüñ*
Ḳahḳaha ile *gülistān* içre ṣān murġān güler
G.55/4

Luṭf-ı ḫoş-būyına tercīḥ olunur mı ḥālüñ
Gerçi kim būy-ı *laṭīf* ʿud ile ʿanberde de var
G.74/2

Çeşm-i ḥasret-zede her *nūr*ile *tenvīr* olmaz
Değme müjdeyle dil-i ġamzede tebşīr olmaz
G.76/1

Bilmem ancaḳ ḫāl-i tend ü fāmınuñ eczāsını
Müşk-i terden būyı *elṭaf* kendi ʿanberden *laṭīf*
G.96/3

SONUÇ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nâdir Eserler Bölümü'nde T.5458 numarada kayıtlı olan Yâver Dîvânı'nın tek nüshası tanıtılarak tam metni ortaya konulmuştur. Dîvân'ın orijinalindeki varak numaraları dikkate alınarak tarafımızdan yeniden bir sayfalandırma yapıldı. Dîvân'ın çevriyazısı bu şekilde gerçekleştirildi. Dîvân'daki şiirler beyitler halinde sayıldı ve bu sayımın sonucunda Dîvân'ın 1713 beyitten oluştuğu belirlendi.

Yâver'in yaşadığı devir tarihî ve edebî açıdan incelendi, eldeki bilgilerin ışığında Yâver'in hayatı ve edebî kişiliği ortaya çıkarıldı. Yâver, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar yaşamış, Klâsik Türk şiirinin geleneği sürdürme çabaları içinde olduğu bir dönemde, hâlen hayatta olan ve şiirler söyleyen bir Klâsik Türk şairidir. Asıl adı Hasan olan ve H. 1179/M.1765-66'da Trabzon'da doğan Yâver, *Enderun*'da yetişmiş, bu kurumun en üst kademesi olan *Has odaya* ulaşmıştır, daha sonra *Divân-ı Hümâyûn* kalemine devam etmiş, bazı vezirlerin dîvân kâtipliğini yapmış, tahrirat katipliği hizmetindeyken *hâcegân* sınıfına katılmıştır. Mevlevîlik tarikatına bağlı, hoş tabiatlı ve nazik bir mizaca sahip olan Yâver, I.Abdülmecid devrinde vefat etmiştir. Âşıkâne bir tarzda ve sade bir dille şiirler söylemiştir. Dönemin mahallîleşme hareketine ayak uydurmuş, XVIII. yüzyıl şairi Pertev Efendi'den etkilenmiş, bunların yanında kendine has bir söyleyiş ortaya koymayı başarmıştır.

Şekil açısından ele alınan Yâver Dîvânı'ndaki, 2 münâcât, 5 na't, 1 Mevlânâ medhiyesi, 203 gazel, 1 terkîb-i bend, 1 murabba, 3 tahmîs, 2 tarih ve 2 de mesnevî, kendi içinde incelendi. Bu incelemeye göre, tamamı Türkçe olan ve Dîvân'ın büyük bir bölümünü kaplayan gazellerinde Yâver, şairlik hünerlerini göstererek sade bir dille ve âşıkâne üslupla sevgiliye duyduğu aşkını ve bu aşktan dolayı çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Gazellerden biri müstezad gazel şeklindedir. Yâver, her harften en az bir gazel söylemiştir. Gazelliyyat başlığı altındaki gazellerin dışında

Hz. Peygamber için yazılan üç na't ve Mevlânâ hakkındaki bir medhiye de gazel şeklindedir.

Yâver Dîvânı'ndaki terkib-i bendde, genellikle tercih edilen konulardan farklı olarak aşk konusu işlenmiştir. Ayrıca Yâver; Nedîm, Pertev Efendi ve Mîr Nedîm'in birer gazelini tahmîs etmiştir. Bunlardan Nedîm'in ve Pertev Efendi'nin gazellerine söylenen tahmîsler anlam ve şekil açısından başarılıdır. Dîvân'da bir murabba yer almaktadır ve bu murabba âhenkli bir söyleyişle dile getirilmiştir. Kıt'a nazım şeklinde bir münâcât ve iki na't, rubâî şeklinde ise bir münâcât söylenmiştir. Birçok Klâsik Türk şairi gibi Yâver de, bir şiirinde "kiler odasının câmekânının genişletilmesi ve hamamın tamiri" üzerine, gündelik işlerin takibi niteliğini taşıyan bir başka şiirinde de "yeni yılın gelmesi" üzerine tarih söylemiştir.

Klâsik Türk şairleri daha çok dîvânlarında ayrı bir eser olarak mesnevîler meydana getirirken Yâver, klâsik tertibin dışına çıkarak Dîvânı'nda iki mesnevîye yer vermiştir. Dîvan'daki ilk mesnevî 428 beyitten oluşan didaktik tarzdaki Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr'dır.

Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr'da Yâver, 35 başlık altında, şiir yazmaya istekli kişilere bir şiirin nasıl yazılacağını, şiire ait birtakım kuralları, nazım şekillerinin özelliklerini, edebî sanatların tariflerini ve bunları kullanmanın yöntemlerini öğretmeyi amaçlamıştır. *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr*, şairin şiirle ilgili düşüncelerini içermesi bakımından bir poetika, şiir yazacak kişilere ders vermeyi amaçlaması yönünden de bir ders kitabı görünümündedir.

Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr'da belâgat ilmi açısından önemli olabilecek bilgilere ulaşıldı. Bu mesnevîde *gazel, kasîde, kıt'a, rubâ'î, tahmîs ve tesdîs* nazım şekilleri hakkında bilgiler verilmekte ve bu bilgilerin günümüz kaynaklarında ifade edilenlerden farklı olmadığı görülmektedir. Ancak edebî sanatlarla ilgili olarak verilen bilgiler için aynı durum söz konusu değildir. *Teşbih, kinâye, îhâm, tevriye, tezad, terdid, iştibah, iltifat, cinas ve ilmâm* gibi sanatlar günümüz kaynaklarında da

yer alırken bunların dışında, *ta'lik-i muhâl ve iddiâ'î* adı altında, günümüz kaynaklarında adı geçmeyen iki sanata daha yer verilmiştir. Bununla birlikte *tezad-ı celî ve mahfî tezad* diye adlandırılan iki çeşit tezaddan bahsedilmesi de, günümüz kaynaklarında yer almayan bilgilerdendir. Ayrıca eserde terdid sanatından söz edilmesi, bu sanatın ilk defa Recâi-zâde Mahmud Ekrem tarafından yazılan Ta'lim-i Edebiyat adlı eserde geçtiği bilgisinin doğruluğunu da tartışmaya açabilir.

Yâver Dîvânı'ndaki ikinci mesnevî 100 beyitli olup tıp konulu nasihatler ihtivâ etmektedir. Bu mesnevîde Yâver'in mide ile ilgili bir rahatsızlığa yakalandığı anlaşılmaktadır. Şair bu mesnevîyi, yüz beyitten oluştuğu için *gül-i sad-berg* olarak adlandırmıştır.

Ayrıca Dîvân'da kullanılan kâfiye ve rediflerin tablolar hâlinde dökümü yapıldı. Bunun sonucunda revî harfi olarak en fazla "nun" harfinin tercih edildiği, zengin kâfiyeye daha çok yer verildiği ortaya çıktı. Yâver'in söylediği şiirler redifleri açısından incelendiğinde redif kullanımının Klâsik Türk şiirinin ortak zemini içinde farklılık arz etmediği görülmekle birlikte, şiirlerin rediflerinin genellikle Türkçe kelimelerden seçildiği, daha çok fiil türünden kelimelerin tercih edildiği belirlendi.

Yâver Dîvanı'ndaki vezinler değerlendirildiğinde 15 farklı aruz kalıbının kullanıldığı tespit edildi. Bu sayıyla Yâver, Türk şairlerinin kullandıkları ortalama kalıp sayısını yakalamıştır. Dîvân'da en fazla tercih edilen kalıp, aruzun remel bahrinin " Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün" kalıbıdır.

Dil-imlâ ve üslup yönüyle incelenen eserde, Yâver'in sade bir dille şiir söylediği ve şiirlerinde halk ağzından alınmış Türkçe kelimeleri ve Anadolu ağızlarında hâlâ yaşayan sözleri kullandığı belirlendi. Ayrıca metinde Eski Anadolu Türkçesi özellikleriyle karşılaşıldı. Yâver'in söyleyişine renk, canlılık ve anlatım derinliği katmak için beyitlerine deyimleri başarılı bir şekilde yerleştirdiği, söyleyeceklerini edebî sanatlarla süslediği tespit edildi.

Sonuç olarak, XVIII. yüzyıl Klâsik Türk şairlerinden olan Yâver, bütün bu özellikleri itibariyle döneminde adı çok fazla anılmamakla birlikte, âşıkâne tarzda söylenilmiş gazellerin ağırlıkta olduğu, farklı nazım şekillerini kapsayan bir Dîvân oluşturabilmiştir. Şiirlerinin Klâsik Türk şiir geleneğine uygun ve bu geleneğin devamını göstermesi açısından önemli olduğu söylenebilir. Özellikle bu çalışma Yâver'in, Dîvân'ında yer alan manzum poetika görünümündeki mesnevîsi sebebiyle, bir klâsik şiir teorisyeni olarak XVIII. yüzyıl Türk edebiyatı tarihi içindeki yerini alması bakımından, önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Kaynak Eser ve Kitaplar

AKŞİN, Sina(1997), *Türkiye Tarihi-3 Osmanlı Devleti*, Cem Yayınevi, İstanbul.

AKTAŞ, Hasan(2002), *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Çizgi Kitabevi, Konya.

AYAN, Hüseyin(1990), *Nesîmî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

BEKTAŞ, Ekrem(2007), *Muvakkit-zâde Pertev Dîvânı*, Öz Serhat Yayıncılık, 1.Baskı, Malatya.

BANARLI, Nihad Sami(1987), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.II, MEB Yay., İstanbul.

BİLGEGİL, M. Kaya(1989), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

BİLKAN, Ali Fuat(1997), *Nâbî Dîvânı*, C.I., MEB Yay., İstanbul.

COŞKUN, Menderes(2007), *Sözün Büyüsü Edebi Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

DERDİYOK, İbrahim Çetin(2005), *Hâlet Efendi Dîvânçesi(İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Karahan Kitabevi, Adana.

DİLÇİN, Cem,(2000), *Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara.

DOĞAN, Muhammet Nur(2002), *Fuzulî'nin Poetikası*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

EKREM, Recaizade(1330), *Ta'lim-i Edebiyat*, İstanbul.

ERDOĞAN, Mustafa(2002), *Türk Edebiyatında Muhammes,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

FATİN EFENDİ(1281), *Hâtimetü'l- Eş'âr*, İstanbul.

İPEKTEN, Haluk,(1991), *Nâ'ilî:Hayatı, edebî kişiliği ve bazı şiirlerinin açıklaması*, Akçağ Yay., Ankara.

_____(1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

İSEN, Mustafa(1988), *Usûlî Hayatı Sanatı ve Dîvânı*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum.

_____(1990), *Usûlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

_____, Mustafa., Osman HORATA, Muhsin MACİT, Filiz KILIÇ, İ.H. AKSOYAK (2005), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara.

KURNAZ, Cemâl(1992), *Münâcât Antolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

_____, Cemâl(1997), "Divan Şiirinde Belge Redifler", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara.

KILCI, Mehmet(2001), *Enderunlu Mehmed Âkif Mir'at-ı Şi'r*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad(2006), *Divan Edebiyatı Antolojisi*,Akçağ Yay., Ankara.

KÜLEKÇİ, Numan(1995), *Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara Şubat.

MACİT, Muhsin(1996), *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara.

_____, Muhsin(1997), *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara.

_____, Muhsin(2000), *Nedîm Hayatı, Eserleri ve Sanatı*, Akçağ Yay. ,Ankara.

MENGİ, Mine(2002), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ yayınları, Ankara.

ÖZTUNA,Yılmaz(1998), *Osmanlı Devleti Tarihi "Siyasi Tarih"*, C.I., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

SARAÇ, M.A. Yekta(2006), *Osmanlı Şiiri*, 3F Yayınevi, İstanbul.

_____, M.A. Yekta(2007), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kâfiye*, 3F Yayınevi, İstanbul.

_____, M.A. Yekta(2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi "Belagat",* 3F Yayınevi, İstanbul.

SOYSAL, M. Orhan(2002), *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, MEB Yay., İstanbul.

SÜREYYA, Mehmed, *Sicill-i Osmânî*, C.5, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, Ahmet KARTAL(2007), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Eylül.

TİMURTAŞ Faruk Kadri(1981), *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul

TUMAN, Nail (İnehân-zâde Mehmet Nâil) (1949) , *Tuhfe-i Nâilî Muhtasar Şair Biyografileri*, C.2, 31 Mart.

YENİTERZİ, Emine(1993), *Dîvân şiirinde Na't*, Türkiye Diyanat Vakfı Yay., Ankara.

_____(1993), *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

2. Ansiklopediler

*EDEBİYAT ANSİKLOPEDİSİ(*1991*),* Milliyet Yayınları.

*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(*1995), C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul.

3. Makaleler

ÇAPAN, Pervin(2002) , " Zâtî Dîvân'ında Edebî Tenkid ve Değerlendirmeler", *Muğla Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10. Yıl Özel Sayısı, sayı 8, Muğla.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed(1986), "Dîvân şiiri", *Türk Dili Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri), S.415-416-417.

ÇENELİ, İlhan(1973), "Zâtî Dîvânı'nda Atasözleri ve Deyimler"*, Türk Kültürü*, 11(123).

DİLÇİN, Cem(1986), "Gazel", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)*, Türk Dil Kurumu, S.415-416-417.

GÖRE, Zehra(2007), "Adnî Dîvânı'nda Âhenk Unsurları", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4* (Tunca Kortantamer Özel Sayısı-II).

HORATA, Osman(2002), "Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lâle Devri'nden Tanzimat'a Türk edebiyatı", *Türkler*, C.11, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

İPEKTEN, Haluk, Mustafa İSEN, Recep TOPARLI, Naci OKÇU, Turgut KARABEY(1988), "Yâver", *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 942, Kaynak Eserler Dizisi 12, Ankara.

KORKMAZ,Zeynep(1979),"Eski Osmanlı Kaynaklarının YayınındaTranskripsiyonla İlgili Değerlendirmeler", (II. Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Araştırmaları Semineri" Hamburg, 5-10 Eylül 1976) *Türkoloji Dergisi*, C. VIII. Ankara.

KORTANTAMER, Tunca(1993), "Nedîm'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler", *Eski Türk Edebiyatı Makaleler-1-,* Akçağ Yay., Ankara.

SAZYEK, Hakan(2000), "Yeni Türk Edebiyatında Poetika Tarzına Bir Örnek: Manzum Önsözler", *Hece Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı/53-54-55*, Ankara.

TOLASA, Harun(1982), "Dîvân Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Ege Üniv. Sosyal Bilimler Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, İzmir,.

ÜNVER, İsmail(1986), "Mesnevî" *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)*, Türk Dil Kurumu, S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül.

_____(1993), "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Ankara Üniv., Dil, Tarih ve Coğrafya Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkoloji Dergisi*, C.XI, S.1, Ankara.

4. Sözlükler

AKSOY, Ömer Asım(1984), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C.I-II-III, Türk Dil Kurumu Yay., Dördüncü Baskı.

DEVELLİOĞLU, Ferit(1999), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali(2004), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

5. Diğer

İMLA KILAVUZU(2006), TDK Yayınları, Ankara.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katoloğu(1967), MEB Basımevi, İstanbul, s.1062.

II. BÖLÜM

1. YÂVER DÎVÂNI'NIN NÜSHA TAVSİFİ

1- İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ T.5458

Bu nüshada 2 münacat, 5 na't, 1 Mevlânâ medhiyesi, 203 gazel, 1 terkîb-i bend, 3 tahmîs, 2 tarih, edebî kaidelerin tarifine dair Kitâb-ı fenniyye-i eş'âr, Nazimuhu Yâver-i zâr başlıklı 1 mesnevî ile ayrıca, tıbbî nasihatleri havi 1 mesnevî yazılıdır.

Baş : كداى‌مستمند بيكسانه مدد سندن الهي عاجزانه

Son : دقت ايدوب فـهم ادەسن اي همدم ...نطق كهردارمي ايتدم تمام

İstinsah tarihi: ---
Müstensih: ---
Kitap ölçüsü: 219 x 128 mm.
Yaprak sayısı: 83
Satır: 13
Yazı: Talik
Kağıt: Mavi renkte Avrupa
Sözbaşı: Kırmızı
Cilt: Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli, miklepli

Başta kütüphanenin resmî mührü basılı ve Mesnevî şârihi İsmail Ankaravî'nin iki beyti yazılıdır.

2. ÇEVRİYAZI İŞARETLERİ

Arap Harfi	Karşılığı	Arap Harfi	Karşılığı
ا	a,e, â	ظ	ẓ
ح	ḥ	ع	ʿ
خ	ḫ	غ	ġ
ذ	ẕ	ق	ḳ
ص	ṣ	ك	k, g, ğ, y, v, ñ
ث	s̱	ه	h; a, e
ض	ż	و	v; o, u, ü, ö, û
ط	ṭ	ى	y; ı, i

1. Ayrıca bazı ünlülerin uzun okunuşları, o ünlünün üzerine konulan (-) işareti ile gösterilmiştir. (ā, ī, ū vb.)

2.Farsça sözcüklerde görülen vav-ı madûle (ḫ˘āb) sözcüğünde olduğu gibi (˘) şeklinde gösterilmiştir.

3. Bitişik isim ve sıfatlarla bazı ekler (tābe-seher, dil-ber, ser-ā-ser) sözcüklerinde olduğu gibi (-) işaretiyle gösterilmiştir.

METİN

1b MÜNĀCĀT BE-DERGĀH-I ḴĀḌİ'L-ḤĀCĀT

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Meded senden ilāhī ʿācizāne
Gedā-yı müstemend-i bī-kesāne

2 Olursa senden olur luṭf u iḥsān
Ḳuluñ Yāver ġarīb-i nā-tüvāne

RUBĀʿĪ

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fa ūl

1 Yā Rab dil-i maḥzūnumı mesrūr eyle
2 Envār-ı İlāhī ile pür-nūr eyle
3 Oldum ise ben her ne ḳadar daʿāsī
4 ʿİṣyānumı ʿafv eyle de maġfūr eyle[169]

NAʿT-I ŞERĪF

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Eñ evvel ʿāṣıḳuñ olmış Ḫudāver yā Resūla'llāh
Ki ṣoñra ʿāṣıḳānuñ enbiyādur yā Resūla'llāh

2 Cemāl-i bā-kemālüñ tāb-ı mihri olsa ʿaks-endāz
Riyāẓ-ı cennete behcet-nümādur yā Resūla'llāh

3 Şeb-i tārīk-i hicrānunda da bī-nūr kalamam ben
Ḫayālüñ ḳalbüme nūr u ẓiyādur yā Resūla'llāh

4 Nizār u zār-ı nālān ise de redd itme luṭf eyle
Saña cān u dil-i zārum fedādur yā Resūla'llāh

5 ʿİnāyet ḳıl efendim Yāverüñ ʿiṣyānına baḳma
2a Cenābuñdan ḳuluñ pür-ilticādur yā Resūla'llāh

[169] Bu rubâ'î hâşiyededir.

NAʿT-I ŞERĪF

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 İder iḥyā kelāmuñ mürdegānı yā Resūla'llāh
Sözüñ nuṭḳ-ı Ḫudādur bildüm anı yā Resūla'llāh

2 Ṣalātile selāmuñ hep ẓalām-ı ẕenbi maḥv eyler
İder rūşen ḳulūb-ı mü'minānı yā Resūla'llāh

3 Ṭuyup būy-ı gül-i rūyuñ gelen bülbül bu gülşende
Kesilmez ḥaşre dek āh u fiġānı yā Resūla'llāh

4 Eğer peyk-i ṣabā ile nesīm-i luṭfuñ olmazsa
Açılmaz ġonçenüñ beste-dehānı yā Resūla'llāh

5 Dil-i pür-sūzuma dūzaḫ eğer kim vāḳıf olaydı
Cehennem nārı yaḳmaz mücrimānı yā Resūla'llāh

6 Maʿāzallah eğer dūzaḫda ḳalsaydum bu āteşle
Muʿazzeb eylemezdi ʿāṣiyānı yā Resūla'llāh

7 Şefāʿat eyle luṭfuñdan anı şād eyle maḥşerde
Kuluñ Yāver ġarīb-i nā-tüvānı yā Resūla'llāh

ve lehu

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Dönerler şevḳuñile nüh felekler yā Resūla'llah
Ṣalāt eyler saña gökde melekler yā Resūla'llah

2 Görenler Yūsufuñ ḥüsniñ bütün hep yedlerin kesdi
Seni görse kesilür hep yürekler yā Resūla'llah

3 Lisān-ı ḥālile anlar saña dā'im ṣalāt eyler
Yüzerken ḳaʿr-ı deryāda semekler yā Resūla'llah

4 Der-i devlet-me'ābına ḳuluñ da intisāb itse
Olur ḥāṣıl nice yüz biñ dilekler yā Resūla'llah

5 Şefīʿ olmaz iseñ rūz-ı cezāda Yāver-i zāre
Ṣırāṭ üzre geçemez ol emekler yā Resūla'llah[170]

ḲIṬʿA-I DER-NAʿT- I ŞERĪF

Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lün

1 Ey şeh-i peyġamberān ey faḫr-ı ʿālem Muṣṭafa
Ey Ḫudānuñ nūr-ı zātından mücessem Muṣṭafa

2 Yāver-i bī-çāregānsın bāʿiṣ-i Ġufrānsın
2b Ey ṣalātile selāmı farż u elzem Muṣṭafa

ḲIṬʿA-I DER-NAʿT- I ŞERĪF

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Senüñ ey şāh-ı rüsūl cümle kelāmuñ ḥaḳdur
Āsmānile zemīn olsa muṭīʿ elyaḳdur

2 Naẓar-ı raḥmetüñ ey Ḫaẓret-i maḥbūb-ı Hudā
Anadan hem babadan ümmetüñe eşfaḳdur

DER-İSTİMDĀD-I ḤAẒRET-İ MEVLĀNĀ

Mef ū lü Me fā ī lün Mef ū lü Me fā ī lün

1 Dergāhuña geldüm ben yā Ḫaẓret-i Mevlānā
Luṭf eyle meded senden yā Ḫaẓret-i Mevlānā

2 Ben bī-kes ü bī-tābum var mı benüm aḥbābum
Ẓāhirde yoḳ esbābum yā Ḫaẓret-i Mevlānā

3 Sen kān-ı mürüvvetsin erbāb-ı şefāʿatsın
Sulṭān-ı velāyetsin yā Ḫaẓret-i Mevlānā

4 Nuṭḳuñ ise Raḥmānī pür-neşʾe-i rūḥānī
Āgāh ider insānı yā Ḫaẓret-i Mevlānā

[170] Bu naʿt hâşiyededir.

5 Efgende-i nālānuñ bīmārī-i hicrānun
Hiç bulmadı dermānuň yā Ḥaẓret-i Mevlānā

6 Her vaḳt sehergāhum ʿayyūḳa çıḳar āhum
Yanmışdı ciğergāhum yā Ḥaẓret-i Mevlānā

7 Dil ʿālem-i ḥasretde her dem ġam-ı miḥnetde
Ḳılsañ beni vuṣlatda yā Ḥaẓret-i Mevlānā

3a

8 Dil bülbül-i nālāndur gülşen baña zindāndur
Dīdemden aḳan ḳandur yā Ḥaẓret-i Mevlānā

9 Yāver gibi bīmārum bir derde giriftārum
ʿUşşāḳ-ı dil-efgārum yā Ḥaẓret-i Mevlānā

ĠAZELİYYĀT-I DER- ḤARFÜ ʾL- ELİF

1

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Dāġdāġ-ı ʿaşḳile bu sīne gülşendür bana
Ḫârḫār-ı ġamla dil pür-sūz-ı külḫendür bana

2 Berg-i gülden câme-ḫᵛābum olsa cānā ḫār olup
Mūy-ı ser-tā-pāy-i cismüm nevk-i sūzendür bana

3 Bir nigāhum ol ġazālı itdi vaḥşet-pīşe āh
Āh kim kendi nigāhum daḫi düşmendür bana

4 Nāzenīnüm nār-ı duzaḫdan eşeddür firḳatüñ
Derd-i firḳat çekmedense ölmek ehvendür bana

5 Yāverā mātem gülidür verd-i ḫandān yārsiz
Nāle vü feryād-ı bülbül ṣavt-ı şīvendür bana

2

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Berg-i gülden olsa cāmem ḫār-ı firḳatdür bana
Bāġ-ı cennet sensiz ey gül nār-ı ḥasretdür bana

2 Ülfetüñ mümkin değildür vaṣluñı itmem ümīd
Nā-ümīd olmaḳ daḫi bir güne rāḫatdur bana

3 Āhsız bir kerre ārām idemem hecrüñle ben
Derd ü ġam çünkim ezelden āh-ı ḳısmetdür bana

3b

4 El-amān kesme dirīġ itme nigāh-ı ḫışmını
Zaḫm-ı tīġ-i çeşm-i şūḫuñ daḫi niʿmetdür bana

5 Yāver-i bīmār-ı dil gibi nedendür ey Ḥakīm
Hiç hevā itmez eṣer bilmem ne ḥikmetdür bana

3

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Āh kim n'eyledi ol dil-ber-i ṭannāz baña
Çeşm-i maḫmūrı güzel ġamzesi ġammāz baña

2 İḫtiyārumla ḳazandum senüñ ʿaşḳuñ cānā
Ne ḳadar cevr ü cefā eyleriseñ az baña

3 Nāz u reftārı da eyler dil ü cānum meftūn
Yalıñuz çeşmi değil siḫr ü füsūnsāz baña

4 İşte ḫūn oldı dilüm ġamzelerüñ zaḫmından
Merḥamet itme misin ey nigeh-i nāz baña

5 Giceler tābe-seḥer nāleler itdüm Yāver
Āh-ı feryād-ı hezār olmadı dem-sāz baña

4

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Bir nigeh eyledi ol dil-ber-i nāzende baña
ʿAḳlumı alur iken eyledi bir ḫande baña

2 O benüm pādişehümdür ben anuñ bendesiyem
Ol mehün pāyine yüz sürmek ise ḳande baña

3 Nuṣḥ u pendüñ beni tekdīr ideyor pek nāṣıḥ
Ḥāl-i dil böyle iken virme keder sen de baña

4 Öyle rüsvāy ideyor kim beni bu miḥnet-i ʿaşḳ
Güleyor ḥālüme ʿālem acıram ben de baña

4a

5 Yāverā çünki ben üftādesiyem dildāruñ
N'ola dirlerse eğer ʿāşıḳ-ı efgende baña

5

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

1 Esmerü'l- levnüñ olur şīrīn edāsı vāḳıʿā
Pek güzel semt-i Hicāzuñ dil-rübāsı vāḳıʿā

2 Olsa Loḳmān u Felāṭun çāresāzı neylesün
Derd-i ʿaşḳuñ olmayınca bir hevāsı vāḳıʿā

3 Serserī vü der-be-der olmaḳ muḳarrerdür hele
Öyle şūḫ-ı pür-cefānuñ mübtelāsı vāḳıʿā

4 Cān fedā eyler imiş herkes metāʿ-ı vuṣlata
Ben ḫarīdār olmadum yoḳdur bahāsı vāḳıʿā

5 Bī-vefā bir dil-rübā dirler idi gerçek imiş
Yāvere yoḳ ġayrıya vardur vefāsı vāḳıʿā[171]

6

Müf te i lün Müf te i lün Fā i lün

1 Hemçü perī ṣanki nihāndur bana
Gelmeyeli ḫayli zamāndur bana

2 Ġamzeleri zaḫm-zede-i ḫaste-dil
Mihr-i ruḫı sīnede cāndur bana

3 Şīve vü reftār idişi ol şehüñ
Ṣanki hemān āb-ı revāndur bana

4 Dīde-i gūyāsınuñ ol āfetüñ
Her müjesi tīġ-i zebāndur bana

[171] Bu gazel hâşiyededir.

5 Yāre ḳızan deyü hemān Yāverā
Dīde-i dāġum nigerāndur baña

7

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ẕerrece gelmez feraḥ ey māh-ı mihr-ārā baña
Ḥasret-i rūyuň ile zindān olur dünyā baña

2 Öyle deryā-nūş-ı ṣahbā-yı mey-i ʿaşḳam ki ben
Neş'e virmez sāḳiyā destüñdeki ṣahbā baña

3 Devlet-i ʿaşḳuñda ben Ḳāf-ı ḳanāʿat beklerem
Öyle bir müstaġniyem kim reşk ider ʿanḳā baña

4 Cāygāhum Ḳaysveş kūh u beyābān oldı āh
N'eyledi gördüñ mi ey Leylīveşüm sevdā baña

5 Sāyesinde ḫ^{v}āb u rāḥat mı görür Yāver ʿaceb
4b ʿİşvegerlik eylese ol ḳāmet-i zībā baña

8

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Oldı ʿādet derdüñ ile derdnāk olmaḳ baña
Sūz-ı hicrānuňla cānā sūznāk olmaḳ baña

2 Sīne-i ṣāfuñ temāşāsıyla Mecnūn olmışam
Bu ġam-ı ʿaşḳuñla azdur sīne-çāk olmaḳ baña

3 Pençe-i cevrüñ beni ġāyet ile itdi zebūn
Çoḳ görünmez derdile böyle helāk olmaḳ baña

4 Zīr-i pāyuñ belki bu taḳrīb ile būs eylerem
Dergehüñde iḳtiżā eyler ki ḫāḳ olmaḳ baña

5 Şāneye reşk iderek şimdi gelür hep ḫāṭıra
Perçem-i fikrile Yāver çāk çāk olmaḳ baña

9

Mef ūlü Fā i lātü Me fā ī lü Fā i lün

1 Ḥayfā o nāzenīn ise rām olmadı bāña
Gönlümce āh neyl-i merām olmadı bāña

2 İtdi sükūt ḥāl-i perīşānumı görüp
Bilmem niçün ki fetḥ-i kelām olmadı bāña

3 Ben neşʾe-yāb-ı cām-ı leb-i laʿlüň olalı
Mey-ḫānelerde żevḳ-ı devām olmadı bāña

4 Sākī piyāleyi mey ile ben pür isterem
Ṣahbā getür ki neşʾe temām olmadı bāña

5 Yāver dilüm o şūḫa gidüp ḳaldı gelmedi
Bād-ı ṣabā ilinde peyām olmadı bāña

10

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fā i lātün) *(Fāʿlün)*

5a

1 ʿArẕ ider mihr ü meh-i ruḫları nūreyni bāña
İki āhū görinür siḥrile ʿayneyni bāña

2 Maṭlab u maḳṣad-ı dil sensin efendim sensin
Virseler istemezem devlet-i kevneyni bāña

3 Her daḳīḳā seni görsem de firāḳ el virse
Yine biñ yılca gelür ḫāṣılı mā-beyni bāña

4 ʿĀṣıḳānını alup żevḳ u safāya gidicek
Didi aġyāruña ṭaḳduñ mı o ḳarneyni bāña

5 Pāy-māl olmaġile buldı şeref Yāver-i zār
Ẕillet-i ʿaşḳı virür ʿizzet-i dāreyni bāña

11

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Āh kim ol nāzenīnüm mihribān olmaz bana
Cānumı alur benüm ārām-ı cān olmaz bana

2 Öyle olmış kim ḫayāli çeşm-i dilde mürtesem
Ḳande baḳsam ol mehüñ şekli nihān olmaz bana

3 Merḥametsiz böyle ẓālim hiç görülmiş mi ʿaceb
Ẕaḫm-ı dil pür-hūn iken merhem-resān olmaz bana

4 Firḳatünde dāġlarla sīnemi zeyn eylerem
Sensiz ey nev-reste seyr-i gülsitān olmaz bana

5 Ketm ider esrār-ı ʿaşḳı söylemez bir ferde hiç
Yāver-i nālendenüñ ḥāli ʿayān olmaz bana

12

Me fā i lün Fe i lātün Me fā i lün Fe i lün

1 Çün oldı laḫt-ı dilüm puḫte bir kebāb saña
Benüm sirişk-i dü çeşmüm yeter şerāb saña

5b

2 Yoluñda çünki senüñ ḫāk-pāydur ʿuşşāḳ
Neden düşer ʿacabā böyle ictināb saña

3 Düşürdüñ ʿālemi ʿaşḳa teraḥḥümüñ yoḳdur
Fütāde ḥaḳḳını ister nedür cevāb saña

4 Henüz mest yatadursun o dīdeler maḫmūr
Baḳındı n'eyledi māhum bu rütbe ḫ^{v}āb saña

5 Ġamuñ uyutmayor ey şūḫ Yāveri bir şeb
Virür mi nāleleri bilmem ıżṭırāb saña

13

Mef ū lü Fā i lātü Me fā ī lü Fā i lün

1 ʿAşḳuñ rehiñde cān u dil üftādedür saña
Ḫayli zamān bende vü dil-dādedür saña

2 Murġ-ı revān lāne-i dāġ-ı derūndan
Pervāne bāl açdı vü āmādedür saña

3 Nā-refte-rāh-ı semt-i vefā esb-i nāzuña
Gūyā ṭarīḳ-i cevrde bir caddedür saña

4 Baḳ tīġ-i ġamzeler saña ey dil ne iş keser
Bu iltifāt bir nigeh-i sādedür saña

5 Yāver gibi teşekkür ider var mı cevrüñe
Aġyār durma ḥālüni şekvādadur saña

14

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fā i lātün) *(Fāʿlün)*

1 ʿĀşıḳam ʿāşıḳ efendim saña ey yār saña
Eylerem rāz-ı nihān-ı dili iḳrār saña

2 Derd-i ʿaşḳile görüp künc-i ġamında ḫaste
O ṭabīb-i dil ü cān itmedi tīmār saña

6a

3 Yine pek serseri-i vālih ü sergerdānsın
Yine siḥr itdi mi ol dīde-i seḥḥār saña

4 Seni pek çoḳ severem bu da güneh mi ʿacabā
İtdiğüm cürmümi ben eylemem inkār saña

5 Kendi ḥālüñde gezerken niçün olduñ böyle
Yāverā n'eyledi gör ülfet-i dildār saña

15

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Āh kim bir āfet-i dil-cūya oldum mübtelā
Çeşmi bir seḥḥāre vü cādūya oldum mübtelā

2 Dāne-i ḫālile ol virmezden evvelce firīb
Murġ-ı dil ṣayd eyleyen gīsūya oldum mübtelā

3 Bir nefes mümkin değil olmaḳ cemālinden cüdā
Sāyeveş bir dil-ber-i meh-rūya oldum mübtelā

4 Sünbül-i reyḥān gibi gāhī nihān geh āşikār
Zīr-i fesde zülf-i ʿanber-būya oldum mübtelā

5 Ṭaġlara düşmek muḳarrerdür ne çāre Yāverā
Āh kim bir gözleri āhūya oldum mübtelā

16

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bir fedākāra ḳażā-rā oldı cānum mübtelā
Mübtelā oldı bu cān-ı nā-tüvānum mübtelā

2 Girye vü zārı dem-ā-demden bu nā-bünyālıġa
Hemçü Yaʿḳub oldı çeşm-i ḫūn-feşānum mübtelā

3 ʿAyb olınmaz itsem efġān ḳumri-i gügü gibi
Saña oldum āh ey serv-i çemānum mübtelā

6b

4 Ṣaḳlamam rāzum bütün ʿālem duyarsa ġam değil
Ḥāşılı oldum saña nev-res-fidānum mübtelā

5 Ḫānümān-ı ṣabrumı yaġmaya virdüm Yāverā
Bir fedākāre ḳażā-rā oldı cānum mübtelā

17

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fâ'lün)

1 Çekdiğüm derd ü elemden ḫaberüñ var mı ṣabā
Ṭaʿn-ı aġyār u sitemden ḫaberüñ var mı ṣabā

2 Gerçi kim ġonce-küşālıḳlarunı duydum hep
ʿAcep ol ġonce-i femden ḫaberüñ var mı ṣabā

3 Bād-ı āhum yine bādī mi perīşānlıġına
Zülf-i pür-pīçiş ü ḫamdan ḫaberüñ var mı ṣabā

4 Kūy-ı dildāra türāb olmaġa ḥasret-keş imiş
Gülşen-i bāġ-ı İremden ḫaberüñ var mı ṣabā

5 Yāvere var mı ʿaceb niyyeti teşrīfe yine
Meded ol kān-ı keremden ḫaberüñ var mı ṣabā

18

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Yalıñuz yār dil-i zāre ider istiġnā
Dil ise yāre vü aġyāre ider istiġnā

2 Bāʿis-i dest-res-i vuṣlat iken beẕl-i sirişk
Çeşmümiz naḳdini īṣāre ider istiġnā

3 Çāre-sāz olmaġa ḳaṣdı o ṭabīb-i cānuñ
Dilümiz derdini iẓhāre ider istiġnā

4 Seng ü ḫāk-i ser-i kūyuñ ile me'lūf olalı
Serümiz bāliş-i zer-tāre ider istiġnā

7a

5 Yāverā buldı ḫarābātda ānā vü ānı
Dil-i vīrānşode miʿmāre ider istiġnā

19

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Olur günden güne efzūn fiġān u vāh u vāveylā
Beni bu ḥāle ḳoymışken baña raḥm eylemez ḥālā

2 O tīr-endāz ġamze kim ʿaceb çeşmüñ midür bilmem
Olur her bir nigāhuñdan ciğerde şerḥalar peydā

3 Feraġat itmeğe tedbīr arar şūḫum seni līkin
Naṣıl tedbīr naṣıl temkīn ḳalur ʿāşıḳda āh ammā

4 İnanma iʿtimād itme raḳīb-i bed-menişdür o
Dürūġ-ı maṣlaḥat-āmiz içündür sözleri cānā

5 Aña baḳmaġa yoḳdur ṭāḳatüm Yāver gibi bi'llāh
Beni bu ḥāle ḳoymışken baña raḥm eylemez ḥālā

20

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Ben idersem leb-i cān-baḫşuñ içün cānı fedā
Hele sen eyleme bu ʿāşıḳ-ı nālānı fedā

2 Ol siyeh-zülf-i semen-būyı ḫayāl eyler isem
Çeşm-i giryānum ider ḫᵛāb-ı perīşānı fedā

3 Gerdeni ṭavḳ-ı muḥabbetle muḳayyed olalı
İtmedi murġ-ı dilüm serv-i ḫırāmānı fedā

4 Terk-i āh eyleme mümkin mi efendim ʿuşşāḳ
ʿAndelībān ide mi nāle vü efġānı fedā

5 Eyledüm ben daḫi nā-mümkin iken ey Yāver
7b Ḫavf-ı aġyār iderek meclis-i cānānı fedā

21

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 O serv-endām olan ḳāddüñ ḳatı mevzūndur cānā
Lebüñ bir bāde-i ṣāfī ruḫuñ gülgūndur cānā

2 Muḳavves ebruvānuñ fikri bükdi ḳāmet-i ṣabrum
Ciğergāhum müjen zaḫmı ile pür-ḫūndur cānā

3 Ne tedbīr idebilsün ʿaḳl u fikrüm yoġiken başda
Dil ü cānum o çeşm-i fitneye meftūndur cānā

4 Senüñ ol künc-i ġamda ḥüzn-i ʿaşḳuñ ile üftāden
Görürse iltifātuñ yā naṣıl memnūndur cānā

5 Nigāh-ı iltifāt-ı luṭfuña maẓhar iken Yāver
Ne ḥikmetdür anı gördüm ki ben maḥzūndur cānā

22

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Uruldum tīr-i müjgāne dilüm pür-yāredür cānā
Aman gel virme ruḫsat ġamzeñe ḫūn-hˇāredür cānā

2 ʿAceb bilmem tükenmez mi gözümde eşk-i ḥasretüm
Dü çeşmüm çifte havẓ olmış aḳar fevvāredür cānā

3 Eğerçi ṭarz-ı ṭavruñ ṣūfiyāne gösterür ammā
Nigāh-ı çeşm-i mestüñ ile pek seḫḥāredür cānā

4 O zülf-i ḫam-be-ḫamda āşiyān itmişken olmışdur
Kebūtervārī murġ-ı dil yine āvāredür cānā

5 Ferāmuş eyledüñ hiç ṣormaduñ sen Yāver-i zārı
Ne rütbe derd-i ʿaşḳūñla senüñ bī-çāredür cānā

23

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

8a

1 Ez- ḳaẓā oldum ne çāre nāzlı yārümden cüdā
Olmadum bir laḥża ḥayfā āh u zārumdan cüdā

2 Bir göñül vardı yanumda ol da gitdi yār ile
Künc-i ġamda oldum āḫir ġam-güsārumdan cüdā

3 Aġlaram ben çeşm-i giryānum elinden zār zār
İtdi lü'lü gibi eşk-i dür- niṣārumdan cüdā

4 Meskenümde bir civāne mübtelā olmışdum āh
Eyledi āḫir beni dār u diyārumdan cüdā

5 Bāġ-ı ḥüsnüñ yād idüp bülbül miṣāli aġlaram
Olmışam Yāver gibi ol gül-ʿizārumdan cüdā

24

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 İtdirür mi işini herkese tedbīr-i ḳażā
Ne murād itse ider ādeme taḳdīr-i ḳażā

2 Ben senüñ ʿāşıḳ-ı dīdāruñ olup ḳalmışiken
Metn-i ḥüsnüñ yine şerḥ itmede tefsīr-i ḳażā

3 Müjenüñ zaḫmı görünmez beni ol yāreledi
Ḥarem-i cānuma geçdi aman ol tīr-i ḳażā

4 Ez- ḳażā ʿaşḳuna düşdüm senüñ ammā bilmem
Çeşm-i mestüñde mi ġamzeñde mi tesḫīr-i ḳażā

5 Ḫalḳa taʿlīm ideyorken reh-i zühdī Yāver
Vādi-i ʿaşḳa düşürdi beni taḳdīr-i ḳażā

25

Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lün

1 Ketm idersen sırr-ı ʿaşḳı rāyegān olmaz mı yā
Sen bu keyfiyyetdesin ḥālüñ ʿayān olmaz mı yā

8b

2 Iżṭırāb-ı dilden eyler dem-be-dem cūş u ḫurūş
Eşk-i çeşm-i ḥasretüm āb-ı revān olmaz mı yā

3 Hecr-i ruḫsāruñla cānā çehresi ʿāşıḳlaruñ
Nār-ı firḳatden şolup berg-i ḫazān olmaz mı yā

4 Şerḥa şerḥa yāreler açduñ efendim sīneme
Dāġlarla sīnemüz çün gülsitān olmaz mı yā

5 Meclis-i rindāne gelse Yaverā ṣıḳlet olup
Zāhidüñ her ṣoḥbeti ḥalḳa girān olmaz mı yā

ĠAZELIYYĀT-I ḤARFÜ'L-BĀ

26

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Faḳr ile faḫr ideyüm ḳalbe ġınā vir yā Rab
Ḳāmet-i ḥālüme cubbān-ı ḳabā vir yā Rab

2 Ḥasret-i yār elemi eyledi dil-ḫaste beni
Kerem it derdüme vaṣlile devā vir yā Rab

3 Künc-i ġamda ḳatı çoḳdan beridür ġamgīndür
Dil-i maḫzūnuma luṭfuñla ṣafā vir yā Rab

4 Bī-vefālıḳla miṣāl olsa sezādur bi'llāh
Sen o hercāyī vü bī-raḥme vefā vir yā Rab

5 Ne ḳadar sāde ise Yāver-i zāruñ suḫanı
Ḫoşça taʿbīr ideyüm ḥüsn ü edā vir yā Rab

27

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Dūzaḫda ḳoma firḳatile cānumı yā Rab
Çekdürme baña ḥasret-i cānānumı yā Rab

9a

2 Söndürmeğe bir vechile çāre bulamam hiç
Sīnemde olan āteş-i sūzānumı yā Rab

3 Sensin idecek bendeñe imdād u iʿānet
Kimden bulayum derdüme dermānumı yā Rab

4 Meczūb ideyor bir güzelüñ cezbe-i ʿaşḳı
Aldı benüm ʿaḳlum ile iẕʿānumı yā Rab

5 Yāver gibi luṭfuñ umaram kesmem ümīdüm
ʿAfv eyle benüm cürmile ʿisyānumı yā Rab

28

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Kārüm benüm āhile fiġān eyleme yā Rab
Seyl-āb-ı sirişk-ābumı ḳan eyleme yā Rab

2 Bu bād-ı semūm-ı tef-i sūz-ı ciğerümle
Gülberg-i ruḫ-ı yārümi ḫazān eyleme yā Rab

3 Ben her ne ḳadar ʿāsi vü mücrim de olursam
Setr eyle benüm ʿaybum ʿayān eyleme yā Rab

4 Oldı dil ü cān ġamze-i cānānile mecrūḥ
Tīr-i tīġ-i aġyāre nişān eyleme yā Rab

5 Bir kimseyi bār-ı ġam-ı hicrān u sitemle
Yāver gibi bī-tāb u tüvān eyleme yā Rab

29

Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün

1 Ḫazān-ı bāg-ı dilümde bahār olur mı ʿaceb
O gül-nihālile ẕevḳ-ı hezār olur mı ʿaceb

2 Niyāz-ı būse iderken o ġonce-i femden
ʿAceb bu giryelerümde medār olur mı ʿaceb

9b

3 Selāmeti bula mı baḥr-ı ġamda keştī-i dil
Bu ḳulzüm-i yem-i ʿaşḳa kenār olur mı ʿaceb

4 Ṣabaḥ-ı ḥaşre değin dil ḳalur mı kim bī-ḫūş
Ṣabūḥ-ı neş'e ile bī-ḫumār olur mı ʿaceb

5 Hemān gider ṭuramaz semt-i yāre dil Yāver
Göñül didikleri şeyde ḳarār olur mı ʿaceb

30

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Nāliş-i efġānuma murġ-ı ḫoş-elḥāndur sebeb
Sīnemüñ ṣad çākine gül-berg-i ḫandāndur sebeb

2 Göñlümüñ pür-şūrī-i meftūnluġın ṣanma tehī
Ġamze-i ġammāzuñ ile çeşm-i fettāndur sebeb

3 Āteşüm iḥfā iderdüm ḫalḳa itmezdüm ʿayān
Cān u dille yanmaġa bu nār-ı hicrāndur sebeb

4 Sen beni taʿyīb idersin zāhidā bilmem niçün
Ḫalḳa rüsvāy olmama hep yine cānāndur sebeb

5 Sen niçün saʿy eylemezsin maʿrifet taḥṣīlüne
ʿİzzet-i dāreyne Yāver ʿilm ü irfāndur sebeb

31

Me fā i lün Fe i lātün Me fā i lün Fe i lün

1 Füsūnı yāde gelür eyleyince niyyet-i ḫˇāb
O āhuvāne nigāh itdi çeşmi ḥasret-i ḫˇāb

2 Düşünmeden gice gündüz cihānı görmez olur
Olur mı ʿāşık-ı zārun gözinde rāḥat-ı ḫˇāb

3 Ḥuzūra ḥasret olur tā ṣabāḥ-ı ḥaşr gözüm
Eğer ki düzd-i nigāhı iderse ġāret-i ḫˇāb

10a

4 O gice gözleri kem düş görür mi ʿuşşāḳuñ
İderse dīde-i merdüm-şikārı raġbet-i ḫᵛāb

5 Sürūr u vaṣlile şeb-zindedār olur Yāver
Derüñde dīdelerüm hiç ider mi minnet-i ḫᵛāb

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'T- TĀ

3 2

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Serv-i ḳaddüñ seyr iden Ṭūbāya itmez iltifāt
Laʿl-i gülfāmuñ gören ṣahbāya itmez iltifāt

2 Nāz iderse ʿāşıḳ- ı zāruñ saña ṣanma tehī
Vaḳt olur Mecnūn daḫi Leylāya itmez iltifāt

3 Birbiriyle cenk ider ʿāşıḳlaruñ ey mehveşüm
Çeşm-i mestānuñ senüñ ġavġāya itmez iltifāt

4 Nāzenīnüm ṭaġlara düşdüm ġam-ı ʿaşḳuñla ben
Dīde-i āhūlaruñ ṣaḥrāya itmez iltifāt

5 Baḥr-ı eşküm eylerem her dem temāşā Yāverā
Çeşm-i giryānum benüm deryāya itmez iltifāt

33

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Düşdi dil-i bī-tābuma efkār-ı muḥabbet
Düşmenlerüm olmaya giriftār-ı muḥabbet

2 Ḫaṭṭuñ gelicek düşmenile dostı bilürsin
Herkes saña şimdi ider iẓhār-ı muḥabbet

3 Ben ʿaşḳa giriftār olalı āteşe düşdüm
Sūzān ideyor cismümi bu nār-ı muḥabbet

10b

4 Cān naḳdüñ alup kāle-i vaṣlun virecekmiş
Senden baña oldı yine bāzār-ı muḥabbet

5 Yāver gibi mehcūr olalı āh o gelmeden
Dīdemden aḳar ḳanlı enhār-ı muḥabbet[172]

34

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Derūnunda keder ṭutma ġam-ı cānānuñı ḫoş ṭut
Ṣafā-yı ḥātır isterseñ hemān bārānuñı ḫoş ṭut

2 Enīs tanır ayān olmadur bādī-i rüsvāyı[173]
Erāzilden teḥāşī eyle nām u şānuñı ḫoş ṭut

3 En evvel meşrebünde mezhebünde vüsʿat it bīdā
Her emründe mutʿī ol dil-ber-i fettānuñı ḫoş ṭut

4 Düketme māl ü mevābuñı itlāf-ı iżāʿatle
Te'emmül eyle ṣarf it servet ü sāmānuñı ḫoş ṭut

5 Ne bulduñ ġayrilerle itdiğüñ bu üns ü ülfetden
Biraz da ey cefācu Yāver-i nālānuñı ḫoş ṭut[174]

35

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Yoḳlar beni her gün ġam u ālām-ı muḥabbet
Derd-i dilüm oldı baña ikrām-ı muḥabbet

[172] Vezin bozuk
[173] Vezin bozuk
[174] Bu gazel hâşiyededir.

2 Sen ʿaşḳa düşüp derdüne dermān mı ararsın
Merg ü ecel olmaz mı serāncām-ı muḥabbet

3 Nūş-ı mey idüp giryeñ içün ġam mı çekersin
Ḫandān idecek miydi seni cām-ı muḥabbet

4 Bir curʿa-ı cāmı bize değmez ṭutalum kim
Laʿl-i lebüñ olmış mey-i gülfām-ı muḥabbet

5 Yāver seḥer-i vaṣla çıḳarmaz beni ṭāliʿ
Şemʿ-i dilümi rūşen ider şām-ı muḥabbet

36

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Ḳaddüñ var iken ḳāmet-i Ṭūbāya ne minnet
Laʿlüñ var iken bāde-i ḥamrāya ne minnet

2 Cāndādelük ey āfete ṭarzun ki āmūz[175]
Rāhuñda senüñ ʿāşıḳ-ı şeydāya ne minnet

3 ʿĀlem ṭutalum şūḫ-ı cihān ile pür olmış
Sen kim olasun ġayrı dil-ārāya ne minnet

4 Gāhīce temāşā-yı leb-i baḥre giderdüm
Şimdengerü bu eşkile deryāya ne minnet

11a

5 Taʿyīb olunur mı cedel-i ġayr ile Yāver
Ol şūḫ içün aġyār ile ġavġāya ne minnet

37

Müs tef i lā tün Müs tef i lā tün

1 Ḳalbe ṭoġınca mihr-i muḥabbet
Geldi berāber derdile miḥnet

[175] eksik

2 Cānum seni āh pek sevdi ġāyet
Vaṣluñ bize āh olmaz mı ḳısmet

3 Bir çeşmi āhū bir ḳaddi dil-cū
Yoḳ miṯli yāhū bir böyle āfet

4 Eyler cihānı fitneyle ihlāk
Ḫışm-ı nigāha gel virme ruḥṣat

5 Eṣʿar selīsüñ yārāna ʿarż it
Yāver olur ol bādī-i ülfet[176]

38

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 ʿAks eylese mirʿat-ı cemālündeki ḥālet
Eylerdi helāk kendisini dīde-i āfet

2 Mānend-i ḳıyāmet dile pür ġulġule virdi
Bir velvele ārā-yı cihān ḳadd-ḳıyāmet

3 Ḫüsn-i ḫaṭṭına ṣafḥa-ı ruḫsārına söz yoḳ
Taṣvīrini yazmış ne güzel ḫāme-i ḳudret

4 Ṣarṣar mı anı āh benüm ṣarṣar-ı āhum
Nev-reste fidāndur daḫi Allāha emānet

5 Yāver neʿaceb olsa metīn şiʿr-i muṣannaʿ
Lāzım mı değil şiʿrde ṣanʿatile metānet

39

Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lün

1 Her ne ḥāletdür kim olmış āfet-i devrān mest
Ġamzeler serḫoş-ı ʿişve hem yine müjġān mest

[176] Bu gazel hâşiyededir.

2 İhtizāz-ı nāzile serḫoş iderdi ʿālemi
N'eyleyem güftār-ı nāzı olmasa yārān mest

3 Bezm-i dilde ʿıyş u nūş-ı yāri eylerken hayāl
ʿĀlem-i āb içre gördüm sīnem içre cān mest

4 Bezm-i dilde yād-ı laʿlüñ ile dil mey-nūş iken
ʿAks-i mir'āt-ı ḳadehde görmişem cānān mest

5 Sen bu nāz u şīve-i güftār ile ey nāzenīn
11b Olmasun mı meclisüñde Yāver-i ḥayrān mest

ĠAZEL-i ḤARFÜ'Ş-ŞĀ

40

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Olmaz mı niyāzum ʿaceb iḥsānuna bāʿiş
Güyendeliğüm sebzi-i bustānuna bāʿiş

2 Āşıḳlarınuñ ḳaṭre-i nīsān-ı sirişki
Gülzār-ı cemālüñ gül-i ḫandānuna bāʿiş

3 Ḫūb oldıġı bu şehrimizüñ āb u hevāsı
Olmış gibi gülçehre-i ḫūbānuna bāʿiş

4 ʿAks itdiğidür tāb u teb-i sūz-ı derūnum
Ol sīm-tenün sīne-i ʿuryānuna bāʿiş

5 Yāver saña ḳul oldıġı baḳma efendim
Olmaz mı senüñ şöhretüne şānuna bāʿiş

ĠAZELİYAT-I ḤARFÜ'L-CİM

41

Mef ūlü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ūlün

1 Hiç laʿl-i revān-baḫşuñ ʿayān eylemedüñ hiç
Bir kerre bize luṭf-ı nihān eylemedüñ hiç

2 Şemʿ-i ruḫ ile gerçi ki yanduñ şeb-i vuṣlat
Pervāne gibi sen de fiġān eylemedüñ hiç

3 Dil milketin itdün ʿalev-i ʿaşḳile sūzān
Iẓhār-ı şerer-pāş-ı duḫān eylemedüñ hiç

4 Ol mūy-miyānuñ dime ey dil beli vardur
Bir kerre derāġuş-ı miyān eylemedüñ hiç

12a

5 Çoḳdanberi kilk-i hünerüñ sen daḫi Yāver
Zībeş-figen-i silk-i beyān eylemedüñ hiç

42

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Terk-i ʿaşḳ itmekde müşkil cevrüne ṭāḳat de güç
Bir nefes ol dil-rübāsız olmamız ġāyet de güç

2 Hem-nişīn olmaz bizimle ol şeh-i ʿālī-cenāb
Hem-dem-i bezm-i ekābir yār ile ülfet de güç

3 Rūyunı görmek ne mümkin ol nāzikterüñ[177]
Keşret-i aġyārdan ol māhile ṣohbet de güç

4 Yār ise pek bī-vefā ʿaşḳı ise derd ü belā
Bir gedā-yı bī-nevāya böyle çoḳ miḫnet de güç

[177] Bozuk vezin

5 İḫtirāʿ-ı şiʿri Yāver sen ḳolay ẓann eyleme
Herkesüñ ṭabʿınca eşʿār söylemek ġāyet de güç

ĠAZEL-i ḤARFÜ'L-ḤĀ

43

Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lātün Fāʿi lün

1 Çāşnī-senc-i leb-i mey-gūn-ı cānāndur ḳadeḥ
Anıñ içün cāygīr-i bezm-i rindāndur ḳadeḥ

2 Āfitāb-ı rūy-ı sāḳī olmış ʿaks-endāz aña
Kim naẓarda böyle çün mihr-i dıraḫşāndur ḳadeḥ

3 Meclisüñdür bāde-i telḫe ḥalāvet-baḫş olan
Firḳatüñle sevdiğüm gūyā ṭolu ḳandur ḳadeḥ

4 Vāyedār oldı leb-i rūḥ-āverüñden ey perī
Ṣanki ṭāṣ-ı çeşme-sār-ı āb-ı ḥayvāndur ḳadeḥ

12b

5 Her ne dem ṭutsa tehī Yāver olur bī-zīb ü fer
Dest-i sāḳīde nigīn-i laʿl-i rümmāndur ḳadeḥ

ĠAZEL-i ḤARFÜ'L-ḪĀ

44

Mef ūlü Fāi lātü Me fā īlü Fāi lün

1 İtse ne var neẓārem ile iftiḫār ruḫ
Buldı benüm nigāhum ile iştihār ruḫ

2 Pūşīde itdi rūyına zülf-i siyāhını
Her bir nigehden olmaya tā şerm-sār ruḫ

3 Gülberg-i rūy-ı yāre müşābih görülmedi
Bu gülsitānda gerçi görüldi hezār ruḫ

4 Ḫaṭṭ-ı benefşe kevnine sünbüllerin döküp
İşkūfesin çıḳardı yüze nevbahār ruḫ

5 Yāver cemāl-i yārde gördüğünde rūyumı
Mirʿat-ı ṣāfdur ṣanuram tābdār-ı ruḫ

ĠAZELİYĀT-I ḤARFÜ'D-DĀL

45

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Eşk-i çeşmüm ki ider āb-ı ruḫ-ı yāre meded
Āteş-i ʿaşḳum ider şuʿle-i ruḫsāre meded

2 Nāze āġāz idicek ol büt-i çīn-i ḥüsnüm
Çeşm-i gūyāsı ider şīve-i güftāre meded

3 Midḥatünde o ḳadar ṭūl-ı dırāz itmeyelüm
Zülf-i şebbūyı ider nāfe-i Tātāre meded

13a

4 Ḳande bulurdı bu keyfiyyeti ger eylemese
Neşʿe-i laʿl-i lebüñ sāġar-ı ser-şāre meded

5 Baña ger itmeziseñ Yāvere luṭf it ẓālim
Ḳalmadı ṣabre taḥammül yeter āzāre meded

46

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Gülnihāl-i ḳāmetüñ ḥayret-fezā ey serv-ḳadd
Şīve-i reftāruña cānlar fedā ey serv-ḳadd

2 Oldı dil efgende vü nālende bīmāruñ senüñ
Olmayor sāyeñ gibi senden cüdā ey serv-ḳadd

3 Bāġ-ı dilde eşk-i ḫūn-ālūdile besler idüm
Buldı ḳadd-i nev-resüñ neşv ü nemā ey serv-ḳadd

4 Muntaẓır teşrīfüñe üftādegānuñ bekliyor
Gel ḫırām-ı nāzile itme edā ey serv-ḳadd

5 Ḳaddüni itmiş dü tā ʿaşḳuñla böyle var mıdur
Ḥāşılı Yāver gibi bir mübtelā ey serv-ḳadd

ĠAZELİYAT-I ḤARFÜ'Ẕ-ẒĀL

47

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Meşrebümce bir ḳadeḥ nūş eyledüm ġāyet leẕīẕ
Buldum oldum da dilümde başḳa bir ḥālet leẕīẕ

2 Ṭatlı ṭatlı ol mehüñ güftārını diñler iken
Ḫalḳile şimdengerü gelmez baña ṣoḥbet leẕīẕ

3 Ol mehüñ mihri dilünde cāy-gīr olmaḳ içün
İbtidālarda olur cānānla ülfet leẕīẕ

13b

4 Ḳanmadı ḫūn-ı dilüm nūş itmeden ol mest-i nāz
Dīde-i maḫmūrına gelmiş mey-i naḫvet lezīz

5 Bend-i ġamdan kendini āzād içün Yāver gibi
Müdmin-i lā-yaʿḳile her dem gelür ʿişret lezīz

48

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Derd-i ḥasret bu dil-i şeydāyı eyler ittiḫāẕ
Dil ise bu āh u vāveylāyı eyler ittiḫāẕ

2 Ḫūn-ı dil nūş itmeğe ḳanmaz o çeşmānuñ senüñ
Gerçi kim maḫmūrlar ṣahbāyı eyler ittiḫāẕ

3 Çeşm-i āhūlar ile Leylāsına nisbet ider
Ḳaysveş āvāre-dil ṣaḥrāyı eyler ittiḫāẕ

4 Ḳaddi ʿarʿar bir güzel görmez ki dil meyl eylesün
Her zamān ol ḳāmet-i bālāyı eyler ittiḫāẕ

5 Yāver-āsā ülfet ü ünsiyyeti terk itdi dil
Nāsdan vahşet idüp tenhāyı eyler ittiḫāẕ

ĠAZELİYĀT-I HARFÜ'L-RĀ

49

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Nār-ı ʿaşḳuñ şuʿlesidür pür-żiyādur lāleler
Tāb-ı mihr-i rūy-ı yāre āşinādur lāleler

2 Cümlesi bir peyker ü heyʿetde olmışken bedīd
Birbirine beñzemez ṣunʿ-ı Ḫudādur lāleler

3 ʿArż-ı gülşen eylemiş gūyā ki ḫūbān-ı zamān
Sürḫ ü sebzīn cāmelerle dil-rübādur lāleler

14a

4 Çāk çāk-ı sīnesinden iltihābın ʿarż ider
Nūr-ı bī-dārī-i şeble rūşenādur lāleler

5 Dāġdāġ olmış derūnı nār-ı ḥasretle yanar
Hem yine sīr-āb-ı ḫūn tīġ-i ḳażādur lāleler

6 Ṣan nümūdār-ı rıyāz-ı sebzezār-ı ḫulddür
Eyle bir kerre naẓar ʿibretnümādur lāleler

7 Başda reng-ā-renk ü renk-āmīz serpūş-ı levend
Bu müsellem ṭarzile pek ḫoş edādur lāleler

8 Gülşen-i bāġ-ı iremdür ravżā-i şāh-ı cihān
Ḫāküne yüz sürmeğiçün dil-güşādur lāleler

9 Şeh Selīmüñ Yāverāsā hep duʿā-ḫˇānı olup
Kılsa ol şāha açup destin sezādur lāleler

50

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Dimem cānā dil-i ʿuşşāḳ-ı zāre şefḳatün yoḳdur
Raḳībānuñ ġulūsi hep sañadur ruḫsatuñ yoḳdur

2 Göñül āl-i dil-i zārı o şāha ʿarż-ı ḥāl eyle
Cemāl-i pür-celāle ẓannum ol kim ṭāḳatüñ yoḳdur

3 Dimāġumdan gider mi leẕẕet-i dīdāruñ ey māhum
Baña hiç bundan āʿlā nāzenīnüm niʿmetüñ yoḳdur

4 Ḳapuñda ḥākim ü vālī senüñ üftādeñ olmuşdur
Benüm gibi hezārān mübtelāya raġbetüñ yoḳdur

5 Ne rütbe eylemiş Yāver seni meftūn ol ẓālim
Bu ʿālemde anıñçündür ki aṣlā rāḥatuñ yoḳdur

14b

51

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Ḳande baḳsam baña ol ruḫları gülgūn görinür
Ḳāmeti serv-i sehīden daḫi mevzūn görinür

2 Dil-i nā-çār olalı ḫaste-i çeşmüm bī-mār
Derdmendüñ neʿaceb ḥāli diğer-gūn görinür

3 Beni bir rütbede müstaġrıḳ-ı ʿaşḳ itmiş kim
Aña bu ḫalḳ-ı cihān cümlesi meftūn görinür

4 Nuṭḳa geldük de niṣār itmededür dürr ü güher
Ḫande-fermā olıcaḳ lü'lü-yi meknūn görinür

5 Ġayr ile ḥalvet-künān ülfet ider de Yāver
Niçün ol gülşen-i cānum baña maḥzūn görinür

52

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ḥicāzī bir melek-sīmā güzel buġdāyi esmerdür
Garārī sebz teh-i gülgündur bir verd-i aḥmerdür

2 Beni pek nā-tüvān itdi tecāhül-güne eṭvāruñ
Senüñ kāruñ teġāfüldür benüm ḥālüm mükedderdür

3 Taḥammül eylesün mi dil nigāh-ı çeşm-i ḫūn-rīze
Ciğergāhumda her bir nāvek-i müjgān-ı ḫançerdür

4 Perīzādān melek-i nāz u istiġnā ḳuluñdur hep
Leṭāfetde ten-i nāzükterüñ rūḥ-ı muṣavverdür

5 Leb-i rengīn-i yāri Yāverā yāḳūta beñzetme
Ki ol nā-yāb u nā-dīde ʿaceb pākīze-gevherdür

53

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Meded ol nūr-ı mücessem geliyor
Ṣavuluñ şūḥ-ı müsellem geliyor

15a

2 Bulsa çoḳ mı yine mevtīsi ḥayāt
Ne var ol ʿ İsī-i Meryem geliyor

3 Oldı ol şūḫ-ı nemekrīz şetūm
Yine zaḫm-ı dile merhem geliyor

4 Dest-i sāḳīde gül oldı sāġar
Revnāḳ-ı bezm-i mey-i cem geliyor

5 Eşk-i çeşmānuma nisbet Yāver
Āb-ı deryā gözüme nem geliyor

54

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Būse-i laʿl-i lebüñ üftādeñi dil-sīr ider
Līk düşmanuñ efendim gāhice dil-gīr ider

2 Zāhidānuñ almadun ise duʿā-yı ḫayrunı
ʿĀşıḳuñ daʿvātını ol kim güzel te'sīr ider

3 Bāde-i laʿl-i leb-i şīrīn-güvārın nūş idüp
ʿĀşıḳ oldur kim dehān-ı yārini zih-gīr ider

4 Bir ʿaceb ḥālet-fezādur kim beyān mümkin değil
ʿAşḳa geldük de dilā rūbāh-ı gevher-şīr ider

5 Kāmverlikde felek bir tünd-ḫūdur Yāverā
Bir ḳarar üzre değil geh zūd u gāhī dīr ider

55

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Her ḳaçan kim aġladup ʿuşşāḳını cānān güler
Bülbülüñ giryān idüp ṣankim gül-i ḫandān güler

2 Gülse eşk-i çeşmümi gördük de ol dil-ber ne var
Kūhlarda cūlar aġlar kebk-i kühsārān güler

15b

3 Güldürür ʿuşşāk-ı zārı şevḳ-i ʿaşḳ-ı dil-berān
Şemʿ-i bezmüñ sūzına pervāneler pinhān güler

4 Jālelerle dīdesi nemnāk olınca güllerüñ
Ḳahḳaha ile gülistān içre ṣan murġān güler

5 Yāverā ḥāl-i gül ü bülbül gelür hep yāduma
Her ḳaçan kim aġladup ʿuşşāḳını cānān güler

56

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Ne cānlar yaḳdıġıñ ol āfetüñ dil-gīr olandan sor
Naṣıl siḥr itdiğiñ ʿuşşāḳına tesḫīr olandan sor

2 Ne bilsün zāhid-i nā-dān anuñ naḳş-ı dil-ārāsın
O şūḫuñ ṣūretin bir ḳılına taṣvīr olandan sor

3 Felātunlar olur ʿāciz bilinmez ʿaḳlile ḥālüm
Benüm rüsvālıġum ʿaşḳ içre pür-tedbīr olandan sor

4 Değil nān-ḫˇārgān-ı ġamı hˇārgānuñ ekşerī bilmez
Bu ʿaşḳuñ māyesin sen ʿaşḳile taḫmīr olandan sor

5 Çekülmez bir kemān-ı saḫtdur Yāver belā-yı ʿaşḳ
Felek ḫamyāzesin çekmiş anı bir pīr olandan sor

57

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Firāk-ı yāre ṣabr itmez dem-ā-dem dīde ḳan aġlar
Beğüm ḥasret-keş-i dīdāruñ olmışdur hemān aġlar

2 Tesellī itmek isterler baña yārān gelmişler
Ki bilmezler ciğergāhumda zaḫm-ı ḫūn-feşān aġlar

3 Ne rütbe yaḳdı ey meh-rū beni bu āteş-i ʿaşḳuñ
Teb-i tāb-ı muḥabbetden bu cism-i nā-tüvān aġlar

16a

4 Belā-dīde olanlar hep görüp ḥāl-i diğergūnum
Unutdı kendinüñ derdin benimçün ʿāşıḳān aġlar

5 Beyāna ḥālini Yāver ne mümkin ol büt-i çīne
Belī ifrāṭ-ı ḥüznümden yanumda tercemān aġlar

58

Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün

1 Cefāyı ʿāşıḳ-ı zāra ʿayān ʿayān eyler
Vefāyı ġayr ise ammā nihān nihān eyler

2 ʿAdūya luṭf u ʿaṭāyı ciḥān cihān eyler
Baña gelince o ẓālim yegān yegān eyler

3 Benüm o ṣayf u şitā ʿandelīb-i nālişkār
Figānı bülbül-i şeydā zamān zamān eyler

4 Yeñīçerī güzelidür ki sīm-i bāzūsın
Çenār-ı dalı hep nişān nişān eyler[178]

5 Eğer ki kūh-ı ġama eylerise ʿaks āhum
Muʿayyen olup baña Yāver fiġān fiġān eyler[179]

59

Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün

1 Girişme mest-i niġāhun beni ḫarāb ideyor
Senüñ bu āteş-i ʿaşḳuñ ciğer kebāb ideyor

2 Açılmaz oldı tekellüm idüp o ġonce-femüm
Görünce ʿāşıḳ-ı zārı hemān ḥicāb ideyor

[178] Bozuk vezin
[179] Bozuk vezin

3 Ṭutuldı dām-ı ḫaṭṭ u mūy-ı rūyuña çünkim
Girifte-dil ser-i zülfüñde pīç-tāb ideyor

4 Fütādegānını aġlatmayup ider küşte
Benüm o nāzlı efendim güzel ṣevāb ideyor

16b

5 Nedür bu Yāver-i bī-cürme itdiğüñ bī-dād
Senüñ bu āteş-i ʿaşḳuñ ciğer kebāb ideyor

60

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Gülistān-ı dilümde cilveger serv-i ḫırāmāndur
ʿİzārı gül gül olmışdur ruḫı bir verd-i ḫandāndur

2 Nigāh-endāz-ı nāz olsa cihānı eyler āşüfte
O şūḫuñ fitne-i çeşm-i suḫansāzı ne fettāndur

3 Aña müjġānı çün iʿrāb eğer kim sāye-rīz olsa
Ruḫı ol ḫurde-ḫaṭlarla sanursın levh-i Kur'āndur

4 Dirīġ itme aman ol merhem-i kāfūrveş sīneñ
Ciğergāhum benüm ṣad şerha iden tīġ-i hicrāndur

5 Ḳatı bī-raḥm imişsin böyle bilmezdüm seni cānā
Nigāh-ı merḥamet ḳıl Yāverden aḳan ḳandur[180]

61

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Ḳaddüñe ʿarʿar-ı serkeş didiler
Zülf-i zencīrüñe dil-keş didiler

[180] eksik

2 Çārdeh sālesin ey bedr-i raḥm
O vechden saña meh-veş didiler

3 Ġamzeñe sehm-i ḳażā nām ḳoyup
Müjeñe nāvek-i ter-keş didiler

4 Ḫaṭṭuña müriş-i ekdār-ı ḫımār
Lebüñe bāde-i bī-ġış didiler

5 Her yanan tābişüne çün Yāver
17a Ruḫuña şuʿle-i āteş didiler

62

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Rü'yet-i rūyuñ ile ʿaşḳum mezīd olsun da gör
Ṭur hele ṭur āteş-i ʿaşḳum şedīd olsun da gör

2 Böyle mi feryād u zār eyler benüm göñlüm meğer
Ḥasretgede vuṣlatuñdan nā-ümīd olsun da gör[181]

3 Kaṭre ḳatre yaşuma raḥm itmiyorsun sevdiğüm
Seyl-i eşküm āh kim baḥr-i sefīd olsun da gör

4 Cān-fedālar sevdiğüm ḳurbānıyān ʿıydveş[182]
Ser-be-ser ʿıyd-i viṣālüñde şehīd olsun da gör

5 Ṣabr ider derd-i dilin Yāver eğerçi söylemez
Rāz-ı nihān-ı dili güft ü şenīd olsun da gör

63

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 O şūḫuñ çeşm-i mesti ʿāşıḳa gāhi nihān söyler
O ḫūnī ġamzeler tīġ elde ammā kim ʿayān söyler

[181] Vezin bozuk
[182] eksik

2 İnanma iʿtimād itme ne kāfir kişidür ol şūḫ
Viṣālüñ vaʿd ider gerçek gibi ammā yalān söyler

3 Nigāh-ı iltifāt itdüklerün ol ketm ider ammā
İşāret itdiğün aġyār-ı dūna ebrivān söyler

4 Çü zāhid mescidi terk itmez ol nev-reste ṭıfl ammā
Anuñ bīgānelerle ʿişretin pir-i muġān söyler

5 Dehānı gerçi kim ḫāmūş ol gül-ġoncenüñ Yāver
Lisān-ı ḥālile her bir müje hemçün lisān söyler

17b

64

Müf te i lün Müf te i lün Fāʿ i lün

1 Her nigehi siḥr-i nev-īcād olur
Her müjesi ḫançer-i cellād olur

2 Saña fütāde olan ey serv-ḳadd
Ḳayd-ı cihāndan daḫi āzād olur

3 Cān u dilüm ey ruḫı gül-i nevān
Her ne vaḳit görse seni şād olur

4 Her kim ola şāʿir-i aṣḥāb-ı ʿaşḳ
Nāmı cihān içre beğüm yād olur

5 Yāver-i āvārenüñ ʿaşḳuñ ile
Kārı hemān nāle vü feryād olur

65

Mef ūlü Fā i lā tü Me fā īlü Fā ı lün

1 Güftār-ı nāzı ol büt-i raʿnā güzel bilür
Dil-keş-i ḫırāmı ḳāmet-i zībā güzel bilür

2 ʿUşşāḳ-ı dil-figārı dil-ārā güzel bilür
Mecnūn-ı mübtelāsını Leylā güzel bilür

3 Baġrı yanar bu ʿāşıḳ-ı zāruñ neler çeker
Dāġ-ı derdini lāle-i ḥamrā güzel bilür

4 Her bir ṣadā idünce virür başḳa naġmeyi
Feryād u zārı bülbül-i gūyā güzel bilür

5 Herkes devā-yı derdi bilür mi ki Yāverā
Ḥāẕıḳ ṭabīb olursa müdāvā güzel bilür

66

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ḫançer-i ser-tīz-i ġamzeñ dilde yalman gösterür
Līk ẓāhirde ne zaḥm u yāre ne ḳan gösterür

18a

2 Geh helāk eyler teġāfül ile hemçün ġara'īl
Geh nigāh-ı ruḥ-baḫşuñ derde rümān gösterür

3 Hey'et-i ḥüsnile memlū olmasun mı cān u dil
ʿAks-i mir'at-ı ruḫuñ gönlümde cānān gösterür

4 Āh kim bilseñ ne ẓālimdür ne kāfirdür o şūḫ
Ẓulm ider ʿuşşāḳa hem kendin peşimān gösterür

5 Bu cihān bir özge gülşendür ki baḳsan Yāverā
Nice ʿarʿar nice biñ serv-i ḫırāmān gösterür

6 Ḳaṣd-ı tanẓīr-i zemīn-i mīr-i Rā'if eylesem
Kilk-i şiʿrüm kendisin nālān u giryān gösterür

67

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ġamzeñ ile mest-i nāzum çeşmüm fettān söyleşür
Ey kemān-ebrū müjeñle tīr-i müjgān söyleşür

2 Ṣanma ey Leylīveşüm tenhā ḳalur ʿāşıḳlaruñ
Gāhice Mecnūn ile ṣahrāda murġān söyleşür

3 Birbiriyle āşinālıḳlar ezelde var imiş
Dāmenümle eldeki çāk-i giribān söyleşür

4 Ġonceler eyler tebessüm bülbül-i şeydālara
Gülsitān-ı ʿālem içre ʿandelibān söyleşür

5 Yāverā gördüñ mi sen meclisde olmış leb-ā-leb
Mehveşān bir yire gelmiş rāz-ı pinhān söyleşür

68

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Bāġ-ı dilde ṣalınan serv-i dil-ārā mı gelür
Bilemem yoḫsa ki bir ʿarʿar-ı bālā mı gelür

18b

2 Ḫanderīz olmaġile ol gül-i ter ʿuşşāḳa
O tebessümden ʿaceb neş'e-i ṣahbā mı gelür

3 Heves-i zülf-i siyāhuñ ne belālar getirür
Kākülüñ fikri ile başuma sevdā mı gelür

4 Bu gelen rāyiḥa būy-ı ser-i zülfüñ mi ʿaceb
Cān dimāġına yaḫud sünbül-i būyā mı gelür

5 Bir zamān vaṣlını Yāver anuñ itmişdi ḫayāl
Dil-i nā-şāduma bilmem ki o hülyā mı gelür

69

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 ʿĀşıḳa ṣabr u taḥammül güç olur
Böyle eṭvāra taḥammül güç olur

2 Şöyle bir serv-i dil-ārā var iken
Ġayrı maḥbūba temāyül güç olur

3 Ḥālümi söyler iken fehm idemez
Sözi nādāna taʿaḳḳul güç olur

4 Mey-i iḳbālile pür-neş'e iken
Kār-ı encāmı te'emmül güç olur

5 Evvelā ʿizzet ü rifʿatde iken
Yāverā ṣoñra tezellül güç olur

70

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ser-ā-pā ḳāmetüm ol ḳāmet-i cānāne ḥasretdür
Dü çeşmümde benüm ol dīde-i fettāne ḥasretdür

2 Ḥarīm-i zaḫm-ı cāna hiç ḫadengüñ olmadı vāṣıl
Dil-i mecrūḥ-ı zārum nāvek-i müjgāne ḥasretdür

19a

3 Anıñçündür ider beytü'l-ḥazende zār u efġānlar
Züleyḫā-yı dilüm bir Yūsuf-ı Kenʿāne ḥasretdür

4 Göñülde āteş-i hicrān u ġam pür-ḫārḫār oldı
Leṭāfet gülşeninde bir gül-i ḫandāne ḥasretdür

5 Ne mümkindür o şūḫuñ vaṣlını fikr eylesün Yāver
Viṣāli mümteniʿ bir āfet-i devrāne ḥasretdür

71

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Bāde-i ʿaşḳuñla mestüm bilmezem ʿişret nedür
Sāki-i gül-çehrelerle itdiğüm ülfet nedür

2 Ḥasret-i vuṣlat baña ḳan aġladur her ṣubḥ u şām
Ṣorsalar bilmem yine ol yārile vuṣlat nedür

3 Gerçi çeşmüñ ḫaste ammā eylemiş ḫalḳı ḫarāb
Ol nigāh-ı ḳahramānuñda olan ḳudret nedür

4 Berhevā bilmez misün derd-i dilüm oldı füzūn
Ey ṭabīb-i cānperver bende bu ʿillet nedür

5 Sen misün üftāde eyā yoḫsa herkes böyle mi
Ḥālüñ olmışdur perīşān Yāverā ḥikmet nedür

72

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Sirişk-i ḥasreti çeşmüm ḫayāl-i yār içün ṣaḳlar
Nuḳūd-ı vāfirin ehl-i kerem iṣār içün ṣaḳlar

2 Suḫan-sencān olan güftārını eşʿār içün ṣaḳlar
Kelām-ı ḥikmet-āmīzün kişi āṣār içün ṣaḳlar

3 Raḳībāne olan ḥūbān değildür ʿāşıḳa lāyıḳ
Libās-ı nāzını ol nāzenīn aġyār içün ṣaḳlar

19b

4 Saña ʿāşıḳ olan cānā cihāna iltifāt itmez
Ġarībāne nigāhın rü'yet-i dīdār içün ṣaḳlar

5 Nigāh-ı ḫışmını senden dirīġ eyler ḳıyās itme
O bir sehm-i ḳażādur Yāver-i ġam-ḫˇār içün ṣaḳlar

73

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ne cellād-ı ḳażādur kim bilinmez nice ḳan eyler
Kimin iḥyā ider ġamzeñ kimin āhlaruñ cān eyler

2 Beni rüsvā-yı ʿaşḳ itdüñ duyuldı ʿāleme vaḳʿam
Raḳībüñ ḥālümi bir bir cihāna dāsitān eyler

3 Çemende ʿandelībān eyledükçe nāle vü feryād
Derūn-ı sīnede cānā dil-i zārum fiġān eyler

4 Sitemkār oldıġın ol nāzenīnüñ sen tehī şanma
Gürūh-ı ʿāşıḳānı cevri ile imtiḥān eyler

5 Beğüm baḳ diḳḳat it bu şiʿrimüñ mażmūn-ı ebyātı
Lisān-ı ḥālile Yāver ḳuluñ ḥālin beyān eyler

74

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Yalıñuz şanma ṭarāvet ruḫ-ı ḫuygerde de var
Sāle-ālūde olan berg-i gül-i terde de var

2 Luṭf-ı ḫoş-būyuna tercīḥ olunur mı ḥālüñ
Gerçi kim būy-ı laṭīfʿud ile ʿanberde de var

3 Özge bir neş'e virür sāġar-ı laʿlüñ cānā
Gerçi keyfiyyet-i neş'e mey-i sāġarda da var

4 Yoḳdur ol māhveşüñ ḥüsn-i Ḫudādārın söz
Ancaḳ esbāb-ı ḥasen zīb ile zīverde de var

5 ʿAşḳum iḳrār idüp ol şūḫ-ı cefā-pīşe dimiş
Dāġ-ı pür-ḫūn-ı firāḳum dil-i Yāverde de var[183]

[183] Bu gazel hâşiyededir.(s.21b)

ĠAZELİYAT-I ḤARFÜ'Z-ZĀ

75

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ol gül-i ter hemdem-i ḫār oldığın bilmez miyüz
Ey dil-i şeydā senüñ zār oldığın bilmez miyüz

2 İltifātgāh-ı gāhuñ ile olmam dil-firīb
Ey felek-meşreb sitemkār oldığın bilmez miyüz

3 Ḫ̆āba varsa gözlerün şemşīrin itmez der-niyām
Tīġ-i ġamzeñ bir feḍākār oldığın bilmez miyüz

20a

4 Meh-cemālüñ olmadıḳça māh-tāb itmez göñül
Biz şeb-i hicrānınuñ tār oldığın bilmez miyüz

5 Nāle vü zār itmemüz nāçārdur Yāver bizim
Yoḫsa bizden cümle bī-zār oldığın bilmez miyüz

76

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fā i lātün) *(Fāʿlün)*

1 Çeşm-i ḥasret-zede her nūrile tenvīr olmaz
Değme müjdeyle dil-i ġamzede tebşīr olmaz

2 Beni derbend-i ʿubūdiyyet-i ḥüsn eylemeğe
Tār-ı zülfüñ gibice boynuma zencīr olmaz

3 Kime şekvā ideyüm olmadı bir çāre meded
Söylesem ḥāl-i dilüm ḳāl ile taḳrīr olmaz

4 Söylemesem olur mı söylerisem rāz açılur
Ṣabrı güç çāresi yoḳ ḥāṣılı tedbīr olmaz

5 Ṣafvet-i rūy ile üns eyleyen āyīne-i dil
Keder-i yār ile Yāver nice tekdīr olmaz

77

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ben ne ḥāle girdiğüm bilmez mi sulṭānum henüz
İntiẓār-ı vuṣlatile zār u giryānum henüz

2 Ḫāk-pāy u pāy-māl oldum reh-i ʿaşḳuñda ben
Sāye-endāz olmadı serv-i ḫırāmānum henüz

3 Yine aġlatmaḳ mı ḳaṣduñ başladuñ cevr itmeğe
Dinmedi çeşmümden ey ẓālim aḳan ḳanum henüz

4 ʿAḳl u fikr ü ẕihnümi başumdan itdüñ tār-mār
Ḫüsnüni ʿarż itdi ol kākül perīşānum henüz

20b

5 Yāver-i nālende ḥālün aña ʿarż itmek ʿabeṣ
Ben ne ḥāle girdiğüm bilmez mi sulṭānum henüz

78

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Muṣṭalaḥ sözler ile şiʿre ḥalāvet gelmez
Ṭabʿa taḥṣīl-i ʿulūmile selāset gelmez

2 Ḥırṣla māl yıġıdup itmekle der-i ṣanduḳ
Her fürū māye-gedā çeşme ḳanāʿat gelmez

3 Ne ḳadar olsa daḫi ʿilm ü hünerde māhir
Ser-nigūn ṭāliʿ olan kimseye devlet gelmez

4 Saymayan āḫiret ü dīnüni bī-ġayr olur
Vāsiʿ-ül-mezhebe hiç ʿār u ḥamiyyet gelmez

5 Dergeh-i Ḥaḳḳa varup yalvara gör ey Yāver
Devr-i ebvāb idersen saña ʿizzet gelmez

79

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Yūsuf gibi her dil-ber-i raʿnā güzel olmaz
Yaʿḳūb-ı Nebī ḥüznine hiçbir bedel olmaz

2 Ṭūl-i emel-i zülfüñ ile fikrete düşmiş
ʿUşşāḳ-ı dil-efḳāruña ġayrı emel olmaz

3 Zaḫm urmaġiçün ʿāşıḳa ḫançer-be-kef olma
Ser-tīz-i nigāhuñ gibi tīġ-i ecel olmaz

4 Gülşen ne gerek bende-i efgendene cānā
Ḳapuñ gibi ʿuşşāḳuña raʿnā maḥal olmaz

5 Nādānile Yāver ṣaḳınup itme keş-ā-keş
21a Kec baḥṣle sen bilme misün kim cedel olmaz

80

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Kim dir dil-i ʿuşşāḳa derūnında teb olmaz
Yā külḫen-i sūzānuñ içinde leheb olmaz

2 Maṭlūb içün ey ʿāciz-i nāçār u dil-efḳār
Yalvar ḳader-i Ḥażret-i Ḥaḳḳa sebeb olmaz

3 Feryād u fiġānile ṭolarsa n'ola ʿālem
Mātemkede-i dehr-i denīde ṭarab olmaz

4 Muḥtāc-ı muḥabbet ne kim eyler ise maʿzūr
Eṭvār-ı mücāzibde efendim edeb olmaz

5 Būs-ı lebüñi itse ṭaleb Yāver ʿaceb mi
Dīvāne göñül her ne iderse edeb olmaz

81

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Elif ḳaddüñe bir noḳṭa ḳonulmaz
Ḫırām-ı nāzınuñ miṣli bulunmaz

2 Ne çāre eylesem bilmem aṣlā
O ḫūnī ġamzenüñ zaḫmı oñulmaz

3 Saña ben sırr-ı ʿaşḳı añladırdum
Raḳībānı gibi sīneñ oyulmaz

4 Lebüñ būs-ı ġıdā-yı rūḥ-ı cāndur
O ẕevḳ-ı cān-fezāya hiç ṭoyulmaz

5 Yeter ʿuryān-ı ʿaşḳuñ oldı cānā
Saña şimdengerü Yāver soyulmaz

21b

82

Fe i lā tün Me fā i lün Fāʿlün
(Fe i lün)

1 Şöyle bir kām-kār-ı ʿaşḳuz biz
Gūyiyā şehr-i yār-ı ʿaşḳuz biz

2 Bir ḳarar üzre olmazuz dā'im
Devr ider rūzgār-ı ʿaşḳuz biz

3 Rütbe-i faḳra olmışuz vāṣıl
O vechden kibār-ı ʿaşḳuz biz

4 Ṣarılur āşiyān-ı murġ-ı dile
Kākül-i tār-mār-ı ʿaşḳuz biz

5 Derdümizdür bizi bu ḥāle ḳoyan
Böyle ḥālā nizār-ı ʿaşḳuz biz

6 Hem-dem oldı bizümle ehl-i cünūn
Ḳaysile hem-civār-ı ʿaşḳuz biz

7 Dāmen-i ḥasreti dilüm pür ider
Yemm-i gevher-niṣār-ı ʿaşḳuz biz

8 Tīr-i āhum ider ʿadūyı helāk
Nāvek-i kārı zār-ı ʿaşḳuz biz

9 Dili ṣāfa sözüm virür neş'e
Bāde-i ḫoş-güvār-ı ʿaşḳuz biz

10 Bizde olmaz hemīşe ṣabr u sükūn
Cūş ider cūybār-ı ʿaşḳuz biz

11 Bizde olmaz zamān-ı faṣl-ı şitā
Gül-i dā'im-bahār-ı ʿaşḳuz biz

12 Baġrumız ḫūn-ı derūnumız yanmış
Lāle-i dāġdār-ı ʿaşḳuz biz

13 Nice eyler şikeste ṣad meh-bād
Tāze bir şāhsār-ı ʿaşḳuz biz

22a

14 Ḥazer eyle şerāre-i dilden
Şuʿle-endāz-ı nār-ı ʿaşḳuz biz

15 Dili yaḳmaz cehennemüñ nārı
Sūznāk-ı şerār-ı ʿaşḳuz biz

16 Şimdi olduḳ cihānda şöhret-yāb
Yāverā nāmdār-ı ʿaşḳuz biz

83

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Pek de bīhūde değildür nālişe şebgīrimüz
Nā'il-i vaṣl olmaġa vā-bestedür tedbīrimüz

2 Kec nümāluḳ varsa bende cānuma ḳaṣd it beğüm
İki ḳat olsun elüñde ḳāmet-i şemşīrümiz

3 Ṭāḳ-ı ebyāt-ı metinüm çarḫa reşk-endāz iken
Sāyerīz olmaz zemīne ḳabse-i taṣvīrimüz

4 Āteş-i āhumı yaḳar eşʿārımuñ maʿnāsı
Yoḫsa maʿnā-yı muʿaḳḳad eylemez taḳrīrimüz

5 İddiʿāī ṭayy-ı mażmūnile olsun Yāverā
Mīr-i ḫūbān ne dimek şiʿrine tanẓīrimüz

ĠAZEL-i ḤARFÜ'S-SĪN

84

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ġayra luṭfuñ bendeñe āzārdan ḳıldum ḳıyās
Ey gülüm çoḳdur raḳībüñ ḫārdan ḳıldum ḳıyās

2 Bī-vefā yār-āşinā her cānı ẓālim oldıġın
Hep giçen gün itdiğün eṭvārdan ḳıldum ḳıyās

22b

3 Ḫaṭṭ-ı rūyuñ bāʿiṯ-i bārān eşküm oldıġın
Mevsim-i evvel bahār enhārdan ḳıldum ḳıyās

4 Fitne-i çeşm cihān aşup ʿālem-i şūruñı
Mekr ü āl-i ġamze-i seḥḥārdan ḳıldum ḳıyās

5 ʿĀlemi ġarḳ itdiğüñ Ṭufān-ı Nuḥuñ Yāverā
Eşk-i çeşm-i dīde-i ḫūnbārdan ḳıldum ḳıyās

ĠAZELİYAT-I ḤARFÜ'Ş-ŞĪN

85

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Ol ḫande-i şīrīn leb-i ḫandāna virülmiş
Bu girye vü zārı dil-i nālāna virülmiş

2 Eṭfāl-i cihān mektebe dil-ṭıflı o şūḫa
Bülbül niceler daḫi gülistāna virülmiş

3 Her dili ṣad-pāre ider yāre görüñmez[184]
Bu ṭarza eṣer nāvek-i müjgāna virülmiş

4 Hem dilleri cemʿ eyler o hem kendi perīşān
Eżdādı cemʿ-i zülf-i perīşāna virülmiş

5 Ḳumrīleri Yāver giceler ḥasret-i rāḥat
Pür-şīvelik ol serv-i ḫırāmāna virülmiş

86

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Benüm ḥāl-i diğergünum cihāna rāyegān olmış
Ġarīb bī-çārenüñ ḥāli ʿaceb bir dāsitān olmış

2 Ne hiçbir kimseye ifşā-yı rāz itdüm ne āh itdüm
Bu rütbe ketm iderken sırr-ı ʿaşḳum hep ʿayān olmış

23a

3 Ṭabīb-i cān u dilsen ḫaste-i hicrāna baḳmazsın
Teraḳḳüm eyle ẓālim ḥāl-i dil ġāyet yamān olmış

4 Beni ol bī-vefā vuṣlatla mesrūr eylemek dirsen
ʿAceb bir var mıdur vaṣlile yārün şādmān olmış

[184] Vezin bozuk

5 Anuñ üftāde-i ḥüsn ü cemāli oldıġum vakti
Geçen günler ḥesāb itdüm ki Yāver çoḳ zamān olmış

87

Mefāi lün Fe i lātün Mefāi lün Fe i lün
(Fāʿ lün)

1 Lebüñle mest olan ʿāşıḳ şerābı neyler imiş
Yanar pişer dil-i zārı kebābı neyler imiş

2 Żiyā bulur dil ü cānum görünce ruḫsāruñ
Gören o mihr-i ruḫı āfitābı neyler imiş

3 Kesildi ʿāşıḳ-ı zāruñ nisvānı ḳalmadı hiç
Şehīd-i ġamzeñ olanlar ḥesābı neyler imiş

4 Çeken bilür bu ġam-ı firḳati ne miḥnetdür
Esīr-i ḥasret olanlar ʿazābı neyler imiş

5 Hüner bu derde esīr olmamaḳdur Yāver[185]
Olınca ʿāşıḳ-ı rüsvā ḥicābı neyler imiş

88

Mefā īlün Mefā īlün Mefā īlün Mefā īlün

1 Geçer ḫışm u ġażabdan ṣanma sen ol āfet-i ser-keş
Kül olduñsa ne ġam-peres yine üfler ider āteş

2 Ne yapsun ẕerreveş nā-çiz iken ʿuşşāk ḥayrānı
İder ḫurşīde istiġnā ṭuluʿ itdükçe ol mehveş

3 Nihāl-i ḳadd-i bālāsını yā Rab serfirāz eyle
Beni çün tābe-pāmāl eyledi ol ḳāmet-i dil-keş

23b

[185] eksik

4 Baña teh-i cürʿadur hep sunduġıñ ey sāḳi-i devrān[186]
N'olur bir kerre nūş itsem elüñden bāde-i bī-ġaş

5 Uṣanduḳ ol kemān-ebrū-yı ġamzen Yāverā artuḳ
Yeter tīrile oldı sīneler mānende-i ter-keş

89

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Gülistān-ı ḫayālümden yine bir mihribān geçmiş
Ḫıyrām-ı nāzile bir ḳāmet-i serv-i revān geçmiş

2 Sen ol nūr-ı siyāhı görmedüñ mi ey dil-i şeydā
Yanmadan bir siyeh çerde güzel bir nev-civān geçmiş

3 O gülruḫsārı gördük de göñüller çāk çāk olmış
Kemāl-i ḥayretünden kendisünden bāġbān geçmiş

4 Muḳavves ebruvānın seyri derken ʿāşıḳ-ı zāruñ
O ḫūnī ġamzenüñ tīr-i ciğerden nāgihān geçmiş

5 Süveydā-yı derūnumda fitīl-i dāġ-ı ʿaşḳuñdur
Muḥabbet şemʿine gūyā ki bir fānūs-ı cān geçmiş

6 O māhuñ fikri derken hey'et-i ḥüsn-i cihān-sūzın
Derūnumdan yine sūzişli bir āh u fiġān geçmiş

7 ʿİlācı n'eylesün cānā dilümde zaḫm-ı nāsūruñ
Ṣaḳıñ merhem-resān olma o zaḫm-ı ḫūn-feşān geçmiş

8 Oturmış mesned-i aġrāza ʿaşḳuñ nāz u şevketle
Dilüm üzengine bir pādşāh-ı kāmrān geçmiş

9 Kitāb-ı ḥüsnüni görmez ki varsun ẕevḳ-i maʿnāya
Bu fenne olmamış vākıf hünerān ʿālimān geçmiş

[186] Vezin bozuk

10 Kimi cānun fedā itmiş kimi māl ü menālüñ hep
Bu vādīlerden ey zāhid gürūh-ı ʿāşıḳān geçmiş

24a

11 Bu bāzār-ı muḥabbetde alan almış ṣatan ṣatmış
Metāʿ-ı cānı ʿuşşāḳuñ ne rütbe rāyegān geçmiş

12 Biri ṭāḳat getürmez pençe-i ʿaşḳa değil Behrām
Bu meydān-ı muḥabbetden nice biñ pehlivān geçmiş

13 Beni bīdār ider her şeb aman ol eşk-i ḥasretler
Dü çeşmümden anuñçündür benüm ḫˇāb-girān geçmiş

14 Ne cellād-ı ḳażānuñ zīr-i destinden ḳalup şimdi
Firāḳuñla ḥıyānetden beğüm bu ḫaste cān geçmiş

15 Felek bilmem ḫarābātī olanlardan ne istersin
Benüm şimdi ḥesābumdan daḫi pīr-i muġān geçmiş

16 Benüm şādān-ı hicrān mūriṣ-i ġamdur baña vuṣlat
Dilümden arzū-yı iştiyāḳ-ı mehveşān geçmiş[187]

17 Ben ol maḥrūm-ı dīdārum beni şād itmedi devrān
Ben ol maḫzūn-ı nālānum ki vaḳt-i şādmān geçmiş

18 Nigāh-ı iltifātından bizi dūr eyledi Yāver
Beni ol nāzlı cānāna raḳīb-i bed-zebān geçmiş

ĠAZEL-i ḤARFÜ'Ṣ-ṢAD

90

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Rü'yet o mihr-i dīde-i bīdāra mı maḫṣūṣ
Rü'yāda görülmek daḫi enẓāra mı maḫṣūṣ

[187] Vezin bozuk

2 Dā'im umaram kesmem ümīdüm gelür elbet
Teşrīfi o şūḫuñ bize iḳrāra mı maḫṣūṣ

3 Ebrūları īmā ile itmekde tekellüm
Ṣoḥbet yalıñuz ṣavtile güftāra mı maḫṣūṣ

24b

4 Keyfiyyet-i laʿl-i lebüñi añlayan añlar
Bu neş'e hemān sāġar-ı ser-şāra mı maḫṣūṣ

5 Taṣvīr gibi sākit ü ḫāmūş neler var
Bu söylememek ṣūret-i divāra mı maḫṣūṣ

6 Gel gör hele Yāver gül-i ruḫsārını yārüñ
Hep seyr ü temāşā gül-i gülzāra mı maḫṣūṣ

ĠAZEL-i ḤARFÜ'Ż-ŻĀD

91

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Şīve vü ḥüsn-i edādur ḳadd-i dil-berden ġaraż
Hep ḫırām-ı nāzdur bālā-yı ʿarʿardan ġaraż

2 Nefˁ ü sūd kesb ü kārı iddihār itmek değil
Bezl-i rāh-ı yāriçündür sīmile zerden ġaraż

3 Pend-i menʿ-i ʿaşḳ iderken ben didüm kim nāṣıḥa
Bir fedākāra fedādur cānile serden ġaraż

4 Āşinādur nükhet-i zülfüñle gerçi min-vecih
Ḫālüñi yād eylemekdür būy-ı ʿanberden ġaraż

5 Būse düẕd olmaḳlıġa Yāver olur belki sebeb
Yāri mest içündür devr-i sāġardan ġaraż

ĠAZEL-i ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ

92

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ṣafḥa-yı rūyuñda peydā oldı tāze tāze ḫaṭṭ
Baġladı mecmuʿa-yı ḥüsne güzel şirāze ḫaṭṭ

25a

2 Ṣanma kim ḫod-rū giyāh-ı gülşen-i ruḫsārıdur
Sünbülistāndur naẓarda dil-ber-i mümtāze ḫaṭṭ

3 Ḫaṭṭ-ber-āver olmayınca ʿaşḳum ifşā itmezem
ʿAḳıbet oldı sebeb gördüği keşf-i rāze ḫaṭṭ

4 Sāyesinde çoḳ gedā-yı ʿaşḳ olur iḳbālmend
Evc-i ḥüsnüñde hümāveş başladı pervāze ḫaṭṭ

5 Ḳadd-i ḥüsnde ḳaldı ṣad çendān Yāver dil-berüñ
Zīb ü zīnet virdi hālā mesned-i iʿzāze ḫaṭṭ

ĠAZEL-i ḤARFÜ'Ẓ-ẒĀ

93

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Ḍğerçi ṣayd der-i ḳayd olmamış sayyāddan māḥẓūẓ
Esīr-i zülf-i zencīrüñ değil irāddan māḥẓūẓ

2 Raḳībi ṭarḥ idüp ʿuşşāḳuña itdüñ nüvāzişler
Olur maẓlūmlar elbet efendim dāddan māḥẓūẓ

3 Göñül bī-hūş ḳaldı neşter-i ġamzeñle bir ḳan al
Girifte-ḫūn olan elbet olur feṣāddan māḥẓūẓ

4 Yazuḳ murġ-ı dilüm efġānla raḥm itdürmek istermiş
O bir güldür kim olur dā'imā feryāddan māḥẓūẓ

5 ʿAḳārātın sirişk-i çeşm-i giryān kesmesün Yāver
Olur dil bī-nevādur n'eylesün īrāddan māḥẓūẓ

ĠAZEL-i ḤARFÜ'L-ʿAYN

25b

94

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 O gülüm ʿāşıḳa yār olsa değildür māniʿ
Murġ-ı dil ʿaşḳile zār olsa değildür māniʿ

2 Bu ṭarāvet ki gülünde var o gül-ruḫsāruñ
Eğer ʿuşşāḳı hezār olsa değildür māniʿ

3 Sufle-perverliğidür bizleri rencīde iden
Hemdem-i bezm-i kibār olsa değildür māniʿ

4 Gül-nihāl-i ḳaddinüñ bülbül-i nālendeleri
Ne ḳadar zār u nizār olsa değildür māniʿ

5 Gülşen-i kūyuñu Yāver gibi itsem mesken
Ḫˇābgāhum ser-i ḫār olsa değildür māniʿ

ĠAZEL-i ḤARFÜ'L-ʿĠAYN

95

Mef ūlü Fāi lātü Me fā īlü Fāi lün

1 Gördük de rūy-ı yāri olup bāġ u rāġ dāġ
Güller ḳızardı reşkile hep oldı dāġ dāġ

2 Bir ṭatlı būsesin alup ol sükkerīn lebüñ
Oldı ol leẕẕetile dehān u dimāġ dāġ

3 Elmās-pāre bir güzele dāġ-ber dilüm
Görse şuʿā-ı ḥüsni olur şeb-çerāġ dāġ

4 Dāġ-ı muḥabbetüñ başum üstünde var yeri
Olsun ser-i raḳīb-i denīden ırāġ dāġ

5 Yāver görünce ol gül-i gülzār-ı behceti
Güller ḳızardı reşkile hep oldı dāġ dāġ

26a

ĠAZEL ḤARFÜ'L-FĀ

96

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Bir lebi var ol gülüñ kim gül-be-şekkerden laṭīf
Öyle bir ruḫsārı da var kim gül-i terden laṭīf

2 Rūḥ-perver ol dehende lü'lü-i dendān-ı yār
Bir müdevver ḥoḳḳa-yı laʿl içre gevherden laṭīf

3 Bilmem ancaḳ ḫāl-i tend ü fāmınuñ eczāsını
Müşk-i terden būyı elṭaf kendi ʿanberden laṭīf

4 Ṣafvetinden sāḳiyā baḥṣ itmem ammā māddenüñ
Sāʿidüñ destüñdeki billūr sāġardan laṭīf

5 Laʿl-i cān-baḫşādan özge Yāverā yoḳdur hele
Hem müferreḥ hem daḫi maʿcūn-ı cevherden laṭīf

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'L-ḴĀF

97

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 ʿAşḳuñla senüñ āteşe yandum ḫaberüñ yoḳ
Āh şerer-i nālelerümden ḫaberüñ yoḳ

2 Ḥayfā ki dilā ḫaste-i bī-tāb yatursın
Bī-çāre senüñ derdüñe bir çāregerüñ yoḳ

3 Gāhice teġāfül gehi bī-gāne nigāhuñ
ʿUşşāḳına ey gözleri āhū nelerüñ yoḳ

4 Bir kerre nigāh eylemedüñ bende-i zāre
Üftādelerüñ ḥāline ey meh naẓaruñ yoḳ

5 Yāver neʿaceb sen daḫi pek nāz ideyorsun
26b Çoḳdanberidür semtine yārüñ seferüñ yoḳ

98

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Siḥr itdi baña ġamze-i ʿādū ḫaberüm yoḳ
ʿAḳlum başuma eyledi yāhū ḫaberüm yoḳ

2 Ḫˇāhişger-i neẓẓāre-i çeşmānı iken ben
Aġyāra nigāh itmiş o meh-rū ḫaberüm yoḳ

3 Ben mest-i şarāb- ı leb iken bir ṭolu ṣunmış
Mey-ḫānede bir sāḳi-i dil-cū ḫaberüm yoḳ

4 Teşrīfüñi rü'yāda dil-i zāre işitdüm
Düşmen gözüme her gice uyḳū ḫaberüm yoḳ

5 Sünbüllerini şemm idicek Yāver o şūḫuñ
Mest itdi dil-i zārum o ḫoş-bū ḫaberüm yoḳ

99

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 ʿĀşıḳı derde ḳodı cilve-i ʿaşḳ
Ḥüsni bir perde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

2 Hemān ol cezbe-i ḥüsn ü ānı
Vech-i esmerde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

3 Ḳomadı neş'eyi hiç ṣahbāda
Laʿl-i dil-berde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

4 Ne ḳadar tāb u ṭarāvet var ise
Gül-i terde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

5 Ben de Yāver gibi nālendesiyem
Beni bu derde ḳodı cilve-i ʿaşḳ

27a

100

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Cānumı yaḳdı benüm āteş-i suzān-ı firāḳ
Neʿaceb sönmez olur sūziş-i hicrān-ı firāḳ

2 Beytü'l-aḥzāne miṣāl oldı mekānum şimdi
Baña bār oldı bu şeb Yūsuf-ı Kenʿān-ı firāḳ

3 Buldı āsāyiş ü rāḥat dil-i vīrānemde
Ḫāne-i dilde yatur gitmedi mihmān-ı firāḳ

4 Şuʿleden serv olup ḳaldı ciğergāhumda
Ṣanki reftār ideyor serv-i ḫıramān-ı firāḳ

5 Ẕerrece gün göremez ḥasret-i dīdāruñ ile
Ẓulmet-i ġamda ḳodı Yāver-i zindān-ı firāḳ

ĠAZELİYAT-I ḤARFÜ'L-KĀF

101

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Dilüñ biz tā seher bī-ḫˇāb u nālān çıḳdıġın gördük
O māhuñ pisterinden mihr-i tābān çıḳdıġın gördük

2 Niçün dāmānıñı dest-i keşāna girmedi dirsün
Senüñ biz baʿzı yirden pek perīşān çıḳdıġın gördük

3 Eğerçi baḥṣ-i ʿişmet ile daʿvā eyler ol kāfir
Raḳībüñ dest-i cevrinden girīzān çıḳdıġın gördük

4 Benimçün ḳaṭre yaş aḳıtmadı dirmiş o hercāyi
Gözümden ḳaṭre-i eşküñ hezārān çıḳdıġın gördük

5 Niçün pā-māl-i şeh-rāh-ı edāsı olmayuz Yāver
O şūḫuñ esb-i nāzile ḫırāmān çıḳdıġın gördük

27b

102

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Fāriġ ol dünyāda ey dil kendüñi bir yane çek
Çekme dehrüñ miḫnetüñ mey-ḫānede peymāne çek

2 Ṭut elinden rehber ol fenn-i maʿārif semtine
Ṭıfl-ı endek-sālüñi sen mekteb-i ʿirfāne çek

3 Düşdüñ ʿaşḳa çāresi olmaz anıñ bilmez misün
Sen bu derd-i āteş-i hicrānı yane yane çek

4 Āteşīn ruḫsār-ı dil-berden göñül oldı kebāb
Ḫūn-ı dil nūş eyle ey dil naʿne-i mestāne çek

5 Her vaḳit ülfet olur mı ol gül-i zībā ile
Bir zaman da Yāverāsā ḥasret-i cānāne çek

103

Me fā īlün Me fā īlün Fe ū lün

1 O şūḫuñ ḥasretiyle yane düşdük
Viṣālüñden geçüp hicrāne düşdük

2 Refāh-ı ḥālümiz var iken evvel
Faḳīr olduḳ da biz bī-ġāne düşdük

3 Dilüm teşne iken dīdār-ı yāre
Urulduḳ ġamzesine ḳane düşdük

4 Bizi yād itdi bir köhne sepedle
Mürüvvet ṣāḥibi cānāne düşdük

5 Yazılduḳ defterine ʿāşıḳānuñ
ʿAceb Yāver gibi dīvāne düşdük

104

Me fā īlün Me fā īlün Fe ū lün

1 Güzel taṣvīr olunmış ḫaṭṭ u ḥālüñ
Gözümden naḳşı hiç gitmez cemālüñ

28a

2 Sirişküm çaġlasa cūş itse aḳsa
Gider mi levh-i dilden baḳ ḫayālüñ

3 Naẓar-bāzuz cemāl ʿāşıḳlarıyuz
Nedür bīhūde bu rūy-ı celālüñ

4 Helāk itdi beni seḫḫāre çeşmüñ
Füsūn-ı ġamzeñile mekr ü ālüñ

5 Seni dil-teng iden hep ol perīdür
Nedür dünyāya Yāver infiʿālüñ

105

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Gerçi kim siḥr-āferīn zülf-i perīşānuñ senüñ
Eyleyün meftūn beni çeşmān-ı fettānuñ senüñ

2 Ey kemān-ebrū nedür çeşmüñde bu ḫūnrīzlik
Tā ciğergāhumda oynar tīr-i müjgānuñ senüñ

3 Ṣolmasun bād-ı ḫazān-ı āh-ı ʿāşıḳdan beğüm
Bāġ-ı rūyuñda açılmuş verd-i ḫandānuñ senüñ

4 Aç niḳāb-ı rūyuñı mānend-i ebr ey mehveşüm
ʿĀlemi ḳılsun münevver māh-ı tābānuñ senüñ

5 Yāver-i sūzendeyi bir şeb müşerref eylesen
Ben şebistānuñda olsam şemʿ-i nūrānuñ senüñ

106

Mef ūlü Fā i lātü Me fā īlü Fā i lün

1 Yaḳduñ sarāy-ı ḳalbümi bir külhen eyledüñ
Urduñ derūna dāġlaruñ gülşen eyledüñ

2 Firḳat şebinde ḳalmışidüm fikr-i vaṣlile
Mihr-i ruḫuñla cān u dilüm rūşen eyledüñ

28b

3 Maḥzūn iken firāḳ-ı cemālile ey ḫayāl
Ġam-ḫāne-i derūnumı geldüñ şen eyledüñ

4 Ey ʿaşḳ-ı ülfetüñ ile ḥālüm ḫarāb olup
Rüsvā beni bu ʿāleme baḳ hep sen eyledüñ

5 Ṣabr u ḳarār u ʿaḳl u dili Yāverā ḳodıñ
Semt-i ḥabībe sen de varup mesken eyledüñ

107

Mef ū lü Me fā i lün Fe ū lün

1 Dil aldı ḫayāle gül-ʿizāruñ
Çeşmānum aḳıtdı eşkbāruñ

2 Ben yār-i ġamuñ ḳazandum ey dil
Olmaz mı senüñ de kesb ü kāruñ

3 Ey dost yetiş yetiş ki öldüm
Göñlümde hemīşe intiẓāruñ

4 Īrād-ı muʿayyeni gibidür
Rüşvet bu zamāne-i kibāruñ

5 Yāver gibi ben de oldum ey dil
Üftādesi bir cefālı yārüñ

108

Mef ū lü Fā i lā tü Me fā ī lü Fā i lün

1 Ey naḫl-i nāz berg-i terüñ yoḳ mıdur senüñ
Ey gül-nihāl meyvelerüñ yoḳ mıdur senüñ

2 Geldi derūn-ı cān u dile yād-ı leblerüñ
Ey fikr-i yār cānda yerüñ yoḳ mıdur senüñ

3 Renc-i ḫumār-ı bāde-i laʿlile ḫasteyem
Zāhid ʿaceb ki derd-i serüñ yoḳ mıdur senüñ

29a

4 Ey şāh-ı ḥüsn ḥālet-i ʿaşḳuñla biñ ḳadar
Üftādegān der-be-derüñ yoḳ mıdur senüñ

5 Mirʿat-ı sāf-ı Yāvere virdüñse iġbirār
Çarḫ-ı sitemkerā kederüñ yoḳ mıdur senüñ

109

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ṣafā vü ẕevḳ olur cānā dilümde miḥnet-i ʿaşḳuñ
Saḳın ẓann eyleme derd ü elemdür ḥālet-i ʿaşḳuñ

2 Beğüm evvel nigāhuñla ġubār-ı ʿaḳlı maḥv itdüm
Dil-i mirʿat-ı sāfumla göründi ṣūret-i ʿaşḳuñ

3 Ḫarābātuñ siyeh mestān u mey-nūşānına ṣorma
Ḫumār u neş'esin fehm eylemez mi ʿişret-i ʿaşḳuñ

4 Ser-ā-pā mūy-ı cismüm bir zebān olsa edā itmez
Ne mümkün şükrün itmek nāzenīnüm niʿmet-i ʿaşḳuñ

5 Ne nūş-ı bāde eylersün ne hüşyārānedür ṭavruñ
Bilünmez mi senüñ de Yāverā keyfiyyet-i ʿaşḳuñ

110

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ser-āġāz-ı kelām eyle görünsün dürr-i şehvāruñ
Ṭoyulmaz ẕevḳüne cānā ne nāzük ṭatlı güftāruñ

2 Aḳarṣular gibi aḳdı göñüller rūy-māl oldı
Aman ey serv-i dil-cūyum görince nāz u reftāruñ

3 Eğer gitdünse yanumdan benüm ey nāzenīnüm sen
Dilümden hiç gider mi ārzū-yı rūy u dīdāruñ

4 Nigāh-ı mest-i nāzuñdur iden āhūları meftūn
Cihāna siḥr iderse çoḳ değildür çeşm-i seḥḥāruñ

29b

5 Ġazeller iḫtirāʿ itdüñ belī ʿaşḳıyla cānānuñ
ʿAceb Yāver senüñ de bir kitāb olmaz mı āṣāruñ

111

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Pek güzel baḳışlıdur pek hoş-rübādur gözlerüñ
Dīde-i āfetle varsa āşinādur gözlerüñ

2 Vādi-i hicrāna vāṣıl itdi hep rāhum benüm
Bir baḳışda semt-i vaṣla reh-nümādur gözlerüñ

3 Ṭāḳ-ı miḥrāb-ı dü ebrū içre ṣān ḳandīldür
Hem mey içmez hem yine ser-ḫoş-edādur gözlerüñ

4 Dem-be-dem ḫūn-ı dilümde neş'eyāb olmaḳdadur
Sevdiğüm mest-i müdām olsa sezādur gözlerüñ

5 Yāver-i dil-ḫūna ġamzeñveş ider baḥs-ı hırās
Gerçi cānā cān-fezādur ġamz-edādur gözlerüñ

ĠAZEL-i MÜSTEZĀD

112

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün
Mef ū lü Fe ū lün

1 Geh eşk gehi ḫūn-ı dil-i zāre boyanduñ
Biñ derd ḳazanduñ

2 Gāhī devrilüp gāhice ammā ki bulanduñ
Ḫayli oyalanduñ

3 Ḥayfā ki dilüñ şuʿle-i ruḫsārile yaḳdı
Seyrānene baḳduñ

4 Yārüñ leb-i gülfāmını sen bāde mi ṣanduñ
Ḫūn-ı dile ḳanduñ

30a

5 Vaʿd itdi viṣālün saña ol vaʿdine durmaz
Mevlādan utanmaz

6 Sen öyle yalan sözlere gerçekden inanduñ
Cānuñdan uṣanduñ

7 Ey mihr-i cihān-tāb-ı felek ey meh-i tābān
Ey zülf-i perīşān

8 Gāhī açılup meh gibi gāhīce ḳapanduñ
Kimlerden utanduñ

9 Baḫtuñ senüñ ey Yāver-i şeydā ne siyehmiş
Ġāyetle tebehmiş

10 Ḫˇāb içre viṣāle irüp olduḳ da uyanduñ
Vuṣlat demin anduñ

113

Mef ūlü Fā i lātü Me fā īlü Fā i lün

1 Bir nīm-nigāh iderse o mestāne gözlerüñ
Eyler cihānı siḥr ile dīvāne gözlerüñ

2 Eylerdi çāk çāk o dāmān-ı ʿişmeti
İtse nigāh Yūsuf-ı Kenʿāne gözlerüñ

3 Şemşīr-i ebruvānını firḳatde görse de
Ḫafv eylemez ḳıyar bu dil ü cāne gözlerüñ

4 Ber-vechile iṭāʿat-ı emr itmemek muḥāl
Fermān iderse Ḫüsrev-i Ḫāḳāne gözlerüñ

5 Gözler seni çü-necm-i semā dīde-dūz olup
Gör kim ne itdi Yāver-i ḥayrāne gözlerüñ

114

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Çeşm-i āhūlarla cānā ülfetüñ olmış senüñ
Anuñ içün ʿāşıḳāndan vaḥşetüñ olmış senüñ

31b

2 Ḫūn-ı dil nūş eyledükçe neş'e gelmiş çeşmüñe
Ḫāne-i dil meclis-i germiyyetüñ olmış senüñ

3 Dil esīrüñ zaḫm-ı müjgānuñla oldı zaḫmnāk
Ṭutalum bir nīm-nigāha niyyetüñ olmış senüñ

4 Ṭāliʿ-i Firʿavnı gör kim niʿmete ġarḳ olmış āh
Öyle kāfir şādmān-ı niʿmetüñ olmış senüñ

5 İstemez itme nigeh ol Yāver-i nā-kāmuna
Ṣanma ey ser-mest-i nāzum şefḳatüñ olmış senüñ

ĠAZELİYAT-I ḤARFÜ'L-LĀM

115

Müf te i lün Müf te i lün Fā i lün

1 Māh-ı ruḫuñ bedr-i tamam ol dı gel
Geçdi günüm āhile şām oldı gel

2 Miḥnet-i ʿaşḳuñ ile zār itmeğe
Kūşe-i ġam baña maḳām oldı gel

3 Meclis-i ʿuşşāḳa gelüp gūş ḳıl
Baḥşüñ ile feṯḥ-i kelām oldı gel

4 Gelmedüñ inṣāfa virüp būseñi
Bāġda her meyve-i ḫām oldı gel

5 Yāvere gündüz gelemezseñ eğer
Geçdi günüm āhile şām oldı gel

116

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bir nihāl-i ʿişve-i ḫāṭır-nişān ister göñül
Bāġ-ı dilde ḳadd çeken ser-keş fidān ister göñül

31a

2 Çekdiği cevr ü sitemdür dil-rübālardan anuñ
ʿĀşıḳuñ ḳadrin bilür bir mihribān ister göñül

3 Rūyına baḳmaḳla ṭoymaz ʿāşıḳ-ı ḥasret-keşi
Ḥāşılı ol mehliḳāyı her zamān ister göñül

4 Derd-i ʿaşḳuñ yane yane eylemek içün beyān
Gāhīce cānānile tenhā mekān ister göñül

5 Nīm-nigāh-ı iltifātuñ Yāver-i bī-çāreñe
Āşikār ister gehi gāhī nihān ister göñül

117

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Zaḫm-ı müjgān ciğer-sūz ile pür-yāre göñül
Ḳapılur ḥayfā yine ʿaşḳile her yāre göñül

2 Ne ḳadar saʿy-ı belīġ itse de bir fā'ide yoḳ
Bulamaz derd-i dil-i zārına bir çāre göñül

3 Bir zamān gülşen-i ḥüsnüñde senüñ bülbül iken
Düşdi şimdi neʿaceb ḥasret ile zāre göñül

4 Ser-i zülfüñde vaṭan itdiğüni ṭuymış idüm
Ḳandedür ḳande yine şimdi o āvāre göñül

5 Böyle bīhūde fiġān itmese de Yāver-i zār
Ḥālini ʿarż idebilse n'ola dildāre göñül

118

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Pek perīşān ḥāl olup sen böyle nālānsın göñül
Bilmem aşlun ya neden sūzān u giryānsın göñül

2 Naḳd-i eşki dem-be-dem rāh-ı viṣāle ṣarf idüp
Hiç taḥammül eylemez bī-ṣabr u sāmānsın göñül

31b

3 Bir nefes bir per-i ārām u ḳarar itmez misin
Semt-i yāri çün ṣabā cūyān u pūyānsın göñül

4 Bülbülāsā girye vü zārı ferāmuş eyleme
Şerhalarla çün gül-i ṣad-berg-i ḫandānsın göñül

5 Cūylar āb-ı sirişk ü nāleler ṣavt-ı hezār
Dāġlarla Yāverāsā çün gülistānsın göñül

119

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Firāş-ı ġamda bīmār eyleyüp gel gitme cānum gel
ʿİlācın eyle rūḥānī gel ey rūḥ-ı revānum gel

2 Muḥabbetden vefādan dem ursın hey sitemkārum
Haḳiḳatsiz mürüvvetsiz efendim mihribānum gel

3 Bahār-ı köhnedür bir başḳa ʿālem var bu gülşende
Ḫırāmān ol hezār-ı nāzile serv-i revānum gel

4 Nigāh-ı zü'lfiḳār āṣārı çeksün ġamze-i mestüñ
ʿAlī sīretli sulṭānum benüm ey ḳahramānum gel

5 Temāşā-yı çemense maḳṣaduñ ey Yāverüñ cānı
Güşād oldı bütün yer yer gül-i dāġ-ı nihānum gel

120

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Ey ʿaşḳ-ı civānān derūnumda füzūn ol
Bu vāʿdi-i miḫnetde baña rāh-nümūn ol

2 Ḥayretile nigāh itse herkes saña cānā
Āyīne-ṣıfat sen daḫi bir ṣāf-ı derūn ol

3 Bir noḳṭa ḳadar loḳmaya ḳāniʿ olup ey dil
Şol sofra-i niʿmetde olan kāse-i nūn ol

4 Erbāb-ı ḫıred gibi ṣaḳın fikrete düşme
ʿAḳluñ var ise sen daḫi var ehl-i cünūn ol

5 İç bādeñi çek kendini bir köşeye şimdi
Yāver gibi mey-ḫāne-i vaḥdetde maṣūn ol[188]

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'L-MĪM

121

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ẓuhūr-ı mūy-ı nev-ḫīzüñ ruḫında nūrdan gördüm
Şikest ol ḫurde ḫaṭṭı ʿaynıñ billūrdan gördüm[189]

2 O meh-rūnuñ hilāl-i yek-şeb-i bārik-i ebrūsın
Yaḳīn gelmezden evvel kimseye ben dūrdan gördüm

32a

3 Meğer būs-ı leb-i sāḳī ṣabūḥ-ı ṣubḥ-ı ʿişretmiş
Bu ṭarz tāzeyi bir müdmin-i maḫmūrdan gördüm

4 Didüm yāre dehān-ı tengüni gördük de ḫaṭṭ-āver
O şekker-pāreyi ḥālā hücūm-ı mūrdan gördüm

5 Hemān gūyā ki Yāver ḳadre irdüm nūra ġarḳ oldum
Beyāż ol gerdeni kim ol siyeh semmūrdan gördüm

122

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Ḫaṭṭ-ı nev-ruḫsārda evvel bahārumdur benüm
ʿAndelībān-ı çemen efġān u zārumdur benüm

2 Eylemem şimdengerü āb-ı revāne iʿtibār
Bu aḳan seylāb-ı eşküm cūybārumdur benüm

3 Oldı dil āyīneveş timṣālüñe ümmīdvār
Ḥayret-efzā-yı derūnum intiẓārumdur benüm

---

[188] Bu gazel hâşiyededir.(s.42b)
[189] Vezin bozuk

4 Geçmedi aġyārdan ḥayfā o düşmen-āşinā
Ḫār-ı zār-ı vādi-i ġam rehgüzārumdur benüm

5 Yāverā terk eylemem ol yāri pā-māl itmeden
Ḫāk-sā olmaḳ yolunda iftiḫārumdur benüm

123

Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün
(Fāʿlün)

1 Nār-ı ʿaşḳuñ mekānıdur göñlüm
Şuʿleler gülsitānıdur göñlüm

2 Ḥasretüñle senüñ a şūḫ-ı cihān
Bāġ-ı hecrüñ ḥazānıdur göñlüm

3 Eyledi tā ciğergehümde ḳarar
Tīr-i ġamzeñ nişānıdur göñlüm

32b

4 Vāḳıf-ı lehce-i nigāhuñdur
ʿĀlemüñ nükte-dānıdur göñlüm

5 Yāverā ʿarşa çıḳdı pāyesi tā
Bir şehüñ āsitānıdur göñlüm

124

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Bu bahār-ı ʿālemüñ dil-keş hevāsın görmedüm
Bülbül aġlar gül güler ben bir ṣafāsın görmedüm

2 Cānuma kār itdi ḥayfā āteş-i derd-i firāḳ
Bu ʿazāb-ı miḫnetüñ bir intihāsın görmedüm

3 Maẓhar-ı ḫışm-ı nigāhum bilmezem cürmüm nedür
Oldı pür-ḫūn zaḫmum ammā mā-cerāsın görmedüm

4 Rūş itdi ser-te-ser rūy-ı zemīni ṭalʿatüñ
Ben şeb-i firḳatdeyüm bir gün żiyāsın görmedüm

5 Ḫayli dem bīmār-ı ʿaşḳum Yāverā ḥālüm yamān
Uġradum bir derde kim aṣlā devāsın görmedüm

125

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Cünbüş itse cümle ʿālem ben yine miḥnetdeyem
Vāṣıl olsa yāre herkes ben yine ḥasretdeyem

2 Ṭāliʿüm ṭāliʿ değildür kimseden āh eylemem
Fikr idüp baḫt-ı siyāhum dā'imā ḥayretdeyem

3 Çāresi derdüm benüm yār oldıġıçün n'eyleyün
Āşikārı ketmi güç ben bir ʿaceb ḥāletdeyem

4 Bir daḳīka ben seni ḫāṭırdan iḫrāc eylemem
Ben daḫi ẓannum budur kim ḫāṭır-ı devletdeyem

33a

5 Ḥāl-i vāṣıfdur nümūn-ı ḥālüme Yāver benüm
Ḳāle gelmez sır olunmaz özge keyfiyyetdeyem

126

Müf te i lün Müf te i lün Fā i lün

1 Ol mehi ben her dem anar aġlaram
Āteş-i ʿaşḳile yanar aġlaram

2 Ḫançerinüñ zaḫmına dil-teşneyüm
Ḫūn-ı dil-i zāre ḳanar aġlaram

3 Ḥasret-i laʿl-i leb-i mey-güneyüm
Ġam ṭolusın cāna ṣunar aġlaram

4 Derdini niʿmet bileli ġam yemem
Ḫūn-ı dil-efkāre banar aġlaram

5 Ben daḫi Yāver gibi ol ẓālimüñ
Āteş-i ʿaşḳile yanar aġlaram

127

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fāi lātün) *(Fāʿlün)*

1 Şuʿle-i āhum ile nüh feleği döndüreyüm
Dem-i serdüm ile deryāları da dondurayum

2 Āteş-i ehl-i nifāḳ ile yanar āteş-i dil
Çeşm-i giryānum ile ḳanġısını söndüreyüm

3 Ser-i kūyında cānı var ise dursun raḳībā[19]
Nāvek ü tīr-i duʿāyı hele dur göndereyüm

4 Fenn-i ʿaşḳı hele taʿlim ideyüm ʿuşşāḳa
Māye-i ʿaşḳile bī-māyeleri ondurayum

5 Bāri bīhūde fiġān itmeyelüm gel Yāver
33b Şuʿle-i āhum ile nüh feleği döndüreyüm

128

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Mey-i ʿaşḳile mest oldum ḫumār-ı derd-i ser gördüm
Der-i mey-ḫānede ben kendümi pek der-be-der gördüm

2 Baña öğretdi ol meh fenn-i ʿaşḳı bir nigāhıyla
Temāşā bundadır kim böyle bir ṣāḥib-naẓar gördüm

[190] Vezin bozuk

3 Hele ḫūn-ı dilüm nūş eylediyse mest-i ḫ̔āb oldı
O şūḫuñ ḫaste çeşmānını benden beş beter gördüm

4 Düşelden derd-i ʿaşḳ-ı yāre ben ḫayli zamāndur kim
ʿİlācun görmedüm derdüñ devāyı bī-eṣer gördüm

5 ʿAceb āhum mı te'ṣīr itdiğüm oldı ḫaṭṭ-āverde
Anuñ āyīne-i ṣāfında Yāver bir keder gördüm

129

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Ṣalıñ nāzile ey serv-i revānum
Görüñ ʿuṣṣāḳa aṣup cihānum

2 Efendim gel faḳīrüñ ḫānesine
Ḳudūmüñle behişt olsun mekānum

3 Seni bir kerrecük öpsem sevünsem
Ṣarılsam saña ey mūy-ı miyānum

4 Kelāmuñ derd-i hicrāne şifādur
Leb-i laʿl-i ḫayāt-ı cāvidānum

5 İnanma rīş-ḫand-ı yāre Yāver
Vefāsızdur benüm nā-mihribānum

34a

130

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Gelmez misün ey ṣūḫ-ı cefā-pīşe civānum
Geçdi benüm āhile fiġānile zamānum

2 Beñzüm ṣararup ʿaşḳuñ ile ṣoldı efendim
Ben bāġ-ı firāḳuñda senüñ berg-i ḫazānum

3 Hüşyār olamaz böyle ḳalur tābe-ḳıyāmet
Her kim ki fütādeñ ola ey serv-i revānum

4 Vallāhi efendim seni özler seni gözler
Bu zaḫm-ı ciğersūzile her dāġ-ı nihānum

5 ʿAşḳuñ edeb-āmūz olalı Yāvere cānā
Elfāẓ-ı mülāyim ile zeyn oldı zebānum

131

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Serv-ḳadd ġonce-dehānı severem
Aman ol mūy-ı miyānı severem

2 Ḳorḳaram ismini yād eylemeğe
Bir güzel nāzlı civānı severem

3 Cezbe-i ḥüsni anuñ ġālib olur
Bi'ṭ-ṭabiʿ esmer olanı severem

4 Ne ḳadar olsa güzel taʿbīrüñ
O ḳadar ḥüsn-i beyānı severem

5 Yāverā ʿāşıḳ-ı zār oldum ise
Dimedüm ben de filanı severem

132

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Yem-i eşk içreyüm hem āb bilmem
Tih-i āteşdeyüm hem tāb bilmem

34b

2 Saña baḳdumsa küstāḫāne ʿafv it
ʿAceb dīvāneyüm ādāb bilmem

3 Raḳīb oldı baña ʿaşḳuñda ʿālem
Ki sırdāş itmeğe aḥbāb bilmem

4 Beni bīdār iden kendi fiġānum
Bilelden kendümi ben ḫˇāb bilmem

5 Der-i mevlādan özge Yāverā ben
Teşebbüṣ itmeğe esbāb bilmem

133

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Gördük de seni ey meh-i rahşende hilālüm
Ḳalmazdı benüm ʿaşḳuñ ile ẕerre mecālüm

2 Bilmem ki naṣıl şād olacaḳ bu dil-i maḫzūn
Günden güne müzdād oluyor ḥüzn ü melālüm

3 Sensin hemān ey şūḫ-ı cihān ḫāne-i dilde
Her laḥẓa vü her ān benüm fikr ü ḫayālüm

4 Gördük de bu çeşmümden aḳan ḳanlı sirişki
Olma didi ol meh baña me'yūs-ı viṣālüm

5 Ümmīd ideyor cān u dilüm būse-i laʿlüñ
Yāver gibi şimdi neʿaceb fikr-i muḥālüm

134

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fā i lātün) *(Fāʿlün)*

1 Hele ben kendümi bir ḳalıb-ı bī-cān buluram
Ne zamān görsem o ruḥum yeñiden cān buluram

2 Arasam derd-i firāḳun bulamam çāresini
Elem-i ʿaşḳı derūnumda nümāyān buluram

3 O güzel gözlerinüñ fitnesin itdikçe ḫayāl
Giceler tābe-seḥer dīdemi giryān buluram

4 Ben de bu ġamla beğüm ḫāne-i virānemde
Bir tesellī virecek ḥālüme yārān buluram

5 O cefācu seni Yāver gibi terk itdiyse
Sen elem çekme göñül ben saña cānān buluram

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'N-NŪN

135

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Girişmeñ şīve vü nāzük kerāmetdür velī sensin
Nigāh-ı ḫışm-ı çeşmüñ zü'lfiḳāruñdur ʿAlī sensin

2 Eğerçi mübtelā oldum nice ḫūn-ḫˇār u ġaddāra
Velīkin ibtilā-yı ʿaşḳımuñ en evveli sensin

3 Nice ferzāneyi māt eylerem naṭʿ-ı muḥabbetde
Baña dirsin yine sevdā-yı ʿaşḳumla deli sensin

4 Ayaḳlandur nigāh-ı merḥametle dest-gīrüm ol
Ki bī-tāb-ı ġamuñ bīnā-gözi gīrā eli sensin

5 ʿİnāyet merḥamet ḳıl şeh-levendüm yār-ı Yāver ol
Ki ecdāduñ daḫi ġāzīdür ammā çün ʿAlī sensin

136

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Göñül ḫoşlandı ġāyetle o Şīrīnüñ edāsından
Ṣayıldum ben daḫi Ferhādveş bir mübtelāsından

2 Kemān-ı ebrūvānuñ ey meh-i raḫşende peyker āh
Rehā bulmış ʿaceb berdār mıdur sehm-i ḳażāsından

35b

3 Kimi taʿ yīb ider ḥālümi daḫl ü taʿ arużda
Uṣandum ḥāṣılı dehrüñ sitemkār āşināsından

4 Saña bir bir beyān itdüm ḥaḳiḳatde nedür ḥālüm
Su'al idersin ey zāhid bu ʿaşḳuñ mā-cerāsından

5 O ḫūnī ġamze-i ḫūn-ḫˇāra Yāver āşinā oldum
Kesildüm ben cihānuñ cünbiş ü ẕevḳ u ṣafāsından

137

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Meclisde o gül-rū ile peymāne çekilsün
Şimdengerü hicrān-ı ġamı bir yane çekilsün

2 Muʿ tād-ı cefāyum ġamı birdenbire virdüñ
Bugün dükedüp cevrüñi ferdāne çekilsün

3 Manẓūr dü dīdeñ ṭutalum olmadı sürme
Ebrūlara zībāyiş içün yane çekilsün

4 Bayrama değin cāme bedel rindüñ elinde
Tesbīḥ-i riyā-pīşe-i ṣad dane çekilsün

5 Yāver açılup gül gibi ʿuşşāḳ-ı dil-efkār
Çün murġ-ı siḥr semt-i gülistāne çekilsün

138

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ḫaste-i bī-tāb-ı ʿaşḳum ḫāṭırum ṣormaz mısın
Nāzenīnüm ʿahdüñe peymānuña ṭurmaz mısın

2 Şehsuvārum çek ʿinānın tevsen-i reftār-ı teng
Esb-i nāzuñ pek ḫırāmān eyledüñ yormaz mısın

3 Ḫaṭṭ gelince bir daḳiḳa bend-i s̄ineñ açmaduñ
İşte aḫşām oldı artuḳ sāʿatüñ ḳurmaz mısın

36a

4 Luṭf u iḥsānuñ zamānında baña ey ṭıfl-ı nāz
Dest-i cevrüñ ile biñ seng-i sitem urmaz mısın

5 Yāver-i derd-i derūnum ol ṭabībüm gel aman
Ḫaste-i bī-tāb-ı ʿaşḳum ḫāṭırum ṣormaz mısın

139

Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fāʿlün

1 Bu ẓulmi sensin iden bendeñe a ẓālim sen
Teġāfül itme yeter ṭuymadıñ mı ḥālüm sen

2 Düşüp ayaġuña rū-māle iḳtidārum yoḳ
O rütbe kesdüñ efendim benüm mecālüm sen

3 Tefekkürüm gice gündüz senüñ viṣālüñdür
İnan ṣaḥīḥi bu hep ḫˇāb u hep ḫayālüm sen

4 Kimi mehi kimi mihri ider miṣāl ammā
Cemāl-i Yūsufʾa cānā benüm miṣālüm sen

5 Ne ḥāle girdi ġam-ı ʿaşḳuñ ile baḳ Yāver
Bu ẓulmi sensin iden bendeñe a ẓālim sen

140

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Feryād idelüm bülbül-i nālān ne ṭurursın
Vaḳti mi değil seyr-i gülistān ne ṭurursın

2 Ey dīde-i ter ḥasret-i yārüñ elemiyle
Tā ṣubḥa değin böylece giryān ne ṭurursın

3 Gör ḳayd-ı serüñ sen daḫi ey ʿāşıḳ-ı miskīn
Aġyāre gider ol şeh-i ḫūbān ne ṭutursın

4 Ey dil yine bir semte mi ʿazm idicek ol şeh
Yollarda ḳalup böylece ḥayrān ne ṭutursın

36b

5 Ey zülf-i siyeh rūyına yārüñ dökülürsen
Yāver gibice sen de perīşān ne ṭutursın

141

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Yine ʿuşşāk-ı ḥasret-keşlere ʿıyd üzre ʿıyd olsun
Ṭulūʿ itdi çü mihr-i ʿıyd o meh ʿömri mezīd olsun

2 Müzeyyen câme-i ʿıyd itsün efzūn ḳıymet-i ḥüsnüñ
Nigāh-ı çeşm-i bed manẓar cemālünden baʿīd olsun

3 Nümāyān olmasa māniʿ değil māh-ı nev-i şevvāl
Hemān ġırra-i ġarrā-yı ebrūlar bedīd olsun

4 Ne ʿıyd itdük ne bayramlaşduḳ ol bīgāne ülfetle
Alanlar būseni varsun disün ʿıyduñ saʿīd olsun

5 Ḳaçınma ʿarż-ı dīdār eyle ʿuşşāḳ-ı dil-efkāre
Efendim dīde-i Yāver ruḫuñla müstefīd olsun

142

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Ol serv-i sehī ḳaddile sen ḳāmet-i cānsın
Mestāne nigehlerle beğüm āfet-i cānsın

2 Her laḥẓa seni ʿāşıḳuñ eylerse temāşā
Dīdāruña ṭoymaz yine sen niʿmet-i cānsın

3 Şīrīn suḫanuñ ġāyet ile nāzik efendim
Bu şīve-i güftārile sen ḳıymet-i cānsın

4 Dilde ne ḳadar olsa keder sen giderirsin
Güyā bu ṣafālar ile sen ṣafvet-i cānsın

5 Olduḳça ḫayāle ruḫ-ı pür-tābuñı Yāver
37a Mirʿat-ı derūnunda anuñ ṣūret-i cānsın

143

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Ne olduysa baña oldı nigāh-ı çeşm-i fettāndan
Bu meftūnlıḳ değildür yalıñuz hicrān-ı cānāndan

2 Ne aġlarsun aman ey dil taḥammül yoḳ mı hiç sende
ʿAlīl oldı nice bī-ṣabr u ṭāḳat zār u giryāndan

3 O maḫzūnum ki ʿālemde benüm bir çāre-sāzum yoḳ
Baña bir merḥamet eyler bulunmaz oldı yārāndan

4 O ḫūnī ġamze-i nā-mihribāndan zār zār oldum
Ḳatı pür-yāre mecrūḥum uruldum tīr-i müjgāndan

5 Görürsem yāri Yāver söylerem bu mıṣraʿı bi'llāh
Ölürsem ḳātilüm sensin eğer bu zaḥm-ı hicrāndan

144

Me fā īlün Me fā īlün Fe ū lün

1 Cihānuñ āfet-i devrānı sensin
Bu ʿaṣruñ Yūsuf-ı Kenʿānı sensin

2 Vücūdum mülkünüñ sulṭānı sensin
Serīr-i behcetüñ ḫāḳānı sensin

3 Devā-sāz ol leb-i laʿlüñle cānā
Dil-i bīmārumuñ dermānı sensin

4 Gel ey rūḥ-ı revānum ḳaçma benden
Bu cism-i nā-tüvānuñ cānı sensin

5 Ġarībüñ Yāveri terk itme şāhum
Sarāy-ı ḳalbimüñ sāmānı sensin

37b

145

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 ʿAḳluñ yitirüp soñra mı ʿāḳil olacaḳsın
Ser-ḥalḳa-yı ʿuşşāḳa mı dāḫil olacaḳsın

2 Şūḫānla yek ülfeti artırduñ efendim
Kendüñ gibi bir āfete mā'il olacaḳsın

3 Şemʿ-i ruḫ-ı cānāneyi gördükçe uçarsın
Pervāne gibi yanmaġa ḳā'il olacaḳsın

4 Giryende görüp dün baña cānān didi yolda
Ṣabr eyle ki maṭlūbuña nā'il olacaḳsın

5 Rü'yāda bu şeb gördüñ ise yārüni Yāver
Müjde saña bir būseye nā'il olacaḳsın

146

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Kimse bilmez ḥālümi bir āfete meftūn iken
Ben nice āh itmeyem derd-i dilüm efzūn iken

2 Zülf-i müşkinüñ siyeh-tāb eylemiş peykānunı
Zaḫm açar tīr-i müjeñ laḫt-ı ciğer pür-ḫūn iken

3 Meclis-i ʿuşşāḳda bi'llāhi ḳalmaz hūşyār
Sāḳī-i gülçehrenüñ laʿl-i lebi meygūn iken

4 ʿĀşıḳānuñ ġam yiyüp ḫūn-ı dilin nūş eylesün
Ol raḳīb-i bed-likā luṭfuñ ile memnūn iken

5 Sevdiğüm lāyıḳ mıdur sen gül açıl aġyārile
Künc-i ġamda Yāver-i zāruñ senüñ maḥzūn iken

147

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Nigāh-ı çeşm ile cānā ḥayāt-ı cāvidānumsın
Füsūnuñla esas-endāz-ı mülk ü ḫānümānumsın

38a

2 Görünmez çeşmüme sensiz cihān bir ẕerre miḳdārı
Cihānı n'eyleyem cānā benüm sen tende cānumsın

3 Aman raḥm eyle söylet derdümi gūş eylesün ḥālüm
Benüm merhem-resān-ı zaḫm-ı nāsur-ı nihānumsın

4 Cihān der-zīr-i tīġ-i ḳahramān ebrūvānuñdur
Beğüm dastān-ı devrānsın benüm ṣāḥib-ḳırānumsın

5 Sirişk-i çeşmile perverde itmişdür seni Yāver
Göñül bāġında ḳadd çekmiş benüm bir gül-fidānumsın

148

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Ey ḥasret-i cānān senüñ yandum elüñden
Yaḳduñ beni elān senüñ yandum elüñden

2 ʿAşḳuñ beni bīmār ideli ḫayli zamāndur
Ey derdüme dermān senüñ yandum elüñden

3 Gördükçe ṭutarsın beni destüñ yüze cānā
Ey mihr-i dıraḫşān senüñ yandum elüñden

4 Urduñ dil-i mecrūḥumı açduñ yine yāre
Ey nāvek-i müjgān senüñ yandum elüñden

5 Dil-sūzī-i fırḳatle dil-i Yāveri yaḳduñ
Ey āteş-i hicrān senüñ yandum elüñden

149

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Aman bir küşte müjgānuñ elinden
O ḫūnī tīġ-i bürrānuñ elinden

2 Yetişmez destümiz dāmān-ı yāre
Aman serv-i ḫıramānuñ elinden

38b

3 Ecel meyini nūş itmezden evvel
İçeydüm bāde cānānuñ elinden

4 Hemīşe yanaram ḳan aġlaram ben
Dem-ā-dem çeşm-i giryānuñ elinden

5 O şūḫı āh kim baḫt olsa Yāver
Ḥalāṣ itsen raḳībānuñ elinden

150

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Beğüm ḫavf eylemezsün ʿāşıḳānuñ bed-duʿāsından
Ciğergāhı anuñ yanmış ġam-ı ʿaşḳuñ hevāsından

2 Gönül ol serv-ḳaddi gördüği dem meyl ider ammā
Ẓuhūr-ı ʿaşḳı ḫūbānuñ bilünmez ibtidāsından

3 Niçün ol meh beni rencīde ḫāṭır eyleyor dirsen
ʿAceb bir var mıdur ḫoşnūd olmış dil-rübāsından

4 Eğer dirlerse ḥaḳḳumda benüm de tövbekār olmış
Teneffür eylerem ḫalḳuñ bu güne iftirāsından

5 Fedā eyler dil ü cānun o şūḫuñ rāh-ı ʿaşḳında
ʿAceb Yāver gibi bir var mı anuñ mübtelāsından

151

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Vuṣlatda olan āteş-i hicrānı ne bilsün
Ẕevḳunda olan ḥasret-i cānānı ne bilsün

2 Mihmānum iken ḫāne-i dilde ġamuñ ey şūḫ
Me'lūf-ı ġamuñ ülfet-i yārānı ne bilsün

3 Yār olmaz anuñ ʿaḳlı kim eyler ise tedbīr
Mecnūn-ı dilüm derdüne dermānı ne bilsün

39a

4 Feryād ideyor ʿaşḳı ile ol şeh-i ḥüsnüñ
Bī-çāre göñül kendine şāyānı ne bilsün

5 Yāver gibi bī-zār ider ol ḫalḳ-ı cihānı
Üftādelerüñ ṣabr ile sāmānı ne bilsün

152

Mef ū lü Me fā ī lü Me fā ī lü Fe ū lün

1 Açdı nigehüñ tāze zaḫm tā ciğerümden
Var mı ḫaberüñ ey gül-i ter yārelerümden

2 Maḥzūn iken ol şūḫa nigāh eylersem de
Muġber görinür ṣafvet-i rūyı kederümden

3 Meḥrūr olalı āteş-i ʿaşḳile vücūdum
Gitmez o mehüñ hey'et-i ḥüsni naẓarumdan

4 Ḥasretle döker dīdelerüm dāne-i eşkiñ
Kendim daḫi bī-zār oluram çeşm-i terümden

5 Mest itdi beni ol güzelüñ bāde-i ʿaşḳı
Yāver ḫaberüñ var mı benüm derd-i serümden

153

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Geçdi bu göñül vaṣl-ı dil-ārā hevesinden
Geçmez o gülüm nāz u istiġnā hevesinden

2 Ben yāri görelden beri bir şeyde gözüm yoḳ
Geçdi dil-i zārum hele dünyā hevesinden

3 Reşk-āver olur laʿl-i lebiñ gördiği demler
Ḳana boyanur bāde-i ṣahbā hevesinden

4 Zülf-i siyehün rūyına değdikçe o meh-rū
Başumda yanar āteş-i sevdā hevesinden

39b

5 Dīdāruñı görmekle ḳanāʿat mı ider dil
Ya n'eylesün ol Yāver-i şeydā hevesinden

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'L-VĀV

154

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fā i lātün) *(Fāʿlün)*

1 Āteş-i ʿaşḳuñ ile yandı ciğer n'olsun bu
Dāġ-ı sevdāñ ile zeyn oldı bu ser n'olsun bu

2 Vaṣluñı itmeden ümmīd-i recā ʿuşşāḳuñ
Firḳatüñ ġāyet ile virdi keder n'olsun bu

3 Ebr-i āhum mı ʿaceb perde-keş-i ruḫsāruñ
Ṭoġmadı bu gice ol necm-i seḥer n'olsun bu

4 O cefā-pīşe daḫi gelmedi mi merḥamete
Hiç duʿāmız daḫi itmez mi eṣer n'olsun bu

5 Ḳaṣdı cevr itme midür bilmem o meh-pāremizün
Yāver-i zāruna her demde küser n'olsun bu

155

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Yeter cevr eyledüñ raḥm eyle ey bī-dād cāndur bu
Saña da cevr ider bir bī-vefā bir gün cihāndur bu

2 Beni evvel naẓarda mūy-ı āteşde veş ḳılduñ
Naşıl perçem naşıl kākül belā-yı asmāndur bu

3 Sen inṣāf it bu cevri çekmenüñ hiç var mı imkānı
Eğer var ise sulṭānum berāy-ı imtiḥāndur bu

4 Teġāfüller tecāhüller sitemler bī-vefālıḳlar
Eğer gāhīce olsaydı ne māniʿ her zamāndur bu

40a

5 O meh vaʿd-i viṣāl itmiş işitdüm Yāverā ammā
İnanmam iʿtimād itmem ki gerçekden yalāndur bu

156

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 O āhū çeşm-i mestüñde ne bu ḥālet şerīfüm hū
Nigāh-ı iltifātuñ yoḳ ne bu naḫvet şerīfüm hū

2 Cihān vaṣluñla mesrūr olup ʿıyd itsün de bize böyle[191]
Dükenmez mi ʿaceb bu ḥasret ü firḳat şerīfüm hū

[191] Vezin bozuk

3 Nigāhuñla sarāy-ı ḳalbümi pür-fitne itmişken
Bıraḳdıñ bu ḥarīm-i cānuma āfet şerīfüm hū

4 Derüñde bu dil-i zārum niçün ḳalsun rezāletle
Ser-i kūyuñda buldı ʿāşıḳuñ ʿizzet şerīfüm hū

5 Naʿīm-i rü'yet-i dīdāruñ ile cümle dil-şādān
Niçün yoḳ Yāver-i ḥasret-keşe ruḫṣat şerīfüm hu

157

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Dilüm sūzān tenüm püryān iden sensin şerīfüm hū
Sirişküm ḥasretüñle ḳan iden sensin şerīfüm hū

2 Ḫayāl-i ser ü ḳadd ü nāz u reftār-ı ḫırāmuñla
Beni şeb-tā-seḥer nālān iden sensin şerīfüm hū

3 Ne nūş-ı bāde itdüm ben ne bir mey-ḫāneye vardum
Mey-i laʿlüñ ile sekrān iden sensin şerīfüm hū

4 Ṭutalum nevbahār olmış gözümde ḫār olur sensiz
Gülistānı baña zindān iden sensin şerīfüm hū

5 Düşürdiñ vādi-i ʿaşḳa beni Yāver gibi ḥālā
40b Ġamuñla böylece pūyān iden sensin şerīfüm hū

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'L-HĀ

158

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Bir nigāh itme daḫi bendeñe zaḥmet diñle
Añladum ben seni şimdengerü ḥācet diñle

2 İltifāt it bana īmā ile olsun cānā
Ḳāş u göz ile işāret daḫi ṣoḥbet diñle

3 Ben de zānū-zede-i ḳurbuñ olursam ne olur
Hem-celīs olma saña mūcib-i vuṣlat diñle

4 Şeyḫ Efendi bizi taḫvīf eyle taʿzīb itme
Nār-ı firḳat didiğün āteş-i firḳat diñle

5 Gāhīce Yāver-i bī-çāreñi taṭyīb eyle
ʿĀşıḳa cevr ü cefā itme de ʿādet diñle

159

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bir şehüñ ḥasret-keş-i dīdārıyam ṣaġdan ṣaġa
ʿĀşıḳ-ı dil-ḫaste vü ġamḫˇārıyam ṣaġdan ṣaġa

2 Dā'imā maḫmūr olur çeşm-i siyāhı ol mehüñ
Ol siyeh mestüñde ben bīmārıyam ṣaġdan ṣaġa

3 Nūş-ı ṣahbā-yı lebüñden öyle ser-mest olmışam
Bezm-i ʿaşḳuñ sāġar-ı ser-şārıyam ṣaġdan ṣaġa

4 Ol ṣaçı Leylā içün gezmem beyābān-gerd olup
Ben esīr-i ṭurre-i ṭarrārıyam ṣaġdan ṣaġa

5 Yāverāsā çāker-i dīrīniyüm cānānenüñ
41a ʿĀşıḳ-ı dil-ḫaste vü ġamḫˇārıyam ṣaġdan ṣaġa

160

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Ḥayretzedeyem ol şeh-i ḫūbānı görince
ʿAḳlum gideyor ḳāmet-i cānānı görince

2 Murġ-ı dilümiz gitdi hemān yānına yārün
Ḳumrı gibi ol serv-i ḫırāmānı görince

3 Ṭaḳat mı gelür şuʿle-i ruḫsāruña cānā
Yandı ciğerüm āteş-i sūzānı görince

4 Meydāna çıḳup nāzile reftār ideyorken
Görmezlenür ol ʿāşıḳ-ı ḥayrānı görince

5 Üftādeliğüm vardı ki ol rütbeye Yāver
ʿAḳlum gideyor ḳāmet-i cānānı görince

161

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Ḫırāş-ı cānile cānā bu bīmārı sevindürme
Firāḳuñla Züleyḫā-yı dil-i zārı sevindürme

2 Dil-i bīmāruma raḥm it marīż-i derd-i hecrüñdür
Sarāy-ı miḫnet-i ġamda emekdārı sevindürme

3 Niyāzum budur ey meh-rū baña vaʿd-i viṣāl eyle
Saña cānum fedā olsun bu ġamḫᵛārı sevindürme

4 Meded cānā beni ḫāk-i mezelletde ḳoyup gitme
Esīr-i pāy-māl olmuş giriftārı sevindürme

5 Vücūdum nār-ı ʿaşḳuñdan ṭutuşduḳça żiyālandı
Çerāġuñdur bu Yāver-zār-ı nā-çārı sevindürme

41b

162

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Sāḳī-i gül-çehreler gördüm bugün mey-ḫānede
Āfitāb-ı ruḫlarınuñ ʿaksi var peymānede

2 Yansa da hiç āh u zār eyler mi baḳ baḳ ey göñül
Ḥāl-i ʿaşḳı görmedüñ mi sen daḫi pervānede

3 Çāḳ çāḳüm zāhidā ben pençe-i hicrāndan
İnṭiẓām-ı ḥāl umarsın ʿāşıḳ-ı dīvānede

4 Ḫāne-i ḳalbe gelir elbet ḫayāl-i dil-rübā
Ola mı mihmāna ʿizzet ḫāne-i vīrānede

5 Ben çekildüm Yāverā bir köşeye göñlüm ile
ʿAḳl u fikr ü ẕihn ü ṭabʿuñ cümlesi cānānede

163

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Var mıdur yoḳ mı dehānuñ ḳalmışam endīşede
Hem miyānuñ fikri ile düşmişem teşvīşede

2 Girye-nāk olmaḳtadur her dem ḫayāl-i yār ile
Görmedüm ārām-ı rāḥat çeşm-i ḥasret-pīşede

3 Bezm-i vaṣluñda senüñ cām-ı lebüñ nūş ideli
Tövbe itdüm ʿāḳıbet ben nūşa da hem ʿıyşa da

4 Zülfüñ içre çeşm-i ḫˇāb-ālūdeñi gördüm senüñ
Gūyiyā bir şīr-i nerdür şöyle yatmış bīşede

5 Dil virelden laʿl-i nāba ḫaṭṭ görünmez çeşmüme
Yāverā itdüm ṭabiʿāt nūşa da hem nīşe de

164

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bir nigāhuñ açdı yāre bu dil-i bī-çāreye
Kim ider tīmār yā Rab bu onulmaz yāreye

2 Çeşm-i dille geh ḫayālüñ geh cemālüñ seyr ider
ʿĀşıḳuñ almaḳdadur dīdāruñı neẕẕāreye

3 Serv-i nāzum sāyeveş dil düşdi ḫāk-i pāyüne
Meyl ider ẓann eyleme her gördüği meh-pāreye

4 Kendi müjgānum bile pūşīde-sān çeşmānuma
Öyle mesḫūr olmışam ol gözleri seḫḫāreye

5 Ḳan döker her çeşm-i zaḫmuñ dīde-i giryān gibi
Ne urulduñ Yāverā ol ġamzesi ḫūnḫˇāreye

165

Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lā tün Fāʿ i lün

1 Sürme çekmiş ḳudret-i Ḥaḳ dīde-i bādāmuna
Serviyi ḫayretde ḳoymış ḳāmet ü endāmuna

2 Yoḳ dimez būs-ı dehānuñ itseler daḫi ṭaleb
Hiç ṭayanmaz ʿāşıḳuñ ol nāzenīn ibrāmuna

3 Eyledi te'sīr-i āhum cūş iderken baḫr-i eşk
Keşti-i cismi düşürdük biz daḫi eyyāmuna

4 Şimdilik ḫāli ḫoş ammā ülfet-i dildār ile
Ol raḳīb-i bed-likānuñ baḳ hele encāmuna

5 Her ne rütbe nūş idersem Yāverā ḳanmaz yine
Neşnedür cān u dilüm laʿl-i leb-i gülfāmuna

166

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Gūşın siper eyler ʿuḳalā zaḫm-ı zebāne
Isġāmi ider söylenilen her hezeyāne

2 Üftādeliğüm ḥalḳ-ı cihān ṭuydı bilürsin
Ḥācet mi beğüm ḥālümi ben şerh ü beyāne

42b

3 Bālā ḳaddiñi beñzedirem serv-i sehī̇ye
Reftārıñı teşbī̇h iderem āb-ı revāne

4 Ṣarmış bele ḳafdan kuşaġın püsküli ṣarḳar
Ġayetle yaḳışmış aman ol mūy-ı miyāne

5 Yāver ideyüm dirse daḫi vaʿdine incāz
Eyler yine ʿuşşāḳına biñ dürlü bahāne

167

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Ḥālümi añladamam kimseye ben firḳatde
Vaṣluñı fikr iderem böyle ḳalup ḥasretde

2 Bulamam çāresini ben ġam u endūh-ı dilüñ
Ẕevḳ ider ḫalḳ-ı cihān ben elem-i miḫnetde

3 Yanayum yaḳılayum derd-i firāḳuñla senüñ
Ḥasretüñ ben çekeyüm ḫalḳile sen ülfetde

4 Gice olınca daḫi uyḳu baña düşmen olur
Çeşm-i ḥasret göremez bizleri hiç rāḥatda

5 Sī̇ne-i ṣāfunı gördük de o ṣūḫuñ Yāver
Dilüm āyī̇ne gibi ḳıldı beni ḥayretde

168

Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün

1 Meded luṭf it dil-i bī̇-çārenüñ ḥāli talāh itme
Bilürken ḥāl-i zār-ı ʿāşıḳānı iştibāh itme

2 Hemīşe girye eyler rāz-ı pinhān-ı dili iṣbāt
Dü çeşm-i giryenākuñ daʿvi-i ʿaşḳa güvāh itme

3 Reh-i ʿaşḳa eğer sālik iseñ pādāş-ı ʿaḳl olma
Refīḳ-i nā-muvāfıḳla ṣaḳın sen ʿazm-rāh itme

43a

4 Bilürsin derd-i hicrānı pezīrā-yı devā olmaz
Çeküp bu derd-i hicrānı hemān bīhūde āh itme

5 Ümīd ü melce-i me'vāñı rāh-ı Ḥaḳ bil ey Yāver
Ḫudānuñ dergehinden ġayrı dergāh penāh itme

169

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Baḳma o mehüñ çeşmine āfet var içinde
Baḳdıḳça seni almaġa ḥālet var içinde

2 Şehr-i āhda ol şāhı görüp pāyine düşdüm
Ẕül olsa da bilmem yine ʿizzet var içinde

3 Düşdi yine mir'at-ı dile ʿaks-i cemālüñ
Kim safvet-i rūyuñ ile ḥayret var içinde

4 Mecrūḥ olalı ġamzeñ ile bu dil-i zārum
Dermān bulamaz derdine ʿillet var içinde

5 Dil-ḫaste olup Yāver-i zāruñ gibi cānā
Maḥmūm olalı ḫayli ḥarāret var içinde

170

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Dimez miydüm göñül düş olma gel bu ʿaşḳ u sevdāya
Bulur elbet belāsıñ dil viren ol ḳaddi bālāya

2 Ne rütbe ser-keş olmışsın aman ey serv-i āzādum
Ḫırām-ı dil-keşüñ nāz eyler oldı naḫl-i Ṭūbāya

3 Cevāba ḳādir olmaz belki eyler derdini iẓhār
Muḥabbetden su'al eylersem ol Mecnūn-ı şeydāya

4 Cihāna biñde bir gelmez benüm gibi saña ʿāşıḳ
Gidersem derd-i ʿaşḳuñla eğer ben dār-ı ʿuḳbāya

43b

5 Seni Yāver gibi ol ḥasret-i dīdāra vaḳf eyler
Göñül meyl eylemez her gördüğin maḥbūb-ı zībāya

171

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bir feraḥ gelmez mi yā Rab bu dil-i nā-şāduma
İtdiği cevr ü eziyetdür gelen hep yāduma

2 Söylesem derd-i derūñum ḥālüme raḥm eylemez
Āh kim ol ḳāmet-i serv-i sehī āzāduma

3 Rūzgār-ı ḥasretün esdi dilüm itdi ḫarāb
ʿĀḳıbet olduñ sebeb bu rütbede berbāduma

4 Gül ruḫıñ yād eyleyüp āh u fiġān itdikçe ben
ʿAndelībān-ı çemen ḥayrān olur feryāduma

5 Gerçi şiʿrüm sāde ammā maʿnisi bī-gānedür
Hiç söz olmaz Yāverā mażmūn-ı nev-īcāduma

172

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Serve baḳdum ḳāmet-i cānān geldi ḫāṭıra
Nehre baḳdum dīde-i giryān geldi ḫāṭıra

2 Bāġa vardum nergisüñ gördüm bugün maḫmūrlıġın
El-aman ol dīde-i fettān geldi ḫāṭıra

3 Ebrūvānun seyr idüp itdüm kemān-ı saḫtı yād
Nevk-i müjgānuñ görüp peykān geldi ḫāṭıra

4 Şuʿle-i ḥüsnüñle tende yanmaduḳ yer ḳalmadı
Andum ʿaşḳıñ āteş-i sūzān geldi ḫāṭıra

5 Yāverā ya ben niçün āh itmeyüm her ṣubḥ u şām
44a Nāzlı nāzlı söyleyen cānān geldi ḫāṭıra

173

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ḥālümi bildür göñül ol yāre Allāh ʿaşḳına
Ḫayli demdür teşneyüm dīdāre Allāh ʿaşḳına

2 Neşter-i ġamzeñle gelsün bir ḳan alsun ey ṭabīb
ʿAşḳile dil-ḫūn olan bīmāre Allāh ʿaşḳına

3 Ḫāṭır-ı maḥzūnumı ḳıldıñ ġamuñla pek ḫarāb
Ḫaste-i hicrānuña bir çāre Allāh ʿaşḳına

4 Şemʿ-i ḥüsnüñ pertev-i envārına her ṣubḥ u şām
Yanmasun pervāneveş dil nāre Allāh ʿaşḳına

5 Merḥamet eyler bulunmaz mı ʿaceb kim Yāverā
Ben ġarīb-i bī-kes ü nā-çāre Allāh ʿaşḳına

174

Fe i lātün Fe i lātün Fe i lātün Fe i lün
(Fā i lātün) *(Fāʿlün)*

1 Çāresāz olmayıcaḳ ʿāşıḳ-ı bī-çāresine
Ṣad Felāṭun ola mı çāreger-i çāresine

2 Leẕẕet-i ʿaşḳı daḫi añlar idüñ ey zāhid
Bir naẓar ḳılsañ eğer sen daḫi ruḫsāresine

3 Zaḫm-ı dil-teşne olur gelse deyü peykānuñ
Cānı amaç ideli ġamze-i ḫūn-ḫᵛāresine

4 Ṣarsalar üstüne sīmīn-beri kāfūruñ
Merhem olmaz mı ʿaceb tīr-i müjeñ yāresine

5 İltifāt itmedi geçdi o ḫırāmende-i nāz
Reh-güzārunda ṭuran Yāver-i āvāresine

44b

175

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Bir kerre o gül-ruḫlarıñ öpsem ḳızarınca
Surḫi-i ruḫı gitmeye tā ḥaşre varınca

2 Ejder gibi dem çekmededür ʿāşıḳ-ı zāre
Ol zülf-i siyehtārını başdan çıḳarınca

3 Ḳadd çekmededür serv-i sehī bāġ-ı dilümde
Çeşmümden aḳan yaşile dā'im su varınca

4 Farż eyle ki bir kāfir imiş kākül-i cānān
Raḥm itmeye mi ʿāşıḳa ḳalbi ḳararınca

5 Yāver viremez bir daḫi ol meyve-i vaṣluñ
Ol naḫl-i ḫırāmānı yerinden ḳoparınca

176

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Ne āteşdür derūnumda yanar āheste āheste
ʿAceb dinmez mi eşkümde aḳar āheste āheste

2 Muʿaṭṭardur dimāġum būy-ı zülfüñle senüñ cānā
O būlarla ṣabā her dem eser āheste āheste

3 O şūḫuñ cilve-i nāzı o güftār-ı füsūn-sāzı
Nice dānā dil-i şeydā ider āheste āheste

4 Hezārān nāz ile ol ḳāmet-i serv-i sehī nāzum
Çemenzāra çıḳup gāhī gezer āheste āheste

5 Saña ʿıyş u ṭarab ẕevḳ u ṣafālar itdirür ammā
Felek cām-ı ġamı Yāver ṣunar āheste āheste

177

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Gördüñüz mi o güzel gözleri sāḥir nerede
Gideli ḫayli zamān gelmedi vāfir nerede

45a

2 Nūr-ı mihr-i ruḫuñı perde-i zülfüñ örter
Ehl-i İslām nerede kāfir-i fācir nerede

3 Perçemin itdi nihān keç-küleki zīrinde
Ṭurre-i zülf-i siyeh sünbül-i kāfir nerede

4 Bī-ġınā māl-ı Firāvān bulan kimse ile
Künc-i ʿuzletde olan ḫāline şākir nerede

5 Bī-tekellüf dinilen Yāver-i ẓārun ġazelin
Gele tanẓīr ide bir şāʿir-i māhir nerede

178

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Mā'il olduḳ o gülüñ serv-i sehī ḳāmetüne
Hiç taḥammül idemez cān u dilüm ḥasretüne

2 Āteşüm çoḳ benüm ammā ki hevālar da ṣouḳ
N'ola varsam o mehüñ meclis-i germiyyetüne

3 Saña itsün mi fedā cānunı bu ʿāşıḳ-ı zār
Ḳan bahāsı mı ʿaceb laʿl-i lebüñ ḳıymetüne

4 Sīm-i eşk eyledüm īṣār-ı metāʿ-ı ḥüsne
Naḳd-i dil geçdi o tācir peççenüñ ẕilletüne

5 Gerçi düşvār itdi taḥṣil seni ammā kim
Virmedi Yāver-i bī-çāre ḫalel himmetüne[192]

179

Mef ū lü Fā i lā tü Me fā ī lü Fā i lün

1 Üftāde oldı dil yine bir serv-i ḳāmete
Düşdi zemīne sāye gibi vardı rāḥata

2 ʿİlm-i cemāli ṣūfi-i ḫar añlamaḳ muḥāl
Maʿlūmdur ḥaḳīḳati ehl-i ḥaḳīḳate

3 Seyr it tesettürini o muġbeççenüñ hele
Pūşīde oldı perçemi ṣarduḳ da ṣervete

4 Ol şeh raḳībe itse daḫi ḥüsn-i iʿtibār
İḳbāl yine gelmez o edbār u nükhete

[192] Bu gazel hâşiyededir.

5 Yāver gibi göñül daḫi āzāde-ser iken
Sevdā-yı ʿaşḳa dūş olalı düşdi miḫnete

ĠAZELİYYĀT-I ḤARFÜ'L-YĀ

180

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Gelüp meclisde cānān ḥāżır oldı
Sürūrumdan cünūnum ẓāhir oldı

45b

2 Beni sen eylediñ āşüfte ḫātır
Bu dil dīvānelikde māhir oldı

3 Raḳīb-i bed-meniş kāfirdi evvel
Görüp ḥüsniñ daḫi pek kāfir oldı

4 Ne cānlar eyledi şeydā nigāhı
Füsūnger ġamzesi pek sāhir oldı

5 İderdüñ bir nevāzişle riʿāyet
Bu luṭfuñ Yāvere pek nādir oldı

181

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Yine mekkāre felek ḥālümi taġyīr itdi
Devr-i maʿkūs ile idbāruma tedbīr itdi

2 Göricek vechini biñ cānla oldum meftūn
Çünki Behzād-ı ḳażā ḳalbüme taşvīr itdi

3 Sözüme gel çeşm-i siyāhuñ meded ey mest nigāh
Ġamzeler ḳalbe değül cānuma te'ṣīr itdi

4 Dili çāh-ı ẕeḳana ḥabs idicek ol ẓālim
Zülfi bir pīç ü ḫamun boynına zencīr itdi

5 Bilmedi ḥālüni hiç Yāver-i bī-çāre senüñ
Ġaẓab-ālūde nigāh eyledi tekdīr itdi

182

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Cünūn ehline manṣıb yoḳ mı şeydā olmadan ġayrı
Nigāh-ı ehl-i dünyāya temāşā olmadan ġayrı

2 Raḳīb ile keş-ā-keşden murādum olmadan ḥāṣıl
Ne ḳaldı ʿāzim-i semt-i müdārā olmadan ġayrı

46a

3 Ḥuṣūl-ı maṣlub-ı nīl-i merāma çāremiz yoḳdur
Hemān cūyende-i elṭāf-ı Mevlā olmadan ġayrı

4 Sirişküm çaġlayup aḳmaḳda ammā sūdmend olmam
Ki bād-ı ṣubḥile cūşende deryā olmadan ġayrı

5 O mir'atü'ṣ-ṣafānuñ Yāverā bir luṭfını görmem
Ser-ā-ser cismine maḥv-ı ser-ā-pā olmadan ġayrı

183

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Beğüm bu āteş-i ʿaşḳuñla sūzān oldıġum ḳaldı
Giceler ṣubḥa dek derdüñle nālān oldıġum ḳaldı

2 Görüp ḥāl-i diğergūnum baña raḥm itmedüñ cāna
Nice demdür ġamuñla zār u giryān oldıġum ḳaldı

3 Bütün yaġmaya virdüm ḫānümān-ı ṣabr u tedbīri
Taḥammül itmeyüp bī-ṣabr u sāmān oldıġum ḳaldı

4 Ne ḥālüm ʿarż idebildüm ne nuṭḳa ḳudretüm oldı
Hemān gördük de ol meh-rūyı ḥayrān oldıġum ḳaldı

5 Dem-ā-dem ġayrılarla ülfet ider ol perī̇ şimdi
Benüm Yāver gibi mehcūr-ı cānān oldıġum ḳaldı

184

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Ḳadd-i mevzūnuñ görenler didiler serv-i sehī̇
Nāzenī̇nüm ehl-i ʿaşḳuñ sözlerin şanma tehī̇

2 El-aman ey çeşm-i ḥasret bir gice olsun n'olur
Ḫ̆ābe varsuñ belki rü'yāda görsün ol mehi

3 ʿAzm-i aġyār eylemiş reftār ider gördüm yine
Bir levendāne edālı ḳānlı ẓālim işbahı

46b

4 Görmezem ḫayli zamāndur ḥasretin çekmekdeyem
Tūtiyādur gözlerümde ḫāk-i rāh-ı dergehi

5 Ġam yemezdüm ben de bu rütbe ferāmuş itmeseñ
Ġayrıya luṭfuñ Firāvān Yāvere olsa gehi

185

Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün Fe ūlün

1 Derūnumda muḥabbet nār bitürdi
Dilümde āh-ı āteş zār bitürdi

2 Baña ṭatdırmadı ṣahbā-yı laʿlüñ
O bezmüñ ʿişretin aġyār bitürdi

3 Gül-i ruḫsārunı ümmī̇d iderken
Gülistān-ı ruḫunda ḫār bitürdi

4 Felek Mecnūn serin itdiyse ḫaspūş
Benüm başumda da mantār bitürdi

5 Firāḳ-ı laʿl-i mey-gūnuñla Yāver
Nice peymāne-i ser-şār bitürdi

186

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 ʿAceb bu ḳāmet-i zībā-nihāl bāġ-ı cennet mi
Ḫırām-ı nāzile reftār iden ol serv-i ḳāmet mi

2 Görünmezsin aman ey nāzenīnüm ḫayli demlerdür
Beni bu derd-i miḫnetle helāk itmeñ mürüvvet mi

3 Güzergāhuñda beklerdüm seni görmek içün cānā
Yoluñda ḫāk-sār olmaḳ o da bir resm-i ʿādet mi

4 Olur ḫūn-āb eşkümle elümde sāġarum pür-ḫūn
Dü çeşmümden aḳan ḳanum serāb-ı eşk-i ḥasret mi

47a

5 Nedür bu āh-ı vāh nāle vü feryād-ı bīcālar
Yine derd-i derūndan Yāver aḫlāḳa şikāyet mi

187

Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün

1 Lebüñ gül-ġonce-i ḫandān bitürdi
Ḫaṭṭ-ı rūyuñ gelüp reyḥān bitürdi

2 Seni eşküm ḫaṭṭ-āver eylemez mi
Çemende sebzeyi yārān bitürdi

3 Gülistānı ṭutup gül-bāng-ı nālem
Fiġānı murġ-ı ḫoş-elḥān bitürdi

4 Gözümden ḳan gelince girye itdüm
Sirişküm pençe-i mercān bitürdi

5 Daḫi mezyādı kesmez Yāver ammā
Fiġānı bülbül-i nālān bitürdi

188

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 ʿAşḳuñ aldı ʿaḳlumı göñlümde rāḥat ḳalmadı
Ḥālümi taḥrīre vü taḳrīre ḥācet ḳalmadı

2 Çille-i cevrüñ çeker mi Rüstem-i zāl olsa da
Bir kemān-ı saḫt imiş bāzūda ḳuvvet ḳalmadı

3 Öyle dil-teng eyledüñ kim ʿāşıḳ-ı maḥzūnuñı
Ṭāliʿ-i ber-keşteden dilde şikāyet ḳalmadı

4 ʿAşḳuñ istilāsı vardur ḫāne-i mülk-i dile
Ey ʿaḳıl şimdengerü sende ḥükūmet ḳalmadı

5 Bizlere dā'im sitiġnā ġayrıya her dem vefā
47b Bu cefāyı çekmeğe Yāverde ṭāḳat ḳalmadı

189

Me fā īlün Me fā īlün Fe ūlün

1 O āhū gözlerüñ sāhir değil mi
Füsūn u fitnede māhir değil mi

2 Şuʿā-ı şuʿle-i mihr-i cemālüñ
Cihānda gün gibi ẓāhir değil mi

3 Naʿīm-i rü'yet-i dīdārı münker
Raḳīb-i bed-meniş kāfir değil mi

4 Çeker cevrüñ göñül feryād ḳılmaz
Sen insāf it beğüm ṣābir değil mi

5 Niçün eşʿārını tezyīf idersin
Senüñ Yāver ḳuluñ şāʿir değil mi

190

Mef ūlü Fā i lātü Me fā īlü Fe i lün
(Faʿlün)

1 Ser-ʿasker itdi ġamze-i cenk-āveri ʿAlī
Ḳırdı geçürdi ḫışmile ʿālemleri ʿAlī

2 Ḳıldı sarāy-ı ḳalbümi nūrile pür-şuʿāʿ
Tāb-āverī-i mihr-i ruḫ-ı enveri ʿAlī

3 Maḥmūm-ı ʿaşḳ-ı tābiş-i ruḫsāruñı senüñ
Ṣun teşnegāna laʿl-i leb-i kevseri ʿAlī

4 Ger ḥākim olsa mesned-i ʿizz ü ġurūrda
Bir ḥükm iderse fāriġ ider dāveri ʿAlī

5 İtdi ḳarīn-i merḥamet ü luṭf u iltifāt
Gördük de ḥāl-i zār-ı dil-i Yāveri ʿAlī

48a

191

Müf te i lün Müf te i lün Fā i lün

1 Ḳāmet-i ey serv-i irem Muṣṭafa
Ruḫları gül-ġonce-i fem Muṣṭafa

2 Ḫayli zamān ḥasret-i rūyuñ ile
Çekmedeyem miḫnet ü ġam Muṣṭafa

3 ʿĀşıḳ olaldan beri dīdāruña
Ağlamadan ben gülemem Muṣṭafa

4 Ġayrı yeter raḥme gel inṣāfa gel
Luṭfuñ ile eyle kerem Muṣṭafa

5 Niceye dek ġayra nevāziş idüp
Yāverüñe cevr ü sitem Muṣṭafa

192

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Siḥr ile mesḥūr iden bir çeşm-i fettāndur beni
Ḳayddan āzād iden bir serv-i ḳāmetdür beni

2 Ḥasretüñle cān u dil pür-dāniş-i sūzān olur
Her zamān her an yaḳan ol āh-ı ḥasretdür beni

3 Sīne-i billūrı kim dūş oldı çeşm-i cānuma
Eyleyen āyīneveş ṣāfī bu ḥayretdür beni

4 Ṭatlı bir būs-ı lebüñ rü'yāda almışdum bu şeb
Pür-ḥarāret eyleyen ḥālā o leẕẕetdür beni

5 Ḳande varsam Yāverā cüyende-i ḥaḳḳum hele
Eyleyen dervīşveş kesretde vaḥdetdür beni

193

Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün Me fā īlün

1 Senüñ āhū nigāhuñ mest ḫarāb olsun da ḳalsun mı
Göñül zaḫm-ı müjeñle pür-ʿazāb olsun da ḳalsun mı
48b

2 Müzeyyen ḫāne-i dil-dest-i luṭfuñla yapulmışken
Yine bu seng-i cevrüñle ḫarāb olsun da ḳalsun mı

3 Bizi bezmüñde iştiḳāl-güne ṭarīḥ idüp cānā
Raḳībān vaṣluñile kām-yāb olsun da ḳalsun mı

4 Kemāl-i ī̇zzet ü ikrāmuñı gördük de māhum dil
Mülāḳatuñ deminde pür-ḥicāb olsun da ḳalsun mı

5 Olurken Yāverüñ eşʿārı bir bir cümle manẓūruñ
Benüm bu sergüzeştüm bir kitāb olsun da ḳalsun mı

194

Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün Me fā ī̇lün

1 Ḫaberdārum gel inkār itme göñlüm sendedür şimdi
ʿAceb sen ḳandesin bilmem ḫayālüñ bendedür şimdi

2 Bu rütbe olmamışdum derd-i ʿaşḳuñla senüñ böyle
Bu cān-ı nā-tüvān pek ḫaste vü nālendedür şimdi

3 O ḫūnī̇ ġamzelerle var idi ünsiyyetüm evvel
Görünmez ḫayli demlerdür ʿaceb ol ḳandedür şimdi

4 Beni bir ḥāle ḳoyduñ kim ecelden ġayrı yoḳ çāre
N'olur bir kerre gülseydüñ ki cānum tendedür şimdi

5 Olaldan bir cefācu dil-berüñ āvāresi Yāver
Ġarī̇b ü pāy-māl üftāde vü nālendedür şimdi

195

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Kim baḳar ḥālüme cānā nigehümden ġayrı
Hem-dem olmaz baña baḫt-ı siyehümden ġayrı

2 Şöyle vālih gezerem kendümi aṣlā bilmem
Daḫi bir yer göremem pī̇şgehümden ġayrı

49a

3 Kime şekvā ideyüm derd-i dil-i zārumdan
Baña ẓulmi kim ider pādişehümden ġayrı

4 Var mıdur ḥüsnile mümtāz-ı cihān ʿālemde
Şeh-levendāne edā keç külehümden ġayrı

5 Vādi-i ʿaşḳa düşüp böylece ḳaldum Yāver
Bir ṭarīḳa giremem kendi rehümden ġayrı

196

Mef ūlü Me fāi lün Fe ūlün

1 Cānā yeter itme cevr ü nāzı
ʿUşşāḳuñ ider saña niyāzı

2 Dāġ-ı dil-i zārum itdi ifşā
Bu gizlice dilde sūz u sāzı

3 Üftāde-i kūy-ı ʿaşḳ-ı cānān
Her ḫatvede ḳılmada namāzı

4 Nāmem yazılup giderken ey şūḫ
Verḳā gibi itdi taḳla-bāzī

5 Yāver yine oldı dūş ʿaşḳa
Sevdi yine bir meh-i Ḥicāzı

197

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bir maḥalde ey gül-i ter nāgihān gördüm seni
Ḫavf-ı aġyārile ammā kim niḥān gördüm seni

2 Ḫārveş eṭrāfuñ almışdı raḳībān gerçi kim
Nev-şükufte gül gibi ḫande-künān gördüm seni

3 Dünki gün bir reh-güzerde ḫançer elde nīm-mest
Kec-küleh bāzū açıḳ pek bī-aman gördüm seni

49b

4 Ebr-i kākül açılur geh gāhice pū-pūş olur
Māh-tābum geh ʿayān u geh nihān gördüm seni

5 Baḥr-ı eşküñ cūş ḳılmış başdan açmış ġavṭāsı
Yāverā n'oldı saña ġāyet yaman gördüm seni

198

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Cān oyuna geldi müjeñ yāresi
Bildüm anı yoḳdur anuñ çāresi

2 Cān u dili siḥrile eyler helāk
Ol güzelüñ ġamze-i ḫūn-ḫᵛāresi

3 Murġ-ı dile virmededür piç ü tāb
Bir çemenüñ ṭurre-i ṭarrāresi

4 Mest ideyor tābe-ḳıyāmet beni
Laʿl-i lebüñ bāde-i ser-şāresi

5 Ol şeh-i ḥüsne göñül üftādedür
Yāver ise ʿāşıḳ-ı ġam-ḫᵛāresi

199

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Ḥayfā ki dilā derd-i muḥabbet saña ḳaldı
Bu vādi-i ʿaşḳ içre meşaḳḳat saña ḳaldı

2 ʿAfv eyle dilerseñ de dilerseñ de helāk it
Ey ġamzesi cellād meşiyyet saña ḳaldı

3 Gel itme ḥaḳāretle naẓar fāḳa-keşāne
Ẓann itme ki dünyāda bu ʿizzet saña ḳaldı

4 Bildüm ki benüm ḥālüme bir raḥm idenüm yoḳ
Ey kān-ı kerem luṭf u ināyet saña ḳaldı

50a

5 Geldünse eğer görmek içün yārüni Yāver
Gitdi o güzel āteş-i ḥasret saña ḳaldı

200

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Bezmüme rindānı maḥrem itmeyince olmadı
Kendümi rüsvā-yı ʿālem itmeyince olmadı

2 Ol ġazāl-i vaḥşi vü ol gül-nihālüm baña rām
Nāle vü feryādı her dem itmeyince olmadı

3 İttiṣāl ol mihr-i ruḫsār-ı semā-yı ʿişveye
Çeşmümi mānend-i şebnem itmeyince olmadı

4 Āh ẓālim baña neyl-i vuṣlatuñ çeşmānumı
Girye-i ḥasretle pür-nem itmeyince olmadı

5 Teşne-yāb būs-ı meygūn lebi ol nāzenīn
Yāver-i nā-çārı pür-ġam itmeyince olmadı

201

Mef ūlü Fā i lātü Me fā īlü Fā i lün

1 Evvel nihālüme ṣaḳıñ itme ḫıyāneti
Ey bāġbān saña bu Allāh emāneti

2 Ḳadd çekdi ṣaḥn-ı bāġ-ı dil-i dāġdāġda
Bir serv-i nāz ḳadlice bostancı āfeti

3 Ḥayrānı olmamaḳ nice mümkin ol āfetüñ
Mir'at-ı sīnesi dilüme virdi ḥayreti

4 Tīġ-i nigāhı itdi beni gerçi zaḫmınuñ
Ḫūnrīzlikde ġamzesinüñ artdı şöhreti

5 Ṭarz-ı ġazelden itmesi āġāz-ı Yāverüñ
Ẕeyl eylemek imiş meğer eklendi niyyeti

50b

6 Bir ẕāt-ı bī-miʿādlı medḥ itmek istemiş
Vaṣf-ı güzīdesiyle bula naẓmı ġāyeti

7 Ol ẕāt-ı ber-güzīn semāhat-ḳarīn kim
Destinde buldı cūd u ʿaṭāya nihāyeti

8 El-ḥaḳ semāhatile şecāʿatle miṣli yoḳ
Vaṣf olma lāyıḳınca ne mümkin mürüvveti

9 Zāl-i zamāne ġālib-i muṭlaḳ-ı vücūhla
Yaʿni cenāb-ı Rüstem Aġānuñ şecāʿati

10 Biñ cānı olsa girmeğe meydān-ı cengine
Behrām-ı gūr olsa da itmez cesāreti

11 Medḥ ü ṣenāsı ile ki ben itdüm iştiġal
Düşdi zebān-ı kilküme daʿvātı ḫıdmeti

12 Allāh ʿömr ü devletin itsün füzūn-ter
Bulsun kemāl-i ʿizzile iḳbāl ü devleti

202

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1 Seḥerī aġlar idüm gözlerümi ḳan bürüdi
Dil-i virānişde mi āteş-i sūzān bürüdi

2 O gülüñ seyrine ben gitmiş idüm gülşende
Aldı eṭrāfumı hep ḫār-ı mugeylān bürüdi

3 Ḳadd-i zībāsı ḫayālümde ḫırām itdikçe
Gülşen-i fikretümi serv-i ḫırāmān bürüdi

4 Dāmenüm farḳ idemem şimdi giribānumdan
Dāmen-i ʿişmetümi çāk-i giribān bürüdi

51a

5 Elem-i ḥasret-i cānānuñı gördükçe göñül
Yāverüñ dīdesini eşk-i Firāvān bürüdi

203

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Ol gül-ruḫumı bülbül-i nālān bilür mi
Nergislerini çeşm-i ġazālān bilür mi

2 Her ḳaṭresi reşk-āver olur baḥr-ı muḥiṭe
Çeşmümden eşkümi ʿummān bilür mi[193]

3 Ben tābe-seḥer faḫteveş-i tārik-i ḫˇābum
Bilmem ʿaceb ol serv-i ḫırāmān bilür mi

4 Her şeb ki geçer fikr ü ḫayāliyle zamānı
Bī-çāre göñül kendini bir ān bilür mi

5 Dīvānuma emrār-ı naẓar itmeden āyā
Yāver bu benüm ḥālümi yārān bilür mi

[193] Vezin bozuk

TERKĪB-İ BEND-İ ʿĀŞIḲĀNE

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) *(Fāʿlün)*

1

1 Bir gül-i gülbün-i nev-reste-i gülzār-ı ṣafā
Bir nihāl-i çemenistān-ı leṭāfet-pīrā

2 Bir lebi ġonce-i zībā ruḫı verd-i ḥamrā
Bir ṣaçı sünbül-i ter ḳaddi bülend ü bālā

3 Bir meh-i mihr ü vefā düşmen ü sīmīn-sīmā
Bir siḥr-perver ü efsūnger-i şūriş-efzā

4 Bir nigāh u müje vü dīdeleri fitne-nümā
Bir baḳış ile iden ʿāşıḳ-ı zāruñ şeydā

51b

5 Aldı ʿaḳlum beni āvāre vü medhūş itdi
Bir naẓarda beni üftād-ı bī-heves itdi

2

1 Söylesem ḥāl-i dil-i zārumı ışġā itmez
Yüreğüm yāresin açsam da temāşā itmez

2 Merḥamet bende-i efgendeye aṣlā itmez
Ḫışmla daḫi nigeh-i ḥālüme ḳaṭʿā itmez

3 Var mı bir gün ki gelüp ṣabrumı yaġmā itmez
Bunu bir ʿāşıḳa bir dil-ber-i raʿnā itmez

4 Vāmıḳ olsam bu cefāyı baña ʿAzrā itmez
Belki Mecnūn daḫi olsam bunı Leylā itmez

5 Ḥālüme āh iderem yoḳ dehenümden ġayrı
Baḳanum yoḳ baña dāġ-ı kühenümden ġayrı

3

1 Beklerem rehgüzerin şimdi güzār ide deyü
Cismümi pāy-ı semendünde ġubār ide deyü

2 Sīnem üstünde gelüp cāy-ı ḳarār ide deyü
ʿĀşıḳāndan beni deʿadd ü şumār ide deyü

3 Gülşen-i ḥüsn-i cemāline hezār ide deyü
Murġ-ı dil murġ-ı gülistān gibi zār ide deyü

4 Gül-i dāġ āb-ı sirişkümle bahār ide deyü
Belki feryād-ı dilüm ḳalbine kār ide deyü

5 Āteşüm eşkle teskīn iderem bir pāre
Ġayrı gūne bulamam derd-i deruña çāre

52a

4

1 Ġamzesi sīne-i mecrūḥa çeker tīġ-i sitem
Nigeh-i luṭfı ḳomaz rīş-i derūna merhem

2 Aġlasam derd-i ġam ile olur ol Ḫurrem
Şād olur her ne ḳadar olsam eğer ben pür-ġam

3 Raḥmi yoḳ ẕerrece Allāhü-teʿālā aʿlem
Böyle bī-dāde nice ṣabr idebilsün ādem

4 Diyemem ḥalümi ḳan aġlayamam ben bir dem
Ḳorḳaram söyleyemem derd-i ġamından ölsem

5 Böyle bir māhveşüñ bendesi oldum şimdi
Şöyle bir serkeşüñ efgendesi oldum şimdi

5

1 Eylemez ʿāşıḳ-ı āvāresine ʿarż-ı cemāl
Cān virürsem daḫi itmez yine kerre su'āl

2 Görmede līk raḳībānumız itmez ihmāl
Virsün insāf hemān aña Ḫudā-yı Müteʿāl

3 Bilirem vaṣluñı ḥaḳḳumda benüm emr-i muḥāl
Ez-ḳażā düşdi ne çāre aña ṭabʿ-ı meyyāl

4 Baḥṣ-ı ʿaşḳında daḫi pek uzadı ḳıl ile ḳāl
Ḳalmadı çekmeğe de firḳatini dilde mecāl

5 Yāverā çāresi aġlayalum ṣabr idelüm
Āh-ı cāngāh idelüm ḥālümize cebr idelüm

52b

TAḪMĪS-İ ĠAZEL-İ MERḤŪM NEDĪM

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Aman ol mest-i nāzum bezme gelse neş'edār olsa
2 Keder gitse derūnumdan biraz ẕevḳe medār olsa
3 N'olur ṭabʿumca bir gün bir müsāʿid rūzgār olsa
4 "Ben olsam bir de muṭrıb bir de ṭarf-ı cūybār olsa
5 Ḫoş imdi bir de farżā bir cüvān-ı şivekār olsa"

6 Geçürdüm seyr-i gülzārı temennālarla evḳātum
7 Çemen-i naḳş-ı mücessemde temāşālarla evḳātum
8 Şitā faṣlı ṣouḳdan geçdi şekvālarla evḳātum
9 "Yeter geçdi bu gūne mālī hülyālarla evḳātum
10 Aman bir gün muḳaddem āh faṣl-ı nev-bahār olsa"

11 Saña meyl eyledi ey mest-i nāzum tabʿ-ı meyyālüm
12 Bisāt-ı ʿıyşı tezyīn eylemekde yoḳdur ihmālüm
13 Hemān teşrīf ḳıl kim reşk ide aḳrān u emṣālüm
14 "Bize geldükde inkār eyleme iḳrāruñı ẓālim
15 Dimişsün yoḳ dimezdüm bāde-i şīrīn-güvār olsa"

16 Senüñle āh bir gün bāġa gitsem de biraz çıḳsam
17 Temāşā-yı gülistān-ı cemāle cū gibi aḳsam
18 Turuncuñ gösterüp nā-renc-i bāġuñ başına ḳaḳsam
19 "'Aceb pistānuña beñzer mi diḳḳat üzre bir baḳsam
20 Sen açsañ sīneñi bāġ içre de birḳaç enār olsa"

53a

21 Mey-i ʿaşḳile revnaḳyāb olup geh gāhīce ṣolduḳ
22 Sebū-yı mey gibi yaʿni boşalduḳ gāh geh ṭolduḳ
23 Olaldan mübtelā bu derd-i ʿaşḳa bilmeyüz n'olduḳ
24 "O şūḫuñ ḥasretinden çār- çeşm-i intiẓār olduḳ
25 Bize nevbet irişse bāri ebrūsı çıhār olsa"

26 Nice ḥüsn eyledüm yārān nice raʿnā güzel gördüm
27 Güzel vaṣfında nice şiʿr-i bī-miṯl ü bedel gördüm
28 Ne didüm Yāverā böyle ne söyler iken el gördüm
29 "Nedīmüñ olmaḳ üzre bir neşāt-āver ġazel gördüm
30 Olursa tāze eşʿār öyle pāk ü abdār olsa"

TAḤMĪS-İ ĠAZEL-İ MĪR NEDĪM EZ-TĀZE-GŪYĀN ENDERŪN-I HÜMĀYUN

Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün
(Fā i lā tün) (Fāʿlün)

1 Ne ḥaḳāret kim ider ol şeh-i mümtāz baña
2 Ben dirüm eyledi luṭf itmeğe āġāz baña
3 Ḫāk-i dergāhı olur mesned-i aġrāz baña
4 "Ol hemān cevr idegörsün bu cefā az baña
5 Ben niyāz eylerem eylerse daḫi nāz baña"

6 ʿAşḳ vā-reste-i ḳayd itdi dili bir demde
7 Aramam neş'e-i bezm-i cemi cām-ı Cemde
8 Telḫkān olalı hicrān ile künc-i ġamda
9 "İstemez ḳand-ı lebüñ ṭūṭī-i dil ʿālemde
10 Rū-nümā olsa da ger āyine-i rāz baña"

53b

11 Diyemem biñde birin derdimüñ eyvāh size
12 Neler itdi neler ol şūḫ-ı cihān bendeñize
13 Geldi biñ güne felāket reh-i ʿaşḳuñda bize
14 "Virmemiş ruḫṣat-ı ḫʿāb dīde-i ġam-dīdemize
15 *Öyle ġamz eyledi ol ġamze-i ġammāz baña*"

16 Yūsufuñ yād iderek derd-i ruḫ-ı ḫandānuñ
17 Gül virir ḫār-ı mūġeylānı reh-i Kenʿānuñ
18 Ḫoş gelür cevri bile ʿāşıḳāna cānānuñ
19 "Rūz u şeb ṭavr u edāsında çekersem anuñ
20 *Gelemez ẕerre ḳadar ḥālet-i iʿcāz baña*"

21 Enderūnī dilümi aña ḥarīm itmeğiçün
22 Ḫāne-i dilde aña nāz u naʿīm itmeğiçün
23 Gülsitān-ı dil-i Yāverde muḳīm itmeğiçün
24 "*O ḳamer-çehreyi hem-bezm-i Nedīm itmeğiçün*
25 *Sīnesin itdi felek ḥāṣılı demsāz baña*"

TAḤMĪS-İ ĠAZEL-İ SEYYĪD PERTEV EFENDİ

Mef ūlü Me fā īlü Me fā īlü Fe ūlün

1 Gülveş açılup gülmekiçün bir çemenüm yoḳ
2 Şemʿ-i ġam olup yanmaġiçün encümenüm yoḳ
3 Ölsem ġamile ḥālüme raḥm eyleyenüm yoḳ
4 "*Yaʿḳūb-ı ġamem Yūsuf-ı gül-pīrehenüm yoḳ*
5 *Hüzn ile fiġān itmeğe beytü'l-ḥazenüm yoḳ*"

54a

6 Hecrinde ben ol gül-bendenüñ vaṣlını andum
7 Nār-ı ġam-ı firḳat ile āteşlere yandum
8 Ol ġonce-lebi bulmaġiçün ḫayli arandum
9 "*Eṭrāfumı ḫār-ı ġam alup kendümi ṣandum*
10 *Bir şāhçeyem tāze açılmuş semenüm yoḳ*"

11 Cūlar gibi eylerse ne var eşküm eğer cūş
12 Gül-ġonce-i giryānlıġum itse n'ola ḫāmūş
13 Bülbülleri nālem n'ola eylerse de bī-ḫūş
14 "*İtdürsem olur faḫteye zār-ı ferāmūş*
15 *Reşk-āver-i serv-i çemen ol nārvenüm yoḳ*"

16 Gelmez ise luṭf itmek eğer yārüñ elinden
17 Şekvā ḳatı bīcā olur aġyāruñ elinden
18 Geçdüm hele ben yār-i dil-ārānuñ elinden
19 "*Bīhūde ne feryād ideyüm ḫāruñ elinden*
20 *Bu bāġda bir ġonce-gül-i nesterenüm yoḳ*"

21 Ger ġamzeleri çekse de her dem saña ḫançer
22 Olsun daḫi ḫışm u ġażab çeşmine maẓhar
23 Ṣabr itmelidür derd-i ġamuñ çekmeli Yāver
24 "*Tā olmayıcaḳ Pertev o nev-reste ḫaṭṭ-āver*
25 *Destümde rehāya çeh-i ġamdan resenüm yoḳ*"

MURABBAʿ

54b

Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lātün Fāʿ i lün

1 Şöyle te'şīr itdi kim ʿaşḳuñ efendim cānuma
La ʿl-i meygūnuñ ġamıyla çıḳmadum mey-ḫāneden
Bir nifāḳ-āmīz söz mi didiler sulṭānuma
Bu teġāfül bu tecāhül bu cefā āyā neden

2 Güş idüp inṣāf iderseñ var ḥużūra bir sözüm
Ḫākipā-yı pākine ferş iderek cānā yüzüm
Ḥasretüñle girye-nāk olmaḳdadur iki gözüm
Farḳ olunmaz eşk-i ḫūn-ālūd ile peymāneden

3 Yoġ imiş hiç raḥm u şefḳat vāh vāh
Merḥametle itmedüñ efgendeñe bir kez nigāh
Derd-i hicrānuñla baḳ işte seçilmez oldum āh
Vādi-i ʿaşḳuñda zencīrüñ sürür dīvāneden

4 Perçemüñ ey ruḫ-ı pervāzī-i ḳalbüñ lānesi
Kendi ḥālüñ şemʿ-i ḥüsnüñ olsa da pervānesi
İʿtimād it ḳavlüme ey Yāverüñ cānānesi
Ḳalmazam nāz-ı ġamuñla yanmada pervāneden

TĀRİḪ BERĀY-I TAʿMĪR-İ ḤAMMĀM U TEVSĪʿ-İ CĀMEKĀN-I ḪĀNE-İ KİLER-İ ḪĀṢṢA

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Şehen-şāh-ı zamān Sulṭān Selīm Ḫān ger kerembaḫşa
Cihānı eyledi iḥyā o kim şāh-ı cihān oldı

2 Kemāliyle ne mümkin vaṣfuñ itmek ol şehen-şāhuñ
Ḫülāṣā luṭf u iḥsānile ʿālem kām-rān oldı

3 Muḳārın itdi Mevlā bir silāḥdārı keremkāra
Ki luṭf u cūd u iskan ile dilde dāsitān oldı

55a

4 Ki yaʿni Seyyīd Abdullah Aġa ol zāt-ı bī-hemtā
Nigāh-ı feyżmendi māye-i baḫş-ı ʿizz ü şān oldı

5 Cenāb-ı şehr-i yār-ı kāmkārı sevḳ idüp ḫayra
ʿİnāyetle mürüvvetle müşārü'n li'l-benān oldı

6 Ḫuṣūṣa Ketḫudā Ḥamdullah Aġanuñ zamānında
Gürūh-ı bendegānı bu keremle şād-mān oldı

7 Ḥamām u cāmekānı ḫāne-i kilar-ı ḫāṣuñ hem
Ḫarāb u ṣınuḳ iken tevsīʿ idüp çün gülistān oldı

8 Der ü dīvār u ṣaḳf-ı pür-nuḳuşuñ yaptırup zībā
Müzeyyen muntaẓam gūyā ki bir ḳaṣr-ı cinān oldı

9 Düşürdüm Yāverā taʿmīrine bir mıṣraʿ-ı tārīḫ
Yapuldı himmet-i şehle ne zībā cāmekān oldı
1210

TĀRİḪ-İ SĀL-İ CEDĪD

Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün Me fā ī lün

1 Cenāb-ı Ḥażret-i Şāh-ı cihān Sulṭān Selīm Ḫāna
Açup bāy u gedā ṣubh u mesā destin duʿā eyler

2 Duʿā-yı devletin yirde beşer cehrile itdükçe
Sürūşān-ı semā āmini gökden nidā eyler

3 Şeref-yāb olalı zātı ile taḫt-ı hümāyūnı
Cihānı kūs-ı ʿadl ü dādı pür-ṣīt ü ṣadā eyler

4 Şecāʿat anda ḥüsn ü ḫulḳ u luṭf u merḥamet anda
Bütün ḫalḳ-ı cihān ol şāh-ı zī-şānı ṣenā eyler

55b

5 Süleymān-ı zamāndur müruñ istifsār ider ḥalin
Reʿāyānuñ refāhıñ güş idüp kesb-i ṣafā eyler

6 Cebīn-i şehr-i yārīsinde raḫşān pertev-i devlet
Nigāh-ı iltifātın mihr-i gerdūn ilticā eyler

7 O bir ẓıll-i ilāhidür ki rūy-ı arż u dünyāda
Ḥużūrında felek devr eyleyüp ḳaddin dü-tā eyler

8 Hümānuñ sāyesi bīhūde dem urmış saʿādetden
Türābı sāye-i elṭāf-ı şāhi kimmiyā eyler

9 Ḳamer her şehrüñ encāmında olduḳça muḥaḳḳ selḫ
Żiyā vü incilā-yı şems luṭfından recā eyler

10 Muḥarremde ḫuṣūṣā kim teceddüd eyleye her sāl
Nigāhile ruḫ-ı bī-nūrını ferāḫ-liḳā eyler

11 Ḫulūṣı üzre füzūn ʿömrinüñ daʿvātı dil-ḫᵛāhum
Duʿā-yı bī-riyāyı müstecāb elbet Ḫudā eyler

12 Düşürdüm Yāverā sāl-i cedīde bir güzel tārīḫ
Hilāl-i sāl-i nev el ḳaldırup şāha duʿā eyler
1212

HAẔĀ- KİTĀB-I FENNİYYE-İ EŞʿĀR-I NĀẒIMA YĀVER-İ ZĀR

59b

Müf te i lün Müf te i lün Fā i lün

(Fāʿlün)

1 Besmele-i ḥamd-i cenāb-ı Ḫudā
Taṣliye-i rūḥ-ı şeh-i enbiyā

2 Tarżiye evlādına aṣḥābına
Medḥ u ṣenā tābiʿ ü aḥbābına

3 Edʿiye-i Ḥażret-i şāh-ı cihān
Yaʿni Selīm Ḫān-ı şeh-i kām-rān

4 Cümleye daʿvātı ehemm belki farż
Çünki odır pādişeh-i rūy-ı arż

5 Ḥāḳ ide taḥtunda anı ber-devām
ʿAdli ile bula cihān intiẓām

DER- ẒİKR-İ NĀM-I MÜ'ELLİF

6 Evvel dībācede baʿd-ı duʿā
Nām-ı mü'ellif añılur ibtidā

60a

7 Yāver-i bī-māye vü bī-çāre dil
Zār-ı ḥazīn ḫāṭır u āvāre dil

8 Yaʿni bu āvāre-i vādi-i ʿaşḳ
Rükbe-zen-i meclis ü nādī-i ʿaşḳ

9 Eyledi taḥṣīline şiʿrüñ heves
Ḥāṣıl olup eyledi ki mültemes

10 İtdi bir üstāda muvaffaḳ beni
Ḥażret-i Feyyāż-ı Kerīm ü Ġanī

11 Müddet-i endekde ser-efrāz olup
Kesb-i maʿārif ile mümtāz olup

12 Ḳāʿide-i şiʿri taʿallüm idüp
Vezn ile eşʿārı tekellüm idüp

13 Ḳāʿide-i şiʿri ki ḥāl eyledüm
Şāʿir olup kesb-i kemāl eyledüm

SEBEB-İ TE'LĪF

14 Var idi bir gülbin-i bāġ-ı hüner
Fenn-i naẓm idi aña muʿteber

15 ʿİllet-i ġāiyye-i taḥṣīl idi
Nüsḫa-yı ʿaşḳum aña tekmīl idi

16 Ġonçe-i gülzār-ı leṭāfetdür ol
Sünbül-i būyā-yı ẓerāfetdür ol

17 Dilde idi ġamzesinüñ yāresi
Yoġ idi hiç yāresinüñ çāresi

60b

18 Serv-i serefrāz-ı çemenzār-ı ʿaşḳ
Gülbin-i nā-reste-i gülzār-ı ʿaşḳ

19 Baġ-ı hünerde yetişen nev-nihāl
Serv-i çemen ṣuffe-i ġunc ü delāl

20 Ṭabʿı selīs idi çü dürr-i naẓīm
ʿAşḳı derūnumda ʿazāb-ı elīm

21 Şiʿre heveskār idi çün ol perī
Eyledü cān u dilümi serserī

22 Ṭālib idi kesb-i kemāl itmeğe
Sözlerini siḥr-i ḥelāl itmeğe

23 Didi baña bir gün o nev-res cevān
Ṣanʿat-ı şiʿriyyeyi ḳılsan beyān

24 Çün dürr-i manẓūm ola o naẓm ile
Neşr ola ʿālemlere dilden dile

DER- BEYĀN-I İʿTİZĀR-I TE'LĪF-İ MANẒŪM

25 Didim o dem ol gül-i zī- bendeye
Her ne kim emr eyler iseñ bendeye

26 Ez-dil ü cān ben iderem imtiṣāl
Emre muṭīʿ olmamaġa yoḳ mecāl

27 Naẓm ile olmaz ṣanuram dil-nişīn
Naẓm olur gerçi ki dürr-i ṣemīn

28 Şerhe yine ḳāʿide muḥtāc olur
Gerçi meʿānīsini ehli bilür

29 Her ne ḳadar itdüm ise iʿtizār
Diñlemedi ol şeh-i ʿāli-tebār

61a

30 Rāġıb idi naẓma o dürr-i yetīm
Şāʿir idi hem-çü nedīm u naẓīm

31 Emrine rām olmamaḳ emr-i muḥāl
Eylemedüm terki içün ḳıl ü ḳāl

32 Aldum ele ḫāmeyi yazdum hemān
Eyledi elṭāfın ʿayān müsteʿān

33 Ḳāʿide-i naẓm çün işʿārdur
İsmi de fenniyye-i eşʿārdur

DER-BEYĀN-I İḪTİRĀʿ–I ŞİʿR

34 Diñle beğüm Yāver-i dildādeyi
Gösterür eşʿāra reh-i cāddeyi

35 Şiʿri güzel söylemenüñ ṭarzı var
Ṣanʿat-ı eşʿār ile ey gül-ʿizār

36 Şiʿre heveskār olan ehl-i ẕekā
Bilmelidür ḫayli lüġat ibtidā

37 Ezberine almalıdur eñ aḳall
Ḥāṣılı biñden mütecāviz ġazel

38 Her biri memdūḥ-ı ekābir ola
Müntaḫab-ı şāʿir-i māhir ola

39 Hem oḳu eşʿārı revān u selīs
Güş iden aḥbāba gele tā nefīs

40 Öğrenegör şāʿirüñ eṭvārını
Ṭarzını taʿbīrini reftarını

61b

41 Söylemeğe şiʿri heveskār iseñ
Ḥıfẓuña al bir nice eşʿārı señ

42 Baḳ nice ṭayy eylemiş eşʿārını
Gör ḳudemānuñ daḫi eṭvārını

43 Tāze maʿānīler idüp iḫtirāʿ
Şiʿri olur şāʿire tāze metāʿ

44 Söylemeğe şiʿri selāset gelür
Ḥıfẓ iderek ṭabʿa leṭāfet gelür

45 Kāmil olup tāze meżāmin bulur
Maʿrifeti gün gibi efzūn olur

46 Ṣanʿat-ı eşʿārı güzel bilmeli
Söylemenüñ ṭarzını öğrenmeli

DER-TENBĪH-İ REFTĀR-I EŞʿĀR

47 Medḥi medḥ hezli hezil zemmi zemm
Her birinüñ ṭarzını bilmek ehemm

48 Her birinüñ ṭarzı var eṭvārı var
Şānına lāyıḳ dürr-i güftārı var

49 Vaṣf-ı ulūhiyet ü naʿt-ı resūl
Midḥat-ı aṣḥāb-ı güzīn ü betül

50 Medḥ-i şahān u vüzerā vü kibār
Midḥat-ı şucʿān-ı şecāʿat-şiʿār

51 Her birinüñ ṭarzı var adābı var
Her birinüñ cāme vü esvābı var

62a

52 Her birisi başḳaca medḥ olunur
Her birine dürlü senā bulunur

53 Başḳaca medḥiyyeye üslūb var
Medḥ olunur gerçi ki maḥbūb var

54 Ṭarz-ı ġazel medḥdür ammā diğer
Olsa da medḥiyye-i mālī eğer

55 Ṭavr-ı medḥ başḳa ḳadḥ başḳadur
Hiç ola mı hicv ile medḥiyye bir

DER-TENBİHĀT-I İḤTİRĀʿ–I ŞİʿR

56 Ey nigehi cān u dilüñ āfeti
Ḥāl olur insāna şiʿr ṣanʿatı

57 Yoḫsa te'emmülle tefekkür ile
Ṣanʿat-ı eşʿārı tezekkür ile

58 Söyleme ḳābil mi bedīhī suḫan
Olsa daḫi her ne ḳadar ehl-i fen

59 Yaʿni düşünmeksizün inşā ider
Şāʿir olan şiʿri ki imlā ider

60 Her şeyüñ aṣḥābı var erbābı var
Her kütübüñ faṣlı var ebvābı var

61 Ṣanʿat-ı eşʿārı gel üstāda ṣor
Kūhları delmeği Ferhāda ṣor

62 ʿĀşıḳa ṣor ḥiss-i dil-ārā nedür
Şāʿire ṣor mışraʿ–ı ġarrā nedür

62b

63 Yek-fenn olan şāʿire şāʿir dinür
Ṣanʿat-ı eşʿārda māhir dinür

64 Kem dise maʿlūm baña her fünūn
Di aña ḫavf eyleme ehl-i cünūn

65 Cümle fünūnı kişi bilmek muḥāl
Her şeyi öğrenmeğe yoḳdur mecāl

66 Bilse de bi'l-cümle bilür her fenni
Bilme kemālile ne mümkin anı

67 Fennini şiʿrüñ hele taḥṣīl ḳıl
Ṭarzını ādābını tekmīl ḳıl

68 Şiʿr ile inşāyı ṭutup yeknesaḳ
Şāʿir olup münşi olup zevḳe baḳ

69 Eyle tetebbuʿ selef eşʿārını
Öğrenesüñ ṭarzını ādābını

70 Her birine eyleme taḳlīd līk
Ġāyet ile olsa da eṭvārı nīk

71 Lafẓı güzel bir niçe eşʿār var
Līk meżāmini değil sāz-kār

72 Lāzım olan şiʿrde mażmūndur
Lafẓ ise maʿnāsına maḳrūndur

73 Şiʿr diyüp cemʿ–i lüġat eyleme
Her geleni ḫāṭıruña söyleme

74 Baʿżısı cemʿ–i lüġat itmiş belī
Ḳāʿide-i şiʿr yiründe velī

75 Baḳ eser-i Nābī'ye ey gül-mizāc
Ḳalmaya hiç bir lüġata iḥtiyāc

63a

76 Ġayri luġat cemʿine itme heves
Nābī-i merḥūmuñ o dīvānı bes

77 Sāde şiʿr söyleme asān değil
Her güzele cāmesi ḥubān değil

78 Cāmesiz olursa ne olur güzel
Lafẓ ile rengīn mi olur ya ġazel

79 Şiʿri ṣaḳıñ söyleme inşā gibi
Münşi-i bī-māye-i ḫodrā gibi

80 Vezni içün elfāẓ mükerrer eyle
Gelmeye elfāẓ-ı ġarībe dile

81 Lafẓ-ı ġarībe hele meş'ūmdur
Ḥarf-i tenāfür ise mezmūmdur

82 Ḥaşv-ı kelāmı çıḳarup atasın
Naẓmuña şāyeste luġat ḳatasın

83 Naẓmuñı ḳıl ḥaşv-ı kelāmdan beri
Çün dürr-i manẓūm idi naẓm-ı teri

84 Fürs ile vir zīneti eşʿāra heb
Lafẓ-ı ʿArab Türkiye virmez ṭarab

85 Şiʿrüñe ġāyet ile diḳḳatler it
Ṣanʿat ile söylemeği ezber it

86 Ṣanʿat ile eyle mü'ellif edā
Şiʿr–i teri söyler iken dā'imā

87 Faṣṣ-ı nigīn gibi otursun sözün
Cevher-i nā-yabveş olsun sözün

88 Baʿżılaruñ şiʿri olur bī-me'al
Muṣṭalaḥ elfāẓ ile sāde maḳall

63b

89 Muṣṭalaḥ eşʿārı idüp iddiḫār
Eyleme sen kendiñe sermāye-vār

90 Ḥaşv-i suḫan şiʿrde pek nā-be-cā
Cāme-i zer-tārda hem-çün yama

91 Ḫāmeyi çün esb-i rehe uydurur
Heğbesine buldıġını ṭoldurur

92 Vezne hele diḳḳat it ey āfitāb
Olmaya şiʿrüñde şaḳıñ irtikāb

93 Şiʿrüñi ḳıl lü'lü-i manẓūm-var
Naẓmuñı ḳıl ġāyet ile āb-dār

94 Mışraʿınuñ ikisi de naġz ola
Fıstıḳ u bādem gibi yek-maġz ola

95 Mıṣraʿ–ı evvel ola ey ḫoş-ḫırām
Mıṣraʿ – ı s̲ānīsine merbūṭ-ı tām

96 Mıṣraʿ–ı evvelleri yap ibtidā
Aldıraraḳ mıṣraʿ–ı s̲ānī aña

97 Her ġazelüñ ey ruḫ-ı gül serv-i ḳadd
Ek̲serinüñ beyti olur beş ʿaded

98 Her suḫanuñ lafzına ḳıl ihtimām
Eyle taʿbīrün teşbīh-i ḫām

99 Olmasa elfāẓı mülāyim eğer
Çirkin olur ḥüsn alamaz şiʿr-i ter

100 Her söze elbette münāsib olur
Şāʿir olan anı arar da bulur

101 Ḫāṭır-ı maẕmūn ki gele nāgihān
Lafẓ-ı mülāyim ile vir ḥüsn ü ān

64a

102 Her ġazelüñ evveli maṭlaʿ olur
Her ġazelüñ āḫiri maḳṭaʿ olur

DER-TENBĪH-İ ELFĀẒ-I MÜNĀSİBE VÜ MÜLĀYİME

103 Lafẓ-ı mülāyim o söze didiler
Birbirine uya çü şīr ü şeker

104 Serv-i sihr ile çü ḳadd-i nigar
Bāzu-yı ʿuşşāḳile ṣāḫ-ı çenār

105 Gonçe ile laʿl-i leb-i nev-resān
Gül ile gülberg-i ruḫ-ı dil-berān

106 Kākül-i ḫaṭṭ sünbül-i şeb-bū ile
Dürr-i dişi cānānuñ incü ile

107 ʿAnber ile müşkile ḫāl-i siyāh
Nergis-i ḫun-ḫᵛār ile çeşm ü nigāh

108 Laʿl-i leb-i dil-beri ṣahbā ile
Gerden-i billūrını mīnā ile

109 Sīneyi āyine-i billūr ile
Levn-i ruḫuñ ṣafvetini nūr ile

110 Her neye teşbīhe münāsibse heb
Şiʿrüñi ol vech ile ḳıl münteḫab

111 Baʿżısı cinsi ile bulur revāc
Baʿżısı żıddıyla ider imtizāc

112 Gerçi ki oḳ ṭoġrı kemān eğridir
Eğri ile ṭoġrı olur bunda bir

64b

113 Ebrū-yı ḫūbān daḫi güçdür belī
Tīr-i müjile yaraşur ḫoş velī

114 Gerçi ḳılıc eğri olur dā'imā
Ḳğriliği oldı münāsib aña

115 Cümlesini yazsañ olur bir kitâb
Birḳaçın itdüm burada intiḫāb

116 Buña ḳıyās eyle ḳuṣūrun sehā
İşte bu beyt ola saña reh-nümā

117 Her sözinüñ lafẓı mülāyim ola
Birbirine her biri lāzım ola

DER- FAŻİLET-İ ŞİʿR Ü MERĠŪB ŞĀʿİR

118 Şiʿre heveskār olan insān olur
Ṭālibi hem ṣāḥib-i ʿirfān olur

119 Haẕret-i Ādem didi şiʿr evvelā
Şāʿire mevrūs̲-ı pederdür bu-hā

120 Ehl-i suḫan ʿāleme merġūb olur
Şāhid-i maẕmūn gibi maḥbūb olur

121 Ehl-i suḫan ādemi herkes sever
Herkesüñ ʿindinde olur muʿteber

122 Şāʿir olan ʿālim-i māʿnā olur
Her sözi zībā vü dil-ārā olur

123 Şāʿirüñ aʿlāları olur hümām
Şāʿir olur maẓhar-ı sırr-ı kelām

65a

124 Her sözi sermāye-i ʿirfān olur
Vefk-i maḥall olmaġa şāyān olur

125 Ehl-i ḫıred ekṣeri şāʿir olur
Ḥikmete her bir sözi dā'ir olur

126 Dehrde bir neşe'-i ʿuẓmā olur
Bunları heb şāʿir-i ġarrā olur

127 Şāʿiri eşʿārı ider terbiyet
Derdine güftārı virür tesliyet

128 Şāʿir olan ḫāzin-i Raḥmān olur
Şiʿri ḥikem-perveri bürhān olur

129 Ḳalbe dinür Kaʿbe-i ehl-i ṣafā
Ḳalbe dinür ḫāṣılı beyt-i Ḫudā

130 Şāʿir olan ḳalbine mālik olur
Vāṣıl-ı ḫaḳ olmaġa sālik olur

131 Şāʿirüñ endīşesi Allāh olur
Vāḳıf-ı ḫāl-i dil-i āgāh olur

132 Ḥażret-i pīr şiʿre kerāmet didi
Ḥāṣıl-ı kimyā-yı saʿādet didi

133 Fikr-i şiʿr ḳalbi kim ider celī
Fikr iderek şiʿri olursun velī

134 Cümle dinüñ güzel eşʿārı var
Her birinüñ bir niçe āsārı var

135 Şāʿir olan ḳurb-ı ilāhī bulur
Vāḳıf-ı esrār-ı ilāhī olur

136 Şāʿir aña dirler o ʿāşıḳ ola
Söylediği ḳavlde ṣādıḳ ola

65b

137 Herze-suḫan şāʿire şāʿir dimem
Kim vire güftārı derūna elem

138 Şiʿr aña dirler dinile ʿaşḳ ile
Gerçi ki taḥṣīl olunur meşḳ ile

139 Ṣanʿatını öğrenüp üstāddan
Maʿni bula ʿālem-i īcāddan

DER- BEYĀN-I ṢANĀYİʿ–İ ŞİʿRİYE

140 Ṣanʿat-ı şiʿrüñ ki nihāyātı yoḳ
Ḳāʿidesinüñ daḫi ġāyātı yoḳ

141 Eyleyeyüm ben saña baʿżın beyān
Ḥıfẓuna almaġa çalış sen hemān

142 Ṣanʿatuñ evvel bilüp esmāsını
Öğrenesün ṣoñra müsemmāsını

DER- TEŞBĪH-İ CİNĀSĀT-I KİNĀYĀT

143 Şiʿrde teşbīh ü kināyāt olur
Şiʿrde envāʿ–ı cināsāt olur

144 Şiʿrde teşbīh aña dir şāʿirān
Yaʿni suḫan-perver ü muʿciz-beyān

145 Beñzedilen nesne münāsib ola
Ḥaṣılı teşbīhine lāyıḳ ola

146 Bāde-i gülgūn ki virür ḥāleti
Rengi ile bezme virür zīneti

66a

147 Sāġar-ı laʿliñ-i leb-i dil-berān
Ancılayın neş'e-resāndur hemān

148 Anuñ içün cümle-i ehl-i hüner
Bādeyi laʿl-i lebe beñzetdiler

149 Gül daḥi rūyuñ gibi ḫandāndur
Revnaḳ-ı bāzār-ı gülistāndur

150 Anuñ içün güllere teşbīh ider
Anı suḫan-dān olan ehl-i hüner

151 Bülbül-i şeydā ise nālendedür
Ḥasret-i gülzār ile giryendedür

152 Mevsim-i feryādda ārāmı yoḳ
Ġonceler aġzında gezer nāmı yoḳ

153 Tābe-seher rāḥatı yoḳ ḫ^{v}ābı yoḳ
Ḫūnı aḳar dīdesinüñ ābı yoḳ

154 Anuñ içün ḫaste vüʿāşıḳlaruñ
Āteş-i ḥasret ile yanuḳlaruñ

155 Murġ-ı dili buña olundı miṣāl
O da bu da derd ile çün bī-mecāl

156 Şemʿa yaḳar cismini pervāneler
Şemʿ ile şeb zeyn olıcaḳ ḫāneler

157 Vuṣlatı yanmaġladur ol bī-kesüñ
Sen daḫi yan çıḳmasun ammā sesün

158 Rāh-ı fenāya giren ʿāşıḳ-miṣāl
Daʿvi-i iḫlāṣda ṣādıḳ-miṣāl

159 Urdı yanar āteşe cān u serün
Nār-ı caḥim eyledi ṣankim yerün

66b

160 Bü'l-hevesüñ gerçi maḳālı budur
ʿĀşıḳ-ı ḫāṣuñ hele ḥāli budur

161 Gerçi ki pervāne yanar maḥv olur
Bāde-i dīdāre ḳanar maḥv olur

162 Ġālib aña yanması ʿāşıḳlaruñ
Āteş-i hicrān ile yanuḳlarun

163 Şuʿle-i ʿaşḳile yaḳar cānını
Yārüñ añup ḥüsnini vü ānını

164 Her dem ü an yanmada dildādeler
Cān virüp almaḳdadur üftādeler

165 Anuñ içün aña olunur miṣāl
ʿĀşıḳ-ı cān-dāde vü ḥubb iştimāl

166 Lafẓ-ı münāsibde şebāhet teşbīh
İstemez ammā anı bil ey vecih

167 Her ne ki elfāẓa mülāyim ise
Anda anı anması lāzım ise

168 Cümlesini zikre ider ihtimām
Naẓmda her şāʿir-i mīr-i kelām

169 Lafẓ-ı mülāyim buña gerçi yaḳın
Başḳa şebāhet yine ey ḥūr-ı ayn

DER-TAʿRİF-İ TECNİSĀT

170 Ḫatda olur lafẓda olur cināس
Anı bilür cümle maʿānī-şināس

171 Gāhice nāḳış vü gehi tām olur
Maʿni-i bīgāne aña rām olur

67a

172 Ḫatda cināsı yazayum ibtidā
Lafẓ u meʿānīdekini s̱āniyā

173 Ḫatda olan hüsn ü ḥasen gibidür
S̱ümn ü s̱emen ʿadn u ʿaden gibidür

174 Lafẓı olur hey'et-i imlāda bir
Līk değil her biri maʿnāda bir

175 Hem de ferāsetde muġāyir olur
Yazılış imlāda velī bir olur

176 Līk beğüm lafẓda olan cināس
Maʿni-i elfāẓda çün iḳtibās

177 Gāhi olur maʿnisi bir lafẓı bir
Gāhicede lafẓı daḫi ġayridür

178 Lafẓı ki maʿni ile olmaya bir
Baḳ meṣelā işte şunuñ gibidir

179 Farḳ idemez ḥüsni ki ṣūfī-i ḫar
Gav gibi yüzüñe bel bel baḳar[194]

180 Tam olıcaḳ maʿni-i lafẓ-ı cināس
Ḫoşlıġını eyle bu sözden ḳıyās

181 Oldı ayuñ ol başı ey rūşen ay
Rūyuñı gösterme misün baña ay

182 Lafẓ ile imlāsı bunuñ gerçi bir
Maʿni-i elfāẓı velī başḳadır

67b

[194] Vezin bozuk

183 Tīr ü teber pīr ü büber gibidür
Şīr ü şütür seyr ü siper gibidür

184 Gerçi kim elfāẕınuñ imlāsı bir
Noḳṭaları līk muġāyircedir

DER-BEYĀN-I ṢANʿAT-I KİNĀYĀT

185 Ṭarz-ı ḳadīm-i şiʿr ey kühen
Cümle kināyāt idi ṭavr-ı suḫan

186 Enverī Ḫāḳāni Senāyi Ḥakīm
Şeyḫ Niẓāmī vü Şifāyī Ḥakīm

187 Niçe esātiẕ-i ḳadīm ü kühen
Nuṭḳ-ı belīġānesi oldı bu fen

188 Ṣoñra gelenler anı terk itdiler
Vādi-i nā-reftelere gitdiler

189 Ṭarz-ı kināyātı beyān idelüm
Pīr ü üstād olalum gidelüm

190 Ṭarz-ı kināyāt aña dir şāʿirān
Māhir-i ḫoş-sehba-i ʿilm-i beyān

191 Her şeyi esmāsı ile söylemez
İsm-i müsemmāsı ile söylemez

192 Bāde dimek istese dir āb-ı ter
Lü'lü-i dendānına yārüñ güher

68a

193 Şīşe dimek istese dir āb-ı ḫuşk
Ḫāl daḫi söylemek isterse müşk

194 Dīdeye nergis ruḥ-ı cānāne gül
Ġonce-i laʿl-i leb-i dalda mül

195 Āyineden sīm-ber eyler murād
Bad-ı ṣabādan ḫaber eyler murād

196 Ḫālini bu ṭarzda ḥikāyet ider
Her sözi bir şeyle kināyet ider

DER-BEYĀN-I ṢANʿAT-I CEMʿ-İ TEŻĀD

197 Revnāḳ-ı eşʿārı ider izdiyād
Naẓmdaki ṣanʿat-ı cemʿ-i teżād

198 Cemʿ-i teżāduñ daḫi envaʿı var
Gāhi olur maḫfī gehi āşikār

199 Maḫfī teżād aña dir ehl-i suḫan
Anı teżād ṣanmaya her bir gören

200 Diḳḳat iden farḳ ide maʿnāsını
Añlamayan bilmeye īmāsını

201 Līk değil öyle teżād-ı celī
Andaki żıddiyyet olur münceli

202 Söyleyeyüm her birisine miṣāl
Fehm idicek itmesün ḳıl ü ḳāl

203 Aña dinür cemʿ-i teżād-ı nihān
Kim diye żıddiyyeti ḳalbe gümān

68b

204 İşte bu beyti aña teşmīl ider
Baḳ ne güzel ḫāme-i muʿciz -eṣer

205 Hecri ile oldı çü ʿaşḳum füzūn
Oldı o mehpāre baña germ-ḫūn

DER-ŞERH-İ BEYT-İ İŞTİHĀD

206 Bārid ü raṭb oldı mehüñ ṭıyneti
Eylemez eşyā ile germ-ülfeti

207 ʿAşḳ ise çün ateş-i sūzāndur
Sīne-i ʿuşşāḳ çü nīrāndur

208 Serd ile germ itmez iken ictimāʿ
İtmez iken birbirine el-vedā

209 Eyledi hecrinde çü ʿaşḳum ġulüvv
Oldum o mehpāre ile rū-be-rū

210 Gelmek ile böyle ḫafī bir yire
Baḳ ne güzel ḳayd olunur deftere

211 Böyle bu mażmūnda bin beyt olur
Diḳḳat idüp kim ki ararsa bulur

DER-TEMṢĪL-İ CEMʿ-İ TEŻĀD-I ĀŞİKĀR

212 Cemʿ-i teżād olsa eğer āşikār
Miṣli anun bī-ʿaded ü bī-şümār

69a

213 Gök ile yir arasına ḳıl nigāh
Baḳ ne ki var cümle beyāż ü siyāh

214 Ẓulmet ü envār ile leyl ü nehār
Rūz u şeb ü ṭatlı acı āb u nār

215 Ḫuşk ile ter ʿulvī ile süflegān
Ṣāġ u ʿalīl pīr ile nevcüvān

216 Żıd olaraḳ her ne ki mevcūddur
Miṣli anuñ būd ile nā-būddur

217 Ḳıṣa uzun birbirinüñ żıddıdur
Kemle füzūn birbirinüñ żıddıdur

218 Cümlesi yazılması mümkin değil
Ḳāʿidesin ẕihnüne al añla bil

219 Bunları bir yirde görürseñ eğer
Cemʿ-i teżād oldıġını vir ḫaber

220 Şāʿir-i ḫoş-gūlara sermāyedür
Cemʿ-i teżād ṣanʿat-ı bī- ġāyedür

221 Sözlerine şāʿir- i muʿciz-beyān
Cemʿ-i teżādile virür ḥüsn- i ān

DER- TAʿRĪF- İ TEŞBĪH- İ BELĪĞ

222 Şāʿir- i dānā-dil ü āzāde-ser
Bir şeyi çün bir şeye teşbīh ider

69b

223 Eylese teşbīhini çesbān-ter
Aña da teşbīh- i belīġ didiler

224 İtmeli teşbīh- i belīġi beyān
Güş idicek ḳālüme ẓan u gümān

225 Aḥsen-i şiʿr ekẕebühü didiler
Añla beğüm hep küberā-yı hüner

226 Şiʿr alur ḥüsnini iġrāḳ ile
Olmasa ger cümlesi gerçek bile

227 Līk yalan olsa da uyġun ola
Serv-ḳaddān gibice mevzūn ola

228 Eyleyelüm biz burada bir miṡāl
Tā ki bu daʿvāmıza ola mecāl

229 Olsa da yārüñ ki uzun ḳāmeti
Şāʿirüñ artırmak olur ʿādeti

230 Artırır ammā bunı teşbīh ile
Artır anuñla yine luṭfı bile

231 ʿArʿar ile serv ile teşbīh ider
Şāḫ- ı gül- i ter ile teşbīh ider

232 Yoḫsa mināre dikili ṭaş dimez
Her bir uzun şeyle başa baş dimez

233 Ḳaşlara dir gerçi hilāl ü kemān
Ḳavs- i ḳuzaḥ dimede eyler gümān

234 Kirpiğe dir nāvek ü tīr- i ḳażā
Nīzesiñi dimeğe görmez revā

235 Beñzese de māh-ı ruḫ-ı mihr- i gün
Ayçiçeği olmaz aña rū-nümūn

70a

236 Boynı vü engüştine yārüñ elif
Ḫaṭ u ruḫa mihr ü meh-i münḫusuf

237 Parmağa bir kimse dimez çün ḫıyār
Olsa da zī-bişde-i bağ u bahār

238 Şāhid-i bāzār-ı oyun olsa ger
Cevr ü cefā olsa da ḳārı eğer

239 Gelse ḫaṭṭı şāʿir olan söylemez
Bu oyunuñ bitdi ṣaḳālı dimez

240 Hezl ü mizāḥ itme murād eylese
Yoḳ żararı böylesine söylese

241 Yoḫsa temeddüḥde bu teşbīhler
Urmağa beñzer ḫare zerrīn eğer

DER- BEYĀN-I ṢANʿAT-I IṢLĀḤ- I ŞİʿR

242 Şiʿrüñ olur ḫurdeleri bī-şümār
Kūşiş idüp kesbine ḳıl iʿtibār

243 Her ne ise lāzıme- i şāʿirān
Ḳesbine ḳıl yaʿni etek der-miyān

244 Fennini taḥṣīl ḳıl üstāddan
Behrever ol mürşid ü irşāddan

245 Söylemeğe eyle heves baʿde-zīn
Tā kim ola şiʿr-i terüñ dil-nişīn

246 Lafẓı zeban-zed ola maʿnāsı ḫūb
Şiʿrüñi evrād ide ehl-i ḳulūb

70b

247 Olmaya bir lafẓı ṣaḳın nā-becā
Ṣanʿat-ı ıṣlāḥı görürler revā

248 Şāʿir-i pür-maʿrifet-i mūşikāf
Āyine-i ṭabʿ u dili kāvle ṣāf

249 Ṣarf- ı nigāh idicek eşʿ āra hep
Diḳḳat ider bī-ġaraż u bī-sebeb

250 Görse ki bir beytini bir şāʿirüñ
Zuʿmı ile bu hünere māhirüñ

251 Ḥüsni güzel cāmesi nā-ḫoş ola
Yaʿni ʿibārātı müşevveş ola

252 Baʿżı maḥallün bozup ıṣlāḥ ider
Maʿrifetüñ gün gibi īżāḥ ider

253 Ḳā'ili görse anı ġayrun ṣanur
Maʿrifetüm var dimeğe utanur

254 Böylece taṣḥīḥ olan ebyāt hep
Olmalı taṣḥīḥ idenüñ bī-taʿab

255 Ṣanʿat- ı tażmīn yaḳındur buña
Ẓam olunur mısraʿ–ı diğer aña

256 Līk o şarṭile żamīme ola
Maʿni-i manẓūme teraḳḳī bula

257 Hem daḫi tebdīl ola maʿnā-yı beyt
Ola füzūn maʿni-i raʿnā-yı beyt

258 Ṣanʿat-ı ıṣlāḥ ile tażmīnler
Böyle olursa olur ey pür-hüner

259 Yoḫsa bozup ġayrınuñ eşʿārını
Añlamayup ṭarzını güftārını

71a

260 Lafẓ-ı becāsın çıḳarup nā-becā
Ṣanʿat-ı ıṣlāḥ ḳoya nām aña

261 Beyt- i müzeyyenleri idüp ḫarāb
Eyleye āḫūr- ı ḫarān u devābb

262 Ṣanaʿt- ı ıṣlāḥ diyemezler aña
Kim ki görür ise ider bir duʿā

263 Ṣanʿat- ı ilmām-ı yaḳīndür buña
Ancaḳ anuñ ṭarzı da ġayrı edā

264 Terceme vādīsi daḫa başḳadır
Her birin öğrenmede var nice sır

265 Ṣanʿat-ı ilmāmı diyem evvelā
Tercemeyi söyleyeyüm s̱āniyā

266 Ṣanʿat-ı ilmām aña dir ehl-i fen
Yaʿni ki danişver-i ehl-i suḫan

267 Ġayrıñ alup maʿni-i beytüñ temām
Ġayrı ʿibāretle virürler niẓām

268 Daḫi leṭāfet bula mażmūn-ı beyt
Daḫi ḥalāvet bula mażmūn-ı beyt

269 Böylece olur ise sirḳat değil
Daḫl olunur ṭarz u ḳabāḥat değil

270 Maʿna vü mażmūna gelürse ḫalel
Olmaz ise hem daḫi lafẓı güzel

271 Beyt-i ḳadīmüñ ḳ'ola mażmūnı ḫūb
Sen o zaman itmiş olursın ʿayūb

71b

272 Nev-hevesüñ kārı değildür bu kār
Seng-i ṭaʿn ile olunur sengsār

273 ʿĀlim aña bir nice ʿillet bulur
Sāriḳ-i mażmūn deyü şöhret bulur

274 Tercemenüñ ṣanʿatı līkin diğer
Ḫoşca ider ise olur ol hüner

275 Farisī vü tāzī vü sa'ir zebān
Ḥer ne lisāndan ise çün tercemān

276 Ḥarf-be-ḥārf lafẓ u ʿibārāt ile
Ḳāfiye vü vezne riʿāyāt ile

277 Ġayrı lisānla anı itmek beyān
Olur o ehl-i dile bir armaġan

278 Eyledi bu himmeti bir pür-hüner
Yaʿni Naḫīfī-i kerāmet-eser

279 Mesnevī-i ḥazret-i pīre tamam
Virdi ne ḫoş terceme ile niẓām

280 Rūḥ-ı revānı ola ābād u şād
Zevḳi cinān içre bula izdiyād

281 Eyledi bir muʿciz-eser kim o zāt
Oldı pür-āsārı ile ḳā'ināt

282 Biri daḫī mihr-i cihān Lāmiʿī
Pīr-i süḫan-dān-ı beyān Lāmiʿī

72a

283 Terceme itdi selef āsārını
Anlara ṣarf eyledi güftārını

284 Müddet-i ʿömrinde otuz cild kitāb
Yapdı ki her birisi faṣl-ül ḫiṭāb

285 Tercemedür cümlesi anuñ velī
Her biri çün mihr-i cihān müncelī

286 Daḫi niçe şāʿir-i sihr-āferīn
Oldı bu ṣanʿat ile hürmet-güzīn

DER- BEYĀN-I ṢANAʿT-I FİKR-İ İDDİĀʿĪ

287 Ṭayy-ı meżāmin k'ola bā-iddiāʿ
Naẓma virür zīnet-i hüsn ü bahā

288 Tāze ider ṭarz-ı ḳadīmi bu fen
Dil-ber-i ṭıfla döner eski suḫan

289 Baḳ nice olur diyeyüm iddiāʿ
Fehm idicek itmeyesün tā ḫaṭā

290 Şāʿir ider bir niçe güft ü şünūd
İtdiği daʿvālarıdur bā-vücūd

291 Bād-ı ṣabā ile ider güft-gū
Serv ile seyrāna gider sū-be-sū

292 Ehl-i suḫan cānsızı cānlandurur
Ḥüsn virüp bütleri anlandurur

293 Ābını elmasuñ ider cūybār
Ḳıṭʿa-ı yāḳūtı ider kuhsār

72b

294 Ġamze-i cānānı ider ḳahramān
Dīde-i seḥḥāreyi ṣāḥib-ḳırān

295 Eşkini iġrāḳ ile deryā ider
Zevraḳ-ı cismi ile eyler sefer

296 Dāġ-ı nigāhına virüp perr ü bāl
Yaʿni olur āʿzim-i semt-i viṣāl

297 Merdümek-i dīdeyi eyler şerer
Murġuñ neẓẓāreyi sūzında per

298 Ḥavṣala-yı ḫummı gehī teng ider
Geh ḳademüñ naḳşını fersen gider

299 Geh getirür bū-yı güli bā-ḳaṭār
Ḳatreyi geh mevcli deryā yapar

300 Ġonçeleri gāh ḫum-ı mül ider
Sīnedeki dāġını geh gül ider

301 Reng vireñ mevc ile söyler suḫan
Ṭavr-ı ḳadīmāne değildür bu fen

302 Mūcididür Şevket-i şīrīn zebān
Virdi o bu ṭarz-ı neve ḥüsn ü ān

303 Ṣoñra gelenler aña taḳlīd ider
Rişte-i efkārını teʿḳīd ider

304 Virmedi çoḳ kimse buña ṣūreti
Virdi muḳalledlik ile şöhreti

305 Ṣā'ibiñ eṭvārı da başḳa edā
Eyledi çoḳ şāʿir aña iḳtifā

306 Ekseri irsāl-ı miṣāl iledür
Daʿvisi bir hāfi ḫayāliledür

73a

307 Var nice şāʿir daḫi şīrīn kelām
Her birisi ṭarzına virmiş niẓām

308 Her birisi başḳa edā söylemiş
Her biri bī-misl ü bahār söylemiş

309 Biri daḫi ḥaẓret-i ṭūr-ı suḫan
Yaʿni kelīm-i Hemedānı vaṭan

310 Neş'e-i aslīyesi kāşāneden
Ṭıynet-i zātiyyesi ʿirfāneden

311 Geh Hemedāne olunur nisbeti
Gāhice kāşānle virür şöhreti

312 Her ne ise şāʿir-i sihr-āferīn
Cümle-i eşʿārı leṭāfet-karin

313 Reşk virür Şevkete itse ḫayāl
Ṣā'ibī ṭarzında ider deng ü lāl

314 İkisinüñ neş'esün itmiş be hem
Rütbe-i fikrini beyān idemem

315 Ṭavrıña taḳlīd idecek ṭavr iken
Eyleme taḳlīd-i şehā yine sen

316 Sen daḫi bir ṭavr-ı nev it iḫtirāʿ
Vecde getür ʿālemi itdür semāʿ

317 Ḥażret-i Feyyāżda yoḳdur buḫul
Eylemek iḥsān aña bir cüz' ü kül

73b

318 Her birinüñ ṭavrına ḳıl medḫali
Başḳaca olsun yine ṭavruñ velī

DER- ṢANʿAT-I İLTİFĀT[195]

319 Aña dinür söyleyeyüm iltifāt
Bunda da vardur niçe remz ü nükāt

320 Şāʿir olan kendine eyler ḫiṭāb
Ġayre ider ṣoñra su'al ü cevāb

321 Ḥāżır iken kendini ġāib ider
Vādi-i eşʿārda bu ṭarzda gider

[195] Bu sanat hâşiyededir.

322 Söyler iken ehl-i dile derdini
Menzil-i ġā'ibde ider kendini

DER-ṢANʿAT-I MAḪLAṢ-PERVERĪ[196]

323 Gāhicede maḫlaṣı maʿnāsını
Besleyerek yāre temennāsını

324 Yāver olursa baña yārüm eğer
Ġam mı virür baña ʿadūlar meğer

325 Diyerek eşʿāra virür zīneti
Böyle taḫalluṣla yapar ṣanʿatı

DER-BEYĀN-I TAʿLĪḲU'L-MUḤĀL

326 Ṣanʿat-ı taʿlīḳ-i muḥāl bi'l-muḥāl
Nice olur deyü idersüñ su'al

327 Diñle beğüm saña beyān ideyüm
Rāz-ı nihānını ʿayān ideyüm

328 Türkide eşnā-yı tekellümde gāh
Baʿżısı söyler bunı bī-intibāh

329 Mārıñ ayaġını gören ölse ger
Cennet-i aʿlāya ider ol güzer

330 Cümle bilür kim yılanun pāyı yoḳ
Böyle yalan sözler olur ḫalḳda çoḳ

331 Līk muhāle sözi taʿlīḳdür
Añlamayan kimseyi taḥmīḳdür

[196] Bu sanat hâşiyededir.

332 Şāʿir edāsıyla bu ṣūret bulur
Söylenerek ḫayli leṭāfet bulur

333 Saña biraz beyt ile temsīller
Eyleyeyüm diñle ayā pür-hüner

334 Yoḳdan iden būs-ı dehānı ḫayāl
Ḫaste-gi-i dīdeye virür mecāl

74a

335 Yoḳ didi dil-ber dehenüñ şāʿirān
Ḫaste-gi-i dīdeye bulmaz emān

336 Būse-i leb itme dehenden ḫayāl
Ḫaste-gi-i çeşme de gelmez mecāl

337 İşte muḥāle bu da taʿlīḳ olur
Lafẓ u meʿānisini ehli bilür

338 Bir niçe temsīl ile bir söz diyem
Añlamaġa sen daḫi ṣarf it himem

339 Terk-i cefā eylerise dil-berān
Meyl-i vefā eylerise dil-berān

340 Merḥamet aġyāra ger itmezse pār
Pīçişi terk eyler ise zülf-i yār

341 Ferbih olurise miyān-ı żaʿīf
ʿĀşıḳa dil-berler olursa elīf

342 Dānesi içre ʿineb olursa mül
Ġonçe-femi dil-berüñ olursa gül

343 ʿAşḳ ile zehr olur ise tev-emān
Kāfir-i zülf olur ise Müslüman

344 Ġavtazen olur ise bahr-ı sir-āb
Çeşme-i taşvīrden aḳarsa āb

345 Ḫārını terk eyler ise şāḫ-ı gül
Zā'il olur ise eğer keyf-i mül

74b

346 Resm-i cefādan uṣanur dil-berān
ʿĀşık-ı serbāzı ṭanur dil-berān

347 Resm-i cefādan geçebilmek muḥāl
Dil-ber-i gerdūn-reviş ü meh-cemāl

348 Hiç birisi bunlaruñ ey ḫurdegīr
Olması mümkün müdür imkān-peẕīr

349 Daḫi nice dürlü edā söylenür
Her biri bī-miṣl ü behā söylenür

350 Böyle olan şiʿre didi ehl-i ḥāl
Ṣanʿat-ı taʿlīḳ-i muḥāl bi'l-muḥāl

DER-BEYĀN-I ṢANʿAT-I TERDĪD Ü İŞTİBĀH

351 Biri daḫi ṣanʿat-ı terdīddür
Red iderek midḥatı te'kīddür

352 Ṣanʿat-ı terdīde yaḳın iştibāh
Baḳ saña gösterdüm iki şāh-rāh

353 Şiʿri bu ṣanʿatlar ider dil-pesend
Şāʿir-i ḫoş-gūsını da ser-bülend

354 Ḫoşca edā itmeğe saʿy it hemān
Şiʿrüñe yārān disün ab-ı revān

355 Bu iki temṣīlümi al yāduña
Cünd-i meʿānī gele imdāduña

75a

MİSĀL-İ TERDĪD

Beyt

356 Serv değil ʿarʿar-ı dil-cū değil
Ḳaddi nedür yā o değil bu değil

MİSĀL-İ İŞTİBĀH

357 Serv mi ʿarʿar mı disem ḳaddiñe
Şāḫ-ı gül-i ter mi disem ḳaddiñe

358 Oldı bu ikisine bunlar misāl
Ey meh-i tābende-i burc-ı cemāl

DER- ṢANʿAT-I TEVRİYE VÜ ĪHĀM

359 Tevriye īhām iki ṣanʿat olur
Her birisi başḳaca ṣūret olur

360 Birbirine gerçi yaḳındur belī
Her birinüñ ṭarzı diğerdür velī

361 İkisi de şuʿbe-i kināyātdan
İki veled gibi ki bir zātdan

362 Eyleyelüm tevriyeye bir misāl
ʿArż ide maʿnā-yı ḫafīsi cemāl

363 Sürme siyeh ġāze ki gül-reng olur
Dīde siyeh ruḫ güle hem-reng olur

75b

364 Çeşm ile ruḫsāre su'al itseler
Ḥüsn ile dil baḥs-i cemāl itseler

365 Ġāze ḳızıl vesme siyāh oldığın
Vech-i birin bilmeye hiç noldığın

366 Ġāze o gül-ruḫlara ḥācet değil
Sürme ḳara gözlere zīnet değil

367 Añmaḳ ile bunlaruñ esmāsını
Yaʿni ki esmā vü müsemmāsını

368 Çeşm ü ruḫa tevriye itmiş olur
Ārif olan zevḳini añlar bulur

MİSĀL-İ ĪHĀM

369 Eyleyem īhāma daḫi bir misāl
Ol nicedür gelmeye tā kim su'āl

370 Ḫaṭṭ-ı lebüñ būse ile yād ider
ʿĀşıḳ-ı maḥzūn dilini şād ider

371 Ḫaṭṭ-ı lebi būseye īhāmdur
Gerçi ki her tārı dile dāmdur

372 Gelmeyecek ḫaṭṭ-ı lebi dil-berüñ
Yaʿni ki maḥbūb-ı femi peykerüñ

373 ʿĀşıḳ-ı dīvāneye olur mı rām
Dil ide mi būs ile taḥṣīl-i kām

76a

374 Anuñ içün būseye īhām ider
Ḫaṭṭ-ı lebi geldiğin iʿlām ider

BEYT-İ DER-TEMSĪL-İ ĪHĀM

375 Ḫaṭṭ-ı lebüñ mıṣraʿ–ı şīrīn maḳāl
Būseñe īhām ne rengīn ḫayāl

376 İşte gözüm nūrı bu ṣanʿatları
Zihnüñe al belle bu ṣūretleri

377 Tā olasun şāʿir-i siḥr-āferīn
Saña disün ehl-i suḫan aferīn

DER-BEYĀN-I İRTİBĀṬ-I MIṢRAʿEYN

378 Rabṭına mıṣraʿlarınuñ kūşiş it
Ehl-i hüner gitdiği üslūba git

379 Beyt ki mıṣraʿları rabṭ olmaya
Rābıṭası birbirini bulmaya

380 Ḫāne-i vīrāneye beñzer hemān
Olmaya bālāya çıkar merdibān

381 Rabṭınuñ envāʿı olur añla baḳ
Diḳḳat idüp sözlerüme al sebaḳ

3 2 Gāhice āzāde vü merhūn olur
Yaʿni ki birbirine maḳrūn olur

383 Gāhice irsāl u miṣāl u meṣīl
Gāhice daʿvāsuna olur delīl

76b

384 Ekseri ammā ki tetimmāt olur
Var bunıñ envāʿı arayan bulur

385 Ḫāṣılı rabṭuñ daḫi envāʿı var
Līk bu müstaʿmeli ey meh-ʿiẕār

386 Mıṣraʿ–ı āzāde-i me'āli temām
Serv-i sehī gibi kim ide ḫırām

387 Ḳāmet-i cānāneye olur miṣāl
Mıṣraʿ–ı āzāde-i kāmil me'āl

388 Mıṣraʿ–ı āzāde aña didiler
İstemeye mıṣraʿ–ı aḫir-i diğer

389 Öyle iki mıṣraʿ–ı āzādeyi
Öyle iki şāh-reh-i cāddeyi

390 Birbirine maʿnevī merbūṭ idüp
Birbirine mıṣraʿ ını berkidüp

391 Maʿnevī rabṭ olsa da āzādedir
İsmi anuñ aṣlı ile yine bir

392 Mıṣraʿ–ı merhūn aña dir ehl-i fen
Yaʿni beğüm şāʿir-i ṣāḥib-suḫan

393 Mıṣraʿ–ı sānīye geçer āḫiri
Rabṭ olunır böylesine ekseri

394 Daʿvi-i bürhanla darb-ı mesel
Cümle bilüp ṭarzını itmez cedel

395 Aña tetimme didi erbāb-ı fen
Yaʿni ki üstād-ı ḳadīm ü kühen

77a

396 Mıṣraʿ ıñ evvel ile sānīleri
Yek-ṣadediñ ṭavrı olur ey peri

397 Yek-ṣaded aña didiler şāʿirān
Çün ṣaded-i rābıṭa-i dāsitān

398 Birbirine rabṭ ile merbūṭ ola
Rābıṭasın ḫātimesinde bula

399 Birbirine böylece rabṭ itmeğe
Yaʿni ki rāh-ı suḫana gitmeğe

400 Böyle tetimme deyü virdiler ād
İtme ferāmuş ṣaḳın eyle yād

DER- TAʿRĪF-İ RUBĀʿĪ

401 Gerçi rubāʿīler olur yek-ṣaded
Līk olur mıṣraʿı da dört ʿaded

402 Rabṭı tetimme olur ey gül-ʿizār
Kendine maḫṣūṣ olaraḳ vezni var

DER- TAʿRĪF-İ ḲIṬʿĀ VÜ ḲAṢĀİD

403 Ḳıṭʿānuñ ebyātı da merbūṭ olur
Maʿni-i mıṣraʿları mażbūṭ olur

404 Ḳıṭʿā gibi ṭarz-ı ḳaṣāid veli
Līk girīzgāhuñ olur medḫali

405 Ḳıṭʿā gibi yek-ṣaded olmaz bu heb
Olmamağa var aña birḳaç sebeb

77b

406 Evveline lāzım anuñ bir zemīn
Her ne zemīn ise yapasun hemīn

407 Ṣoñra sitāyişde girīzgāh olur
Ṣoñra teġazzül daḫi geh gāh olur

408 Ṣoñra iden kimseye faḫriyye var
Ṣoñra duʿālar ile pāyan-kār

409 Āḫirine baʿżısı tārīḫler
Żamm idüp ol vech ile de ʿarż ider

410 Beytini on beytden ehl-i hüner
Altmışa dek yetmişe dek yazdılar

411 Tārīḫün ebyātı ḳaç olsa olur
Bir iki beyt ile de olsa nolur

DER- TAʿRĪF-İ TAḪMĪS-İ ĠAZEL Ü TESDĪS-İ ĠAZELİYYĀT

412 İki ṭarīḳ üstüne taḫmīsler
Bir olur ancaḳ reh-i tesdīsler

413 Gel saña taḫmīsi beyān ideyüm
Resm-i rehi ile ʿayān ideyüm

414 Birine pervāzı dir ehl-i süḫan
Hem de muṭarraf didiler ehl-i fen

415 Ḳāʿidesi oldır anuñ kim hemān
Yapma murād itdiğün ān u zamān

416 Mıṣraʿ–ı evvel yuḳardan ḳalur
Mıṣraʿ –ı sānīyi aşaġı alur

78a

417 İkisinüñ arasına üç ʿaded
Mıṣraʿ–ı merbūṭ yazar yek-ṣaded

DER-ṢANʿAT-I TAḪMĪS-İ DİĞER

418 Biri de ebyāt-ı ġazel üstüne
Mıṣraʿ–ı evvel ki maḥal üstüne

419 Rābıṭalı mıṣraʿ ola üç ʿaded
Şarṭı bu kim ola o da yek-ṣaded

DER-ṢANʿAT-I TESDĪS

420 Ṭarzı bu tesdīs-i ġazel itmenüñ
Rāhına üstādlaruñ gitmenüñ

421 Beytlerüñ üstüni çün tāc-ı zer
İki ʿaded beytile tezyīn ider

422 Ḳıtʿā-ı gevher gibi mıṣraʿ–ı çār
Āna virüp hüsnini beytüñ açar

423 İşte bu tesdīslerüñ ṣanʿatı
Rābıṭalı yap bulasun şöhreti

ḤĀTİME-İ KİTĀB

424 Naẓmuñ idüp ṣanʿatını muḫtaṣar
Pīşgeş itdüm güzelüm mā-ḥażar

78b

425 ʿĀrif işāretden olur ḥiṣṣe-yāb
Sen de dil-āgāh iseñ ol kām-yāb

426 Tuḥfe-i dildür saña bu nev-eser
Sen daḫi vir sözüme ḳalbiñde yer

427 Ḳurṭa-i gūş it güher-i ʿaşḳdur
Atma yabana eser-i ʿaşḳdur

428 Oldı bu naẓm ey şeh-i ʿālī-cenāb
Yāver-i zāruñ eseri bir kitāb

Fī receb 27 sene 1211(1896-97)

Temam- sekr

TIP KONULU MESNEVÎ

79b *Müf te i lün Müf te i lün Fe i lün*
(Fāʿlün)

1 Besmele vü ḥamdi temām idelüm
Ṣoñra ṣalātile selām idelüm

2 Āline aṣḥābına medḥ ü ṣenā
Eyleyelüm ez dil ü cān dā'imā

3 Ṣoñra birāz şerḥ idelüm ḥālümiz
Münşeriḥ olsun bu ḥazīn bālümiz

4 Eyleriken ʿunṣurumuz intizāc
Ḥikmet-i ḥaḳile bozuldı mizāc

5 Ḫayli zamān oldum eṣīr-i firāş
Dīdeden aḳdı nice dem ḳanlı yāş

6 İtdi eṭibbā-yı zamān terbiyet
Virdi eḥibbā daḫi çoḳ tesliyet

7 Gerçi ki çoḳ zaḫmete oldum düçār
İtdi ḳarīn luṭfını Perverdigār

8 Eyledi çoḳ sırrına vāḳıf Ḫudā
Oldı bu ʿillet baña ʿayn-ı şifā

9 Ḫaste iken zār u ḥazīn ü ġamīn
Fikr idüp endīşe iderken hemīn

80a

10 Geldi o dem yāde bu bī-mārlıḳ
Ḫastegī vü ʿillet ü bī-zārlıḳ

11 Eṭʿamenüñ keṣreti imiş sebeb
Çoḳ yemedenmiş çekilen bu teʿb

12 Eyledüm oldum dil-i zāre ḫiṭāb
Öyle ḫiṭāb ammā ki heb bī-ʿitāb

13 Böyle nehc üzre bu üslūbda
Lehçe-i pür-behcet-i merġūbda

14 Diñle benüm pendümi sen ey göñül
Aġlariseñ şimdi birāz ṣoñra gül

15 Ḫaste olup ḳalduñ ise bī-mecāl
Böyle ḥazīn-ḫāṭır u nālende-bāl

16 Her ne ḳadar olduñ ise nātüvān
Ḳalbüñ ile eyle tażarruʿ hemān

17 Eyle göñül Ḥaḳḳa niyāzı müdām
Luṭf idüp eyler seni elbet bekām

18 Bilme misin her şeyi Allah yapar
Yoḥsa ṭabībānuñ elinde ne var

19 Kim ki devā bulmaġı ister diler
Az yemeği kendine ʿādet ider

20 Ḫaste olan gerçi ki ġamgīn olur
Açlıḳ ile şiddeti teskīn olur

21 Ḫaste-i bī-tāba şifā cūʿ olur
Mücrim-i bī-māre devā cūʿ olur

80b

22 Ḳıllet-i ekl olsa senüñ ʿādetüñ
Ḳalmaz olur edviyeye ḥācetüñ

23 ʿİlletüñe olsa mużır bir ġıdā
Sen anı terk eyle bulasın rehā

24 Defʿ olur ol saña gelen ol maraż
Şurb-ı devā eylemeden ol maraż

25 Cūʿ ile ʿillet idemez ictimāʿ
Birbirine itmededür elvedāʿ

26 Saʿy idegör eyle riyāżet dilā
Derd-i dil-i zāruña olsun devā

27 Olsa riyāżetde devām u ṣebāt
Bula vücūduñ yeñiden bir ḥayāt

28 Cūʿa devām eyleyüp ol sūdmend
Yoḫsa seni ṭoḳluḳ ider müstemend

29 Ṭoḳluḳ ile olsa ʿibādet eğer
Ẕikr-i Ḫudā ḳalbüñe itmez eṣer

30 Çoḳ yimeden ḳalbüñ olur imtilā
Girmez olur çeşmüñe nūr-ı Ḫudā

31 Miʿde kim eklile ṭola rūz u şeb
Ḫażret-i Allah aña eyler ġażab

32 Çoḳ yimeği her kim ider intiḫāb
Dürlü menāhī̇yi ider irtikāb

33 Ḥimyeyi terk eyleyen ehl-i şikem
Virmededür cismine derd ü elem

34 ʿÖmri virān olsa da olur hebā
Meskenini ekṣeri eyler ḫalā

81a

35 Eyle tehī̇ eṭʿamdan cevfini
Ṭoldura Ḫaḳ ḥikmetini ḫavfını

36 Ḥimyeyi eylerseñ eğer müstedī̇m
Kendi vücūduna olursun ḥakī̇m

37 Gürisnelikden ṣaḳıñ olma cüdā
Ḳalbe ṣafā ruḥa ġıdādur bu hā

38 Cümle ʿalilden seni eyler maṣūn
Ṣıhhatile ʿömrüñi eyler füzūn

39 Ekl-i ḳalīl eyleyen olmaz ʿalīl
Hem daḫi aḫlāḳını eyler cemīl

40 Eyle bu mikdāre göñül ihtimām
Günde iki yüz ola dir hem ṭaʿām

41 Böyle ṭaʿām eyleriseñ rūz u şeb
Çekmeyesün derd ü elemden teʿb

42 Az yimeden görmedi kimse żarar
Cins-i bahāyimden ola ol meğer

43 Gerçi birāz sen de olursun żaʿīf
Ruḥ-ı dili cismüñe eyler laṭīf

44 Cūʿuñ olur fā'idesi bī-şümār
Menfaʿati iki cihāna yarar

45 Terk-i ġıdā eṭʿāme-i evliyā
Sevdiğüne Ḥaḳ anı eyler ʿaṭā

46 Kim ki anuñ ola eğer ṭālibi
Keşf ü kerāmātüñ olur ṣāḥibi

47 Ẓāhir ider keşf ü kerāmātını
Ḥāṣıl ider cümle murādātını

81b

48 Ḳalbin açup çeşmüñi bīnā ider
Ẓulmetüñi giderüp ifnā ider

49 Nūrı ider vechini bedr-i Münir
Ḳalbüñi ṣāfī idüp eyler dilir

50 ʿĀleb ider ʿaḳluñı nefs-i bedeh
Leşker-i şeyṭānla ider ʿarbedeh

51 Āyine-i ḳalbi mücellā olur
Bāṭınuñ dīdesi bīnā olur

52 Cāygeh-i ḳalbüñ ider pāk ü ṣāf
Sīnesine nūrı virür inkişāf

53 Pertev-i envār-ı Ḫudā cūʿ olur
Maḥzen-i esrār-ı Ḫudā cūʿ olur

54 Sırr-ı İlāhīnüñ olur maḥremi
Her dili mecrūḥuñ olur merhemi

55 Açlıḳ olur meslek-i rāh-ı Resūl
Hep bilür anı ʿulemā-yı fuḫūl

56 Māye-i ʿirfān-ı ṣafā cūʿ olur
ʿĀrif-i āgāha ġıdā cūʿ olur

57 Ehl-i ḳanāʿatdan ider ādemi
Zühd ü ṣalāḥile geçer her demi

58 Ḫüsn-i ṭabīʿat getürür herkese
Hem de żamīrinde ḳomaz vesvese

59 Vesvese-i nefsi perīşān ider
Fikret-i ruḥāniler ihsān ider

60 Ḥāṣıl ider dilde hıras-ı Ḫudā
Saña olur hādi-i rāh-ı Ḫudā

82a

61 Gūşiş idüp sen daḫi ol ehl-i cūʿ
Tā ki ide şems-i hidāyet ṭulūʿ

62 Az yiyen adam ṣonını fikr ider
Ḳalbi ile Rabbisini ẕikr ider

63 Hem de olur köşe-i ʿuzlet-nişīn
Eyler anı Ḥazret-i Ḥaḳ kām-bīn

64 Fikr-i Ḫudā mūriṣ-i ḥikmet olur
Rāhrev-i vādi-i cennet olur

65 Her kime kim ehl-i tefekkür dinür
Kendine lāzım olan ʿilmi bilür

66 Ḥażret-i Allāha iṭāʿat ider
Ẕevḳ u ṣafā ile ʿibādet ider

67 Buldıġını ekl iden ādem değil
ʿİlm-i ledün sırrına maḥrem değil

68 Ṭāʿat-i Ḥaḳ olmaz anuñ maṭlabı
Faḳ u fücūr ile geçer her şebi

69 Nār-ı şebʿ-i ḥārıḳ-ı abdān olur
Miḥnet ile derdi Firāvān olur

70 Kārı anuñ vādi-i ḫüsrān olur
Rūzile şeb ḫırsile şebʿān olur

71 Açlıḳ ise ḳalbini nūrlandırur
Ḥüsn virüp vechini ānlandırur

72 Açlıḳ ile eyle dilüñ ṣāf u pāk
Pāk u naẓīf olaraḳ ol tāb-nāk

73 Ṣaḥtile cūʿı kim ider tev-emān
Nāṭıḳ olur ḥikmetile ol zamān

82b

74 Ehl-i riyāzet olur ehl-i sülūk
Ḥimye ile żabṭ olunur nefs-i ḫūk

75 Gürisnelikden kim ola kām-ı dil
Bāde-i ḥikmetle ṭolar cām-ı dil

76 Mālik-i cūʿiyyet olur müşteḳī
Buña müdāvim olan olmaz şāḳī

77 Oldı bu açlıḳ hele zībā vü ḫūb
Hem de müdāvā-i marīż-i ḳulūb

78 Terbiye eyler seni ol dā'imā
Ḥaḳḳa giden rāha olur rehnümā

79 Ḥāṣılı sermāye-i her ʿārifān
Edviye-i ehl-i dil-i kāmilān

80 Ẕikr-i ḫafī eyle göñül rūz u şeb
Dilde hüveydā ola ol nūr-ı Rab

81 Ẕikr-i ḫafī ḳalbe virür nūr u tāb
Vāṣıl ider maḳṣada bī-irtiyāb

82 Az uyuyan göñlüni rūşen ider
Bāġ-ı irem ravżası gülşen ider

83 Az uyuyan maḥrem-i esrār olur
Zinde-dilān maʿrifetu'llah bulur

84 Dilde olur ṭāʿatinün leẕẕeti
Geçmededür ẕevḳile her sāʿati

85 Ḳıllet-i ekl itmekile dā'imā
Ḳalbe gelür ḥālile fikr-i Ḫudā

86 Fikrile cūʿ efḍal-i iʿmāl olur
ʿĀmil olan bunlara ḫoş-ḥāl olur

83a

87 Cūʿa devām itmekile ol velī
Keşf ü kerāmetüñ odur evveli

88 Oldı ʿalāmāt-ı velī beş ḫıṣāl
Yaʿni ki keşf ü kerem-i ehl-i ḥāl

89 Ẕikr-i ḫafī ṣamt u sükūtile cūʿ
Köşe-i ʿuzletile terk-i hücūʿ

90 Açlıḳ olur bāʿiṣ-i ẕikr-i ḫafī
Cümle ʿibādātuñ odur eşrefi

91 Ẕikr-i ḫafī ḳalbiledür her zamān
Yoḫsa lisānile değildür hemān

92 Nuṭḳ-ı lisān laḳlaḳa bī-fā'ide
Gerçi olur nāsa bu bir ḳāʿide

93 ʿUzlet olur ṣamt u sükūta sebeb
Ḳaṣr-ı kelām ümm-i cemiʿü'l edeb

94 Tārik-i ḫˇab olsa eğer bir kişi
Ḥaḳla olur ol kişinüñ her işi

95 Kim ki bu beş ḫaslete itse devām
Nūr-ı velāyetle olur ol bekām

96 Pendüm ile sen daḫi ol ḥisseyāb
İki cihānda olasun kāmyāb

97 Naẓmumı ben ḫoşca maḳall eyledüm
Bir gül-i ṣad berge miṣāl eyledüm

98 Yāver-i āvārenüñ āṣārına
Eyle naẓar naẓmına güftārına

83b

99 Cümle meẓāmīni kelām-ı kibār
Olsun eḥibbāya bu bir yādigār

100 Naẓm-ı güher-dārumı itdüm temām
Diḳḳat idüp fehm idesün ey hümām

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Bilal BAYAR

Doğum Yeri : Seydişehir/KONYA

Doğum Yılı : 1981

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1995-1999 : Isparta Gönen Anadolu Öğretmen Lisesi

Lisans 1999-2004 : Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2005-2007 : Marmaris Selimiye Şükrü Tugay İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmeni

2007- … : Marmaris Armutalanı Evrenpaşa İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmeni